

Національна академія наук України
Інститут керамології – відділення
Інституту народознавства НАН України

Міністерство культури і туризму України
Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному

**ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ
КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ**

Матеріали до літопису українського гончарства · Лексикографічна серія · Випуск 12-й

БІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА

2006

Національний науковий щорічник

Випуск 8

За редакцією
доктора історичних наук
Олеся Пошивайла

«Українське Народознавство»
Видавництво
Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному

Національний науковий щорічник охоплює публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію 2006-го року. Тематичне спрямування матеріалів – археологія, історія, етнографія і мистецтво гончарювання. До реєстру включено книги, брошури, журнали, буклети, статті, повідомлення, що надійшли до Гончарської книгозбірні України та Національного архіву українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, а також Керамологічної бібліотеки України й Українського керамологічного архівного фонду Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України. Усі бібліографічні позиції мають анотації та суцільну нумерацію, починаючи з першого випуску. Подано додаток публікацій 2005 року, огляди й рецензії керамологічної літератури, інформацію про нові надходження до Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України; короткі біографії та бібліографії публікації керамологів Івана Зарецького, Василя Гудака; список добродійників.

*Для керамологів, етнологів, істориків, археологів, мистецтвознавців, краєзнавців,
бібліотечних працівників, викладачів і студентів вищих навчальних закладів.*

**Національний науковий щорічник
Інституту керамології – відділення Інституту народознавства Національної академії наук України
та Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному**

ЗАСНОВНИКИ:

**Інститут народознавства Національної академії наук України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному**

Виходить з 2000 року

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел. (05353) 42175, 42416, 42415. Факси (05353) 42416, 42175
E-mail: ceramology_inst@poltava.ukrtel.net, opishne_museum@poltava.ukrtel.net;
www.opishne-museum.gov.ua, www.ceramology-inst.gov.ua, www.ceramology.gov.ua

СЛУЖБА РЕАЛІЗАЦІЇ:

Тел./факс (05353) 42416

*Упорядник і науковий редактор
доктор історичних наук
Ольга ПОШИВАЙЛО*

Укладачі:

*завідувач Гончарської книгозбірні України
Галина ПАНАСЮК*

*завідувач Керамологічної бібліотеки України
Оксана АНДРУШЕНКО*

*провідні бібліотекарі
Гончарської книгозбірні України
та Керамологічної бібліотеки України
Ольга КАРУННА,
Тетяна ХРИПУН*

*Відповідальний редактор
кандидат історичних наук
Костянтин РАХНО*

*Літературні редактори
Ольга ПОШИВАЙЛО,
Людмила ГУСАР*

Коректори

Ольга ПОШИВАЙЛО

Людмила ГУСАР

Комп'ютерний набір і макетування

Юлія ДАВІДОВА

*Художній редактор, макет
заслужений працівник культури України
Юрко ПОШИВАЙЛО*

Переклад англійською мовою

Костянтин РАХНО

Директор випуску

Юрко ПОШИВАЙЛО

Права видавництва «Українське Народознавство» поширюються на всі країни. Перевидання, репродуції, відтворення, виконання за допомогою розмножувальної, аудіовізуальної техніки чи будь-якими іншими засобами, а також приватні копії можуть бути виконані лише з дозволу видавництва «Українське Народознавство».

All rights reserved. No part of this book may be reproduced or utilized in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise, without the prior written permission of the copyright owner

Науково-довідкове видання

**Рекомендовано до друку
Вченими радами Інституту керамології –
відділення Інституту народознавства
НАН України та Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному**

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

ВАЛЕНТИНА БОРИСЕНКО

*провідний науковий співробітник Науково-дослідного
інституту українознавства Міністерства освіти
і науки України, заслужений діяч науки і техніки України,
доктор історичних наук, професор*

ЛАРИСА КРУШЕЛЬНИЦЬКА

*почесний директор Львівської національної
наукової бібліотеки імені Василя Стефаника,
доктор історичних наук, професор*

ВСЕВОЛОД НАУЛОК

*головний науковий співробітник Інституту української
археології та джерелознавства імені Михайла
Грушевського НАН України, професор Київського
славістичного університету, заслужений працівник
освіти України, член-кореспондент НАН України,
доктор історичних наук, професор*

СТЕПАН ПАВЛУК

*директор Інституту народознавства НАН України,
академік НАН України, доктор історичних наук, професор*

ОЛЬГА ПОШИВАЙЛО

*директор Інституту керамології – відділення Інституту
народознавства НАН України, заслужений діяч
науки і техніки України, доктор історичних наук*

ГАЛИНА СЕМЧЕНКО

*головний науковий співробітник Кафедри технології
кераміки, вогнетривів, скла та емалей Національного
технічного університету «Харківський політехнічний
інститут», доктор технічних наук, професор*

Зміст

5	КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОГРАФІЯ 2006 РОКУ	
7	ПУБЛІКАЦІЇ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2006 РОКУ (періодичні видання, книги тощо)	
104	ДОДАТОК ПУБЛІКАЦІЙ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2005 РОКУ (періодичні видання, книги тощо)	
112	ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	
121	ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК	
126	ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ПЕРІОДИКИ І ВИДАНЬ, ЩО ПРОДОВЖУЮТЬСЯ	
128	ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ ДЕЯКИХ КЕРАМОЛОГІЧНИХ ВИДАНЬ 2006 (2005) РОКУ	
	* Мельничук Лідія. Від роду до народу, від народу до роду: Народознавчі студії.....	128
	* Мойсеєнко Валентин. Хрест із півмісяцем – вічні символи: Ілюстрована історія символів України.....	130
	* Жук В.І. Декоративно-прикладное искусство Беларуси XVIII–XX вв.: становление и тенденции развития.....	136
	* Третій всеукраїнський молодіжний симпозиум гончарного мистецтва «Чигирин-2005».....	138
	* Четвертий всеукраїнський молодіжний симпозиум гончарного мистецтва «Чигирин-2006».....	140
	* Міщанин Віктор. Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках.....	142
	* Українська народна іграшка: Каталог; Українська народна іграшка: Всеукраїнська виставка.....	144
	* Буббико Джованна, Крус Хуан. Керамика: Техники. Матеріали. Изделия.....	147
	* Мицик В.Ф. Священна країна хліборобів: Міста й селища Трипільської цивілізації у міжріччі Південного Бугу і Дніпра та околиць.....	149
	* Эткин Джеки. Керамика для начинающих: Создание, декорирование и обжиг изделий из глины.....	152
	* Омельяненко Людмила. Опішнянська іграшка: Практичний посібник.....	154
	* Підгора Володимир, Ханко Остап. Камінний спалах: Петро Печорний. Кераміка і графіка.....	157
	* Колупаєва Агнія. Українські кахлі XIV – початку XX століть: Історія. Типологія. Іконографія. Ансамблевисть.....	159
	* [Малина Валерій. Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX – початок XX ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей]: думки вчених.....	166
	I (керамолога, історика, археолога).....	166
	II (керамолога, археолога).....	168
	III (керамолога, етнолог).....	169
	IV (керамолога, фольклориста).....	173
	V (керамолога, філолога).....	175

	* Кленина Е.Ю. Столовая и кухонная керамика III–VI веков из Нов (Северная Болгария).....	178
181 КЕРАМОЛОГІЧНІ ДИСЕРТАЦІЇ	
	* Людмила Метка. Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття	181
	Відгуки	
	1. Валентина Борисенко.....	185
	2. Леонід Залізняк.....	186
	3. Ігор Пошивайло.....	189
	4. Олександр Курочкін, Людмила Пономар	193
	5. Галина Івашків	195
	6. Олена Клименко.....	196
	7. Романа Мотиль	198
	8. Олень Пошивайло	199
	9. Тетяна Саєнко	201
	10. Леонід Смерж.....	202
	11. Анатолій Щербань	203
	* Наталя Кубицька. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості)	204
	Відгуки	
	1. Василь Гудак.....	219
	2. Раїса Захарчук-Чугай.....	221
	3. Костянтин Рахно. Рейд від Кульчина до Рокити, або мистецтвознавча партизанщина на Поліссі.....	225
	* Ольга Карпова. Украинское гончарство по материалам собрания Российского этнографического музея (конец XIX – XX вв.).....	230
	Відгук	
	• Олень Пошивайло.....	237
240 ДЕЯКІ КЕРАМОЛОГІЧНІ НАДХОДЖЕННЯ ГОНЧАРСЬКОЇ КНИГОЗБІРНИ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ	
243 КЕРАМОЛОГ ВАСИЛЬ ГУДАК: КОРОТКИЙ ЖИТТЕПИС І БІБЛІОГРАФІЯ ПУБЛІКАЦІЙ	
	* Життєпис.....	243
	* Коротка бібліографія	245
255 ІВАН ЗАРЕЦЬКИЙ: КОРОТКИЙ ЖИТТЕПИС І БІБЛІОГРАФІЯ КЕРАМОЛОГІЧНИХ ПУБЛІКАЦІЙ	
	* Життєпис.....	255
	* Коротка бібліографія публікацій Івана Зарецького	268
	* Коротка бібліографія публікацій зі згадками про Івана Зарецького.....	269
273 ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ЩИРОСЕРДНО ДЯКУЮТЬ СВОЇМ ДОБРОДІЙНИКАМ	
288 ІНФОРМАЦІЯ	

КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОГРАФІЯ 2006 РОКУ

Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному продовжують видання Національного наукового щорічника «Бібліографія українського гончарства». Восьмий випуск підготували співробітники Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України – всеукраїнських спеціалізованих бібліотек з проблем українського та світового гончарства.

Щорічник охоплює вітчизняні публікації про українське гончарство, кераміку, керамологію, у вихідних даних яких зазначено 2006-й рік як рік видання. У додатку подано також публікації 2005 року, які з різних причин не ввійшли до попереднього випуску. Тематичне спрямування бібліографічних матеріалів – керамологія, археологія, історія, етнографія і мистецтво гончарювання. До реєстру включено різні види друкованої продукції наукового, науково-популярного, навчального, довідкового, публіцистичного тематичного спрямування. Зокрема, описано книги (монографії, збірники наукових праць, тези доповідей наукових конференцій), брошури, буклети, автореферати дисертацій, статті зі збірників, журналів, газет, інших періодичних і серійних видань.

Ступінь повноти реєстрації публікацій визначається наявністю їх у Гончарській книгозбірні України та в Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, а також у Керамологічній бібліотеці України і в Українському керамологічному архівному фонді Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України. На жаль, поза щорічником залишається значний масив інформації, опублікованої в місцевих книжкових і періодичних виданнях. Деякі з них взагалі не потрапляють до міських, районних чи обласних бібліотек, не кажучи вже про національні книгозбірні. За нинішніх негативних умов розвитку бібліотечно-інформаційної справи в Україні чи не єдиною можливістю підготовки максимально повних тематичних бібліографічних покажчиків залишається співпраця регіональних бібліотечних, наукових установ, закладів культури і мистецтва. **Саме тому видавці «Бібліографії українського гончарства» звертаються до вчених – керамологів, археологів, істориків, етнологів, мистецтвознавців, краєзнавців, журналістів, працівників регіональних, місцевих бібліотек України з проханням інформувати Гончарську книгозбірню України та Керамологічну бібліотеку України про всі відомі їм матеріали з проблематики гончарства, кераміки, щоб цей доробок увійшов у загальнонаціональний інформаційний потік, був належно пошанований і став відомим всеукраїнському й чужоземному колу фахівців.**

Як уже зазначалося, важливою умовою публікації матеріалів у щорічнику є наявність їх у Гончарській книгозбірні України, Національному архіві українського гончарства, Керамологічній бібліотеці України або Українському керамологічному архівному фонді. Оригінали чи ксерокопії статей слід надсилати за адресою: Гончарська книгозбірня України, вул.Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна, тел. (05353) 42416, 42415, 42175; факси (05353) 42416, 42175.

При цьому необхідно чітко зазначити джерело публікації за схемою:

для книг: Автор. Назва книги. – Місце видання: Видавництво (видавець),
Рік видання. – Кількість сторінок;

для статей: Автор. Назва статті // Назва книги (періодичного видання),
де надруковано статтю. – Місце видання: Видавництво (видавець),
Рік. – Том. – №. – Випуск. – Число. – День. – №№ сторінок.

Надіслані матеріали не повертаються: вони залишаються для постійного зберігання в Опішному. За необхідності, Гончарська книгозбірня України оплатить вартість надісланих видань та поштових витрат.

Бібліографічний опис видань здійснено мовою оригіналів, згідно з діючими в Україні стандартами. За відсутності назви публікації, останню сформульовано на основі вивчення змісту й узято у квадратні дужки. Усі бібліографічні позиції щорічника мають анотації та суцільну нумерацію, починаючи з першого випуску. Матеріали систематизовано в алфавітному порядку за прізвищами авторів або назвами публікацій. Для зручності користування бібліографічна частина має іменний та географічний покажчики. Усі публікації, зазначені в щорічнику, переглянуті співробітниками Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України *de visu*. Добір матеріалів закінчено станом на 01.01.2009 року.

У щорічнику також подано огляди й рецензії керамологічної літератури 2006 (2005) року, інформацію про останні надходження до Гончарської книгозбірні України та Керамологічної бібліотеки України; короткі бібліографії публікацій та життєписи славетного керамолога Івана Зарецького (1857–1936) та приват-професора Кафедри художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв, кандидата мистецтвознавства Василя Гудака (1941 р.н.); список добродійників.

© Олесь Пошивайло,
директор Інституту керамології –
відділення Інституту народознавства НАН України,
провідний науковий співробітник
Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному,
голова Правління Українського керамічного товариства,
доктор історичних наук,
заслужений діяч науки і техніки України,
2010

ПУБЛІКАЦІЇ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2006 РОКУ

(періодичні видання, книги тощо)

- 3473. Акимов Г.Я., Комыса Ю.А., Васильев А.Д. Влияние ХИП на физико-механические свойства пористой керамики в системе 50% NiO – 50% ZrO₂ – 10 мол. % Sc₂O₃ – 1 мол.% CeO₂ // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №4. – С.2-5.**
Досліджено фізико-механічні властивості кераміки системи 50% NiO – 50% ZrO₂ – 10 мол. % Sc₂O₃ – 1 мол.% CeO₂, одержаної за допомогою холодного ізостатичного пресування (ХІП). З'ясовано, що міцність цієї кераміки знижується зі зростанням тиску ХІП. Аналіз результатів здійснено з позицій можливого впливу геометричної структури вихідних компонентів, а саме структури порошку ZrO₂ – 10 мол. % Sc₂O₃ – 1 мол.% CeO₂ на процес ущільнення з наступним спіканням.
- 3474. Акимов Г.Я., Комыса Ю.А., Васильев А.Д. Влияние сопутствующих примесей на свойства керамики в системе 89% ZrO₂ – 10% Sc₂O₃ – 1% CeO₂. Часть 1. Механические свойства // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №11. – С.13-16.**
Подано результати дослідження впливу домішкового складу на фізико-механічні властивості кераміки. Наявність досить значної кількості домішок сприяє утворенню рідкої фази, яка визначає механізм спікання й формування структури кераміки. З'ясовано, що рідкофазне спікання забезпечує більш високий рівень фізико-хімічних властивостей кераміки.
- 3475. Акимов Г.Я., Тимченко В.М. Влияние сопутствующих примесей на физико-механические свойства γ-ЧСДЦ-керамики // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №5. – С.11-13.**
З'ясовано, що густина, міцність та тріщиностійкість кераміки з частково стабілізованого окисом ітрію діоксиду цирконію (γ-ЧСДЦ), випаленого за температури 1350⁰ С, значною мірою визначається кількістю таких супутніх домішок, як окисли кременію, алюмінію, заліза тощо. Показники фізико-механічних властивостей кераміки з більшою кількістю зазначених домішок вищі, ніж у кераміці, де їх менше. Зроблено висновок, що даний ефект пов'язаний з формуванням під час випалювання за наявності цих домішок рідкої фази з наступним утворенням відповідної структури межі зерна, яка й визначає кінцеві механічні властивості кераміки.

- 3476. Акимов Г.Я., Чайка Э.В., Маринин Г.А. Износ керамики на основе диоксида циркония в условиях сухого трения скольжения в паре со сталью: роль размера зерна // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №6. – С.19-20.**
Подано результати експериментів з вивчення зносу γ -ЧСДЦ-кераміки з різним розміром зерна в умовах сухого тертя ковзання в парі із загартованою сталлю. Доведено, що за однакової щільності зразків знос кераміки із середнім значенням розміру зерна, що рівнює 0,15–0,20 мкм, був у 30 разів менший за знос кераміки із середнім розміром зерна 0,5–0,8 мкм. З'ясовано, що ефект, який спостерігається, пов'язаний з тим, що в кераміці з розміром зерна 0,15–0,20 мкм зсувні напружки, які виникають при терті, не викликають перетворення тетрагональної фази в моноклінну, а в кераміці з розміром зерна 0,5–0,8 мкм це перетворення відбувається.
- 3477. Акоюн Олеса. Час, який застиг у глині // Сумщина. – Суми, 2006. – №89. – 2 серпня. – С.2.**
Про життєвий і творчий шлях скульптора, живописця, графіка Леонтія Костура, який здебільшого працює з глиною і має велику колекцію гончарних виробів; про його виставку, яка експонувалася в Сумському художньому музеї. Статтю проілюстровано фото глиняних робіт.
- 3478. Альта Людмила. Притчі глиняних горняк // Вечірній Київ. – 2006. – №145. – 10 серпня. – С.14.**
Про переваги глиняного посуду, який використовують під час приготування їжі. Подано інформацію про підготовку глини до формування. Стаття ознайомлює з життєвими історіями гончарів, зокрема згадано Валерія та Раїсу Ленартовичів із села Гарезджі, поблизу Луцька, Юрія Калітєвського з Михайлівки, що в Дніпропетровщині, Дмитра Каніковського з Дніпропетровська, Юрія Мирка з Опішного в Полтавщині, Андрія Логвиненка з Полтави, Олександра Максимчука з Білої Церкви. Подано фото глиняних виробів Валерія Ленартовича, Юрія Калітєвського та Дмитра Каніковського.
- 3479. Андрієнко Т.П. «Гончарі» // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.159.**
Про творче об'єднання гончарів і художників-керамістів, засноване 1986 року в Києві як осередок відродження декоративно-ужиткового мистецтва, основними напрямками діяльності якого є виготовлення й реалізація художньої кераміки. Близько 130 майстрів з усіх регіонів України співпрацюють з об'єднанням.
- 3480. Андрущенко О.О. Гончарська книгозбірня України // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.168-169.**
Про республіканську спеціалізовану бібліотеку з проблем гончарства України та інших країн, яка входить до складу Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, що діє в Полтавщині. Її створено задля популяризації книг, періодичних видань у галузі гончарства, керамології. Загальна кількість фондів налічує близько 65 тис. примірників. Гончарська книгозбірня України видає науковий щорічник «Бібліографія українського гончарства».

- 3481. Антоненко Аліса. Керамічні прозріння // День. – Київ, 2006. – №132. – С.2.**
Про виставку українського художника-кераміста Леоніда Богинського, яка експонувалася в Музеї українського народного декоративного мистецтва. Творчий доробок представлено як давніми роботами, починаючи з 1970-х років, так і новими. Подано фото творів художника.
- 3482. Антошкіна Л.І., Мурзін В.Ю. Історія та культура давнього населення України та правові норми охорони археологічної спадщини: Навчально-методичний посібник. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 95 с.**
Про появу важливого винаходу – глиняного посуду, що суттєво змінив систему харчування людей. Згадано трипільську культуру, коли гончарство почало виокремлюватися в самостійну галузь господарства. Переважають геометричні та рослинні орнаменти, хоча зустрічаються й сюжетні зображення. На кераміці греків Північного Причорномор'я вишуканий вигляд мала лакована мальовка. Подано інформацію про поховання кімерійського часу (IX – перша половина VII ст. до н.е.). Інвентар з жіночих поховань представлено ліпленою керамікою.
- 3483. Арсенич П.І., Дейнега М.Я. Грицей Степан Юліанович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.206, 481.**
Про члена Національної спілки художників України, художника декоративного мистецтва з Івано-Франківська. Серед його творів – монументально-декоративні панно з глини. Подано фото майстра та його глиняного витвору.
- 3484. Археологічні пам'ятки Хортиці та їх музеєфікація: Збірник наукових праць / Укладач Н.О.Гаврилюк. – Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – Вип.1. – 136 с.**
Про глиняні знахідки, виявлені під час археологічних досліджень острова Хортиця. Книгу проілюстровано малюнками гончарних виробів доби бронзи, енеоліту.
- 3485. Архипова Є.І. Пам'ятки декоративно-ужиткового мистецтва стародавнього Києва (за матеріалами розкопок 2001–2002 рр.) // Археологія. – 2006. – №1. – С.62-74.**
Про християнські старожитності Києва, виявлені під час розкопок у «місті Ярослава» неподалік колишньої Спаської церкви, що існувала до XVI століття. Серед інших знахідок у культурному шарі XII–XIV століть виявлено фрагмент глиняної іконки. Подано її опис.
- 3486. Афродіта Ольвійська // Погляд. – Вінниця, 2006. – №24. – 1-7 червня. – С.11.**
Про археологічні розкопки в Ольвії та на острові Березань, під час яких було знайдено кілька глиняних фігурок, серед яких статуя богині кохання, та плитку із зображенням жерця вищезгаданої богині під час ритуального танцю. Подано фото глиняної плитки.
- 3487. Бакуменко К.И., Бейдин Г.В., Григорьянц М.Н., Дидык В.В. Фибулы римского времени верховьев Ворсклы и Северского Донца // Древности римского времени на Слобожанщине: Сборник статей. – Харьков: Курсор, 2006. – С.6-109.**
Під час розкопок могильника доби черняхівської культури знайдено сформований на гончарному крузі й ліплений глиняний посуд, а також фрагменти амфор зі світлим кольором черепка.

3488. Барбашов В.И., Комыса Ю.А., Акимов Г.Я. Влияние сопутствующих примесей на свойства керамики в системе 89 мол. % ZrO_2 – 10 мол. % Sc_2O_3 – 1 мол. % CeO_2 . Часть 2. Электрические свойства // *Огнеупоры и техническая керамика*. – 2006. – №12. – С.15-17.
- Подано результати досліджень залежності електричних властивостей кераміки складу 89 мол. % ZrO_2 – 10 мол. % Sc_2O_3 – 1 мол. % CeO_2 від виду супутніх домішок, негативний вплив яких більшою мірою виявляється в ділянці високих температур.*
3489. Баран Р.Р., Федів І.С. «Гуцульщина» // *Енциклопедія Сучасної України*. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.699-700.
- Про виробничо-художнє об'єднання в Косові Івано-Франківської області, в асортименті якого глиняні вироби: вази, миски, тарілки, макітри, барильця тощо. Згадано гончарів Михайла та Ганну Роциб'юків, Павлину Цвілик.*
3490. Батура Л. Запрошує Музей археології // *Чигиринські вісті*. – Чигирин, 2006. – №96. – 9 грудня. – С.2, 6.
- Про Музей археології Середнього Подніпров'я Національного історико-культурного заповідника «Чигирин», що розпочав свою роботу навесні 2006 року. Серед експонатів – оригінальні глиняні вироби, виготовлені учасниками чигиринських симпозіумів гончарства.*
3491. Батура Л. Унікальний ужинок в мистецьку скарбницю нашої держави: IV Всеукраїнський симпозіум молодих гончарів // *Чигиринські вісті*. – Чигирин, 2006. – №55. – 19 липня. – С.1, 3.
- Про Всеукраїнський симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2006», який проходив у Чигирині з 25 червня по 16 липня 2006 року. Згадано гончарів: Івана Гончара (Коболчин, Чернівеччина), Ігоря Іванюка, Світлану Качан, Юрія Нечая (Полтавщина), Дмитра Каганюка, Оксану Мартинович-Смеречинську (Львівщина), Леоніда Нагірняка, Івана Бобкова, Олександра Шафірова, Юлію Козятник, Сергія Спасьонова, Сергія Тодорчука, Олександра Ярового (Київщина), Івана Рйопки (Івано-Франківщина), Сергія Радька, Василя Мельника, Євгена Поступайла, Якова Брюховецького (Черкащина).*
3492. Безіна Л. Козак без люльки – як без коня // *Українська культура*. – 2006. – №1-2. – С.34.
- Про колекцію люльок для куріння з фондів Дніпропетровського історичного музею імені Дмитра Яворницького, 132 з яких – глиняні. Вони різні за кольором глини, формою, розміром, орнаментом жодна з них не дублюється. Статтю проілюстровано фото люльок.*
3493. Безрукова Татьяна. Буды – фаянсовая столица Украины // *Перспект правды*. – Харьков, 2006. – №57-58. – Май. – С.6.
- Про Закрите акціонерне товариство «Будянський фаянс» у Харківщині. Стверджується, що завод є одним із провідних підприємств Європи. Його річний обсяг виробництва складає близько 21 млн. одиниць продукції, 50% з якого експонується. Це єдине підприємство в Україні, яке зберегло повний виробничий цикл з виготовлення посуду. Подано фото продукції «Будянского фаянсу».*

- 3494. Бейдин Г.В., Григорьянц М.Н., Любичев М.В. Находки монет римського времени на території Харківської області // Древности римського времени на Слобожанщині: Сборник статей. – Харків: Курсор, 2006. – С.110-143.**

Про знахідки під час розкопок у Харківській області фрагментів ліпленого та виготовленого на гончарному крузі глиняного посуду черняхівської та київської культур.

- 3495. Бекетова Ірина. Кераміка Дмитра Головка: До 100-річчя з дня народження мистця // Образотворче мистецтво. – 2006. – №1. – С.108-109.**

Про життєвий шлях і творчість художника-кераміста Дмитра Головка – народного художника України, дійсного члена Міжнародної академії кераміки. Його творчість – це поєднання типових рис традиційного народного гончарства з новими якостями, набутими внаслідок фахової освіти. Подано фото гончарних виробів мистця.

- 3496. Белько Олег. Роль Полтавського губернського земства в розвитку мережі черепичних заводів на Полтавщині // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.120-125.**

Про один із напрямків діяльності Полтавського губернського земства щодо реалізації заходів з розвитку черепичної справи в Полтавщині (1894–1902). Проаналізовано процедуру розгляду в земстві клопотань повітових управ про створення мережі майстерень з виготовлення черепиці в Миргородському, Лохвицькому, Полтавському, Кобеляцькому, Прилуцькому, Пирятинському, Зіньківському й Лубенському повітах. Подано інформацію про асигнування Полтавською земською управою коштів на будівництво черепичних заводів у містечку Опішне й селі Малі Будища Зіньківського та в містах Старовірівка Костянтиноградського і Сміла Роменського повітів.

Досліджено матеріали про земські ініціативи щодо визначення придатності місцевих глин для виробництва різних сортів черепиці та вивчення потреб населення у вогнетривких будівельних матеріалах. Відтворено події, пов'язані з оголошенням висновку страхової комісії про визначення кількості черепиці для безоплатного відпуску громадським і земським закладам. З'ясовано, що одним із головних завдань земства була підготовка кадрового потенціалу, заохочення фахівців займатися черепичною справою. Зроблено висновок, що виважені, комплексні дії Полтавської земської управи з організації черепичного виробництва в губернії загалом сприяли виникненню мережі черепичних майстерень і поступово переконали населення губернії в доцільності використання черепиці як вогнебезпечного покрівельного матеріалу.

- 3497. Біля витоків порцеляни // Слово Полісся. – Баранівка, 2006. – №46. – 10 червня. – С.1.**

Про формоліварну дільницю Баранівського фарфорового заводу як початкову ланку виробничого ланцюга з виготовлення фарфорових виробів. Згадано про працівників цієї дільниці, подано їх фото з продукцією підприємства.

- 3498. Біляєва С.О., Іванченко Л.І., Кулаковська Л.В., Фіалко О.Є. Виставка «Акерман–Очаків-2004» // Археологія. – 2006. – №1. – С.100-101.**
Про виставку «Акерман–Очаків-2004», презентація якої відбулася 12 травня 2005 року в Археологічному музеї Інституту археології НАН України. Кераміку було представлено кухонним (горнята, чайники, глечики) та столовим посудом (миски, миски-чаші, тарілки) місцевого й імпортного виробництва. Унікальною є колекція дрібної пластики, до якої увійшли люльки з глини, фаянсової маси та перша знайдена фрагментована люлька з білої глини з реалістичним зображенням обличчя старої людини.
- 3499. Більськ // Вся Україна: Путівник. – К.: Картографія, 2006. – С.394-395.**
Про село Більськ Котелевського району Полтавської області, яке знаходиться на території одного з найбільших у Європі поселень скіфського часу (VII–III ст. до н.е.) – Більського городища. У результаті археологічних досліджень, окрім інших знахідок, було виявлено значну кількість черепків здебільшого ліпленої кераміки, а також античні глиняні вироби.
- 3500. Бірюкова Інна. Подорож у минуле // Хрещатик. – Київ, 2006. – №20. – 10 лютого. – С.13.**
Про виставку раритетів Судацької фортеці XII–XVI століть, яка відкрилася в Національному заповіднику «Софія Київська». Серед експонатів – глиняний посуд, плінфа з чітким відбитком ноги 1,5–2-річної дитини, яким, як стверджують науковці, уже понад 900 років. Подано фото експонатів виставки, серед яких – глечик із Судацької фортеці.
- 3501. Бірюльов Ю.О. Гошовський Целестин // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.344.**
Про майстра глиняних скульптур зі Львова, автора портретів, жанрових фігурних груп, гончарних виробів. Твори вирізняються натуралістичною точністю, деталізацією.
- 3502. Бірюльов Ю.О. Гром Лаврентій Борисович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.519.**
Про члена Спілки художників України, скульптора зі Львова, автора портретів, фігурних композицій з дерева, гіпсу, глини, каменю.
- 3503. Божинський Н.І., Мироненко В.П. Вплив народних традицій на те, як формується предметно-просторове середовище народного житла // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2006. – №6. – С.27-30.**
Про використання глини в народному побуті українців.
- 3504. Боліла Людмила. Опішнянські хутори мають свою друковану історію // Жовта газета [Коло]. – Полтава, 2006. – №20. – 18-24 травня. – С.5.**
Про нове видання керамолога, автора багатьох наукових праць з проблематики українського гончарства Віктора Міщанина із с. Малі Будища Полтавської області «Північна група малих осередків гончарства Опішнянського гончарського району».

У книзі відтворено етнічні особливості гончаротворення локальної групи майстрів, що мешкали поблизу Опішного в хуторах Безруки, Глинське, Малі Будища, Лазьки, Старі Млини, Хижняківка.

- 3505. Боліла Людмила. «Скарби» та «SOS-скарби» українського гончарства // Жовта газета [Коло]. – Полтава, 2006. – №20. – 18-24 травня. – С.5.**

Про виставки «Скарби українського гончарства» та «SOS: EROSio гончарської культури в Україні», експоновані в рамках Четвертих Селюченківських наукових читань у Опішному. Згадано про заслуженого майстра народної творчості України Олександру Селюченко, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, директора Інституту керамології – відділення Інституту керамології НАН України, доктора історичних наук Олеся Пошивайла. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів із виставок.

- 3506. Боліла Людмила. Сезон відпусток: Що відвідати в Опішні? // Жовта газета: [Коло]. – Полтава, 2006. – №19. – 11-17 травня. – С.6.**

Про Опішне – столицю українського гончарства. Подано інформацію про єдиний у Східній Європі Музей гончарства, створений 1986 року, а також розповідь про життя і творчість славетної гончарки Олександри Селюченко. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів, які прикрашають вхід до Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.

- 3507. Бондар Ірина. Деякі аспекти комплектування колекції українського декоративно-ужиткового мистецтва // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.111-116.**

Про колекцію кераміки у фондах Горлівського художнього музею. Названо глиняні вироби художників-керамістів Ніни Федорової, Омеляна Желєзняка (Київ), Григорія Денисенка, Галини Севрук (Васильків). Представлено самобутні вироби опішненських майстрів – Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла, а також Михайла Волощука, В.Джуранюк, П.Данчук, С.Заячої (Косів), Михайла Галаса (Закарпаття). Згадано глиняні твори майстрині О.Бабенко з Горлівки та П.Тарасенка з Тернополя. Подано фото робіт О.Бабенко.

- 3508. Бондар Надія. Початок людства – це Трипілля // Експрес. – Львів, 2006. – №3. – 12-19 січня. – С.10-11.**

Про трипільську культуру, яка постала в Україні в VI тисячолітті до нашої ери. Під час археологічних розкопок трипільських поселень було знайдено глиняні таблички зі знаками, що підтверджують наявність писемності, а також глиняні вироби, оздоблені схематичними малюнками людей. Подано опис зовнішнього вигляду трипільців, їхніх помешкань, способу життя. Статтю проілюстровано фото глиняної моделі житла трипільців.

- 3509. Бондаренко А.А., Кобец Н.Ю. Шпинель $MgAl_2O_4$ – сырье для высококачественных неформованных огнеупоров // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: Збірник наукових праць: Тематичний**

випуск «Хімія, хімічна технологія та екологія». – Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2006. – №30. – С.180-184.

Подано результати літературного огляду характеристик шпінелі і її використання для виготовлення кераміки і шпінельних вогнетривів, у тому числі неформованих.

- 3510. Бондаренко В.В. Композиционные особенности декоративной керамики в архитектуре общественных зданий // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2006. – №6. – С.18-26.**

Про розвиток різних видів кераміки в різних країнах. Описано систему реального проектування й конкретні архітектурні об'єкти, для яких студенти Харківської державної академії дизайну і мистецтв під керівництвом педагогів виконували проекти вирішення інтер'єрів. Проаналізовано конкретні монументальні й декоративні композиції з різних глиняних матеріалів; композиційний лад, питання зв'язку глиняного панно і декоративних композицій з архітектурною інтер'єру. Розглянуто різні закони побудови декоративних композицій у системі архітектурного простору.

- 3511. Бондаренко Т.О. Гордовий Федір Петрович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.250.**

Про майстра художньої кераміки з Черкас, автора тематичних ваз, декоративних тарелів, глиняних скульптур. Роботи вирізняються вдалим поєднанням форм, різнофактур поверхні, зокрема кольору глини з насиченими відтінками полив, рельєфів і мальовки. Подано фото роботи мистця.

- 3512. Брюховецький Яків Михайлович [Некролог] // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №26. – 29 березня. – С.2.**

Некролог, присвячений пам'яті відомого українського гончаря, заслуженого майстра народної творчості України, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, лауреата Премії імені Данила Щербаківського Якова Михайловича Брюховецького.

- 3513. Будняк Галина, Бабинський Микола. Художник, гончар, музикант // Дністрові зорі. – Сокиряни, 2006. – №34. – 19 серпня. – С.3.**

Про заслуженого працівника культури України, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, гончаря Івана Івановича Гончара. Згадано про Всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва в Чигирині, учасником якого був мистець. Подано фото майстра за гончарним кругом.

- 3514. Буйнов Ю.В. Поселення малобудківського типу біля с.Тимченки в басейні р.Сіверський Донець // Археологія. – 2006. – №1. – С.42-47.**

Про матеріали, здобуті під час розкопок поселення малобудківського типу біля с.Тимченки Харківської області. Особливу увагу звернено на питання хронології та культурної належності цієї пам'ятки. У культурному шарі виявлено черепки глиняних виробів малобудківського та бондарихинського типів. Переважну кількість у гончарному комплексі становлять горщики 2 типів.

- 3515. Буйнов Ю.В. Поховальні пам'ятки та обряд племен бондарихинської культури // Археологія. – 2006. – №4. – С.60-68.**
Подано узагальнюючу характеристику поховальних пам'яток бондарихинської культури, виділено характерні риси поховального обряду її носіїв, розглянуто питання походження та етнічної належності бондарихинських племен. У культурному шарі виявлено фрагменти глиняного посуду – горщиків, корчаг, кубків, черпаків, а також уламки глиняних кружал та глиняне коліщатко від возика. Подано малюнки фрагментів глиняних посудин бондарихинської культури з поховань.
- 3516. Бура-Мацапура Віра. Спогади про моїх учителів М.Бойчука і С.Налепинську-Бойчук // Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2006. – Вип.13. – С.52-57.**
Спогади художника-графіка Віри Бури-Мацапури, написані у 1980-ті роки. Темою однієї з її графічних робіт було виготовлення глиняних виробів. Подано малюнок автора «У керамічній майстерні».
- 3517. Бурдо Н.Б. Гумельниця // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.623.**
Про археологічну культуру періоду енеоліту, поширену в Балкано-Дунайському регіоні в V тис. до н.е. Під час розкопок знайдено характерні орнаментовані жіночі глиняні фігурки, різноманітні теракотові культові речі.
- 3518. Бушуева Катерина. Древняя культура в современном ресторане // Керамика: стиль и мода. – 2006. – №4. – С.52-53.**
Про відкриття неподалік Києва нового ресторану «Трипілля», інтер'єр якого оформлено з використанням традиційних для давньої трипільської культури елементів, зокрема гончарних виробів. Статтю проілюстровано фото гончарних виробів.
- 3519. Вакуленко М.М. Горев Денис Ігоревич // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.205, 251.**
Про майстра художньої кераміки з Ялти, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Мистець виготовляє зоо- та антропоморфну дрібну глиняну пластику технікою ручного ліплення або відтискування в гіпсовій формі, оздоблює ритуванням, поліруванням. Подано фото майстра та його глиняних виробів.
- 3520. Вакуленко О.С. Грунь Зоя Борисівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.553.**
Про майстриню художньої кераміки з Валок, у Харківщині. У творчих пошуках мистець тягнє до фольклорних та історичних мотивів, віддаючи перевагу станковій скульптурі й декоративному посуду.
- 3521. Вакулик Любов. Далеке і близьке Трипілля // Вихідні по-українськи. – Київ, 2006. – №1. – С.70-80.**

Про музей трипільської культури, створений відомим київським колекціонером Олександром Поліщуком. Подано інформацію про трипільську цивілізацію, а також фото глиняних виробів доби Трипілля.

- 3522. Васерук Аліна. 3 історії Диканьки середніх віків // Трудова слава. – Диканька, 2006. – 18 лютого. – С.5.**

Про знахідку значної кількості фрагментів глиняних виробів кінця XVII–початку XVIII століття, що свідчить про існування в Диканці гончарного виробництва. Згадано про гончарний завод, який діяв там ще до розбудови маєтку Кочубеїв.

- 3523. Василь Купецький // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник / Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип.4. – С.128.**

Про члена Національної спілки художників України з Тернополя. Подано фото його теракотових виробів.

- 3524. Вдовиченко Є.В. Меценат науки (пам'яті Георгія Львовича Скадовського) // Археологія. – 2006. – №3. – С.108-110.**

Про громадського й культурного діяча кінця XIX – початку XX століття Георгія Львовича Скадовського. Під час дослідження курганів поблизу с.Білозерки він виявив ліплений орнаментований посуд з плоским дном, грубий невипалений посуд із сірої та чорної глини, глиняні кружала, фрагменти глиняної черепиці та амфор з відтисками тавра. Матеріали досліджень було опубліковано в «Трудах VIII Археологического съезда» (Москва).

- 3525. В експозиції – духовна спадщина Гуцульщини та Покуття // Урядовий кур'єр. – 2006. – №12. – 21 січня. – С.2.**

Про відкриття виставки творів народного мистецтва «Духовна спадщина Гуцульщини та Покуття» в Музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ). Експозиція складалася з 193 творів кераміки, серед яких коломийський мальований посуд XIX століття і колекція сюжетних кахель кінця XVIII – початку XX століття. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

- 3526. Видатні люди Зіньківщини [Пошивайло Олесь Миколайович] // Зіньківщина. Історичні нариси: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ИнтерГрафіка, 2006. – С.609-610.**

Подано автобіографічну інформацію про відомого керамолога, етнолога, музеєзнавця, доктора історичних наук, заслуженого діяча науки і техніки України Пошивайла Олеса Миколайовича з Опішного.

- 3527. Види народних ремесел та художніх промислів // Лозко Г.С. Українське народознавство. – К.: АртЕк, 2006. – С.327-328.**

Подано інформацію про гончарство – один із найдавніших видів народного ремесла. Трипільські глиняні вироби свідчать про тонкий естетичний смак давніх майстрів. Гончарство за часів середньовіччя зазнало технологічних нововведень: застосування ножного гончарного круга, підполив'яної мальовки, виготовлення кахель тощо. Згадано центри гончарного промислу: Коломию, Косів, Опішне та інші.

- 3528. Вихристюк М.В. Головка Дмитро Федотович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.64-65, 208.**
Про славетного художника-кераміста з Києва. Подано фото мистця та його глиняних робіт.
- 3529. Відейко М.Ю. Міжнародний колоквіум «Кукутень – 120 років досліджень. Час підбивати підсумки» // Археологія. – 2006. – №2. – С.107-110.**
Про Міжнародний колоквіум «Кукутень – 120 років досліджень. Час підбивати підсумки». Тематика доповідей мала широкий спектр, починаючи з історії дослідження культури Кукутень і окремих неолітичних культур до результатів вивчення поселень і комплексів, скарбів, артефактів, давніх виробництв. Під час археологічних експериментів було продемонстровано відтворення давніх технологій гончарства.
- 3530. Віра Сіробаба-Климко // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник / Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип. 4. – С.223.**
Про члена Національної спілки художників України із Сумщини, яка працює в галузі декоративно-ужиткового мистецтва. Подано фото її фарфорових творів.
- 3531. Водолій Людмила. Мелодії маленьких скульптур // Українське слово. – 2006. – №46. – 15-21 листопада. – С.14.**
Про скульптора Владислава Щербину, якого й нині пам'ятають на Городницькому й Баранівському фарфорових заводах. Понад тридцять років своєї трудової діяльності майстер віддав Київському експериментальному заводу, де створив близько 1000 зразків скульптур малих форм. Подано фото його фарфорових творів.
- 3532. Володимир Оврах // Художники України. – 2006. – №38. – 21 вересня. – 23 с.**
Про художника-кераміста, автора численних монументальних робіт Володимира Михайловича Овраха. Він також створює камерну кераміку, порцеляну, живопис та графіку. Подано фото мистця та його творів.
- 3533. Володимир Щур // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник / Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип. 4. – С.260.**
Про члена Національної спілки художників України з Києва. Подано фото його твору з глини.
- 3534. Воскресни, писанко! / Упорядники Л.М. Гаврилова, В.В. Жмак, С.Г. Колодяжна. – Полтава: Обласний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи, 2006. – 16 с.**
Про писанку, яка є символом відродження життя, емблемою сонця й весни, талісманом. Стверджується, немовби півсотні глиняних яєць-торохакалець було знайдено в Центральній Україні. Писанки останньої чверті ХХ століття представлені також глиняними яйцями-торохакальцями, які виготовив гончар Василь Омеляненко з Опішного.

- 3535. В'ялець Адріана. Роль і місце музеїв у збереженні та популяризації народного мистецтва // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.12-17.**
Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, який активно працює на ниві збереження гончарного мистецтва, Музей гончарного мистецтва братів Герасименків (с.Новоселівка Гайсинського району Вінницької області), Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», який 2003 року започаткував проведення Всеукраїнських молодіжних симпозіумів гончарного мистецтва.
- 3536. Гаврилюк Н.О., Рассамакін Ю.Я., Разумов С.М., Остапенко М.А., Дараган М.М., Ковальов М.В., Мінаєва Н.І. Розкопки та музеєфікація курганів на острові Хортиця // Археологічні пам'ятки Хортиці та їх музеєфікація. – Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – Вип.І. – С.13-27.**
Про археологічні дослідження курганів на острові Хортиця. Подано детальний опис знайдених під час розкопок глиняних виробів. Статтю проілюстровано малюнками фрагментів посудин.
- 3537. Гаврош Олександр. Грушівець Василь Тегза півхати віддав під унікальну колекцію // Новини Закарпаття. – Ужгород, 2006. – №75-76. – 17 червня. – С.13.**
Про жителя містечка Грушів Василя Тегзу, котрий створив удома приватний музей – єдиний такого типу в Закарпатті – з поетичною назвою «Сріберна Земля». Серед експонатів музею є вироби з глини. Подано фото Василя Тегзи із сином у хаті-музеї.
- 3538. Гандзій Василь. На берегах Кобилчі // Дністрові зорі. – Сокиряни, 2006. – Б/№. – 14 січня. – С.5.**
У баладі-посвяті гончарю з Коболчина Івану Гончару згадано вічне буття нелегкого гончарного ремесла.
- 3539. Гейко А.В. Дослідження на селищі скіфського часу біля с.Глинське // Більське городище та його округа: до 100-річчя початку польових досліджень. – К.: Шлях, 2006. – С.131-134.**
Публікація вводить до наукового обігу матеріали VI–V століть до н.е. з розкопок поселення біля с.Глинське Зіньківського району Полтавської області, яке знаходиться поблизу південної околиці Більського городища. Подано аналіз виявлених під час розкопок глиняних виробів та їх фрагментів.
- 3540. Гейко А.В., Ткаченко О.М. Знахідка боспорського статера на селищі Сердюки-1 у Поворсклі // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава, 2006. – №2. – С.100-102.**
Про археологічні розкопки на території селища доби пізньої бронзи та черняхівської культури неподалік с.Сердюки Полтавського району Полтавської області. Серед знахідок – посуд, виготовлений на гончарному крузі.
- 3541. Гейко Анатолій, Рейда Роман. Рятівні дослідження на селищі Сердюки-1 // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі**

сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.38-42.

Про рятівні археологічні дослідження селища епохи фінальної бронзи та черняхівської культури Сердюки-1 в Полтавському районі Полтавської області. Серед знахідок – фрагменти глиняного посуду. Статтю проілюстровано малюнками виявлених черепків.

3542. Глина замість аспірину! // Лесин край. – Новоград-Волинський, 2006. – №62. – 5 серпня. – С.4.

Про лікувальні властивості та користь глини.

3543. Глиняне питання // Погляд. – Вінниця, 2006. – №24. – 1-7 червня. – С.11.

Про давній глиняний кар'єр, знайдений у Тальянках Черкаської області археологами Відділу енеоліту і бронзи Інституту археології НАН України на чолі з Олексієм Корвін-Піотровським. Вдалося з'ясувати, що трипільці глину з кар'єру брали винятково для будівництва, і лише згодом виявили шар глини, придатної для гончарства. Подано фото глиняного кар'єру.

3544. Глиняні чоловічки: Цивілізація, виявляється, зародилася зовсім не у воді // Зоря Полтавщини. – 2006. – №105. – 5 липня. – С.4.

Одна з гіпотез про роль глини у формуванні нашої планети й зародженні життя на Землі, згідно з якою воно зародилося у вигляді первинної протоплазми в напіврідких пластах глини.

3545. Головащенко Олеся. Поки будуть писанки, доти буде світ // Вінницька газета. – 2006. – №50. – 14 квітня. – С.8.

Про персональну виставку глиняної писанки під назвою «Великдень наших душ» народної майстрині Людмили Філінської з Вінниці. Згадано відомого гончаря Олексія Луцишина.

3546. Голод Ігор. Львівська національна академія мистецтв: нові імена та пропозиції // Образотворче мистецтво. – 2006. – №3. – С.63-67.

Про Львівську національну академію мистецтв з нагоди 60-річчя від дня офіційного її відкриття як вищого художнього навчального закладу. Названо імена художників-керамістів: Зеновія Флінти, Галини Коцюби, Іванни В'юн, Оксани Букреєвої, Світлани Гаврилюк, Світлани Редкач, Лесі Падун, Катерини Коваленко. Подано фото глиняних робіт Катерини Коваленко «Боротьба особливостей», Романа Лебедя «Очікування», серії декоративних пластів «Деридерата» Оксани Парацак.

3547. Голубець О.М. Волошенко Олександр Павлович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.119.

Про художника-кераміста, доцента кафедри художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв. Основні роботи – у галузях декоративно-ужиткової та монументально-архітектурної кераміки. Подано фото твору «Водограй», який зберігається в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному (Полтавщина).

- 3548. Голубець О.М. Горбалюк Борис Васильович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.178.**
Про майстра художньої кераміки зі Львова. У творчості надає перевагу декоративно-ужитковим та монументально-архітектурним виробам з глини.
- 3549. Голубець О.М. Гудак Василь Андрійович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.585.**
Про члена Національної спілки художників України, кандидата мистецтвознавства, художника-кераміста зі Львова. Подано фото мистця.
- 3550. Голубець Орест. Скульптор Роман Петрук (Львів): Відступ у тінь // Музейний провулок. – 2006. – №1. – С.98-101.**
Про творчість відомого львівського мистця Романа Петрука, який для створення своїх композицій з-поміж інших матеріалів використовував глину.
- 3551. Голяєва Ірина. Торговельний форпост із п'ятого століття // Одеські вісті. – 2006. – №200. – 1 листопада. – С.3.**
Про археологічні розкопки на Жеваховій горі, що знаходиться в північній частині Одеської бухти. Серед знахідок – фрагменти мальованих посудин, амфори, скіфоїдні ліплені горщики. Статтю проілюстровано фотознімками черепків.
- 3552. Гончаренко Т.А. Гончаренко Ігор Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.156, 205.**
Про члена Національної спілки художників України, скульптора з Києва. Серед мистецьких зацікавлень скульптора – мала пластика, ліплена фігуративна та декоративна кераміка, монументальні проекти. Подано фото глиняних творів мистця: «Роксолана (Дівчина у тюрбані)» і «Пляжниця».
- 3553. Гончаренко Тамара. З любові – творчість, з любові – щастя людське // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.44-46.**
Про життя і творчість членів Національної спілки художників України і Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслуженого майстра народного мистецтва України і заслуженого художника України Валерія та Надії Протор'євих. Статтю проілюстровано фото майстрів та їхніх глиняних творів.
- 3554. Гончаренко Тамара. Покликані творити красу // Українська культура. – 2006. – №1-2. – С.26.**
Про тернистий творчий шлях майстрів-гончарів Надії Ткачук (Протор'євої) і Валерія Протор'єва. Наслідуючи народні гончарні форми – красиві й раціональні, мистці створили чимало куманців, макітер, барилець, горщиків, фігурних посудин і декоративних скульптур, «монетки». Рясний орнамент, гармонія вишуканих ліній і барв, мінливість прозорих полив, ефектний контраст фактури, підсилений виразним рельєфом і ліпленням, надають речам неповторної художньої образності. Статтю проілюстровано фото гончарних виробів подружжя Протор'євих.
- 3555. [Гончарні вироби] // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.495, 497 (кольорові вклейки).**

Подано фото глиняних виробів: «Ведмідь-ласун» Марії Галушко; «Куманець» Якіма та Якова Герасименків; «Смертельний поєдинок Геракла з левом» Марка Галенка; набір для вина Сергія Глушка; набір посуду Ендре Гіді; «Горох» Федора Гнідоого; корчага Михайла Галаса.

- 3556. [Гончарство] // Кольори і мелодії українського свята: Каталог. – К.: Родовід, 2006. – С.15-20.**

Укаталозі подано зображення гончарних виробів ХІХ–ХХ століть зі Східного Поділля, Черкащини, Полтавщини, Гуцульщини.

- 3557. Гончарство // Петраускас А.В. Ремесла та промисли сільського населення Середнього Подніпров'я в ІХ–ХІІІ ст. – К.: КНТ, 2006. – С.57-70.**

Розділ монографії, присвячений вивченню гончарства в сільських поселеннях Середнього Подніпров'я ІХ–ХІІІ ст. Як основне джерело дослідження використано археологічні матеріали, виявлені на поселенні Автуничі (Чернігівщина). Охарактеризовано знаряддя праці для видобування глини, кар'єри (глинища), з'ясовано особливості підготовки сировини до роботи, формування посуду, випалювання. Проаналізовано гончарні горни, асортимент посуду.

- 3558. [Гончарство] // Україна та українці: Історико-етнографічний мистецький альбом Івана Гончара (вибрані аркуші). – К.: УЦНК «Музей Івана Гончара»–«Оранта», 2006. – 344 с. [С.13, 15, 19, 25, 27, 29, 31, 35, 37, 43, 47, 55, 57, 59, 61, 63, 71, 73, 75, 77, 79, 81, 85, 89, 95, 97, 99, 103, 107, 109, 111, 113, 115, 127, 129, 135, 141, 161, 165, 167, 169, 171, 173, 175, 181, 209, 211, 215, 227, 230, 235, 237, 241, 243, 245, 249, 251, 253, 257, 259, 265, 269, 271, 273, 277, 279, 291, 295, 297, 319, 343].**

Подано зображення глиняних виробів з різних регіонів України на історико-документальних світлинах кінця ХІХ – середини ХХ століття, зібраних Іваном Гончарем.

- 3559. [Гончарство] // Українська старовина із приватних збірок. – К.: Родовід, 2006. – С.13, 37, 51, 79, 89, 95.**

Подано фото глиняних виробів із приватних збірок: глечик, миски (Гуцульщина), глечик та куришка (Опішне, Полтавщина), миски (Східне Поділля) тощо.

- 3560. Гончарювання й випалювання в опішненському горні // Полтавська думка-2000. – 2006. – №35. – 1 вересня. – С.3.**

Про Всеукраїнський науково-практичний семінар із музейного менеджменту для керівників провідних музейних закладів України «Сучасний музей: функції, особливості діяльності та значення в розвитку громадянського суспільства», що відбувся в Опішному Полтавської області на базі Національного музею-заповідника українського гончарства. У рамках семінару було проведено майстер-класи з гончарювання та випалювання.

- 3561. Горбатюк Василь. Глина // Літературна Україна. – 2006. – №32. – 24 серпня. – С.5.**

Новела про глину, яка стала немовби виміром життя батьків автора новели.

- 3562. Горщарук Петро. Піч, якій тисяча літ // Сільські вісті. – 2006. – №92. – 11 серпня. – С.5.**

Про давню піч та глиняний посуд, знайдені на схилах урочища Гнідавська Гірка, що в передмісті Луцька, працівниками Волинської філії Державного підприємства «Науково-дослідний центр «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України. Подано фото давньої печі.

- 3563. Григоренко Ольга. Невтомний збирач старожитностей // Вечірній Київ. – 2006. – №19. – 2 лютого. – С.15.**

Про виставку старожитностей, що експонувалася в Українському центрі народної культури «Музей Івана Гончара». Серед експонатів – гончарні вироби, посуд. Подано фото Івана Гончара з глиняними виробами.

- 3564. Гриценко М.М. Зіньківщина: минуле і сучасність // Зіньківщина. Історичні нариси: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2006. – С.11-83.**

Про Зіньківський район, територія якого була своєрідним прикордонням між історичною Гетьманщиною і Слобожанщиною. Згадано ямково-гребінцеву кераміку, культуру багатоваликової кераміки, залишки якої було знайдено під час археологічних досліджень. Подано інформацію про об'єднання гончарів наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років у промартіль «Художній керамік». Згадано про Опішнянський музей гончарства, який 1989 року було реорганізовано в Музей-заповідник українського гончарства.

- 3565. Губанов І.Г. Грязьові вулкани // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.568-569.**

Про різні за формою геологічні утворення, з яких постійно або періодично вивергаються на земну поверхню грязьові маси, горючі гази, тверді уламки тощо. Грязьові вулкани пов'язані з антиклінальними складками, у ядрах яких залягають пластичні глини.

- 3566. Гугля Віктор. Гончарство села Головківка Чигиринського району Черкаської області // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.163-169.**

Про найвизначніший осередок мальованого посуду в Чигиринщині – село Головківка. Коротко охарактеризовано глини, які гончарі використовували для виготовлення мисок – основного асортименту місцевих глиняних виробів. Подано морфологічні ознаки й особливості орнаментування мисок, охарактеризовано технологію їх виготовлення й декорування, згадано про умови домашнього виробництва та побуту майстрів, зазначено місця реалізації головківських глиняних виробів. Згадано прізвища місцевих майстрів, зокрема Панфіла Ковалю, з діяльністю якого пов'язаний розвиток традиційного головківського гончарства. Подано інформацію про гончарні інструменти й матеріали, звернено увагу на місцеву керамологічну термінологію. З'ясовано окремі причини занепаду головківського промислу на початку другої половини ХХ століття. Згадано про I та II Всеукраїнські молодіжні симпозіуми гончарного мистецтва «Чигирин» (2003, 2004). Подано фото: гончар Панфіл Коваль; миска I половини ХХ століття з Головківки.

- 3567. Гудак В.А., Клименко О.О. Гавареччина // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.252.**
Про Гавареччину – село Золочівського району Львівської області, осередок українського гончарства, де збереглося виготовлення димленої кераміки. Серед виробів – горщики, дзбанки, макітри, миски, цідильники, двійнята, фігурний посуд, іграшки, свічники тощо. Відродженням традицій гончарювання в 1970-х – 1980-х роках займалися Ярослав та Ярослава Мотики, Ярослав Славінський. Провідні гончарі: В.Архимович, Володимир та Мар'ян Бакусевичі, Д.Вислинський. Подано фото гончарних виробів С.Гарбузинського та М.Бакусевича.
- 3568. Гурова Лариса. История в керамике // Киевские ведомости. – 2006. – №132. – 26 июня. – С.3.**
Про виставку-продаж глиняних виробів, яка проходила під час святкування Дня гончаря в Музеї народної архітектури і побуту в Пирогово, де відвідувачі мали можливість не тільки придбати миски й глечики, а й взяти участь у їх виготовленні. Подано фото глиняних виробів.
- 3569. Давиденко Валентина. Мистецтво – це діалог посвячених // Слово Просвіти. – 2006. – Ч.6. – 9-15 лютого. – С.13.**
Інтерв'ю з мистецтвознавцем, ученим секретарем Української секції Міжнародної асоціації арт-критиків Зоєю Чегусовою, яка є автором книги «Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен», під час якого обговорювалося питання декоративно-ужиткового мистецтва в Україні, зокрема художньої кераміки. Згадано імена художників-керамістів Леоніда Богинського, Петра Печорного, Ганни-Оксани Липи, Андрія Бокотея. Статтю проілюстровано фото глиняного виробу Галини Севрук.
- 3570. Даценко Людмила. «Я думав, що глину побачу, а побачив народ» // Село полтавське. – 2006. – №19. – 12 травня. – С.9.**
Про IV Селюченківські наукові читання, присвячені заслуженому майстру народної творчості України Олександрі Селюченко. Серед порушених на науковому форумі питань – актуальність державної підтримки найвизначніших центрів народної художньої культури України. Згадано імена Олеся Пошивайла – директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України; заслужених майстрів народної творчості України – Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла. Було презентовано книгу керамолога Віктора Міщанина «Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина ХІХ – ХХ століття)». Статтю проілюстровано фото найстаршого гончаря Опішного Василя Омеляненка.
- 3571. Декоративне мистецтво // Яремків Михайло, Кругляк Олег. Мистецтво: види, жанри: Словник-довідник образотворчих термінів. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2006. – С.67-68.**
Згадано про порцеляну та фаянс. В Україні центром виробництва фаянсу була Межигірська фаянсова фабрика. Подано фото фарфорових і фаянсових виробів.

- 3572. Декоративно-ужиткове мистецтво: традиція – інновація – менеджмент // Образотворче мистецтво. – 2006. – №1. – С.22-25.**
Відповіді на запитання анкети журналу «Образотворче мистецтво» заслуженого художника України Марії Шнайдер-Сенюк та лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Зої Чегусової. За словами Зої Чегусової, «декоративна кераміка трансформувалась у своєрідний синтетичний вид творчості, в якому активно стали використовуватися пластичні і живописні засоби, фактурні можливості матеріалів, а часом і прийоми графіки, театральної декорації». Подано фото Ганни Лисик, Марії Шнайдер-Сенюк, Неллі Ісупової, Сергія та Надії Козак.
- 3573. Діденко Надія. Як зупинити ерозію гончарської культури в Україні // Вечірня Полтава. – 2006. – №19 – 11 травня. – С.1.**
Про занепад гончарства – традиційного виду народного мистецтва України. Згадано гончарні заводи в Опішному, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному та «Колегіум мистецтв у Опішному». Подано інформацію про виставку «SOS: EROSio гончарської культури в Україні!» та книгу Віктора Міщанина «Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX–XX століття)». Подано фото глиняних робіт з колекції Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному.
- 3574. Дідик В.В. Герульський слід в черняхівських старожитностях Лівобережної України // Древности римского времени на Слобожанщине: Сборник статей. – Харьков: Курсор, 2006. – С.144-177.**
Під час розкопок знайдено витончений червонолаковий посуд, грубі ліплені горщики, лискований посуд, глиняні вази з трьома вухами.
- 3575. Добрынская Наталия. Вывески меняются, а подвал все тот же // Ялтинский курьер. – 2006. – №40. – 18-24 октября. – С.5.**
Про роботу студії «Кераміст», керівником якої є Микола Вакуленко з Ялти.
- 3576. До питання про народні художні промисли в Україні: Оглядова довідка за матеріалами преси /Упорядник М.Б.Лелик. – К.: Інформаційний центр з питань культури та мистецтва, 2006. – Вип.8/5. – 19 с.**
Про народні художні промисли в Україні, найповніше представленим з-поміж яких є гончарство. Згадано про виготовлення димленого посуду в Микулінцях, Заліщиках, Струсові, Скалаті, Устечку, Торському, Буданові в Тернопільщині. Названо імена гончарів: І.Бойка з Гончарівки Монастирського району, С.Дякова з с.Голгоча Бережанського району, Т.Земського з Буданова Тербовлянського району, С.Романюка з Духова Кременецького району, випускника Косівського училища прикладного мистецтва В.Бардачевського, який 1989 року заснував у с.Товсте в Тернопільщині гончарську школу, а також славетної опішненської гончарки Олександри Селюченко. Подано інформацію про Опішне – столицю українського гончарства, де діють Національний музей-заповідник українського гончарства, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Державна спеціалізована художня школа-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному».

- 3577. Енциклопедичний словник-довідник з образотворчого мистецтва [Укладач Анатолій Пасічний] // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.69-72; №3-4. – С.71-72.**

Подано коротке тлумачення термінів декоративно-ужиткового мистецтва, у тому числі й гончарства.

- 3578. Етномистецька експозиція Полтавського краєзнавчого музею: Путівник / Автор і укладач Галина Галян. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 12 с.**

Про сучасну етнографічну експозицію Полтавського краєзнавчого музею «Народний побут. Народне мистецтво». У гончарній збірці – простий, полив'яний, мальований посуд, декоративні вироби з глини, кахлі, мала пластика. Серед численних горщиків, пасківників, мисок, кахель, посудин у вигляді тварин доміняють є роботи Остапа Ночовника. Названо імена гончарів: Івана Білика, Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Василя Біляка, Федора Чирвенка, Івана Гладиревського, Василя Поросного з Опішного, Остапа Ночовника з Міських Млинів, Павла Калашника, Івана Симона із Хомуця, Федора Карикова, Івана Бережного з Миргорода. Згадано творчість родини Пошивайлів. Путівник проілюстровано фото експозиції музею з гончарними виробами.

- 3579. Єщенко Олена. Молоде покоління гончарів // Культура і життя. – 2006. – №40. – 4 жовтня. – С.4.**

Про творчий шлях майстрині-гончарки Олени Мороховець та малювальниці Ірини Мирко з Опішного, що в Полтавщині. Серед робіт, виконаних на гончарному крузі, – вази, тарелі, столові сервізи, супники тощо. Їх створено в народному стилі з дотриманням гончарських традицій Опішного. Подано фото глиняних виробів сучасних майстринь кераміки.

- 3580. Єщенко Олена. Молоде покоління гончарів // Музеї України. – 2006. – №5. – Вересень-жовтень. – С.36.**

Про молодих майстрів – Олену Мороховець та Ірину Мирко, які працюють у Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному. Майстриня-гончарка Олена Мороховець створює чудову дрібну пластику: зооморфні скульптурки, народні іграшки. Її роботи, виготовлені на гончарному крузі, – вази, тарелі, столові сервізи тощо – створюються в народному стилі з дотриманням гончарських традицій Опішного. Творчість мисткині відзначено Другою премією на Всеукраїнському фестивалі народної іграшки. Малювальниця Ірина Мирко – учасник II Національного конкурсу художньої кераміки, де вона отримала дипломи «За красу мальовку» та «За красу зооморфну скульптуру». Подано фото робіт майстринь.

- 3581. Журавська Валентина. Поліська чарівниця // Слово Полісся. – Баранівка, 2006. – №14. – 22 лютого. – С.2.**

Про життя і творчість заслуженого художника України Асі Мікеєвої із с. Кам'яний Брід у Житомирщині. Фарфорова й фаянсова маси, шмот, гіпс, пап'є-маше – матеріали, з яких її руки творили і творять дива. Статтю проілюстровано фото майстрині та її фарфорових виробів.

- 3582. Загаєцька Олена. Творчий синтез українського духу // Образотворче мистецтво. – 2006. – №1. – С.18-21.**
Про Всеукраїнську художню виставку «Україна від Трипілля до сьогодні в образах сучасних художників», яка тривала з 20 січня по 6 лютого в залах Центрального будинку художника в Києві і була присвячена Дню злуки українських земель в єдиній державі. Виставка засвідчила, що мистці позбулися комплексу меншовартості й сміливо розкривають безліч заборонених раніше тем. Серед експозиції виставки – роботи кераміста Ганни Липи, а також Галини Севрук, яка виготовила глиняні пласти з образами Івана Мазепи та Дмитра Байди-Вишневецького.
- 3583. Задніков С.А. Мілетські тарні амфори в лісостеповому Дніпровському Лівобережжі (за матеріалами зольників №5 і №28 Західного укріплення Більського городища) // Більське городище та його округа (до 100-річчя початку польових досліджень). – К.: Шлях, 2006. – С.105-115.**
Проаналізовано мілетські тарні глиняні амфори, знайдені під час розкопок попилиць №5 та №28 на Західному укріпленні Більського городища. Статтю проілюстровано малюнками мілетських тарних амфор та їх фрагментів.
- 3584. Засць Н.О. Горбань Сергій Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.181.**
Про художника-кераміста з Дніпропетровська, який виготовляє глиняні вироби утилітарного й декоративного призначення. Серед робіт – декоративні тарелі, глечики тощо. Подано фото майстра та його робіт.
- 3585. Зіненко Тетяна. Перший монументальний (Про перший симпозіум монументальної кераміки в Опішні «Поезія гончарства на майданах і в парках України» (Опішне–1997) з нагоди його десятиліття) // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. – К.: Інтертехнологія, 2006. – С.93-105.**
Подано інформацію про історію заснування та становлення Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному та про події, пов'язані з розгортанням його діяльності в напрямку проведення симпозіумів монументальної керамічної скульптури. Основну увагу зосереджено на проведенні I Всеукраїнського симпозіуму-практикуму монументальної керамічної скульптури «Поезія гончарства на майданах і в парках України» (Опішне, 1997). Зазначено прізвища двадцяти художників-керамістів та народних майстрів-гончарів – учасників симпозіуму, охарактеризовано рівень їх творчих здобутків. Подано авторську характеристику конкурсних творчих робіт, виготовлених під час симпозіуму. Зроблено висновок про значення таких акцій для мистецького життя Опішного й України загалом.
- 3586. Злобіна Ілла. Глек-монумент // Народне мистецтво. – 2006. – №3-4. – С.64.**
Вірш-посвята керамістці Лесі Єременко-Денисенко з нагоди презентації твору «Ой, дівчата» та будівництва нового горна.
- 3587. Золотарьов Василь. На шляху до бронзового віку // Молодь України. – 2006. – №12. – 30 березня – 5 квітня. – С.13.**
Про роботу археологічної експедиції Східноукраїнського національного університету на Новопсковщині 2005-го року. Під час розкопок було виявлено

поховання катакомбної і зрубної культур та культури багатопружкової (багатоваликової) кераміки. Серед знахідок археологів – глиняні вироби, характерні для цих культур. Статтю проілюстровано малюнками глиняного посуду катакомбної культури.

- 3588. Зотов Максим. Трипільля – майбутній культурний бренд України // Персонал Плюс. – 2006. – №12. – 22 березня. – С.15.**

Про трипільську культуру – одне з найяскравіших явищ первісного світу, першу з відомих культур землеробів і гончарів, яка дала початок історії України. Подано фото трипільських глиняних виробів.

- 3589. Зузяк Т.П. З історії розвитку ремесел і промислів Вінниччини // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2006. – №6. – С.91-95.**

Про розвиток гончарства у Немирові Вінницької області. Місцеві гончарі виробляли глиняний посуд: горщики, миски, дзбанки.

- 3590. Іван Гречко /Упорядник Тарас Лозинський. – Львів–Київ: Оранта, 2006. – 272 с. (Серія «Українські колекціонери»).**

Про Івана Гречка зі Львова – відомого колекціонера, сподвижника й пропагандиста української мистецької спадщини. В альбомі, заодно із матеріалами про життя та працю Івана Гречка на ниві української культури, подано раритети його мистецької збірки, а це – більше ста ікон на склі, «колядницькі» хрести, свічнички-трийці, художній метал, народна кераміка, дерев'яна пластика, народна вишивка й ткацтво. Подано фото глиняних виробів з Івано-Франківщини.

- 3591. Іван Фізер // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник /Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип. 4. – С.241.**

Про художника-кераміста, заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України з Черкас. Подано фото його робіт з шмоту.

- 3592. Іванова Ганна. «Почуйте серцем голос неспололий...» // Демократична Україна. – 2006. – №16. – 27 січня. – С.10.**

Про життєвий і творчий шлях Івана Гончара – народного художника України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, заслуженого діяча мистецтв України, збирача старожитностей, легендарної постаті українського відродження 1960-х – 1990-х років, засновника відомого в Україні і за кордоном громадського музею – вогнища українського національного відродження, з 1999-го – Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара». Окрім інших творів декоративно-ужиткового мистецтва, мистець збирав кераміку.

- 3593. Івашків Галина. Колекції Червінського та сестри Северини у збірці Музею етнографії та художнього промислу (до історії формування, постаті збирачів) // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.95-102.**

Про історію формування та склад колекції народної кераміки інженера Червінського та черниці Северини Парилле. Подано деякі матеріали про збирачів. Охарактеризовано етнографічну колекцію Червінського, яка містить чисельну групу глиняних виробів з Івано-Франківщини: гуцульські кахлі, вазони, дзбанки, баньки, колачі, плесканки, миски, тарілки тощо. Виділено й проаналізовано свічники, авторство яких дослідниця, без достатніх на те підстав, приписала Петру Гавриціву. Згадано велику колекцію виробів учнів Коломийської гончарної школи, а також вироби косівських майстрів, зокрема Івана й Михайла Баранюків та Олекси (Олександра) Бахматюка. Йдеться також про колекцію кераміки (близько 130 виробів) зі збірки Северини Парилле, що репрезентує відомі гончарні осередки Західної України: Коломию, Кути, Болехів (Івано-Франківщина), Миколаїв, Стару Сіль, Комарно (Львівщина), Товсте (Тернопільщина) та ін. Акцентовано увагу на колекції мисок кінця ХІХ – початку ХХ століття коломийських, болехівських, миколаївських, товстенських гончарів; охарактеризовано вироби, виділено їх домінуючі орнаментальні ознаки, способи декорування.

Подано ілюстрації коломийських глиняних виробів та фото Северини Парилле.

- 3594. Івашків Галина. Образи сирен та русалок на українських кахлях: Мистецтвознавчий та фольклористичний аспекти // МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія. – К.: Інтертехнологія, 2006. – №3. – С.121-129.**

Про генезис фольклорного й мистецького змісту зображень на глиняних предметах, зокрема міфологічних істот.

- 3595. Ісаєва Ольга. День народження Канівського історичного музею // Музеї України. – 2006. – №5. – Вересень-жовтень. – С.14-15.**

Про велику колекцію глиняних виробів з фондів Канівського історичного музею, предмети якої датовано починаючи новою кам'яною добою (VI–IV тис. до н.е.) і закінчуючи ХХ століттям. Особливу цінність становить унікальна колекція тавр на денцях гончарного посуду періоду Давньоруської держави та колекція столового і кухонного посуду трипільської культури (IV–III тис. до н.е.).

- 3596. Істоміна Галина Валентинівна. Історичний огляд гончарства Волині другої половини ХІХ – ХХ століть // Культура і сучасність: Альманах. – К.: Міленіум, 2006. – №2. – С.132-138.**

Про мистецтво народної кераміки Волині. Подано огляд гончарства Волині другої половини ХІХ – ХХ століття в контексті історичних подій у цьому регіоні за спогадами народних майстрів, із залученням архівних джерел та нових відомостей про гончарство Волині та його творців. Згадано про мистецтвознавців-керамологів: Євгенію Спаську, Катерину Матейко, Юрія Лащука.

- 3597. Істоміна Галина. Народна кераміка Волині другої половини ХІХ – ХХ століття: художні особливості закритих форм гончарного посуду // Вісник державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Щоквартальний науковий журнал. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2006. – №3. – С.67-72.**

Про закриті форми посуду, що побутували у Волині в другій половині ХІХ – на початку ХХ століття. Охарактеризовано локальні особливості їх пропорцій,

декору. Згадано дослідження Катерини Матейко, Василя Гудака, Тетяни Романець, Наталі Кубицької, Євгенії Спаської, Юрія Лащука.

- 3598. Казакевич Геннадій. Кельти: традиційна культура та соціальні інститути. – К.: Фітосоціоцентр, 2006. – 260 с.**

В огляді матеріальної культури кельтів зазначено, що саме ці народи першими в Центральній та Східній Європі поширили гончарний круг. Стисло розглянуто особливості гончарного виробництва кельтів, зокрема технологію та використання ліпленого посуду нарівні з виготовленим на крузі. Подано дані про досліджену археологами садибу кельтського гончаря із залишками гончарного горна біля села Бовшів неподалік Галича, датовану II–I століттями до н.е., про знахідки в Україні глиняних виробів латенської археологічної культури, взаємовпливи в кераміці латенської, поморської, пшеворської та ясторфської культур.

- 3599. Казковість і фантазія // Культура і життя. – 2006. – №41-42. – 18 жовтня. – С.6.**

Про підприємство «Васильківська майоліка» (Київщина), яке спеціалізується на виготовленні художніх глиняних виробів, столового посуду тощо.

- 3600. Каляндрук Тарас. Загадки козацьких характерників. – Львів: ЛА «Піраміда», 2006. – 272 с.**

Наведено дані про використання глини в козацькій звичаєвості, а також про обряд українських козаків, який включав биття глиняного горщика.

- 3601. Кара-Васильєва Тетяна. Оновлення стилістики і пошуки нових шляхів декоративного мистецтва 1960–1980-х років // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.197-206.**

Про діяльність окремих великих гончарних осередків: Косова, Бубнівки, Бару, Адамівки, Смотрича, Опішного. Названо імена гончарів: Павлини Цвілик, С.Заячук, Надії Вербівської, О.Вербівської (Косів), Михайла Галаса (Вільхівка), О.Пиріжок, Якова Бацуци (Адамівка), К.Білоогого (Смотрич), Олександра Ганжі (Жорнище, Вінниччина), Олександри Селюченко, Є.Селюченко, Івана Білика, Наталі Оначко, Зінаїди Линник, М.Каші, родини Пошивайлів (Опішне), Дмитра Головка (Київ).

- 3602. Карбан Анатолій. Майстерність студентів технікуму // Прапор перемоги. – Миргород, 2006. – №55. – 8 липня. – С.4.**

Про Миргородський керамічний технікум, випускники якого допомогли в оформленні Музею спортивної слави, а також кабінету німецької мови в Трудолюбівській загальноосвітній школі I–III ступенів.

- 3603. Карпова Ольга Валериановна. Украинское гончарство по материалам собрания Российского этнографического музея (конец XIX – XX в.в.): Автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата исторических наук. – СПб.: Санкт-Петербургский государственный университет, 2006. – 18 с.**

Автореферат дисертації, у якій охарактеризовано українське гончарство як важливу частину культури українського народу, його еволюцію впродовж XX століття в межах етнічної культури загалом і в конкретних традиційних центрах гончарства зокрема.

- 3604. Карпова О. Кераміка як світогляд // Українська культура. – 2006. – №11. – С.49.**
Про виставку колекції глиняних виробів XVIII–XX століть, яка експонувалася в Російському етнографічному музеї. Згадано гончарні осередки Полтавської губернії – Опішне, Миські Млини, Великі Будища, а також Ічню Чернігівської губернії. Названо імена дослідників і збирачів гончарства: І. Зарецького, Г.Левіна, Д.Гобермана, Г.Ейсмонта, М.Денисюка, М.Фріде.
- 3605. Картер Дж.К. Херсонес Таврійський та Інститут класичної археології. Деякі підсумки американсько-української співпраці // Археологія. – 2006. – №2. – С.24-34.**
Про українсько-американський проект з вивчення і збереження пам'яток Херсонеса Таврійського та його сільськогосподарської території. Серед археологічних знахідок – теракотові вироби. Подано виготовлене з глини зображення Геракла.
- 3606. Кафедра художньої кераміки // Львівська національна академія мистецтв /Упорядники І.Голод, Г.Стельмашук, Р.Шагало, М.Якуб'як. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – С.10.**
Про кафедру художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв. Названо імена випускників: А.Бокотей, Я.Мотика, З.Флінта, І.Микитюк, М.Трегубов, Є.Мері, І.Шумський, В.Білоус, І.Зарицький, Л.Медвідь, І.Марчук, Я.Скакун, О.Голубець, А.Каліш, Т.Янко, Р.Шагало, Т.Левків, Р.Петрук, І.Туманова, Н.Федчун, У.Ярошевич, І.Ковалевич, І.Береза, Т.Береза, Г.Друль, Л.Богинський, В.Боднарчук, С.Андрусів, М.Дідківський. Подано фото глиняних творів.
- 3607. Кераміка: стиль и мода. – 2006. – №2. – 224 с.; №3. – 192 с.; №4. – 192 с.**
Спеціалізоване періодичне видання, покликане надавати інформаційну допомогу спеціалістам і споживачам кераміки.
- 3608. Кирей Владислав. У Черкасах зліплять вареника // Урядовий кур'єр. – 2006. – №160. – 30 серпня. – С.16.**
Згадано художника-кераміста Івана Фізера. Статтю проілюстровано фото гончарного виробу.
- 3609. Кислий О.Є. Основні риси кам'янської культури Східного Криму // Археологія. – 2006. – №3. – С.21-34.**
Підсумовано результати вивчення пам'яток типу поселення Кам'янка Східного Криму. Проаналізовано шляхи формування й розвитку кам'янської культури. Гончарний комплекс кам'янських пам'яток дуже синкретичний і містить традиції не лише катакомбної культури у верхніх і нижніх шарах, але й пережиткові ознаки ямної, компоненти північно-кавказької, прикубанської і кримської катакомбних культур, культури багатопружкової кераміки і зрубно-сабатинівські риси. Найхарактерніша форма глиняних посудин кам'янської культури – округлобока. При цьому посуд горизонтальних пропорцій часто мав різко відхилені вінця, а посуд вертикальних пропорцій – бочкоподібний тулуб.
- 3610. Кібилицька Олена. Інвестиції повинні дати нове життя підприємствам Зіньківщини // Жовта газета: [Коло]. – Полтава, 2006. – №37. – 14-20 вересня. – С.1.**
Про проблему відновлення опішнянського заводу ДП «Керамік» та збереження

приміщення колишнього заводу «Художній керамік» ВАТ «Укрхудожпром». Статтю проілюстровано фото глиняних виробів, які виготовляються приватними виробниками.

- 3611. Кладезь Духовностей // Діван. – Київ, 2006. – №5. – Октябрь-ноябрь. – С.34-39.**

Про дизайнерське перепланування житлового приміщення колекціонера, яке дало змогу поєднати комфорт і можливість розмістити експонати, серед яких – колекція української кераміки: опішнянської, цвітнянської, косівської і смотрицької.

- 3612. Клейменова Ольга. Двісті миттєвостей щастя // Віче. – 2006. – №13-14. – С.77-79.**

Про альбом-каталог відомого мистецтвознавця, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Зої Чегусової «Декоративне мистецтво України кінця ХХ століття. 200 імен». Один із розділів цього видання присвячено художній кераміці. Статтю проілюстровано фото виробів з глини.

- 3613. Клименко Олена. Василь Омеляненко // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.41-43.**

Про відомого, талановитого опішнянського майстра народної глиняної пластики другої половини ХХ – початку ХХІ століття – заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка, лауреата Премії імені Данила Щербаківського Василя Омеляненка – з нагоди його 80 річчя. Подано авторську характеристику особистості мистця. Значну увагу зосереджено на творчості майстра, глиняні вироби якого зберігають давні традиції образності народної скульптури, на етапах його діяльності в галузі гончарства. Авторка захоплено оповідає про Василя Омеляненка як про неперевершеного творця опішнянської декоративної глиняної скульптури, новатора, який активно розвиває місцеві традиції, генерує нові ідеї, знаходить нові варіанти пластичних рішень, невідомі досі елементи декору і при цьому не забуває про старі. Стаття також містить спогади майстра про дитинство, його становлення як майстра-гончаря, роботу в артілі «Художній керамік». Подано фотопортрет майстра, зроблений на ювілейному вечорі в Опішному з нагоди його 80-ліття, фото творчих робіт.

- 3614. Клименко Олена. Осередки подільської кераміки в колекції Музею українського народного декоративного мистецтва // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.44-58.**

Про колекцію подільської народної кераміки, зібрану у фондах Музею українського народного декоративного мистецтва (Київ). Названо осередки гончарства Поділля: Бубнівку, Гайсин, Кіблич, Жерденівку, Горишківку, Крищинці, Майдан-Бобрин, Шуру-Бондурівську, Бар, Шаргород, Новоселівку, Верхівку, Тиманівку, Тимар, Тростянець, Торканівку, Воеводчинці, Павлівку, Ладизжин, Киселівку, Рахни-Лісові, Берлинці-Лісові (Вінницька область), Смотрич, Миньківці, Антонівку, Адамівку, Заміхів, Жабинці, Меджибіж, Пирозівку, Ставилицю (Хмельницька область), Копичинці, Товсте, Гончарівку, Струсів (Тернопільська область) – й охарактеризовано їх.

Згадано імена гончарів: Іван Тарасович Гончар (Кришцині); Андрій Гончар, Фросина Міщенко, родина Герасименків – Агафон, його син Яким, Яків; Василь Кіблицький (Бубнівка); Сафон Цвігун, Степан Ямковий (Кіблич); Федір Лавренюк (Жерденівка); Гнат Глинський (Горишківка); Павло Самойлович (Бар); С.Пилипчук (Меджибіж); Євген Войтина (Струсів); Олександра Пиріжок, Яків Бацуца (Адамівка); Йосип Яглоха, Яків Родзянський, Юхим Грондецький, Максим Небесний, Д.Костюк, Роман Червоняк, Дмитро Качуровський, Тимофій та Дмитро Небесні, Карпо Білоокий, Григорій Бородзянський (Смотрич). Подано фото виробів гончарів Поділля.

- 3615. Клименко О.О. Газдик Василь Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.287.**
Про гончаря із Закарпаття, заслуженого майстра народної творчості України, учасника республіканських, всесоюзних та міжнародних виставок, учителем якого був відомий гончар Іван Галас. Створював ужитковий та декоративний посуд (горщики-«рябуни», «товкани», корчаги, «канти», тарелі, тарілки, набори для напоїв, десертів), оздоблений підполивною мальовкою та технікою «урізу» з використанням рослинних і геометричних мотивів. Подано фото гончарного виробу «Пивник».
- 3616. Клименко О.О. Галас Василь // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.322.**
Про гончаря Галаса Василя (1898–1943) із Закарпаття, який виготовляв ужитковий і декоративний фігурний посуд, оздоблений підполив'яною мальовкою та технікою «урізу» з використанням рослинних і геометричних мотивів. Серед творів – декоративні тарелі, глечики, корчаги.
- 3617. Клименко О.О. Ганжа Олександр Дорофійович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.370.**
Подано відомості про творчість гончаря із села Жорнище Іллінецького району Вінницької області Олександра Ганжі (1905–1982). У невеликій енциклопедичній статті є багато правильних і спотворених відомостей про творчість майстра. Зокрема про те, немовби:
- він навчився гончарної майстерності в батька; насправді ж – у сусіда;
 - у 1930-х роках «ліпив фігурні посудини у вигляді тварин, скульптурні зображення людей»; насправді ж у той час він нічого подібного не робив;
 - «після 2-ї світ. війни ліпив і виточував на гончар. крузі скульптури людей, декоруючи розписом або ритуванням, іноді вкривав поливою»; насправді ж Олександр Ганжа під примусом сина почав ліпити окремі скульптурні твори тільки близько 1972 року, мальовкою їх ніколи не оздоблював;
 - у 1930-ті роки виготовив твір «Чоловік зі складеними руками»; насправді його виготовлено в 1960-ті роки сином гончаря;
 - 1946 року виготовив твір «Сусід»; насправді його зробив на початку 1970-х років син гончаря;
 - у 1950-ті роки виготовив твори «Я і жінка моя», «Автопортрет», «Різник із Немирова»; насправді їх зробив на початку 1970-х років син гончаря;

- у 1960-ті роки виготовив свічник «Білий вершник»; насправді його зробив на початку 1970-х років син гончаря;
 - виготовив твори «Жорницькі музики», «Чоловік і жінка», «Сім'я», «Сурмачі», «Вершник», «Лев», «Виводжу коней», «Чоловік-гличик»; насправді їх зробив син гончаря;
 - 2005 року побачив світ каталог «Митець із Жорниць», проте такого видання в жодній книгозбірні України виявити не вдалося.
- Статтю проілюстровано фото твору «Чоловік і жінка», автором якого є не Олександр Ганжа, а його син Петро.*

- 3618. Клименко О.О. Гладиревський Гнат // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.649.**
Про гончаря з Опішного, що працював у майстерні при Опішнянському гончарному навчально-показовому пункті; виготовляв твори в стилі модерн. Подано фото опішненських гончарів та глиняної вази.
- 3619. Клименко О.О. Гнилець // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.715.**
Про осередок гончарства, де працювали провідні майстри – В.Зацаринний, Оверко та Дем'ян Косяченки. Серед виробів – горщики, гличики, макітри, тикви, миски. Посуд декорували, використовуючи техніку описки, підполів'яної контурної мальовки, рідше – фляндрування з використанням рослинних і геометричних мотивів («гребінці», грона винограду, квіти, «заячі вушка»), зображенням птаха. Подано фото глиняної миски.
- 3620. Клименко О.О. Головківка // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.60.**
Про село Чигиринського району Черкаської області, осередок гончарства, відомий мальованими мисками. Знані гончарі – Іван та Петро Атамасі, Михайло та Яків Брюховецькі, Петро Зінченко. Вироби зберігаються в Музеї українського народного декоративного мистецтва та Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному.
- 3621. Клименко О.О. Головка Михайло Дмитрович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.66, 205.**
Про художника-кераміста з Києва. У доробку мистця – монументальні композиції, ужитковий і декоративний посуд: тикви, гличики, куманці, горщики, квітники, миски, келихи, свічники, вази, куришки, а також зооморфні скульптури, іграшки. Подано фото глиняних робіт мистця.
- 3622. Клименко О.О. Гриб Тетяна Митрофанівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.418-419.**
Про майстриню гончарної мальовки з Опішного Полтавської області. Декорувала глиняні вироби фляндрівкою. Подано фото мальованого гончарного твору мисткині.

3623. Клименко О.О. Грядунова Олександра Павлівна // *Енциклопедія Сучасної України*. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.567.
Про майстриню гончарної мальовки з Києва. Подано фото мисткині за роботою.
3624. Клименко О.О., Метка Л.О. Грипич Ганна Іванівна // *Енциклопедія Сучасної України*. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.473.
Про члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, майстриню глиняної іграшки й малювальницю з Опішного Полтавської області. Подано фото майстрині та її робіт.
3625. Клименко О.О., Філеш Л.М. Галас Василь Іванович // *Енциклопедія Сучасної України*. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.322.
Про гончаря із Закарпаття, який створював ужитковий та декоративний посуд.
3626. Клименко О.О., Філеш Л.М. Галас Іван Іванович // *Енциклопедія Сучасної України*. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.322.
Про майстра художньої кераміки із Закарпаття, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, автора ужиткового й декоративного посуду, оздобленого рослинними й геометричними мотивами, учасника республіканських, всесоюзних та міжнародних виставок, брата Михайла Галаса. Подано фото мистця та його гончарних виробів.
3627. Клименко О.О., Романець Т.А. Гончарство // *Енциклопедія Сучасної України*. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.166-168.
Про ремесло з виготовлення глиняних виробів. Названо головні гончарні осередки: Опішне, Міські Млини – в Полтавщині; Нова Водолага, Ізюм, Валки – у Харківщині; Ічня, Ніжин, Олешня – у Чернігівщині; Дибинці, Васильків, Гнилець, Голоківка – у Середній Наддніпрянщині; Бубнівка, Бар, Адамівка, Смотрич, Бережани, Товсте – у Поділлі; Сокаль, Гавареччина – у Львівщині; Косів, Пістинь, Кути, Коломия – в Івано-Франківщині; Берегове, Хуст, Вільхівка – у Закарпатті. Серед дослідників українського гончарства – Віктор Василенко, Іван Зарецький, Михайло Русов, Євгенія Спаська, Яків Риженко, Лідія Шульгина, Марія Фріде, Катерина Матейко, Юрій Лащук, Олександра Данченко, Олесь Пошивайло. Статтю проілюстровано глиняними виробами.
3628. Клімчук Лідія. «Обряд розчісування коси» сподобався білорусам // *Луцький замок*. – 2006. – №18. – 4 травня. – С.16.
Про ученицю загальноосвітньої школи №19 Іванну Мамчук, яка на Міжнародній виставці «Учитель – учень» у Бресті отримала найвищу нагороду – Гран-прі за полотно «Коса ж моя шовковая». Дівчина займається скульптурою. У її доробку чимало чудових робіт, виготовлених з глини. Подано фото Іванни Мамчук та її робіт.
3629. Кобаля Д.Р. Исследования у балки Ганновка на острове Хортица // *Археологічні пам'ятки Хортиці та їх музесфікація*. – Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – Вип.І. – С.102-115.

Про археологічні дослідження в низинах балки Ганнівка на острові Хортиця. Серед знахідок виявлено глиняні вироби. Подано фото фрагментів кераміки.

- 3630. Коваленко О.В., Луговий Р.С. Курган V ст. до н.е. поблизу селища Опішне Полтавської області: попередні результати досліджень // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.52-53.**

Про археологічну експедицію науковців Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, під час якої досліджено курган поблизу селища Опішне Зіньківського району Полтавської області. Під час розкопок було виявлено ліплений глиняний посуд та його фрагменти.

- 3631. Коваленко Оксана. Технологія виготовлення люльок XVII–XVIII ст. (за матеріалами з Полтавщини) // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.62-74.**

Відтворено технологічний процес виготовлення українських люльок XVII–XVIII століть за матеріалами, знайденими на території Полтавщини (здобуті під час археологічних розкопок, розвідок, випадкові знахідки, експонати музейних збірок), виділено його послідовні етапи (підготовка сировини, формування виробу, обробка поверхні та декорування, сушіння, випалювання). Охарактеризовано способи виготовлення люльок за допомогою двочастинних форм, гончарювання та ліплення. Подано результати експерименту з виготовлення люльок у лабораторії Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Значну увагу звернено на способи декорування полтавських люльок зазначеного періоду (відтискування коліщатком, риткування, штампування, ангобування, відтиск рельєфного орнаменту у формі).

Статтю проілюстровано малюнками глиняних люльок XVII–XVIII століть з фондів Полтавського краєзнавчого музею та таблицями типів їх орнаментів.

- 3632. Козак Д.Н. Божество Сарapis із поселення готів на Волині // Археологія. – 2006. – №3. – С.60-65.**

Про археологічні матеріали, досліджені в готському житлі – святилищі на поселенні біля с.Хрінники у Волині. Серед інших знахідок зібрано велику кількість уламків посуду, виготовленого способом ліплення (395 черепків) та на гончарному крузі (27 черепків), фрагменти античних амфор. Гончарний комплекс датовано кінцем II – першою половиною III ст. Подано малюнки фрагментів кераміки з житла-святилища.

- 3633. Козак Д.Н. До проблеми походження слов'ян у Дністро-Дніпровському Межиріччі // Археологія. – 2006. – №2. – С.44-52.**

Про етнокультурні процеси на території між Західним Бугом, Дністром і Дніпром упродовж I тис. У житку був ліплений глиняний посуд (горщики, миски, кухлики, диски-сковорідки). Згадано зубрицьку, черняхівську, зарубинецьку, липецьку, корчацьку культури. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів.

- 3634. Козельська Ганна. Між Трипіллям і Гелоном: досвід організаторів приватного музею у Київській області може стати у нагоді й на Полтавщині // Вечірня Полтава. – 2006. – №31. – 3 серпня. – С.7.**
Подано фото трипільської глиняної печі та експозиції глиняного посуду приватного історико-археологічного музею «Прадавня Аратта – Україна».
- 3635. Козельська Ганна. У перший день літа в Опішному закупували горщик із кашею і відганяли нечисту силу // Вечірня Полтава. – 2006. – №23. – 8 червня. – С.5.**
Про III Всеукраїнський гончарський фестиваль, який проходив з 1 по 11 червня в містечку Опішному, що в Зіньківському районі. Майже п'ятдесят найталановитіших юних керамістів, художників, майстрів різних видів декоративно-ужиткового мистецтва взяли участь у фестивалі, щоб розпочати шлях до відродження незаслужено забутого старовинного ремесла. Згадано ініціатора гончарських фестивалів – Олеся Пошивайла. Подано фото гончарних виробів.
- 3636. Колесников К. Славянський фарфор // Совет. – Славянск, 2006. – №57. – 8 августа. – С.3.**
Подано інформацію про слов'янський фарфор. Згадано гончарний завод Дзевульського і Лянге та фарфоровий завод Кузнєцова.
- 3637. Колупаєва Агнія. Українські кахлі XIV – початку XX століть: Історія. Типологія. Іконографія. Ансамблевість. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 384 с.**
Монографія є першим узагальнюючим дослідженням українського кахлярства як самобутнього мистецького явища в національній культурі в європейському контексті. З'ясовано особливості розвитку вітчизняного кахлярства XIV – початку XX століть.
Ґрунтовно проаналізовано історіографію питання. Зроблено висновок, що загалом дослідники більшу увагу звертали на вивчення народного кахлярства галицько-волинських земель, Середнього Подніпров'я, Покуття, Чернігівщини, Полтавщини; менш дослідженим є кахлярство Слобожанщини та Поділля.
Уперше створено узагальнюючу типологію українських кахель за тектонічною формою, пластикою, декором, що сприяє уникненню термінологічних розбіжностей, допомагає в музейній роботі, дозволяє виходити на хронологічні відмінності та територіальні порівняння. Систематизовані матеріали дозволили зробити висновок, що типологія форми, пластики поверхні, композиційних схем декору зумовлені функціональним призначенням виробів, а багатство оздоблення дозволяє згрупувати матеріали за техніками оздоблення, видами орнаментів, спільністю тем, сюжетів, мотивів.
З'ясовано витoki кахлярства. Визначено передумови появи кахель в Україні, з-поміж яких – утвердження традиції зведення обігрівальних печей. Визначено періоди розвитку кахлярства в Україні впродовж XIV – початку XX століття та подано докладну характеристику їх особливостей. З'ясовано ґенезу кахель в Україні, еволюцію їх форм, технік оздоблення, видів декору, їх регіонально-локальні особливості. Здійснено порівняльний аналіз кахель різного походження.

Видокремлено центри кахлярства, названо імена майстрів-кахлярів, проаналізовано їхні творчі здобутки.

Досліджено значну кількість пам'яток українського кахлярства з музейних збірок та приватних колекцій, що знайшло відображення в рясній підбірці ілюстративних матеріалів. Подано карту-схему основних осередків українського народного кахлярства XIX – початку XX століття.

3638. Колупаєва Агнія. Хатні кадильніці, курильніці (до типології української кераміки) // Народознавчі зошити. – 2006. – №1-2. – С.84-97.

Про малодосліджену групу народної кераміки – хатні куришки, значна частина яких походить із Середнього Подніпров'я, Полтавщини, Чернігівщини, Слобожанщини. Коротко окреслено історію вивчення цих виробів; проаналізовано їх форми, пластику, технологію виготовлення й декорування, особливості застосування. Простежено походження, а також еволюцію глиняних куришок на території України. Зазначено варіанти назв на означення куришок відповідно до їх територіальної належності. Подано інформацію про виробу, близькі до них за формою, зокрема про лампадку, каганець, підкурювач (підкур, димар, окур), що застосовувався у бджільництві.

Проведено аналогії з різними групами традиційних глиняних виробів культового та ужиткового призначення, що вплинули на форму куришок. Акцентовано увагу на втіленні мотивів хреста та храму в обрядових виробках. У висновках зазначено, що форми куришок зумовлені їх функціональним призначенням і спадкоємністю народних традицій.

Статтю проілюстровано фото куришок з Чернігівщини, Київщини, Полтавщини, Черкащини, Львівщини, Івано-Франківщини та Румунії.

3639. Кольори і мелодії українського свята: Різдво // Архидея. – 2006. – №2. – Февраль. – С.56.

Про виставку «Кольори і мелодії українського свята: Різдво», яка експонувалася з 12 грудня 2005 року по 27 січня 2006 року в Українському домі (Київ). Святкові народні костюми, предмети інтер'єру, ікони, текстиль, народна скульптура, глиняний посуд, які стали невід'ємними атрибутами обрядової практики українців, було об'єднано загальною темою Різдва.

3640. Коновальчук Тетяна. У світі магії й легенд // Рідне Прибужжя. – Миколаїв, 2006. – №113. – 19 вересня. – С.4.

Про виставку глиняних скульптур Тетяни Кручиніної, створених за мотивами книги сербського письменника Мілорада Павича «Хазарський словник». Статтю проілюстровано фото автора та її творів.

3641. Корнев Андрей, Романенко Ольга. Глиняный космос Владимира Шаповалова // МІСТ: Мистецтвознавство, історія, сучасність, теорія. – К.: Інтертехнологія, 2006. – С.181-185.

Про творчість художника-кераміста Володимира Шаповалова з Харкова. Згадано старовинний гончарний осередок Опішне, що в Полтавщині, де періодично проводяться гончарні симпозіуми.

- 3642. Корнійчук Оксана. Філософ вічної глини // Хрещатик. – Київ, 2006. – №55. – 14 квітня. – С.16.**
Про виставку гончарних виробів та декоративної скульптури Якова Падалки з с.Віта-Поштова, що в Київщині, яка відбулася в столичному Музеї українського народного декоративного мистецтва з нагоди 80-ї річниці від дня народження знаного майстра. Подано фото глиняних виробів мистця.
- 3643. Коробка Леонід. Сім'я – це не тільки сім «я» // Зоря Полтавщини. – 2006. – №160. – 11 жовтня. – С.2.**
Про сім'ю Куріліних із с.Білики, що в Миргородщині. Для неї кераміка стала сімейним заняттям, яке об'єднало не тільки Юрія з Тетяною в реалізації їхніх природних здібностей, а й перетворилася на своєрідну сімейну школу, в якій батьки виховують своїх дітей, прилучаючи до світу прекрасного. Подано сімейне фото Куріліних з власними глиняними виробами.
- 3644. Коровайна Катерина. Що ж повідає «Татарський пагорб»? // Злагода. – Нові Санжари, 2006. – №100-101. – 19 серпня. – С.8.**
Про археологічні розкопки майбутніх істориків – студентів Полтавського педагогічного університету імені Володимира Короленка на чолі зі старшим викладачем кафедри історії України Оксаною Коваленко поблизу с.Клюсівка на березі р.Ворскла, де було знайдено багато цінних матеріалів, зокрема – залишки глиняного посуду. Подано фото учасників експедиції.
- 3645. Косовська Марія. Передчуття весни // Слово Просвіти. – 2006. – Ч.9. – 2-8 березня. – С.15.**
Про виставку «Повернені із забуття», відкриту в Музеї українського народного й декоративного мистецтва. Колекція творів з глини, порцелянкової й фаянсової мас музею нараховує близько 20000 пам'яток. Згадано Корецький, Баранівський та Городницький фарфорові заводи, Києво-Межигірську фаянсову фабрику. Подано прізвища сучасних мистців кераміки: Ярослава Мотики, Галини Севрук, Андрія Бокотєя, Ольги Безпалків. Статтю проілюстровано фото відреставрованих порцелянових і фаянсових виробів.
- 3646. Косиченко Лесь. Сорочинське диво // Урядовий кур'єр. – 2006. – №159. – 29 серпня. – С.7.**
Про Сорочинський ярмарок, де гончарне мистецтво Опішного представляли Михайло Китриш, Микола Пошивайло, Дмитро Громовий, Ірина Чабан та інші майстри. Подано фото глиняних виробів.
- 3647. Косівський музей народного мистецтва та побуту Гуцульщини // Музеї України. – 2006. – №3. – Травень-червень. – С.12.**
Про експозицію та фонди Косівського музею народного мистецтва та побуту Гуцульщини, де широко представлено гончарні вироби другої половини ХІХ – початку ХХ століття роботи майстрів О.Бахметюка, П.Баранюка, П.Кошака. Традиційну косівську кераміку середини ХХ століття представлено творами П.Цвілик, В.Джуранюк, Є.Зарицької, В.Стрипка. Подано фото кахель.

- 3648. Космогонія від Магдалини // Україна. – Київ, 2006. – №1-4. – С.76-79.**
Про виставку Магдалини Пуглик-Белень «Космогонія Людства», що експонувалася в Національному будинку художника в Києві. Одна із експозицій виставки – життєрадісна й карпатська за духом кераміка. Подано фото глиняного виробу «Створення світу».
- 3649. Космолинская Наталия. Сделано для Украины // Архидея. – 2006. – Февраль. – С.98-103.**
Про скульптора Михайла Дзіндру, який у своїй роботі, окрім інших матеріалів, використовує глину.
- 3650. Костюк Галина. Світ як скульптура // Артанія. – 2006. – Кн.7. – С.54-57.**
Про творчість українського скульптора Олега Лесюка, який живе в Канаді. Для створення скульптурних композицій він використовує шамот. Подано фото гончарних виробів.
- 3651. Кохан Вікторія. Бережімо нашу ідентичність: В пам'ять про мисткиню // Голос Зіньківщини. – Зіньків, 2006. – №39. – 20 травня. – С.2.**
Про IV Селюченківські наукові читання, присвячені 85-річчю від дня народження славетної гончарки Олександри Селюченко, 20-ї річниці заснування Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному та 5-ї річниці Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, що з 4 по 7 травня традиційно відбулися в Опішному. У рамках читань презентовано монографію керамолога Віктора Міщанина «Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)» та книгу відомого українського філософа, професора Леоніда Сморжа «Гончарівна (одержима керамікою)».
- 3652. Кохан Вікторія. Коли думка не спить – творять руки // Робітнича газета. – 2006. – №24. – 9-15 грудня. – С.8.**
Про славетного українського гончаря, заслуженого майстра народної творчості України, члена Національної спілки художників України, Національної спілки майстрів народного мистецтва України, лауреата Премії імені Данила Щербаківського, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Михайла Китриша з Опішного. Задано про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.
- 3653. Кохан Вікторія. Народний промисел, що переріс у мистецтво // Українське слово. – 2006. – №25. – 21-27 червня. – С.5.**
Про IV Селюченківські наукові читання, які відбулися з 4 по 7 травня в містечку Опішне Зіньківського району Полтавської області. Одним із чільних заходів була Всеукраїнська науково-практична конференція «Криза традиційних осередків народного мистецтва України: трансгресія «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності». Серед гостей на відкритті конференції був присутній найстарший опішненський гончар Василь Омеляненко. Було репрезентовано виставки «Скарби українського гончарства» та «SOS: EROSiO гончарської культури в Україні». Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

- 3654. Кохан Вікторія. Опішне збирає таланти // Культура і життя. – 2006. – №43-44. – 1 листопада. – С.3.**
Про Опішне, що в Полтавщині, яке з давніх-давен славиться гончарством, та про III Всеукраїнський гончарський фестиваль, учасниками якого були юні мистці з усієї України, які з'їхалися до Колегіуму мистецтв у Опішному для спілкування та показу своєї творчості. Вони брали уроки майстерності в найвидатніших мистців сучасності: Михайла Китриша, Миколи Пошивайла, Василя Омеляненка, Світлани Пасічної, Віктора Трохимця-Милютіна, Олександра Бабенка, Григорія Гриня та інших; відвідали Меморіальні музеї-садиби гончарки Олександри Селюченко та родини Пошивайлів. Серед переможців – Наталя Зубань, Інна Костенко, Софія Коломієць, Жанна Різниченко, Віталій Пампушник, Наталя Яковець, Яна Омеляненко, Наталя Давиденко, Віктор Кущенко, Євген Бєро, Марина Єрмоленко, Марія Ліщик, Микита Шилімов, Марина Мирко, Оксана Редчук, Марина Чекурда, Катерина Дудник, Ганна Шевченко, Анастасія Харандюк, Тетяна Старченко, Ольга Ілляшенко, Ольга Москаленко, Любов Михайленко, Наталя Макаренко, Ірина Макарова, Лариса Полторадня. Їх нагороджено цінними призами – книгами, грошовими преміями, путівками до оздоровчого центру «Молода гвардія» та обласного дитячого табору-відпочинку «Орлятко».
- 3655. Кохан Вікторія. Опішне збирає таланти // Полтавська думка-2000. – 2006. – №33. – 18 серпня. – С.7.**
Про II-й етап III-го Всеукраїнського гончарського фестивалю, який відбувся в Колегіумі мистецтв у Опішному (Полтавщина).
- 3656. Кохан Вікторія. Повернув із забуття // Літературна Україна. – 2006. – №37. – 28 вересня. – С.6.**
Про наукового співробітника Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Віктора Міщанина, який є автором численних публікацій на гончарську та краєзнавчу тематику. Подано згадку про монографії вченого: «Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки», «Хутори ви мої, хутори», а також про видання, яке нещодавно побачило світ: «Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX–XX століття), де авторові вдалося відтворити місцеву технологію виготовлення глиняних виробів, способи їх збуту, професійні звичаї гончарів та повернути із забуття десятки імен місцевих майстрів.
- 3657. Кохан Вікторія. Семінар з музейного менеджменту // Культура і життя. – 2006. – №47-48. – 29 листопада. – С.4.**
Про Всеукраїнський науково-практичний семінар з музейного менеджменту «Сучасний музей: функції, особливості діяльності та значення в розвитку громадянського суспільства», який відбувся з 21 по 25 серпня 2006 року в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному. Згадано структурні підрозділи музею-заповідника: Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Гончарську книгозбірню України, видавництво «Українське Народознавство», Меморіальні музеї-садиби гончарської родини Пошивайлів та гончарки Олександри Селюченко, а також Державну

спеціалізовану художню школу-інтернат «Колегіум мистецтв у Опішному». Подано інформацію про виставки «Скарби українського гончарства» та «SOS: EROSio гончарської культури в Україні!», відвідувачами стали учасники семінару.

3658. Кохан Вікторія. Семінар із музейного менеджменту // Літературна Україна. – 2006. – №37. – 28 вересня. – С.4.

Про Всеукраїнський науково-практичний семінар з музейного менеджменту, який відбувся в Опішному на базі Національного музею-заповідника українського гончарства з 21 по 25 серпня 2006 року.

3659. Кохан Вікторія. Семінар із музейного менеджменту // Образотворче мистецтво. – 2006. – №4. – С.117.

Про Всеукраїнський науково-практичний семінар із музейного менеджменту «Сучасний музей: функції, особливості діяльності та значення в розвитку громадянського суспільства», який відбувся на базі Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному з 21 до 25 серпня 2006 року. До участі в семінарі було запрошено керівників провідних музейних закладів України з Харкова, Києва, Луганська, Полтави, Дніпропетровська, Львова, Чернігова та с.Тоголеве Полтавської області. Учасники семінару змогли оглянути величезну музейну фондову колекцію гончарних виробів, на сьогодні найбільшу в Україні (35 тис. од. зб.). Подано фото учасників семінару.

3660. Кочержук І.С. Груліхова Дарія Миколаївна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.552.

Про члена Національної спілки художників України, майстриню художньої кераміки з Івано-Франківщини.

3661. Кошовий Микола. Дивні барви народних мистецтв // Урядовий кур'єр. – 2006. – №227. – 1 грудня. – С.9.

Про відкриття Всеукраїнської виставки-конкурсу на кращий твір народного мистецтва 2006 року, що проходила у виставковій залі Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Серед 500 художніх творів різних видів традиційного народного мистецтва були й гончарні вироби.

3662. Кошовий Олег. Кераміка // Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат: У 4 т. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – Т.II: Етнологія та мистецтвознавство. – С.766-788.

Про етногенетичні особливості та розвиток народної кераміки Українських Карпат та їх роль у вивченні етнічної історії регіону. Стисло подано історію окремих гончарних осередків досліджуваного регіону, зокрема Косова, Кут, Пістиня, Коломиї. Названо давні гончарні осередки бойківської території Прикарпаття, Закарпаття, Підкарпаття й Східного Підгірського Прикарпаття; лемківської території Галицького Прикарпаття й Закарпаття. Повідомлено про найдавніші зразки карпатської кераміки.

Охарактеризовано різні типи глиняних виробів Українських Карпат XIX–XX століть. Акцентовано увагу на техніках формування та оздоблення, типології, морфології, функціональному призначенні посуду, зокрема мисок, макітер, цідильників, ринок,

горщиків, глеків тощо. Виокремлено інформацію про кахлі Українських Карпат, зокрема виробу косівських майстрів.

Ретельно простежено етногенетичні зв'язки глиняного посуду досліджуваного регіону із загальноукраїнськими традиціями народної кераміки, що виявляються за схожістю технології виготовлення, спільністю форм і традицій декорування. Акцентовано увагу на відмінностях декоративних систем бойківської, лемківської, гуцульської кераміки й зауважено, що проявилися вони в більш пізній період часу, а саме від середини XVIII століття, а також зазначено, що процес оформлення й впровадження їх у вжиток, який припав на межу XVIII–XIX століть, був пов'язаний з поширенням різних видів гончарної мальовки.

Статтю проілюстровано фото глиняних виробів карпатських регіонів України.

- 3663. Краковецька З.Р. Говалко Сергій Васильович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.6, 205.**

Про гончаря з Червонограда Львівської області. Подано фото глиняного виробу майстра.

- 3664. Крижевська С.Г. Гончаренко Іван Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.155-156.**

Про майстра художньої кераміки з Одеси. Подано фото роботи майстра.

- 3665. Кубицька Наталія. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 20 с.**

Автореферат дисертації, у якій досліджуються історико-культурні й художні особливості гончарства осередків Кульчин і Рокита кінця XIX – XX століття. Проаналізовано передумови виникнення та виділено основні етапи становлення й розвитку гончарства на цій території. У мистецтвознавчому аспекті розглянуто локальні відмінності технології виготовлення гончарних виробів Кульчина і Рокити, розроблено типологію форм і проведено класифікацію композиційних схем декорування польських глиняних виробів. Висвітлено творчість провідних гончарів у контексті формування художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити кінця XIX – XX століття.

- 3666. Кузнєцов Анатолій. О древнем керамевсе, любившем театр... // Южная правда. – Николаев, 2006. – №101. – 9 сентября. – С.3.**

Про Ольвійську експедицію Інституту археології НАН України, під час якої було знайдено глиняну маску людського обличчя. Статтю проілюстровано фото знахідки.

- 3667. Кузнєцова Анна. «Створив із глини за своєю подобою...» // Полтавський вісник. – 2006. – №24. – 16 червня. – С.5.**

Про конкурсні роботи молодих майстрів – учасників III Всеукраїнського фестивалю гончарства в Опішному. Згадано Національний музей-заповідник українського

гончарства в Опішному та Колегіум мистецтв у Опішному, які є організаторами проведення цієї мистецької акції.

3668. Кукса Надія. Іван Гончар склав оду древньому Чигирину // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №9. – 1 лютого. – С.3-4.

Про обстеження Чигиринщини видатним художником, скульптором, мистецтвознавцем Іваном Макаровичем Гончарем. Серед знахідок дослідника – теракотова скульптурка, створена за його словам, досить «професійно і з настроєм». Згадано гончарні осередки Черкащини: Головкивку, Полуднівку, Мельники. Названо гончарів Матірного та Панхіла із села Мельники, які виготовляли глиняні вироби для потреб місцевих мешканців.

3669. Кулатова І.М., Супруненко О.Б. Два поховання курганного некрополя скіфського часу в ур.Перещепине в околицях Більська // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.40-46.

Подано матеріали розкопок двох підкурганних поховань V–IV ст. до н.е. в північній частині Перещепинського курганного могильника I у с.Більськ Котелевського району Полтавської області. Під час досліджень було виявлено кераміку та її фрагменти. Подано малюнок глиняних виробів та їх черепків.

3670. Кульова Віра, Струмковський Володимир. Янголята на щастя // Хрещатик. – Київ, 2006. – №5. – 17 січня. – С.13.

Про виставку народної іграшки, яка проходила в Національному музеї Тараса Шевченка. Серед її експонатів – роботи з глини. Подано фото Марини Ловицької біля своїх глиняних виробів.

3671. Куриленко В.Є., Бунятян К.П. Пам'ятки середньодніпровської культури Середнього Подесення // Археологія. – 2006. – №4. – С.88-94.

Про археологічні розвідки в Середньому Подесенні на поселеннях середньодніпровської культури. У результаті цих досліджень виявлено значну кількість фрагментів глиняного посуду. Охарактеризовано знахідки та їх орнаментацию. Подано малюнки знахідок.

3672. Курінний Віталій. Скарби Замкової гори // Хрещатик. – Київ, 2006. – №39. – 17 березня. – С.11.

Про археологічні дослідження Замкової гори в Києві. Подано фото начальника постійно діючої Подільської археологічної експедиції Інституту археології НАН України, кандидата історичних наук Михайла Сагайдака із глечиками, знайденими під час розкопок на Подолі. Цікавою є й інша знахідка – цегла, яку археологи датують XIII століттям.

3673. Кучинко Михайло. Володимир середньовічний: Історико-археологічні нариси. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. – 144 с.

Про середньовічну історію міста Володимир – одного з найдавніших не лише у Волині, а й на території всієї України. Згадано про існування гончарного виробництва у середньовічному Володимирі. Подано малюнки та описи глиняних виробів із давнього міста.

- 3674. Ламонова Оксана. Керамічний світ Віри Томашевської // Культура і життя. – 2006. – №3-4. – 25 січня. – С.8.**
Про персональну виставку кераміки Віри Томашевської з Ужгорода, яка експонувалася у Галереї «Печерська» Культурологічного центру Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Кожне її панно є унікальним композиційно й сюжетно, але при цьому всі вони складаються із задалегідь створених окремих фрагментів. У такий спосіб авторці вдається досягти ефекту багатозначності змісту.
- 3675. Латанський С.В. Гостева Тетяна Василівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.205, 330-331.**
Про майстриню художньої кераміки із Запоріжжя. Подано фото мисткині і її глиняних виробів.
- 3676. Латанський С.В. Гресик Сергій Васильович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.402.**
Про члена Національної спілки художників України, художника-монументаліста. Подано фото мистця та його глиняних виробів.
- 3677. Лебеденко Н. Лицар гончарного круга // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №79. – 11 жовтня. – С.1, 3.**
Про заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Премії імені Данила Щербаківського Якова Михайловича Брюховецького. Йому, народженому в сім'ї потомствених гончарів, випала доля не лише продовжити традиції свого роду, а й відродити із забуття його найцінніший спадок – головківську кераміку. Згадано учнів майстра: Ігоря Кривенця, Сергія Комара та Євгена Поступайла. Подано фото Якова Брюховецького та його гончарного круга.
- 3678. Лебеденко Н. Митці України працюватимуть над гетьманською символікою // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №49. – 28 червня. – С.1.**
Про відкриття Всеукраїнського молодіжного симпозиуму гончарного мистецтва «Чигирин-2006», який учетверте проходив під егідою Національної спілки майстрів народного мистецтва України та Міністерства культури і туризму України. Згадано імена мистців: Олександра Вільчинського, Сергія Спасьонова, Леоніда Нагірняка, Івана Бобкова, Юрія Нечая, Івана Гончара. Статтю проілюстровано фото учасників симпозиуму.
- 3679. Лебеденко Н. Стартувала українська мистецька толока // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №69. – 6 вересня. – С.1.**
Про відкриття IV Всеукраїнського симпозиуму народного мистецтва «Чигирин-2006». Згадано відомого гончаря Івана Бібіка. Статтю проілюстровано фото учасників симпозиуму.
- 3680. Лебеденко Н. «Суботів-Чигирин-2006»: Творча лабораторія стала кузнем шедеврів // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №73. – 20 вересня. – С.2.**
Про черговий симпозиум «Чигирин-2006», який традиційно проходив на теренах Чигиринщини. Згадано про художника-кераміста Федора Куркчі з Донецька, Івана

Бібліка з Чернігівщини – патріарха української кераміки, Євгена Поступайла – молодого чигиринського гончаря, Анжели Драч – майстриню з Умані, Тамару та Олександра Вакулєнків. Подано фото учасників симпозиуму та їхніх виробів.

- 3681. Левченко О.І. Гончар Іван Тарасович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.146.**
Про гончаря з Кришинців Тульчинського району Вінницької області. Численні композиції мистець створив наслідуючи іграшку й фігурний посуд. Подано фото роботи майстра.
- 3682. Легендарна постать українського відродження // Урядовий кур'єр. – 2006. – №19. – 28 січня. – С.1.**
Подано фото народного художника України, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка, заслуженого діяча мистецтв УРСР, видатного громадського й культурного діяча, скульптора, живописця, графіка, народознавця, колекціонера Івана Гончара з гончарними виробами – експонатами музею мистця.
- 3683. Ликова О.Г. Гончарства українського музей-заповідник Національний // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.166.**
Про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному – всукраїнський центр дослідження, збереження й популяризації гончарської спадщини України.
- 3684. Ликова О.Г. Колекціонери кераміки у Львові (кінець ХХ – початок ХХІ століття) // Україна – Світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 25-26 травня 2006 р. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2006. – Ч.І. – С.146-149.**
Про деякі аспекти діяльності львівських збирачів кераміки, що почали формувати власні колекції у 1980-х роках. Зокрема, розглянуто способи поповнення збірок, їх асортимент, стан атрибутування й реставрації глиняних виробів у домашніх умовах, форми популяризації зібраних матеріалів тощо. Названо прізвища науковців – дослідників гончарства України – Юрія Лашука, Катерини Матейко. Згадано про одного з найвидатніших майстрів української народної кераміки Гуцільщини – Олексу Бахматюка.
- 3685. Ликова О. Колекція гончарних інструментів та пристроїв Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному // Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею: Липень 2006 року. – Одеса: Астропринт, 2006. – С.177-179.**
Про унікальну колекцію гончарних інструментів та пристроїв з фондів Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Згадано відомого керамолога Івана Зарецького та славетну гончарку Олександру Селюченко. Названо гончарні осередки України: Жорнище (Вінниччина); Рокита (Волинь); Коломия (Івано-Франківщина); Васильків, Дибинці, Обухів (Київщина); Цвітне (Кіровоградщина); Білики, Городище, Зуївці, Мала Грем'яча, Малі Будища, Міські Млини, Опішне, Піски, Постав-Мука, Хижняківка, Хомутець (Полтавщина); Глинськ,

Межиріч, Шатрище (Сумщина); Рай (Тернопільщина); Нова Водолага (Харківщина); Адамівка, Ставниця (Хмельниччина); Громи, Канів, Томашівка (Черкащина); Коболчин (Чернівеччина); Ічня, Олешня (Чернігівщина).

- 3686. Лисенко Людмила. Скульптури, що випромінюють світло // Образотворче мистецтво. – 2006. – №2. – С.90.**

Про скульптора Юлію Укадер з Києва. Під час викладацької роботи в Київському училищі декоративно-ужиткового мистецтва вона створила десятки тарелів, світильників та багато інших композицій з глини. Згадано відому керамістку Ольгу Рапай.

- 3687. Лисов Виктор. Богатий «улов» сезона раскопок // Совет. – Славянск, 2006. – №69. – 28 сентября. – С.5.**

Про другий сезон розкопок у рамках програми «Торська фортеця. Етапи реконструкції». Серед значної кількості знахідок було виявлено фрагменти кераміки. Статтю проілюстровано фото гончарних виробів катакомбної культури.

- 3688. Литвин Юлія. Молитва скульптури Олексія Леонова // Образотворче мистецтво. – 2006. – №3. – С.38-39.**

Про творчість аспіранта Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури Олексія Леонова, який працює в жанрі скульптурної іконографії. Скульптор втілює в глині образи Богородиці, Сергія Радонезького, Віри, Надії, Любові та їх матері Софії. На власному прикладі натхненної творчості Леонов через пластику несе у світ до людини сердечну молитву. Подано фото авторських робіт з глини: «Богородиця», «Молитва», «Сергій Радонезький з Андрієм Рубльовим».

- 3689. Литвиненко Енгеліна. Промислові підприємства Полтавщини в кінці XIX ст. – напередодні Першої світової війни // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.111-120.**

Про промислові підприємства Полтавщини, серед яких і цегельні заводи, що діяли в Полтаві, Кременчуці з повітами, Карлівці, Прилуках, Козельщині, Костянтинівграді, Лубенському, Кобеляцькому повітах, ус. Малі Будища Полтавського повіту. Згадано містечко Опішне Зіньківського повіту, де з давніх часів виготовляли глиняний посуд, розвивалося кахлярство.

- 3690. Литвинов Володимир. Майстер справ гончарних // Сільський час. – 2006. – №29. – 4 серпня. – С.4.**

Про Леоніда Ковалю – гончаря із села Гушинці Калинівського району Вінницької області. Подано фото майстра за роботою.

- 3691. Лідов Максим. Поезія душі, розкрита в камені // Жовта газета: [Коло]. – Полтава, 2006. – №37. – 14-20 вересня. – С.5.**

Про творчість майстра кераміки й каменю Юрія Куріліна із села Білики Миргородського району. Подано фото мистця біля власних гончарних виробів.

- 3692. Ліховий І.Д. Шановний Іване Васильовичу! // Гуцульський край. – Косів, 2006. – №15. – 15 квітня. – С.7.**

Вітальний лист Міністра культури і туризму України Ігоря Ліхового до Івана Рйопки з нагоди присвоєння останньому звання «Заслужений майстер народної творчості України».

3693. Логвиненко Леонід. Коли посміхатимуться валківські леви? // Слобідський край. – Харків, 2006. – №85. – 3 серпня. – С.6.

Про валківську кераміку, її минуле та сьогоднішнє. Згадано гончарів: Дмитра Наріжного, Бориса Цибульника, Олександра Ковальова, Федора Гнідога, а також про опішненську кераміку.

3694. Логвинков С.М., Шумейко В.Н., Вернигора Н.К., Зеленцов С.З., Тищенко С.В. Влияние низкотемпературного твердофазного взаимодействия на фазовый состав и микроструктуру материалов системы $ZrO_2-Al_2O_3-SiO_2$ // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №12. – С.4-10.

Подано результати експерименту, які підтверджують можливість зниження температури початку твердофазної взаємодії між глиноземом і цирконом за наявності силіманіту з 1342 до 1175 °С. Розглянуто основні фізико-механічні та технічні властивості матеріалів, синтезованих за 1250–1380°С зі спресованих при 100 МПа шихт на основі цирконового концентрату в комбінації з глиноземом чи електроплавленим корундом. Проаналізовано особливості формування фазового складу та микроструктури зразків матеріалів залежно від вихідного складу шихт та температур випалювання зразків.

3695. Лугова Л.М. Сарматські поховання з Ярохівки в окрузі Більського городища // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.64-67.

Про археологічну експедицію Полтавського краєзнавчого музею 1986 й 1989 років, під час якої було виявлено чотири сарматських поховання поблизу с.Баранівка Шишацького району та с.Ярохівка Диканського району. Серед знахідок – глиняний ліплений посуд, який імовірно, використовувався в поховальному обряді. Статтю проілюстровано малюнками посуду, знайденого під час розкопок.

3696. Лугова Любов, Луговий Роман, Ткаченко Олександр. Звіт про археологічні розвідки в околицях сіл Березова Рудка та Вечірки Пирятинського району, 2002 р. // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.14-32.

Про археологічні дослідження пам'яток у північно-західній частині Полтавської області – в околицях сіл Березова Рудка та Вечірки Пирятинського району. Серед знахідок – фрагменти кераміки епох неоліту, енеоліту, ранньої бронзи, ранньослов'янського часу та пізнього середньовіччя.

3697. Луговий Р.С., Верещака В.М. Неукріплені поселення скіфського часу Середнього та Нижнього Посулля // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.68-72.

Про археологічні дослідження Середнього та Нижнього Посулля на території Дніпровського Лісостепоного Лівобережжя. Знайдено фрагменти ліпленого посуду.

- 3698. Луговий Роман, Рейда Роман. Могильник Черняхівської культури // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.43-50.**
Про археологічні дослідження поховань черняхівської культури на території села Новоселівка Ковалівської сільської ради Полтавського району, під час яких було виявлено глиняні вироби та їх фрагменти. Статтю проілюстровано малюнками гончарних виробів.
- 3699. Лукань В.Г. Голоневський Орест Степанович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.93, 205.**
Про художника-кераміста й живописця з Івано-Франківщини. Подано фото декоративної глиняної композиції «Трипілля».
- 3700. Лук'янюк Ліна, Макаренко Галина. Посудини, які не мають дна // Вечірній Київ. – 2006. – №145. – 10 серпня. – С.15.**
Про виставку робіт майстра гончарної справи Леоніда Богинського з Києва, який з 1986 року є членом Спілки художників України. Серед робіт переважають порцелянові бутлі. На виставці також представлено макітри різних форм. Найцікавішою особливістю виробів гончаря є те, що вони не мають дна, і це має символічний характер.
- 3701. Луценко Елена, Лисов Виктор. Краеведческий музей сегодня // Совет. – Славянск, 2006. – №55. – 1 августа. – С.4.**
Про Слов'янський краєзнавчий музей, який розпочав науково-археологічні дослідження Торської фортеці XVII–XVIII століть. Розкопки дали багаті матеріали: фрагменти кераміки, кахель, предмети домашнього вжитку тощо.
- 3702. Луць Михайло. «Золоту черепицю» привезли у Київ: На VII Фестивалі скульптури у Франції перемогли українські майстри // День. – Київ, 2006. – №108. – 6 липня. – С.2.**
Про фестиваль кераміки, скульптури й гончарства, який відбувся у французькому місті Рамаз'єр-Любер, де Україну представляли художники-керамісти Марко Галенко та Іван Бобков, які здобули найвищі нагороди. Марка Галенка за роботу «Арлекін» нагороджено «Золотою черепицею» – найпочеснішою премією фестивалю, а Іван Бобков за «Клауна на леві» отримав Гран-прі конкурсу. Подано фото роботи «Арлекін» Марка Галенка.
- 3703. Лученко Нина. Золотая осень вместе с Лесей // Крымская газета. – Ялта, 2006. – №195. – 18 октября. – С.1-4.**
Подано фото художника-кераміста Миколи Вакуленка, який передав у дарунок Музею Лесі Українки в Ялті скульптуру, створену за мотивами «Лісової пісні».
- 3704. Львівському коледжу – 130! // Образотворче мистецтво. – 2006. – №3. – С.68-70.**
Інтерв'ю з директором Львівського коледжу декоративного і ужиткового мистецтва імені Івана Труша, лауреатом Національної премії України імені Тараса Шевченка Василем Отковичем з нагоди 130-річчя коледжу. Згадано ім'я Валеріана Крицінського – організатора Коломийської гончарної школи і керівника Львівської художньо-промислової школи з 1881 року. Також названо імена Олекси Бахматюка,

Зеновія Флінти, Тараса Драгана, Петра Марковича, Тараса Левківа, Олега Волянюка, Н. Біди, Романа Шаха, Неллі Федчун, Зеновія Берези, Ольги Безпалків, Уляни Ярошевич. Подано фото глиняної скульптури Юрія Римаря «Пісня».

- 3705. Любичев М.В. О постройках на селище черняховской культуры Войтенки (по материалам раскопок 2004–2005 гг. // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.79-89.**

Про дослідження археологічного комплексу черняхівської культури Войтенки 1. Під час розкопок виявлено фрагменти виготовлених на гончарному крузі і ліплених глиняних виробів. Подано малюнки із зображенням знахідок.

- 3706. Люблять діти Україну // Дошкільне виховання. – Київ, 2006. – №7. – С.25.**

Серед світлин – фото, де діти на уроці гончарства долучаються до народного мистецтва.

- 3707. Людей «зліпили» з глини // Лесин край. – Новоград-Волинський, 2006. – №70. – 2 вересня. – С.4.**

Про відкриття вчених Каліфорнійського університету, які стверджують, що основа білкового життя на нашій планеті – звичайна глина.

- 3708. Ляшко С.Н. Археологические исследования на острове Хортица в конце XIX – начале XX вв. и его исследователи // Археологічні пам'ятки Хортиці та їх музеєфікація. – Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – Вип.І. – С.9-11.**

Про археологічні дослідження о.Хортиця, під час яких було виявлено глиняні вироби та їх фрагменти.

- 3709. Мадлевская Елена. Русская мифология. – М.–СПб.: Эксмо–Мидгард, 2006. – 782 с.**

Про створення з глини першої людини, а також людей різних національностей і тварин у легендах українців, народні вірування східних слов'ян, пов'язані з гончарями і гончарством, у тому числі професійну обрядовість українських гончарів. Подано українські повір'я щодо глиняного посуду та його купівлі, які побутували в Поділлі, Чернігівщині, Житомирщині.

- 3710. Маїк Наталія. Львівська галерея мистецтв: експозиційний процес // Образотворче мистецтво. – 2006. – №1. – С.16-17.**

Свято гармонії, краси, кольорів, ліній і пластики, калейдоскоп образів визначних діячів і простих людей, картин світу в різних проявах і характеристиках – це те, що мали можливість бачити відвідувачі Львівської галереї мистецтв. Виставка «Світ Божий, як Великдень» знайомила з творами декоративно-ужиткового мистецтва різних регіонів України. Художники з Києва, Львова, Луцька, Херсона, Запоріжжя, Одеси та інших міст розкривали широкую палітру роботи в ткацтві, гончарстві, гутному склі, батику, металообробці. Згадано художника-кераміста Ганну-Оксану Липу. Подано інформацію про творчість керамістів Марії Савки-Качмар та Зеновія Флінти. Статтю проілюстровано фото роботи Марії Савки-Качмар «Вільний в'язень. Портрет Романа Шухевича», виготовленої із шмотної маси.

- 3711. Макаренко Ніна. Гуцульщина й Покуття – у столиці // Молодь України. – 2006. – №4. – 2-8 лютого. – С.19.**

Про виставку «Духовна спадщина Гуцульщини», яка проходила в залах Музею українського народного декоративного мистецтва, де було репрезентовано 2 великі приватні колекції покутської кераміки. Серед експонатів – сюжетні кахлі кінця XVIII – початку XX століття з Коломиї, Кут, Косова та інші вироби з глини.

3712. Макаренко Ольга. Українське відродження: символи на рушниках // Культура і життя. – 2006. – №41-42. – 18 жовтня. – С.5.

Про роботу Київського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України, який поставив собі за мету сприяти відродженню й розвитку давніх традиційних видів народного мистецтва та художніх промислів. Згадано гончарство, котре глибиною своєю сягає трипільської культури. Статтю проілюстровано фото виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

3713. Максименко Лілія. А таки не вмерла України ні слава, ні воля... // Молодь України. – 2006. – №34. – 31 серпня – 6 вересня. – С.11.

Статтю проілюстровано фото гончаря Романа Черука (Погребище, Вінниччина) за гончарним кругом.

3714. Максимова Ніна. Диво з благословенної глини // Демократична Україна. – 2006. – №31. – 21 липня. – С.5.

Про мисткиню, родом із Закарпаття, Віру Томашевську, яка втілює свій хист у створення глиняних панно. Подано фото художниці.

3715. Малина Валерій. Народне мистецтво Півдня України: Кінець XIX – початок XX століття. – Миколаїв: ПП «Артіль «Художній крам», 2006. – 447 с.

Монографію присвячено маловивченій галузі української культури – народному мистецтву Півдня України. Один із розділів – «Керамічний комплекс» – містить відомості про гончарство населення означеного регіону, проте викладені вони поверхово й хаотично, більшість фактів спотворені, або й зовсім неправдиві. Підрозділ має загальний характер, матеріали містять значну кількість неточностей та помилок, недоведених тверджень.

У тексті практично відсутня інформація як про історичний розвиток гончарства, так і про окремі гончарні осередки регіону. Переважну більшість згадок про місцеве гончарство подано з посиланням на Миколаївську й частково на Одеську області, хоча Південь України включає в себе ще й Запорізьку, Одеську, Херсонську, Дніпропетровську, частину Кіровоградської та Луганської областей, АР Крим. На жаль, матеріали з цих інших областей у книзі відсутні.

Класифікацію гончарних виробів за морфологією та типологією, про яку автор писав у вступі, так і не було здійснено: подано лише опис традиційних типів посуду, щоправда вкрай нефахово.

Не з'ясовано ані регіональні, ані хронологічні, ані етнічні, ані технологічні особливості гончарних виробів досліджуваного регіону. Слабко орієнтується автор і в гончарній термінології. Подано місцеві назви глиняних виробів та їх частин, інструментів, елементів декору та оздоблення, проте відсутні посилання на джерела цих відомостей. Частину термінів автор просто вигадав.

Опубліковані малюнки (переважна їх більшість не має ніякого відношення ні до

регіону, ні до періоду дослідження, окресленого в назві) не дають уявлення про «керамічний комплекс» Півдня України. Окрім цього, відсутнє фахове атрибутування опублікованих у монографії глиняних виробів.

Має місце кон'юнктурність, антиукраїнська політична заангажованість і свідомо фальсифікація фактів, зокрема твориться й популяризується вигадка автора про існування на півдні України російського та болгарського гончарства. Книга поширює хибні, спотворені уявлення про традиційну культуру, ремесла й народне мистецтво південних українців, силоміць зрівнюючи її з культурою емігрантських анклавів. Практично кожен абзац підрозділу «Керамічний комплекс» викликає більше запитань, аніж дає відповідей. Отже, дрімуча некомпетентність автора в тлумаченні гончарних матеріалів, помітна фахівцям-керамологам, пересічних читачів тільки збиває з пантелику і вводить в оману, а подана інформація дезінформує суспільство, оскільки зовсім не відтворює картину загального розвитку гончарства в регіоні, не дає правдивого уявлення про типологію та морфологію південноукраїнських гончарних виробів, не показує місце й значення гончарства в системі народного мистецтва унікального за своєю історією та культурою регіону України.

3716. Малиш Ірина. Амфора з Діонісом потрапила до музею // Вечірній Київ. – 2006. – №164. – 8 вересня. – С.2.

Про передачу глиняного посуду із зображенням грецького бога Діоніса правоохоронцями СБУ Національному музею історії України, який вдалося вилучити в контрабандистів. Подано фото червоної амфори та пеліки з покришкою.

3717. Манько В.О. Неоліт Південно-Східної України. – К.: Шлях, 2006. – 280 с. (Кам'яна доба України; Вип.9).

Доба неоліту – важливий період в історії гончарства України. У цей час воно зародилося й набуло певного рівня досконалості, сформувалася система декорування глиняних виробів, що протягом кількох тисячоліть домінувала на території Лівобережної України. Нечисленні знахідки фрагментів тогочасного посуду – одна з головних груп артефактів, на основі яких вивчається матеріальна й духовна культура давнього населення, виокремлюються культури та культурно-історичні спільноти. Автор уперше проаналізував неолітичні гончарні комплекси Південно-Східної України: склад формувальної маси, форми та декор виробів. Подано серію радіовуглецевих дат. З їх залученням вирішено деякі з питань щодо хронології окремих археологічних культур, узагальнено відомості про культурно-історичні процеси, які мали місце на досліджуваній території. Значну частину матеріалів опубліковано вперше. Книгу проілюстровано малюнками фрагментів глиняних виробів донецької, зимівниківської, тубинської і платовоставської культур доби неоліту, що дають вичерпне уявлення про форми й декор тогочасної кераміки.

3718. Матвійчук Т.Б. «Городницький фарфоровий завод» // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Координаційне бюро НАН України, 2006. – Т.6. – С.294.

Про одне з найстаріших підприємств України з виготовлення фарфорових виробів господарського й культурно-побутового призначення, засноване 1799 року

в містечку Городниця Новоград-Волинського повіту Волинської губернії (нині – містечко Новоград-Волинського району Житомирської області). Подано фото виробів заводу.

- 3719. Махінчук Микола. Високий гість на вернісажі // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.4-7.**

Про відкриття в приміщенні Національної спілки майстрів народного мистецтва України в Києві виставки творів майстрів Івано-Франківщини. В експозиції – роботи ветерана гуцульської кераміки Василя Стрипка, який працює в жанрі декоративної скульптури малих форм.

- 3720. Махінчук Микола. На диві гуцульських майстрів // Урядовий кур'єр. – 2006. – №46. – 10 березня. – С.9.**

Про відкриття в приміщенні Національної спілки майстрів народного мистецтва України (Київ) виставки творів майстрів Івано-Франківщини. Серед учасників – майстер глиняної скульптури Василь Стрипко.

- 3721. Маховський Олег. Раритети візантійської доби // Вечірній Київ. – 2006. – №128. – 18 липня. – С.3.**

Про археологічні знахідки, що, завдяки успішно проведеній СБУ операції, було вилучено в правопорушників. Серед знахідок – чотири червоні глиняні глеки-ойнохойї, виготовлені в VII–IX століттях. Подано фото глиняних посудин.

- 3722. Маярчак Сергій. Археологічні пам'ятки IX–XIII ст. Лівобережжя Середнього Подністров'я. – Кам'янець-Подільський: ПП Мошак М.І., 2006. – 96 с.**

Подано загальну характеристику й аналіз усіх відомих на сьогодні археологічних пам'яток IX–XIII століть Лівобережжя Середнього Подністров'я в межах Хмельницької області (по лінії Гусятин–Солобківці–Бар). Систематизовані й узагальнені у праці фактичні матеріали можуть слугувати джерельною базою для найрізноманітніших досліджень. У таблицях 5-9 подано малюнки фрагментів кераміки з досліджуваної території.

- 3723. Мезенцев Володимир. Археологічні розкопки у Батурині // Культура і життя. – 2006. – №3-4. – 25 січня. – С.4.**

Про канадсько-українську археологічну експедицію, яка вже шостий рік щоліта займається розкопками міста Батурина в Чернігівщині. Серед археологічних знахідок були глиняні полив'яні люльки у формі квітки та чобітка, численні уламки вишуканих кахель з рельєфними орнаментами, якими облицьовували печі в палатах гетьманів та козацької верхівки, фрагменти столового мальованого глиняного посуду.

- 3724. Мельникова Ірина. Нові археологічні надходження до фондів Полтавського краєзнавчого музею в 2000–2005 рр. // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.50-56.**

Про нові археологічні матеріали, що поповнили фонди Полтавського краєзнавчого музею. 3-поміж них – значна кількість глиняних виробів та їх фрагментів.

- 3725. Мельничук Лідія. Від роду до народу, від народу до роду: Народознавчі студії. Спогади друзів, колег, однодумців. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – Кн.1. – 240 с.**

Збірник наукових праць прикметний нефаховим висвітленням окремих проблем керамології й гончарства. Наявна кон'юнктурність, пов'язана з громадською та викладацькою діяльністю авторки. Деякі історичні факти відверто фальсифіковано. Неодноразово подаються неіснуючі або перекручені архівні одиниці в посиланнях. У статтях міститься і вражаючий плагіат. Наприклад, загальновідомі тексти, дослівно запозичені з класичного дослідження керамолога Лідії Шульгиної «Гончарство в с. Бубнівці на Поділлі» (1929), масово й послідовно видаються за особисті польові матеріали, начебто отримані під час польових експедицій упродовж 1990-х років. Наполегливо проводиться думка, немовби саме авторка зафіксувала всю цю унікальну інформацію про стародавні звичаї й обряди подільських гончарів, їх обрядовий посуд, вірування, і є її першовідкривачем. У книзі також має місце ігнорування наукової етики та беззастережне приписування собі чужих наукових заслуг. Керамологічними публікаціями авторки створено вкрай небезпечний прецедент «легалізації» плагіату, що несумісно з науковою діяльністю й поступом сучасної керамології.

3726. Метка Л.О. Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. – 16 с.

Автореферат дисертації, присвяченої комплексному вивченню гончарства як суттєвого компонента народної культури Слобідської України, аналізу локальних особливостей промислу впродовж другої половини XIX – першої половини XX століття. Уперше в українській етнології й керамології проаналізовано джерела й літературу з питань слобожанського гончарства, вивчено традиційний асортимент гончарних виробів, охарактеризовано специфіку домашнього побуту слобожанських гончарів, проаналізовано економічний стан гончарських господарств на різних етапах розвитку промислу. Узагальнено наявні матеріали про гончарні осередки Харківської, південно-східної частини Сумської, північної Донецької, північно-західної Луганської і Котелевського району Полтавської областей.

3727. Метка Л.О. Громові // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Координаційне бюро НАН України, 2006. – Т.6. – С.211, 533.

Про гончарів Дмитра та Любов Громових з Опішного Полтавської області. Подано фото майстрів та їх роботи.

3728. Метка Людмила. Традиції нашого народу // Культура і життя. – 2006. – №36. – 6 вересня. – С.4.

Про традиції використання глиняних виробів із глини в сімейній обрядовості українців.

3729. Микола Фірсов // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник /Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип. 4. – С.244.

Про члена Національної спілки художників України з Кіровограда, який працює в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема в гончарстві. Подано фото його робіт з глини.

- 3730. Мисюк Іван. Творча перемога народних майстрів // Гуцульський край. – Косів, 2006. – №13. – 1 квітня. – С.6.**
Про персональні виставки членів Національної спілки майстрів народного мистецтва України з Косівщини. Понад 70 рукотворних виробів з глини представив відомий косівський майстер Василь Стрипко.
- 3731. Михайлов Віктор. Дельцы пришли стричь дивиденды, но коллектив сумских фарфоровиков дал наглецам отпор // Рабочая газета. – 2006. – №95. – 7 июля. – С.2.**
Про конфлікт колективу Сумського фарфорового заводу з власником контрольного пакету акцій – фірмою «Міжрегіональний центр фондових технологій». Статтю проілюстровано фото продукції Сумського фарфорового заводу.
- 3732. Михайло Мурафа // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник /Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип. 4. – С.178.**
Про члена Національної спілки художників України з Івано-Франківщини, який працює в галузі декоративно-ужиткового та монументального мистецтва. Подано фото його робіт із шамотної маси.
- 3733. Мищанин Віктор. Письмо с Полтавщины в Болгарию: «Ищу в Болгарии людей, которые знали «белогвардейца» Ивана Корнеевича Лысенко» // Болгары. – Одесса, 2006. – №5. – С.60-61.**
Подано листування Віктора Міщанина з редакцією часопису «Болгары». Автор у своїй статті розповідає про трагічну долю своєї родини, яка займалася гончарством і була зарахована більшовиками до числа куркулів. Його прадіда, Корнія Яковича Лисенка, було розкуркулено 1930 року – сім'ю вигнали з хати, яку потім розібрали на дрова й спалили в печах для випалювання гончарних виробів у артілі «Художній керамік». Подано також інформацію про книгу Віктора Міщанина «Хутори ви мої, хутори...», а також «Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки», присвячений гончарям, що впродовж століть жили й трудилися в цих поселеннях.
- 3734. Місто майстрів: Розвага для старших дошкільнят і молодших школярів: [Солоділова І.] // Джміль. – 2006. – №3. – С.28-29.**
У сценарії подано інформацію про роботу гончаря.
- 3735. Міщанин В.Д. Безруки // Зіньківщина. Історичні нариси: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2006. – С.357-361.**
Про стародавній козацький хутір Безруки. У першій чверті ХХ століття в цьому поселенні існувало гончарне виробництво. Згадано гончаря Микиту Різника, родини Павлинків і Платоненків.
- 3736. Міщанин В.Д. Глинське // Зіньківщина: Історичні нариси: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2006. – С.363-374.**
Про село Глинське, яке отримало свою назву через поклади в ньому та на його околицях різних глин. Малоземелля змушувало жителів села займатися різними

кустарними промислами, у тому числі й гончарством. За даними Івана Зарецького, 1893 року в Глинському було 27 гончарів. Про гончарство в Глинському згадується в «Енциклопедическом словаре» Брокгауза та Єфрона. На межі ХІХ–ХХ століть кількість гончарів у Глинському досягла 30 осіб. На початку 1930-х років гончарний промисел у селі почав занепадати. Останніми глинськими гончарями були Василь Іванович Бей і Порфирій Корнійович Школяр. Згадано глинського гончаря Тита Ткаченка.

3737. Міщанин В.Д. Малі Будища // Зіньківщина: Історичні нариси: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2006. – С.336-356.

Про Малі Будища – центр Малобудищанської сільської ради, до якої також належать село Глинське та хутори Хижняківка й Безруки. Село здавна славалося своїми гончарями. Згадано Опішне, Лазьки, Хижняківку, де знаходилися значні поклади гончарної глини. Подано спогади малобудищанського священика Іоанна Михайлеця про місцевих гончарів середини 80-років ХІХ століття. 1893 року в Малих Будищах побував відомий учений-керамолог Іван Зарецький, який займався дослідженням гончарних осередків тогочасної Полтавської губернії. Результати його пошуків викладено в книзі «Гончарный промысел в Полтавской губернии» (1894). Названо імена гончарів: Павла Івановича Пічки, Адама Миколайовича Герасименка та Андрія Никифоровича Герасименка. В 1930-х роках у Малих Будищах діяла філія опішненської артлі «Художній керамік». У другій половині 1940-х – на початку 1950-х років гончарство в селі майже повністю зникло. Згадано цегельника Хому Івановича Жилавця, який ще на початку 1970-х років на замовлення односельців випалював у незначній кількості тонку вогнетривку цеглу, а також про хижняківського гончаря Василя Ємця. Подано фото глечика, виготовленого в 1920-х роках хижняківським гончарем Яковом Пічкою.

3738. [628. Міщанин В.Д. Північна група малих осередків гончарства опішненського гончарного району (друга половина ХІХ–ХХ століття). – /Відділення керамології Інституту народознавства НАН України/. – Опішне: Українське народознавство, 2005. – 304 с.] // Національна академія наук України. Анотований каталог книжкових видань 2005 року /Упорядники О.Г.Вакаренко, А.І.Радченко. – К.: Національна академія наук України, 2006. – С.271.

Подано анотацію книги Віктора Міщанина про гончарні осередки, які знаходяться в Зіньківському районі Полтавської області на північ від гончарської столиці України – Опішного, а саме – Безруків, Глинського, Лазьків, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки.

3739. Міщанин В.Д. Хижняківка // Зіньківщина: Історичні нариси: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2006. – С.375-384.

Про старовинне козацьке поселення Хижняківка Малобудищанської сільської ради Полтавської області, жителі якого серед інших ремесел займалися гончарством. Названо імена гончарів: Матвія Жадана (по-вуличному – Оверченка), Якова Павловича Пічки, Івана Павловича Пічки, Михайла Трохимовича Федоші, Тараса Яковича Макухи, Василя Даціньки. Згадано відомого дослідника кустарних промислів Івана Зарецького та його книгу «Гончарный промысел в Полтавской губернии»;

завідувача Опішнянської гончарної майстерні Полтавського губерньського земства Юрка Лебіщача; відомого опішнянського гончаря, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Івана Архиповича Білика. Подано інформацію про останнього хижняківського потомственного гончаря Василя Андріяновича Ємця, якому сучасна поетеса, мешканка міста Краснодон Антоніна Листопад присвятила вірш «Останній гончар Хижняківки».

3740. Міщанин Віктор. Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках. Книга 1. Історико-краєзнавче видання. – Полтава: Рік, 2006. – 248 с.: іл.

Досліджено понад трьохсотрічну історію Різдово-Богородичних храмів села Малі Будища Зіньківського району Полтавської області, які існували та діяли в селі від середини XVIII століття. Подано описи цих церков, списки церковних святинь, що знаходилися в них; відтворено події, які передували заснуванню та припиненню діяльності згаданих храмів; встановлено імена та відстежено долі чималої кількості священників та інших людей, причетних до церковного життя; зібрано матеріали про місцеві дореволюційні парафіяльні школи, що діяли в селі, та окремих їх служителів.

Книга – своєрідна посвята пам'яті Івана Андрійовича Герасименка – колишнього церковного старости, знаменитого малобудищанського гончаря першої половини ХХ століття. Окремі її сторінки вміщують розповіді про один із найбільш розвинених місцевих кустарних промислів – гончарство (найдавніші записи про малобудищанське гончарство пов'язані з іменем одного з найдіяльніших тамтешніх священників Іоанна Михайлеця, який не тільки описав історію двох перших церков села, а й подав характеристику гончарного промислу). У книзі згадано імена близько півтора десятка місцевих гончарів, двоє з яких, Адам Герасименко і Павло Пічка, у різні роки були церковними старостами й багато зробили для розбудови Церкви Різдва Пресвятої Богородиці.

Описані історичні події вдало проілюстровано фотографіями церков та їх служителів, згаданих гончарів, копіями різноманітних документів: актами ревізійних комісій Різдово-Богородичного храму, протоколами церковних зборів, відомостями про сплату коштів за роботи, проведені у згаданих церквах, свідоцтвами, виданими випускниками Малобудищанського повітового народного училища тощо.

3741. Міщенко Григорій. Третій Всеукраїнський живописний пленер «Хортиця крізь віки» // Культура і життя. – 2006. – №1-2. – 11 січня. – С.5.

Про Третій всеукраїнський живописний пленер, що відбувся у вересні 2005 року в Запоріжжі. У жанрі «кругла пластика» було представлено роботи Івана Фізера із Черкас під назвою «Козацька праця» і «Звितяга». Подано фото роботи художника-кераміста.

3742. Міщенко К.А. «Гончара Івана Музей» Український центр народної культури // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Координаційне бюро НАН України, 2006. – Т.6. – С.149-150.

Про Музей Івана Гончара в Києві. Фонди музею налічують понад 20 тисяч експонатів XVI–XX століть, серед яких кераміка. Подано фото глиняних виробів з музейної експозиції.

3743. Міщенко Ніна. Живімо з радістю! // Молодь України. – 2006. – №34. – 31 серпня – 6 вересня. – С.19.

Про Андрія Валерійовича Арсентьєва (Київ), який, окрім того, що є лікарем, ще й мореплавець-археолог. Минулої відпустки під час глибоководних досліджень у Криму він разом з членами експедиції викопав і підняв з дна моря середньовічні глиняні амфори, скло. Статтю проілюстровано фото однієї зі знайдених амфор.

3744. Мойсеєнко Валентин. Хрест із півмісяцем – вічні символи: Ілюстрована історія символів України: (Науково-пошукове видання). – К.: Оранта, Майстерня книги, 2006. – 128 с.: іл.

У монографії простежено наявність зображень символів хреста, горизонтального півмісяця, прямої та навскісної решіток на кераміці, прикрасах та інших предметах з VII тис. до н.е. до нашого часу, знайдених на теренах України, а також їх поширення в трипільську та зрубну добу. З'ясовується значення зазначених символів. Подано малюнки кераміки з їх зображеннями, а також фото виробів художника-кераміста Петра Печорного.

3745. Мойсей Антоній. Обряд Калоян – «ініціація посланця до божества» // На перехресті світової науки: Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Вікно в європейську науку», присвяченої 140-річчю від дня народження Раймунда Фрідріха Кайндля. Чернівці, 20-21 травня 2006 р. – Чернівці: Прут, 2006. – С. 115-121.

Про обряд викликання дощу за допомогою глиняної антропоморфної фігури в румунського та українського населення Буковини, його семантику й фракійські витоки.

3746. Мойсей Антоній. Обряд «Калоян» у румуномовного населення Буковини // Народна творчість та етнографія. – 2006. – №3. – С.42-52.

Подано фото ритуальної антропоморфної ляльки, виготовленої з глини й полотна, яку використовували для обряду «Калоян».

3747. Моляр Євгенія. Рік півня минає // Профспілкові вісті. – 2006. – №1. – 13 січня. – С.12.

Музей українського народного декоративного мистецтва, проводячи рік Півня, представив виставку «Співаючий Світанки» із серії виставок під загальною назвою «Українська народна іграшка». На виставці представлено глиняні іграшки-півники, фігурна пластика та посуд Київщини й Полтавщини кінця XIX – початку XX століття, вироби опішенських майстрів 30-х – 70-х років XX століття, твори відомих гончарів: Марфи Тягун, Насті Білик-Пошивайло, Гаврила Пошивайла (Опішне, Полтавщина), Петра Печорного, Омеляна Желєзняка, Федора Олексієнка (Київ), Надії Протор'євої (Васильків, Київщина), Михайла Тарасенка (Дибинці, Київщина), Миколи Піщенка (Ічня, Чернігівщина), Василя Газдика (Вільхівка, Закарпаття). Представлено фото глиняних виробів.

- 3748. Морозова Олена. «Отака була у мене лялька!» // День. – Київ, 2006. – №26. – 18 лютого. – С.6.**
Про єдиний в Україні Державний музей іграшки, якому виповнився рік. Серед експонатів музею – іграшки з глини.
- 3749. Мудрицька Вікторія. «Нові археологічні дослідження Чернігівщини» // Чернігівські відомості. – 2006. – №16. – 19 квітня. – С.18.**
Про виставку «Нові археологічні дослідження Чернігівщини», яка відкрилася в Чернігівському історичному музеї імені Василя Тарновського. В експозиції – глиняні посудини, знайдені під час розкопок Юхнівського городища (VI–V ст. до н.е.), шпильки зі скіфського поховання на території Прилуцького району, а також люльки та кахлі, знайдені в Батурані.
- 3750. Музей гончарства потерпає від безгрошів'я та... влади // Жовта газета: [Коло]. – Полтава, 2006. – №50. – 14-20 грудня. – С.2.**
Про проблеми Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, пов'язані з відсутністю державного фінансування на розвиток інфраструктур. Подано фото глиняних виробів біля входу до музею.
- 3751. Музейна експозиція [Фонд Порфирія Мартиновича Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім.М.Рильського] // Народна творчість та етнографія. – 2006. – №3. – С.5 кольорової вклейки між с.20-21.**
Подано фото експозиції гончарства Червоноградського музею.
- 3752. Мука Олександр. А починалося це так... // Прапор перемоги. – Миргород, 2006. – №69. – 30 серпня. – С.4.**
Про Сорочинський ярмарок 1976 року. Невід'ємною частиною ярмарку була опішненська кераміка, а також продукція гончарів із Хомуця – свистуни, горщики, миски, макітри.
- 3753. М'якшиков Микола. Музейне свято просто неба // Зоря. – Дніпропетровськ, 2006. – №55. – 25 травня. – С.3.**
Про традиційне музейне свято просто неба «Чисті джерела», присвячене Міжнародному дню музеїв, яке проходило в Дніпропетровському історичному музеї імені Дмитра Яворницького. В імпровізованому місті майстрів можна було побачити роботу гончарів, а також придбати глиняні вироби на будь-який смак.
- 3754. Нагірняк Зоряна. Музейні цінності повертаються із забуття // Шлях перемоги. – 2006. – Ч.10. – 8 березня. – С.13.**
Про відкриття виставки «Повернені з забуття» в Музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ). Експозицію склали унікальні колекції відреставрованих творів кераміки, порцеляни, фаянсу та інших пам'яток, які під час Другої світової війни було вивезено до Німеччини. Подано фото гончарних виробів.
- 3755. Нагірняк Зоряна. Непересічні роботи Якова Падалки // Шлях перемоги. – 2006. – Ч.15. – 12 квітня. – С.13.**
Про виставку відомого гончаря, заслуженого майстра народної творчості України Якова Івановича Падалки, що експонувалася в Музеї українського народного

декоративного мистецтва. Представлено 124 твори майстра, які зберігаються в цьому музеї, і 10 робіт, що є надбанням родинного музею. Серед розмаїття творів – глечики, миски, тарелі, макітри, іграшка та декоративна скульптура. Кращі роботи мистця зберігаються в музеях Полтави, Києва, Вільнюса, Санкт-Петербурга. Його твори неодноразово представлялися на виставках у Польщі, Швеції, Італії, Америці, Російській Федерації. Сягаючи творчих вершин, мистець наближається до пізнання таїни мистецтва. Подано фото глиняних творів.

3756. Нагірняк Зоряна. Як символ світла і відродження // Шлях перемоги. – 2006. – Ч.3. – 18 січня. – С.13.

Про виставку «Українська народна іграшка» в Музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ). Першу виставку з цієї серії присвячено півневі. На ній представлено роботи відомих мистців: Марфи Тягун, Насті Білик-Пошивайло, Гаврила Пошивайла (Опішне, Полтавщина); Петра Печорного, Омеляна Желєзняка, Федора Олексієнка (Київ); Надії Протор'євої (Васильків, Київщина); Михайла Тарасенка (Дибинці, Київщина); Василя Газдика (Вільхівка, Закарпаття). Статтю проілюстровано фото гончарного виробу у вигляді півня.

3757. Найден Олександр. Розписи Якова Бацуци // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.15-17.

Про відомого гончаря з села Адамівка, що в Поділлі. Виготовляв іграшки та неполив'яний посуд жовтогарячого й брунатно-фіолетового кольорів. Миски, глечики, дзбанки, баньки оздоблював геометричним орнаментом. Його ім'я стоїть поряд з іменами інших славетних українських народних майстрів ХХ століття.

3758. Народознавче лото: [Сорока Ірина] // Дошкільне виховання. – 2006. – №5. – С.29.

Подано тематичні картки, на яких зображено український глиняний посуд, а також традиційну українську іграшку. Цей дидактичний матеріал було розроблено з метою вивчення й закріплення знань дошкільнят з народознавства.

3759. Неїжмак Василь. Жива глина проти п'яних козаків // Полтава Час. – 2006. – №5. – Червень. – С.5-6.

Про IV Селюченківські наукові читання, присвячені 85-річчю від дня народження славетної української гончарки Олександри Селюченко, в столиці українського гончарства – селищі Опішне в Полтавщині. Під час конференції було відкрито виставку гончарських робіт: від справжніх шедеврів гончарного мистецтва до «новомодніх» зразків того ж таки ярмаркового кітчу. Було презентовано книги філософа Леоніда Сморжа з Києва – «Гончарівна (одержима керамікою)», і Віктора Міщанина з Малых Будищ – «Північна група малих осередків гончарства Опішнянського гончарського району (друга половина ХІХ–ХХ століття)».

3760. Неля Фірсова // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник / Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип.4. – С.245.

Про члена Національної спілки художників України з Кіровограда, яка працює в галузі декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема в гончарстві. Подано фото її робіт з глини.

- 3761. Нечипоренко Любов. Яйце-райце і свічники-трійці // Хрещатик. – Київ, 2006. – №59. – 21 квітня. – С.5.**
У Музеї українського народного декоративного мистецтва (Київ) було презентовано кахляну піч XIX століття народного майстра Олекси Бахматюка, гончарні вироби та інші твори декоративно-ужиткового мистецтва. Подано згадку про кераміста Ольгу Отнякіну-Бердник з Черкас. Статтю проілюстровано фото кахель роботи Олекси Бахматюка, а також глиняних іграшок Ольги Отнякіної-Бердник.
- 3762. Никитченко Виктор. Глина лечит // Рабочая газета. – 2006. – №103. – 21 июля. – С.3.**
Про магичні та цілющі властивості жовтої, білої та синьої глини, які застосовують для лікування різних хвороб.
- 3763. Новинки Баранівського фарфорового // Слово Полісся. – Баранівка, 2006. – №31. – 12 квітня. – С.1.**
Про оновлений асортимент продукції Баранівського фарфорового заводу. Подано фото фарфорових виробів.
- 3764. Новосідлюк Г.В. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть: технологія та особливості декорування // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв: Щоквартальний науковий журнал. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2006. – №1. – С.70-74.**
Про місце та роль гончарства Волині другої половини XIX – початку XX століть в українському традиційному гончарному мистецтві. На основі вивчення низки музейних колекцій та матеріалів польової експедиції проаналізовано техніки й способи декорування народної кераміки Волині. У результаті дослідження виявлено, що однотипні форми гончарних виробів декорувалися різними способами: ангобуванням, поливою, димленням, лискуванням, продряпуванням.
- 3765. Озинківська Лілія. Село, де народжуються гончарями // Вихідні по-українськи. – 2006. – №1. – С.27-33.**
*Про всевітньо відому столицю українського гончарства – Опішне, її минуле й сьогодення. Подано історичну довідку про козацьке містечко, відкриття гончарних шкіл-майстерень, гончарних заводів, коротко охарактеризовано технологічні процеси, пов'язані з гончарним виробництвом Опішного, від видобування глини до збуту виробів.
Згадано про Національний музей-заповідник українського гончарства, що володіє найбільшою в Україні колекцією творів народних майстрів-гончарів та художників-керамістів, окреслено його діяльність як організатора Всеукраїнських симпозіумів-практикумів монументальної кераміки.
Зосереджено увагу на відомій опішнянській гончарській династії Пошивайлів. Коротко охарактеризовано творчість її представників, згадано про історію створення домашнього музею та Меморіального музею-садиби славнозвісної родини.*

Статтю яскраво проілюстровано, подано фотопортрет відомого опішнянського гончаря Миколи Пошивайла, фото глиняних творів з фондової колекції Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Опубліковано коротку інформацію англійською мовою та подорожник Київ–Опішне – своєрідний путівник для відвідувачів музею.

- 3766. Ой, мій конику, глиняний воронику... // Урядовий кур'єр. – 2006. – №179. – 26 вересня. – С.2.**

Про заслуженого майстра народної творчості України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка Михайла Китриша з Опішного в Полтавщині, який понад 40 років займається виготовленням декоративних виробів із глини. Подано фото гончаря з глиняним виробом.

- 3767. Олександр Фірсов, Сергій Фірсов // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник / Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип. 4. – С.246.**

Про членів Національної спілки художників України з Кіровограда, які працюють у галузі декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема в гончарстві. Подано фото їх робіт з глини.

- 3768. Омельчук Юлія. Керамічні дива Галини Севрук // Демократична Україна. – 2006. – №60. – 1 квітня. – С.7.**

Про творчість відомої української мисткині Галини Севрук, яка у своїй роботі використовує глину. Подано фото кераміста, а також її робіт.

- 3769. Омельчук Юлія. Сонце в руках Віри Томашевської // Профспілкові вісті. – 2006. – №43. – 3 листопада. – С.11.**

Про персональну виставку глиняних панно Віри Томашевської, що експонувалася в галереї «Мистець» Київської організації Національної спілки художників України. Подано фото керамістки та її робіт.

- 3770. Омеляненко Людмила. Опішнянська іграшка: Практичний посібник. – Полтава: ПП «Графітекс», 2006. – 56 с.**

Видання є першим методичним посібником, присвяченим виготовленню опішнянської глиняної іграшки. На початку охарактеризовано українську глиняну іграшку, зокрема свистунці, згадано про відомих майстрів-іграшкарів Опішного. Подано відомості про добування та особливості різних глин, способи підготовки сировини для подальшого використання, висловлено поради щодо обладнання робочого місця; визначено особливості ангобування та оздоблення глиняних виробів; подано зразки орнаментів для мальовки монетки та іграшки.

Детально описано технологію виготовлення найпростіших свистунців («поросятка», «козлика», «баранчика», «зайчика», «собачки», «коники», «вершника»), скульптур («жінка з куркою», «козак»), монетки. Практичний досвід авторки сприяв ґрунтовному й послідовному викладу матеріалів про виготовлення капів і робочих форм, випалювання іграшки.

Посібник рясно ілюстровано малюнками, які доють уявлення про зразки опішнянської іграшки, особливості її форм та оздоблення.

3771. Онищенко Владимир. Кудесница керамической пластики // Керамика: стиль и мода. – 2006. – №3. – С.86-89.

Про творчість львівської керамістки Ольги Безпалків – однієї з представниць львівської школи кераміки. Також названо імена мистців: Романа Петрука, Марії Савки-Качмар, Григорія Кічули, Зеновія Флінти, Андрія Бокотея, Міледи Кравченко, Неллі Федчун, Тараса Левківа, Ярослави Мотики, Інни Туманової, Галини Ошуркевич, Людмили та Ігоря Ковалевичів. Подано фото глиняних робіт Ольги Безпалків.

3772. Онищенко Владимир. Мелкая пластика Оксаны Мартинович // Керамика: стиль и мода. – 2006. – №4. – С.68-73.

Про творчість львівської керамістки Оксани Мартинович (Соснівка, Львівщина), яка під час створення малих скульптурних форм з глини поєднує гончарні об'єми з вільною пластикою. Згадано імена Уляни Ярошевич, Петра Мося, Леоніда Назірянка, Сергія Гаванка, Валерія Синила, Валерія Іванова, Валентина Дроб'яха, Віктора Руденка, Василя Шостопаляця, Броніслава Сумишевського, Петра Марковича, Тараса Драгана, Тараса Левківа, відомих гончарів з Гавареччини – Бакусевичів, Олександри Селюченко з Опішного.

3773. Онищенко Владимир. Равного ему нет в мире... // Керамика: стиль и мода. – 2006. – №2. – С.113-119.

Про відомого українського художника-кераміста, заслуженого діяча мистецтв України, одного із засновників Львівської школи кераміки, завідувача Кафедри кераміки Львівського коледжу декоративного і прикладного мистецтва імені Івана Труша Тараса Левківа. Зосереджено увагу на основних віхах життя й творчості мистця, етапах його формування як художника-кераміста, на подоланні перешкод, які виникали на творчому шляху. Охарактеризовано творчі досягнення художника, зроблено акцент на його постійній експериментаторській діяльності. Згадано про участь Тараса Левківа в міжнародних і всеукраїнських виставках, симпозіумах кераміки, влаштування персональних виставок.

Згадано також львівських мистців: Тараса Драгана, Романа Петрука, Марію Савку-Качмар, Григорія Кічулу, Андрія Бокотея, Зеновія Флінту, Міледу Кравченко, Неллі Федчун, Ольгу Безпалків, Ярославу Мотику, Інну Туманову, Галину Ошуркевич. Оpubліковано резюме англійською мовою й подано фото художника-кераміста та його творів.

3774. Онищенко Володимир. Батоно кераміки // Шлях перемоги. – 2006. – №32. – 9 серпня. – С.14.

Про художника-кераміста – Георгія Міміношвілі, який живе в Україні, але залишається грузинським мистцем за пластикою глиняних творів, колоритом. Він, незважаючи на обставини долі, пам'ятає про свої корені, розвиває їх далі й завжди залишається самим собою. Останнім часом у його творчості помітний вплив українського мистецтва, зокрема гончарства. Нині Георгій активно виставляє свої твори в салоні «Гончарі» та на всеукраїнських виставках ужиткового мистецтва в Києві, бере участь у симпозіумах гончарства, кераміки в Опішному (Полтавщина) та Охтирці (Сумщина). Подано фото мистця за роботою.

- 3775. Онищенко Володимир. В її місцевті – історія України // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.219-222.**

Про художницю-керамістку Галину Севрук, яка 25 років займалася декоративним мистецтвом, зокрема гончарством (1964–1989). Створила понад 500 пластів, оформила монументальними глиняними панно близько 30 архітектурних споруд України. Творчість Галини Севрук – самобутнє явище гончарства.

- 3776. Онищенко Володимир. «Гончарики» на Подолі... // Шлях перемоги. – 2006. – №36. – 6 вересня. – С.14.**

Про життєвий і творчий шлях Ірини Норець – молодій керамістки з Києва, яка бере активну участь у виставках, готується до вступу в Національну спілку художників України, 15 років очолює студію кераміки «Гончарики», де поряд з дітьми можна побачити й дорослих, студентів вищих навчальних закладів. Її твори зберігаються в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному, приватних колекціях. Подано фото глиняного твору «Лампа».

- 3777. Онищенко Володимир. Душа щедра, добра... // Шлях перемоги. – 2006. – Ч.8. – 22 лютого. – С.12.**

Про життєвий і творчий шлях заслуженого майстра народної творчості України, кераміста з Ялти Миколи Вакулєнка. У своїх роботах він звертається до творів Миколи Гоголя, Тараса Шевченка, Михайла Кропивницького, Григорія Квітки-Основ'яненка, Євгена Гуцала. Він створив серії літературних героїв. Упродовж багатьох років залишається вірним обраному жанру, вдосконалює свою пластичну мову, майстерно передає внутрішній стан своїх персонажів. Подано фото глиняних виробів.

- 3778. Онищенко Володимир. Одержимі українською керамікою // Культура і життя. – 2006. – №28. – 12 липня. – С.2.**

Про IV Селюченківські наукові читання, що відбулися в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному, участь у яких взяли провідні українські керамологи, мистецтвознавці, музеєзнавці, народні майстри-гончарі, художники-керамісти, представники творчих спілок України з різних куточків України. Одним із заходів IV Селюченківських наукових читань була Всеукраїнська науково-практична конференція «Криза традиційних осередків народного мистецтва України: трансгресія «мистецтва сутінків» як виклик національній ідентичності», яка проходила з метою з'ясування й обговорення сучасних проблем осередків народного мистецтва України, пошуку оптимальних шляхів їх подальшого розвитку, збереження й розвитку національних мистецьких традицій на сучасному етапі, впливу на них негативних факторів. Під час конференції відбулися дві виставки – «Скарби українського гончарства» та «SOS: EROSiо гончарної культури в Україні», презентації книг та інших видань.

Найбільше учасників схвилювала презентація книги Леоніда Смержа «Гончарівна (одержима керамікою)» про життєвий і творчий шлях заслуженого майстра народної творчості України Олександри Селюченко (1921–1987).

У день 85-річчя гончарки на могилі встановлено пам'ятник, виготовлений з ініціативи Національної спілки майстрів народного мистецтва України на симпозіумі каменотесів «Буша-2005».

- 3779. Онищенко Володимир. Світ кераміки // Шлях перемоги. – 2006. – №32. – 9 серпня. – С.14.**

Про книгу «Петро Печорний» за редакцією Миколи Маричевського, підготовлену журналом «Образотворче мистецтво» Національної спілки художників України, яка з'явилася у видавничому центрі «Софія-А». В ній відображено творчість народного художника України, художника-кераміста, одного з представників так званої київської школи кераміки – Петра Печорного.

- 3780. Онищенко Володимир. Серйозний ювілей майстрині // Шлях перемоги. – 2006. – Ч.26. – 28 червня. – С.14.**

Про ювілейну виставку «Забавки та інше» керамістки Ольги Безпалків, яка експонувалася в галереї «Музей ідей» у Львові. Художниця навчалася разом із Ярославом Мотикую, Тарасом Левківим, Інною Тумановою і є одним із творців такого феномену, як львівська школа кераміки. Її твори експонувалися на республіканських і міжнародних виставках. Ольга Безпалків зарекомендувала себе вдумливим мистцем і творцем унікальних композицій та глиняних рельєфів. Подано фото композиції «Музики».

- 3781. Онищенко Володимир. Спільна любов до глини // Шлях перемоги. – 2006. – №33. – 16 серпня. – С.14.**

Про творчість сучасних українських керамістів – подружжя Сергія та Надії Козаків з Києва. Подано фото мистців та їхніх глиняних творів.

- 3782. Онищенко Володимир. Спогади про Івана Гончара // Визвольний шлях. – 2006. – №1. – Січень. – С.96-107.**

Подано зібрання спогадів про народного художника України, колекціонера, етнографа Івана Макаровича Гончара, його життєвий шлях і творчість. Серед експозиції домашнього музею, створеного Іваном Гончарем, багато глиняних виробів. Для виготовлення власних скульптур мистець використовував глину-червіньку, зібрану на кручах Дніпра. Статтю проілюстровано фото Івана Гончара.

- 3783. Онищенко Володимир. У літопис народного мистецтва // Шлях перемоги. – 2006. – №51. – 20 грудня. – С.14.**

Про збірник наукових праць «Музеї народного мистецтва та національна культура» за редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. Побіжно згадано колекцію кераміки з Музею українського народного декоративного мистецтва (Київ).

- 3784. Онищенко Володимир. У переддень Великодніх свят // Шлях перемоги. – 2006. – Ч.19. – 10 травня. – С.14.**

Про відкриття виставки димленої кераміки подружжя Оксани Мартинович та Дмитра Каганюка у львівській галереї «Равлик». Мистецькі твори зачаровують гончарними формами й орнаментациєю. Згадано гончаря із Сокальщини – Василя Шостопальця. Подано фото глиняних свічників.

- 3785. Онищенко Надія. Батурин відроджується... // Слово Просвіти. – 2006. – Ч.25. – 22-28 червня. – С.11.**

Про козацьке свято в Батурині, на якому можна було відвідати виставку-продаж глиняних виробів. Статтю проілюстровано фото гончарних робіт.

- 3786. Опішня // Вся Україна: Путівник. – К.: Картографія, 2006. – С.409-410.**

Про селище Опішне Зіньківського району Полтавської області. З кінця ХІХ століття в Опішному було засновано гончарні майстерні. Основною визначною пам'яткою нинішнього селища є Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, створений 1986 року. На території площею 7 га розташовані Музей гончарства, комплекс Земської губернської гончарної майстерні, заводи «Керамік», «Художній керамік», Меморіальні музеї-садиби гончарки Олександри Селюченко і гончарської родини Пошивайлів. Подано фото гончарних виробів.

- 3787. Орел Майя. У гостях на ярмарку // Пенсійний кур'єр. – 2006. – №36. – 8 вересня. – С.11-12.**

Про традиційний осінній ярмарок виробів народних майстрів, присвячений 30-річному ювілею Музею народної архітектури та побуту України, що в Пирогово. На ньому було представлено кераміку з різних регіонів України. Згадано гончарів: Мар'яну Кульнєву з Кривого Рогу, Рустема Скибіна з Криму, Івана Панкова з Луцька, Наталю Бабенко із Запоріжжя. Подано фото Івана Панкова, який проводить майстер-клас за гончарним кругом.

- 3788. Осипова Ірина. Літо в стилі печворк // Дзеркало тижня. – 2006. – №40. – 21 жовтня. – С.23.**

Розповідь про подорож Ворсклю на байдарках. Під час однієї з зупинок подорожуючі відвідали дивовижне місце – Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному з постійно діючою виставкою монументальної кераміки просто неба. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

- 3789. Осьмак Владислав. Не боги горшки обжигают // Архидея. – 2006. – Іюнь. – С.191-195.**

Про історію фарфору та фаянсу в Європі та в Україні зокрема. Коротко охарактеризовано відомі європейські центри фарфорового виробництва: Фаєнце (Італія), Мальорка (Іспанія) й відомі марки (Лімож, Севр, Мейсен, Веджвуд, Розенталь).

Подано стислу інформацію про найбільш відомі центри українського фарфорового виробництва (Корець, Баранівку, Городницю, Волокитине); історію створення підприємств, їх засновників, асортимент виробів, особливості декорування.

Задано малі фарфорові підприємства в Ємільчині, Романові, Білотині, Бараших, Кам'яному Броді, Довбиші, Полонному, Бердичеві й Хорівці. Виокремлено інформацію про Києво-Межигірську фаянсову фабрику, зокрема висвітлено історію створення підприємства; акцентовано увагу на художньо-стильових особливостях продукції. Подано фото виробів з Баранівки, Волокитина, Корця, Межигір'я.

3790. Павленко Ю. Бесіди з цілителем доктором І.Йотовим // *Будьмо здорові.* – 2006. – №9. – С.20-21.
Про цілющі властивості звичайної глини.
3791. Пазур М.В. Особенности технологии изготовления фракийских керамических корчаг и бубенцов – тэлэнкуцэ Молдавского периода // *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв.* – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2006. – №10. – С.94-103.
Про вивчення процесу еволюції форми предметного світу під впливом своєрідності регіональних технологій обробки матеріалів. Висунуто гіпотезу про використання фракійцями (XII–V ст. до н.е.) технології виготовлення глиняних корчаг методом згортання глиняних листів із застосуванням шаблонів-розгортки. Також висунуто припущення про прийнятність згаданого методу для згортання бубонців-теленкуце, виготовлених в XIX столітті з листового металу (Молдавський період).
3792. Панченко Наталія. Ота стежина в ріднім краї... // *Урядовий кур'єр.* – 2006. – №28. – 10 лютого. – С.8.
Про Опішне, яке здавна називають столицею українського гончарства. У цій місцевості видобувають різні глини, а виробі місцевих гончарів завжди відзначалися розмаїттям форм, оздобленням та витонченістю. Згадано про Опішненський музей гончарства, Олеся та Гаврила Пошивайлів. Подано фото Гаврила, Миколи та Явдохи Пошивайлів із гончарними виробами.
3793. Парасочка Олександра. Кахлі в зібранні Полтавського краєзнавчого музею // *Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток.* – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.488-490.
Про колекцію кахель Полтавського краєзнавчого музею, що походять з різних місць Полтавської губернії: Полтави, Ромен, Переяслава, Опішного, Срібного, Харківців. Згадано основні елементи декорування, використані для оздоблення цих виробів.
3794. Пачкова С.П. Горошова // *Енциклопедія Сучасної України.* – К.: Координаційне бюро НАН України, 2006. – Т.6. – С.307.
Про археологічну пам'ятку кінця III – I століття до н.е., що знаходиться в заплаві лівого берега Дністра поблизу с.Горошова Борщівського району Тернопільської області. Наявність кераміки різних латенізованих культур Середньої та Східної Європи відображає складні процеси, у яких було задіяне населення периферії латенізованого світу.
3795. Пачкова С.П. Зарубинецкая культура и латенизированные культуры Европы. – К.: Институт археологии НАН Украины, 2006. – 372 с.
Про зарубинецьку культуру, пам'ятки якої були поширені на території Середнього і Верхнього Подніпров'я, Прип'ятського Полісся, Подесення (Україна, Білорусь і Російська Федерація). У розділі «Кераміка» подано характеристику зарубинецького глиняного посуду.
3796. Пашкевич Г.О., Відейко М.Ю. Рільництво племен трипільської культури. – К.: Товариство «Коло-Ра», 2006. – 148 с.

Про дослідження фрагментів тріпільського посуду, на якому було виявлено відбитки викопних зернівок та насіння різних злаків, а також рослинні домішки в складі формувальної маси, особливо антропоморфних статуеток. Подано фото тріпільських посудин з відбитками злаків.

- 3797. Перебийніс Петро. Калинівські свистуни // Миле серцю Поділля: Поетична антологія / Упорядник В.Сторожук. – Вінниця: Книга-вега, 2006. – С.25.**

Поетія, в якій оспівано калинівські полив'яні свистуни, котрі і кували, і щебетали, але тільки не літали, бо глиняні.

- 3798. Перестюк З.В. Гіді Ендре Ференцович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Координаційне бюро НАН України, 2006. – Т.5. – С.593.**

Про майстра художньої кераміки, заслуженого майстра народної творчості України, виробу якого відзначаються лаконічністю, художньою довершеністю. Подано фото глиняного виробу.

- 3799. Персоналії // Збірник науково-методичних матеріалів «Українська музейна енциклопедія». – К.: Національний музей історії України, 2006. – С.34, 35, 43, 49, 52, 56, 62, 63, 65, 66, 69, 71, 79, 80, 81.**

Подано відомості про діячів українського музейництва XIX–XX століть, які зробили вагомий внесок у розвиток українського гончарства. Названо імена: О.-Г.Г.Гансена, В.Гагенмейстера, І.Гончара, І.Зарецького, О.Красносельського, Ю.Лащука, К.Моценка, Б.Пилипенка, О.Прусевича, Я.Риженка, Й.Ролле, М.Сікорського, Є.Спаської, Д.Тріпільського, К.Широцького, К.Шпектра, Л.Шульгиної.

- 3800. Перший слов'янський бог // Погляд. – Вінниця, 2006. – №24. – 1-7 червня. – С.11.**

Про археологічні розкопки 1995 року на території Волині. Серед унікальних знахідок – глиняна фігурка жінки без ніг.

- 3801. Петраускас А.В. Ремесла та промисли сільського населення Середнього Подніпров'я в IX–XIII ст. – К.: КНТ, 2006. – 200 с.**

Монографію присвячено комплексному вивченню ремесел та промислів сільського населення Середнього Подніпров'я IX–XIII ст. Під час археологічних досліджень було виявлено горни та гончарні виробу. Книгу проілюстровано схематичними малюнками горнів.

- 3802. Петро Ганжа // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник / Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип.4. – С.48.**

Про члена Національної спілки художників України з Києва, який працює в галузі живопису та декоративно-ужиткового мистецтва. Подано портрет відомої опішненської гончарки Олександри Селюченко.

- 3803. Петро Маркович: Життя. Творчість: Мистецький альбом. – Львів–Сієст: ТОВ «Видавничка фірма «Малті-М», 2006. – 180 с.**

Про відомого українського мистця, який понад 50 років працює в кераміці, малярстві, графіці, металі та скульптурі. Подано фото його глиняних виробів.

3804. Пирятинський район: Велика Круча // Подорожуючи Полтавщиною. – Полтава: АСМІ, 2006. – С.10-12.

Про село Велика Круча Пирятинського району, що в Полтавщині. Гончарство представлене у Великій Кручі художниками-аматорами Олександром Суворовим та Сергієм Сьоміним, які мають на меті відродження давніх традицій та ознайомлення з національним мистецьким талантом українського народу.

3805. Підгора В.П. Горловий Михайло Петрович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Координаційне бюро НАН України, 2006. – Т.6. – С.272.

Про члена Національної спілки художників України, скульптора з Київщини. Для творчості мистця характерне використання фігуративної пластики з вирішенням об'ємів площинами, орнаментациї пластики кольором та лініями. Подано фото скульптора і його роботи з шмотної маси «Акробат».

3806. Підгора Володимир. Графіка Петра Печорного // Українська культура. – 2006. – №7. – С.18-19, 50 (обкл.).

Про творчість народного художника України, кераміста Петра Печорного, в особі якого співіснують і сприяють удосконаленню мистця різні мистецтва – графіка, малярство і скульптура. На четвертій сторінці обкладинки подано фото скульптури з шмотної маси.

3807. Підгора Володимир, Ханко Остап. Камінний спалах: Петро Печорний: Кераміка і графіка. – К.: Видавець Остап Ханко, 2006. – 316 с.

Книга є підсумком майже десятилітньої мистецтвознавчої праці, розпочатої заслуженим діячем мистецтва України Володимиром Підгорою, продовженої й завершеної мистецтвознавцем і керамологом Остапом Ханком. Досліджено різноманітні аспекти творчості відомого сучасного українського мистця, народного художника України, завідувача Кафедри монументально-декоративного розпису і кераміки Київського державного інституту декоративно-ужиткового мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука Петра Печорного, який своєю оригінальною творчістю суттєво збагатив національну кераміку. Подано біографічні відомості про життя та творчість Петра Печорного. У частині альбому «Горнило творчого буття (кераміка): йдучи незвіданими стежками» зроблено акцент на його діяльності як кераміста, чий оригінальні мистецькі образи втілено в шмотній пластичі, майоліці, фаянсі, порцеляні, теракоті.

Вагомий обсяг займають «Додатки», що містять коротку підбірку публікацій до 75-ліття мистця, відгуки з виставок, віншування, бібліографію публікацій кераміста та публікацій про нього в наукових виданнях і періодиці, перелік гончарних та графічних творів Петра Печорного, малюнків, реєстр виставок, на яких експонувалися твори художника, та список музеїв України, в яких зберігаються його роботи. Подано також космографічний, географічний, родовий та іменний покажчики. Книгу проілюстровано фото глиняних виробів Петра Печорного.

3808. Плачинда Сергій. В облозі... рай земний! // Українське слово. – 2006. – №46. – 15-21 листопада. – С.8-9.

Про випадкову знахідку – відкриття унікального багатошарового «архіву» землі.

Там і сліди поселення трипільської та черняхівської культур, і старожитності України-Руси, і предмети козацької доби, і «багатопверховий» могильник усіх епох. Статтю проілюстровано фото фрагментів глиняних виробів.

3809. Плачинда Сергій. Коли бракує аргументів... // Літературна Україна. – 2006. – №3. – 26 січня. – С.8.

Стаття – відповідь Сергія Плачинди на публікацію «Прикриймо Ноєву наготу» Миколи Цивірка. Згадано про масове виробництво трипільцями глиняного посуду технікою ліплення, а також мальовану кераміку – одне з найяскравіших і найвеличніших явищ у історії людства.

3810. Повернення трипільської матері-богині // Персонал Плюс. – 2006. – №36. – 8-14 вересня. – С.10.

Про трипільську добу на території України (V–II тис. до н. е.). Найцінніший спадок трипільців – дивовижна мальована кераміка: посуд, прикраси, міні-скульптури людей, моделі жител і навіть дитячі іграшки. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів трипільської доби.

3811. Погуляйло Світлана. Гончарська Мекка України // Жінка. – 2006. – №9. – С.32-33.

Про всевітньо відоме Опішне – гончарську Мекку, столицю вітчизняної кераміки, один із центрів культурної самобутності українців. Згадано про гончарні заводи «Художній керамік» та «Керамік», а також приватні гончарні майстерні відомих українських мистців, заслужених майстрів народної творчості України Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла, Насті Білик-Пошивайло. Подано інформацію про єдиний в Україні Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, який є центром дослідження, збереження й популяризації гончарної спадщини України. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

3812. Походжук Дмитро. Від центру Європи до об'єднаної Європи // Гуцульський край. – Косів, 2006. – №2. – 14 січня. – С.5.

Про міжнародну виставку в місті Грасс, що у Франції. Найбільшу частину української експозиції займало народне мистецтво Гуцульщини, Покуття, Опілля та Бойківщини. Гончарство було представлено роботами члена Національної спілки художників України Романа Якібчука (Смодна, Івано-Франківщина). Статтю проілюстровано фото, на якому Роман Якібчук виготовляє глиняний горщик.

3813. Положай С.Г., Шматько Т.Ю. Влияние содержания стеклосвязки на спекание карбидокремниевой стеклокерамики // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №11. – С.6-8.

З'ясовано, що залежність ступеня спікання склокераміки на основі карбиду кремнію від вмісту в ній склозв'язки натрій-кальцій-алюмосилікатний склад має специфічний характер, який не залежить якісно від гранулометрії порошків SiC в межах 5-40 мкм. Найбільший вплив на властивості склокераміки здійснює зміна складу склозв'язки в межах 45-51%. Максимальна густина (до 95% від теоретичної) досягається при введенні в склад склокераміки не менше 48% скла.

3814. Полонне // Вся Україна: Путівник. – К.: Картографія, 2006. – С.303-304.

Про стародавнє місто, нині районний центр Полонне, що в Хмельниччині. З 1880 року

тут функціонував фаянсовий завод, який з роками перетворився на порцеляновий. Майже паралельно, з 1895 року розвивалося гончарне виробництво, що переросло в завод художньої кераміки.

3815. Полтавець В.І., Нерода В.В. Нове поселення пізньочорноліської культури на Чигиринщині // Археологія. – 2006. – №2. – С.58-62.

Про знахідки з нового поселення чорноліської культури на березі Кременчуцького водосховища. Понад 90% зібраної на поселенні кераміки становлять фрагменти ліплених горщиків, переважно великих розмірів. Подано малюнки глиняних виробів та їх фрагментів.

3816. Потетеніна Олександра. Майстер гончарного дива // Сельская жизнь. – 2006. – №25. – 22 июня. – С.12.

Про талановитого майстра-гончаря Івана Івановича Гончара з Коболчина в Чернівеччині. Подано фото мистця за роботою, а також виробів з глини.

3817. Пошивайло Ігор. Різдво національних традицій // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.8-9.

Про виставковий проект «Різдво: кольори і мелодії українського свята», котрий з 29 грудня 2005 до 28 січня 2006 року в Палаці мистецтв «Український дім» представляв мистецькі старожитності з приватної колекції Віктора Ющенка, а також збірок Петра Гончара, Лідії Лихач та Василя Вовкуна. В експозиції – мальована косівська та подільська кераміка.

3818. Пошивайло Ігор. Україна Івана Гончара // Народне мистецтво. – 2006. – №3-4. – С.73.

Про презентацію багатотомного історико-етнографічного мистецького альбому видатного збирача українських старожитностей, мистця та громадського діяча Івана Макаровича Гончара «Україна й українці». Видання отримало гран-прі на XIII Форумі видавців у Львові. Кожен аркуш має художнє оздоблення акварельними фарбами: фрагмент традиційного орнаменту, зображення місцевого гончарного посуду, глиняних кахель тощо.

3819. Пошивайло Олесь. Лідія Мельничук: бути завжди! // Мельничук Лідія. Від роду до народу, від народу до роду: Народознавчі студії. Спогади друзів, колег, однодумців. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – Кн.1. – С.180-187.

Некролог на смерть відомого українського керамолога, доктора історичних наук Лідії Семенівни Мельничук. Охарактеризовано ставлення вченої до проблем збереження й популяризації гончарної спадщини України, її внесок наукове вивчення подільського гончарства. Подано спогади про особисті зустрічі з подільським народознавцем.

3820. Правдюк Дмитро. Чи відродить Глинськ гончарство? // Сумщина. – Суми, 2006. – №97. – 19 серпня. – С.2.

Про село, що в Роменщині, де з діда-прадіда займалися народним промислом – гончарством. Подано спогади про продаж гончарних виробів, а також інтерв'ю з останнім гончарем – Петром Королем.

3821. Приймак В.В. Дослідження роменсько-давньоруських пам'яток на шляху із Чернігова у Тмуторокань // Археологія. – 2006. – №3. – С.65-72.

Опубліковано результати багаторічних польових досліджень населених пунктів на шляху з Чернігова у Тмуторокань (шевченківського, зеленогайського, шпилевського, заріченського археологічних комплексів). Виявлено ліплені та ранні волинцевські глиняні вироби, виготовлені на гончарному крузі, давньоруську кераміку кінця X – середини XII століття, а також фрагменти горщика, профілювання якого нагадує болгарську кераміку. Подано малюнки фрагментів глиняних виробів із зеленогайського археологічного комплексу.

3822. Приймак В.В. Історико-культурні заповідники та охоронювані археологічні території у становленні наукового туризму (за даними північно-східного регіону Дніпровського Лівобережжя) // Матеріали Підсумкової колегії Управління культури і туризму ОДА (16-17 лютого 2006 р., м.Кременчук) та Міжрегіональної науково-практичної конференції «Експертна справа і музеї – синтез та комплексний підхід» (24 лютого 2006 р., м.Полтава). – Полтава: Управління культури і туризму Полтавської обласної державної адміністрації, 2006. – С.56-59.

Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, співробітники якого регулярно здійснюють археологічні дослідження в Посуллі та інших регіонах Дніпровського Лівобережжя.

3823. Приймак В.В., Осадчий Є.М. Північний схід Дніпровського Лівобережжя у кінці XVI–XVII ст.: (історико-археологічні нариси). – Полтава: Фірма «Техсервіс», 2006. – 72 с.

У монографії висвітлюються питання археології й історичної географії північно-східного регіону Дніпровського Лівобережжя в період між кінцем XVI – третьою чвертю XVII століття. Під час археологічних розкопок виявлено уламки скіфських, давньоруських, виготовлених на гончарному крузі глиняних виробів, кераміки XII–XVIII століть. Подано малюнки фрагментів кераміки з розкопів.

3824. Приходнюк О.М. Городок // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.298.

Про археологічну пам'ятку – слов'янське поселення середини VI – початку VIII століття, що знаходиться на правому березі річки Смотрич (притока Дністра) в урочищі Гнилий Кут Городоцького району Хмельницької області. Посуд представлено ліпленими горщиками струнких пропорцій з відігнутими назвнці в'янцями та глиняними сковородами.

3825. Прищепа Б.О. Головіна Галина Борисівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.59.

Про майстриню художньої кераміки, зокрема фарфору, з Києва.

3826. Пругло Світлана. У нове десятиліття з новими надходженнями // Культура і життя. – 2006. – №1-2. – 11 січня. – С.3

Про святкування 10-річчя від дня відкриття Науково-дослідницького центру українського гончарства Національного музею-заповідника українського

гончарства в Опішному, ініціатором якого став доктор історичних наук Олесь Пошивайло. З нагоди ювілею в приміщенні Центру розвитку духовної культури було відкрито виставку «Скарби українського гончарства», де було представлено зразки кераміки кінця XIX – початку XX століття майже всіх етнографічних регіонів України: Полісся, Волині, Закарпаття, Поділля, Слобожанщини, Полтавщини, Наддніпрянщини, де упродовж сторіч формувалося своєрідне мистецьке обличчя кожного гончарного осередку: Томашівки, Полуднівки, Косова, Пістиня, Бару, Рахнів-Лісових, Кіблича та ін.

- 3827. Прядко В.М. Волобуєва Наталія Євгенівна // Енциклопедія сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.95.**

Про художника-монументаліста, дочку Олени Яблонської, яка працювала в Київському комбінаті монументально-декоративного мистецтва, учасницю мистецьких виставок. Її роботи відзначаються поетичним відчуттям природи, колориту, естетикою виконання. Подано фото фрагмента твору «Моя земля».

- 3828. Прядко В.М., Гура Л.П. Галушко Марія Семенівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.355.**

Про майстриню художньої кераміки, члена Національної спілки художників України, учасницю міських, республіканських, всесоюзних, міжнародних мистецьких виставок. В основі художнього бачення Марії Галушко – образи й символи народної творчості, що вражають самобутністю та яскравою індивідуальністю в інтерпретації народних мотивів. Анімалістична пластика продовжує традиції українського народного зооморфного посуду. Роботи зберігаються в музеях України та близького зарубіжжя. Подано фото майстрині та гончарного виробу «Замріяний олень».

- 3829. Пустовіт Т.П. Грінченко Володимир Автономович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.510.**

Про археолога з Полтавщини, який під час археологічних експедицій на берегах р.Ворскла (1925), у балках Кринична (1928) та Канцерка виявив давні гончарні горни, датовані I тис. до н.е.

- 3830. Пять гривен за глечик счастья // Киевские ведомости. – 2006. – №132. – 26 июня. – С.1.**

Про ювілейну виставку гончарних виробів, яка проходила в Музеї народної архітектури та побуту в Пирогово. Подано фото гончаря, який проводить майстер-клас біля гончарного круга.

- 3831. Ракус-Жмурко Оксана. Метаморфози Уляни Ярошевич // Артанія. – 2006. – Кн.7. – С.12-15.**

Про творчість Уляни Ярошевич – керамістки зі Львова. Переступивши піввікову межу та маючи за плечима чотири своєрідні етапи творчості, Уляна Ярошевич сміливо радикально змінює образне звучання своїх глиняних творів. Мисткиня засобами гончарства творить нові образи, які ніколи не втрачають виразності та логічності. Подано фото глиняних робіт Уляни Ярошевич.

- 3832.** Рассамакін Ю.Я., Якубенко О.О., Сорокіна С.А. Скельна стоянка доби енеоліту «Кічкас IX–II» (Середній Стіг II): Сучасний стан вивчення колекції (до 80-річчя дослідження пам'ятки) // Археологічні пам'ятки Хортиці та їх музеєфікація. – Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – Вип. I. – С. 43-89.

Про археологічні дослідження однієї з визначних пам'яток доби енеоліту – скельної стоянки «Кічкас IX–II» у Дніпровському Надпоріжжі. Подано аналіз гончарного комплексу енеолітичної стоянки. Статтю проілюстровано малюнками та фото глиняних виробів та їх фрагментів.

- 3833.** Рахно К. Хтонічний символізм глини у традиційній культурі Полтавщини кінця XIX – початку XX століття // Край. – Полтава, 2006. – № 21. – С. 14-15.

Уперше в українській науці з'ясовано хтонічний аспект символізму глини у віруваннях і обрядовості полтавських гончарів. Символіка речовин є важливим, але малодослідженим аспектом традиційної духовної культури українців. Тому автор подав аналіз професійної звичаєвості та обрядовості гончарів, показав перегук закладених у них міфологічних ідей з фольклором Полтавщини. Для цього використано фольклорні тексти, які раніше в такому аспекті не вивчалися. Запропоновано новий погляд на вже відомі дані. Зроблено чіткі висновки щодо хтонічної символіки глини, яка у міфологічних уявленнях українців характеризувалася підвищеною сакральністю. Витримано науково-популярний стиль викладу матеріалів.

- 3834.** «Решетилівська весна-2006» // Полтавський вісник. – 2006. – № 17. – 28 квітня. – С. 4.

Про виставку кращих доробків решетилівських майстрів, яка діяла в рамках фестивалю «Решетилівська весна-2006». Серед творів декоративно-ужиткового мистецтва в експозиції – гончарні вироби.

- 3835.** Рожко-Павленко Людмила. Виставка «Подих часу» // Карпатська Україна. – Ужгород, 2006. – 26 серпня. – С. 14.

Твори, в яких віддзеркалюється естетичне кредо авторів, де наявні і знакова система прадавніх цивілізацій, і традиції українського народного мистецтва, було представлено на виставці «Подих часу», що експонувалася в Хмельницькому музеї сучасного українського мистецтва. Подано розповідь про творчість художників-керамистів Мирослави Росул і В'ячеслава Віньковського (Ужгород). Статтю проілюстровано фото В'ячеслава Віньковського та виробів із глини.

- 3836.** Ромашко В.А. Стационарные культовые комплексы ираноязычных племен позднего бронзового века Украины (по материалам срубной и срубно-белозерской культур) // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – № 6. – С. 7-11.

Подано типологію й огляд культових комплексів іраномовних племен зрубної й зрубно-білозерської культур пізньої бронзової доби України. Під час археологічних досліджень залишків спеціально оформлених місць, які призначалися для багаторазового відправлення ритуальних дій, було виявлено глиняні вироби: «хлібці», «яйця», зооморфні фігурки.

- 3837. Ряполова Марія. Сімейне дерево // Хрещатик. – Київ, 2006. – №151. – 13 жовтня. – С.4.**
Про фестиваль традиційної рідинної культури «Родовід», де, окрім родин, демонстрували своє мистецтво також народні майстри та дитячі гуртки. Можна було побачити чимало вишиванок, кераміки, виробів із соломи. Статтю проілюстровано фото гончарних виробів та учасників фестивалю, що ліплять.
- 3838. Савченко Н. Народні традиції // Все для вчителя. – 2006. – №11-12. – С.45-46.**
Подано методичну розробку уроку, метою якого є ознайомлення учнів з історією виготовлення українського національного посуду, різноманітністю страв, основними предметами та правилами сервірування столу. Є детальна інформація про глиняні вироби різних регіонів України.
- 3839. Савченко Оксана. Життя, поділене на дві частини // Київські відомості. – 2006. – №14. – 6-12 квітня. – С.8-9.**
Про художника-кераміста Ольгу Рапай-Маркіш (Київ), яка займається фарфоровою скульптурою, гончарною мальовкою, декоративною та монументальною керамікою, різними формами гончарної пластики. Статтю проілюстровано фото виробів мисткині.
- 3840. Сальник В.Г., Свідерський В.А., Черняк Л.П. Сировинна база виробництва санітарно-будівельної кераміки // Наукові вісті Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – Київ, 2006. – №3. – С.135-138.**
Подано аналіз стану сировинної бази вітчизняного виробництва будівельного фарфору, обґрунтовано актуальність використання незбагачених лужних каоолінів і кварцпольовошпатових матеріалів родовищ України, подано результати розробок нових складів мас із комплексним використанням вітчизняної сировини для виготовлення санітарної кераміки.
- 3841. Сангурська Тетяна. Творчість Владислава Щербини // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.215-219.**
Про українського скульптора Владислава Щербину (Київ), у творчості якого найбільш виразно виявилися тенденції розвитку вітчизняної фарфорової пластики другої половини ХХ століття. Художник створив близько 800 творів. Значна частина творчого доробку посіла своє місце в колекції фарфорової пластики Музею українського народного декоративного мистецтва. Крім фарфору, Щербина працює з іншими глинами та кольоровими поливами, шамотом. Подано фото його робіт.
- 3842. Сапожников Леонид. Низколетящая леди // За рулем. – 2006. – №12. – Декабрь. – С.140-145.**
Мандрівка в столицю українського гончарства – Опішне. Подано інформацію про Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, зокрема інтерв'ю з екскурсоводом Іриною Чиркою та гончарем Миколою Пошивайлом. Подано фото Миколи Пошивайла та його композиції «Козаки співають».

- 3843. Свиридова Арина. 10 кило глины пошло на чудо-календарь // Комсомольская правда. – 2006. – 5-12 января. – С.27.**
Марина Глуценко з Харкова виготовила глиняний календар-сервіз. Оригінальний виріб можна було побачити в муніципальній галереї. Окрім нього, у виставковій залі експонувалися роботи Жанни Соловійової та Світлани Виноградової. Статтю проілюстровано фото Марини Глуценко та її виробу.
- 3844. Свято шевченківського духу в Одесі // Лесин край. – Новоград-Волинський, 2006. – №44. – 3 червня. – С.3.**
Статтю проілюстровано фото глиняного посуду XVIII століття з особистої колекції Президента України Віктора Ющенка, який було представлено на літературно-мистецькому святі в Одесі, що проходило з 20 по 22 травня.
- 3845. Седик Олена. «Там соловейко щебетав...» // Хрещатик. – Київ, 2006. – №74. – 26 травня. – С.8-9.**
Про традиційний ярмарок зеленого туризму «Українське село запрошує». Подано фото гончаря Андрія Пішура за роботою, а також виробів із глини.
- 3846. Селівачов М. Десять тисяч негативів унікального фотоархіву // Народна творчість та етнографія. – 2006. – №3. – С.93-95.**
Подано фото майстрів баранівського фарфоро-фаянсового заводу на Волині з виробами повсякденного вжитку.
- 3847. Селівачов Михайло. Віктор Михайлович Василенко як особистість і дослідник українського декоративного мистецтва // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць /За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.148-152.**
Про одного з найбільш авторитетних у другій половині ХХ століття знавців українського народного мистецтва, який починаючи з 1930-х років постійно відвідував традиційні осередки народного мистецтва України, а саме Опішне, Диканьку, Бубнівку, Косів. Подано бібліографію праць мистецтвознавця з українського декоративного мистецтва.
- 3848. Семенів Ірина. Гончарство стає жіночим фахом? // Високий замок. – Львів, 2006. – №186. – 10 жовтня. – С.8.**
Про творчість гончарів: львів'янина Юрія Моравського та Лесі Денисенко-Єременко з Київщини. Представлено фото виробів із глини.
- 3849. Семенів Ірина. І жито, і глина, і сир були «слухняними» в руках майстрів... // Високий замок. – Львів, 2006. – №180. – 2 жовтня. – С.5.**
Про фестиваль «Львів – столиця ремесел», де з-поміж інших виробів найбільш широко було представлено гончарство. Згадано гончаря Юрія Моравського. Подано фото гончаря за роботою.
- 3850. Сергєєва Тетяна. Глинолікування // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №84. – 28 жовтня. – С.5.**
Про болюсотерапію (глинолікування).

- 3851. Сергієнко Катерина. Колиска трепетна душі // Молодь України. – 2006. – №1. – 12-18 січня. – С.18-19.**
Про виставку слобожанських керамістів: заслуженого діяча мистецтв України В'ячеслава Рисцова; заслуженого художника України, талановитого майстра фаянсу Бориса П'яниди; художника-кераміста Петра Мося. Подано фото мистців та їхніх виробів.
- 3852. Сержант Людмила. Роль народних майстрів у становленні творчого стилю майстерні Ніни Федорової // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.153-162.**
Про експериментальну майстерню художньої кераміки Інституту архітектури споруд Академії будівництва та архітектури УРСР, пізніше – Лабораторію архітектурно-художньої кераміки, якою з 1944 по 1979 роки керувала Ніна Федорова. Одним з ініціаторів створення майстерні був Пантелеймон Мусієнко. Названо імена художників, роботи яких було виконано в майстерні (Н.Федорова, Г.Шарай, А.Масехіна, Г.Севрук, О.Грудзинська, В.Орлов, Н.Гаркуша, О.Железняк, Ф.Олексієнко, Я.Падалка, С.Кацімон, М.Маринченко). Подано відомості про життєвий і творчий шлях майстрів, які працювали в майстерні: О.Железняк, Ф.Олексієнка, Я.Падалки, С.Кацімона, М.Маринченка. Згадано про стажування в майстерні Анастасії Білик-Пошивайло з Опішного. Подано фото робіт Ніни Федорової, З.Охрімович, Ганни Шарай, Якова Падалки, Омеляна Железняка, С.Кацімона.
- 3853. Сирник Інна. Козачки у подарунок // Тернопільська газета. – 2006. – №3. – 18 січня. – С.5.**
Про оригінальні вироби ручної роботи, привезені з Прикарпаття, Полтавщини й Донеччини, які можна придбати в магазині «Українські сувеніри» в Тернополі. Великим попитом користуються вироби з глини.
- 3854. Скарби народного мистецтва // Урядовий кур'єр. – 2006. – №67. – 8 квітня. – С.16.**
Про унікальну виставку «Скарби народного мистецтва», що експонується в Запорізькому обласному художньому музеї. На виставці представлено понад 200 раритетних експонатів ручної роботи, серед яких глиняні іграшки сторічної давнини.
- 3855. Скобликова Т.Е. Промысел кожлянской игрушки // Курский край: научно-исторический журнал. – Курск: Курское областное краеведческое общество, 2006. – №1-2. – С.61-82.**
Про виробництво глиняної іграшки в гончарному осередку Кожля Курчатовського району Курської області Російської Федерації, заснованому переселенцями з Полтавщини.
- 3856. Скородумова О.Б., Логвинков С.М., Городничева И.В., Вернигора Н.К. Изменение фазового состава муллитокриониевой керамики при термоциклировании // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №5. – С.2-10.**
Подано результати аналізу фазового складу зразків технічної кераміки системи $ZrO_2-Al_2O_3-SiO_2$, одержаної із застосуванням методу напівсухого пресування попередньо термооброблених за $900^{\circ}C$ ультратонких порошків із золь-гель

прекурсорів і наступного спікання за температури 1400–1600⁰ С. Наведено теоретичне обґрунтування шляхів еволюції фазового складу досліджуваного матеріалу в процесі випалювання, який базується на термодинамічних даних при переважанні твердофазних обмінних взаємодій і на закономірностях фізико-хімічних процесів у субсолідусній ділянці діаграми стану $ZrO_2-Al_2O_3-SiO_2$, які враховують сучасні погляди про тверді розчини в системі $Al_2O_3-SiO_2$ та перебудові коннод корунд-циркон на муліт-діоксид цирконію. На основі результатів інфрачервоної спектроскопії, петрографічного і рентгенофазового методів досліджень аналізуються зміни у фазовому складі матеріалу зразків після їх термоциклювання.

- 3857. Скржинська М.В. Міфи про Афродіту в зображеннях на предметах мистецтва, знайдених у Північному Причорномор'ї // Археологія. – 2006. – №2. – С.35-44.**
Аналіз пам'яток образотворчого мистецтва, що дозволяє з'ясувати, які міфи про Афродіту та її супутників були найпопулярнішими в античних державах Північного Причорномор'я. Знайдені археологами теракотові статуетки Афродіти й фігурний посуд вказують на серію міфологічних сюжетів. Подано малюнок теракотової статуетки Ероті і Психеї.
- 3858. Скрипник В. Фестиваль козацької творчості // Совет. – Славянск, 2006. – №68. – 21 сентября. – С.12.**
Про третій відкритий фестиваль козацької творчості «Козацькому роду нема переводу», який проходив у Донеччині 15-17 вересня. На згадку про фестиваль керівникам творчих колективів було вручено сувеніри, виготовлені слов'янськими керамістами.
- 3859. Скрипник Віктор. Вдалий фініш польового сезону // Донеччина. – 2006. – №69. – 9 листопада. – С.4.**
Про другий сезон розкопок фортеці Тор, зведення якої 1645 року дало початок нинішньому Слов'янську. Серед археологічних знахідок є гончарні вироби. Подано фото деяких із них.
- 3860. Скрипник Віктор. Осінь–2006 // Донеччина. – 2006. – №64. – 13 жовтня. – С.3.**
Про традиційну осінню виставку в Слов'янську. Серед робіт професійних і самодіяльних мистців було представлено фарфорові вироби. Статтю проілюстровано фото експонатів виставки.
- 3861. Скрипник Віктор. У Слов'янську – День кераміка // Донеччина: [Світлиця]. – 2006. – №46. – 14 липня. – С.1.**
Про День кераміка, який за рішенням сесії міськради почали відзначати в Слов'янську. Згадано про АТ «Глини Донбасу». Подано інформацію про відкриття двох заводів: «Зевс-кераміка» та «Керамічні маси Донбасу». Статтю проілюстровано фото Олександри Шевченко зі своїми глиняними виробами.
- 3862. Скрипнікова Віолета. У музеї іграшки – з ностальгією // Жовта газета: [Коло]. – Полтава, 2006. – №51. – 21-27 грудня. – С.6.**
З-поміж інших виробів, що там зберігаються, – іграшковий посуд опішненських майстрів-гончарів. На фото представлено опішненський глиняний іграшковий посуд.

- 3863. Славнич Надія, Мойсей Антоній.** Східнороманський обряд Калоян у порівняльному контексті // На перехресті світової науки: Матеріали III Міжнародної наукової конференції «Вікно в європейську науку», присвяченої 140-річчю від дня народження Раймунда Фрідріха Кайндля. – Чернівці: Прут, 2006. – С.191-194.
Про обряд викликання дощу за допомогою глиняної антропоморфної фігури в румунського та українського населення Буковини та його паралелі в інших народів Європи й Азії.
- 3864. Слободян О.О. Волошук Михайло Якович** // *Енциклопедія Сучасної України.* – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.133.
Про гончаря з Івано-Франківщини, який навчався у батька та Петра Кошака. Серед робіт – макітри, горщики, дзбанки, двійнята, миски, вази, куманці, плесканці. Гончар оздоблював свої вироби рослинним та геометричним орнаментами. Подано фото глиняного дзбанку.
- 3865. Слободян О.О. Гривінський Василь Михайлович** // *Енциклопедія Сучасної України.* – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.423.
Про члена Національної спілки художників України, майстра художньої кераміки з Косова Івано-Франківської області. Подано фото мистця та його скульптурної композиції «Гончар».
- 3866. Слободян О.О. Гринюк Марія Миколаївна** // *Енциклопедія Сучасної України.* – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.471-472.
Про члена Національної спілки художників України, мистецтвознавця, художника-кераміста з Івано-Франківщини. Подано фото Марії Гринюк та її робіт.
- 3867. Смирнов Андрей.** Дальние родственники // *Корреспондент.* – 2006. – №33. – 26 августа. – С.18-21.
Подано фото гончаря Сергія Радька, який на IV Всесвітньому форумі українців представляв горщики, виготовлені за зразками робіт майстрів трипільської культури.
- 3868. Соколовська Клара.** Свою Україну любіть! // *Народна армія.* – 2006. – №76. – 26 квітня. – С.7.
Статтю проілюстровано фото виробів із глини.
- 3869. Соловей Олександра.** На ярмарку часу // *Вечірній Київ.* – 2006. – №95. – 30 травня. – С.3.
Про Андріївський узвіз у Києві, де можна побачити і придбати вироби з глини. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.
- 3870. Сохацький М.П.** З історії археологічних досліджень трипільської культури в Тернопільській області // *Археологія.* – 2006. – №2. – С.3-12.
Стисло висвітлено історію багаторічних польових досліджень пам'яток трипільської культури на території Тернопільської області. З-поміж інших знахідок виявлено вироби з глини, що відносилися до поховального інвентарю, антропоморфні й зооморфні глиняні фігурки, кружала, ткацькі важки, велику кількість фрагментів трипільської кераміки. На поселенні Кошелівка виявлено значну кількість трипільської пластики.

- 3871. Станкевич М.Є. Голубець Орест Михайлович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.112.**
Про члена Національної спілки художників України, доктора мистецтвознавства, професора Львівської національної академії мистецтв, автора книги «Львівська кераміка».
- 3872. Стасенко В.В. Голінчак Степан Олексійович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.43, 204.**
Про художника-кераміста зі Львівщини. Подано фото декоративного глиняного панно в інтер'єрі кафе шахового клубу у Львові.
- 3873. Стельмах К.Є., Клименко О.О. Галас Михайло Іванович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.322.**
Про відомого гончаря з Вільхівки (Закарпаття), заслуженого майстра народної творчості України, брата Івана Галаса, автора золотих медалей Міжнародної мистецької виставки в Монреалі (Канада, 1968) та Республіканського фестивалю художньої творчості (Київ, 1977), учасника обласних, всеукраїнських, всесоюзних та закордонних мистецьких виставок. Утворчому доробку Михайла Галаса – ужитковий та декоративний посуд, оздоблений рослинними і геометричними мотивами, виконаними підполив'яною мальовкою із використанням техніки «курізу». Вироби відзначаються досконалими пропорціями, вдалим поєднанням декору з формою, мають тонкий черепок. Серед робіт – довжанки, корчажки, декоративні тарелі, глечики. Подано фото гончарних виробів майстра.
- 3874. Степан Куций // Художники України: Живопис. Графіка. Скульптура. Декоративно-ужиткове мистецтво: Творчо-біографічний альбом-довідник / Автор-упорядник Сергій Журавель. – К.: Видавець С.В.Журавель, 2006. – Вип.4. – С.129.**
Про члена Національної спілки художників України, скульптора з Києва. Подано фото його роботи з глини.
- 3875. Сулик Юлія. Буде корінь – буде і дерево // Сільські вісті. – 2006. – №71. – 22 червня. – С.3.**
Про український музей трипільської культури в селищі Трипільля. Подано інформацію про трипільську державу Аратта та тогочасні набутки – винаходи, серед яких – глиняні печі, мальований посуд, мікроскульптури. Залишки давньої цивілізації, яким тисячі років (черепки, посуд, уламки різноманітних фігурок тощо) люди нерідко знаходять просто в себе на городі.
- 3876. Супруненко О.Б. Кургани між сс.Дуканичі та Солонці на Нижньому Пслі. – Київ–Полтава: ПП «Гротеск» – ВЦ «Археологія», 2006. – 128 с. (Старожитності околиць Комсомольська; Частина IV).**
Подано матеріали археологічних досліджень ряду поховань курганів у околицях Комсомольська Полтавської області. Серед інших знахідок – кераміка доби енеоліту, раннього, середнього та пізнього етапів бронзової доби, золотоординського часу, гетьманської та новітньої доби. Подано малюнки глиняних посудин, знайдених під час розкопок.

- 3877. Супруненко О.Б., Маєвська С.В., Артем'єв А.В., Горбенко С.О.** Кургани з похованнями золотоординського часу поблизу Волошиного у пониззі Псла. – Київ–Полтава: ПП «Гротеск» – ВЦ «Археологія», 2006. – 140 с. (Старожитності околиць Комсомольська; Ч.ІІІ).

Подано опис і культурно-хронологічну характеристику поховань кількох курганів, досліджених експедицією Центру охорони та досліджень пам'яток археології Управління культури Полтавської облдержадміністрації в околицях Комсомольська, що в Полтавщині. Опубліковано численні матеріали, виявлені в похованнях кочівників золотоординського часу, серед яких – глиняні вироби та їх фрагменти. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів, знайдених під час досліджень.

- 3878. Супруненко О.Б.** Поховання Більського курганного некрополю «Б» (за розкопками 1995 р.) // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №6. – С.114-122.

Про результати археологічних досліджень двох курганів IV ст. до н.е. в складі Більського курганного могильника «Б», розташованого на території Великого укріплення Більського городища в с.Глинське Зіньківського району Полтавської області. Виявлена кераміка представлена фрагментами ліпленого посуду. Подано малюнок глиняного виробу.

- 3879. Суховецький Микола.** «Степова Україна» в кераміці // Освіта. – 2006. – №7. – 18 серпня. – С.7.

Про дипломні роботи студентів-п'ятикурсників відділення кераміки Одеського театрально-художнього училища імені Митрофана Грекова. Керівником групи студентів є Олена Жернова. Статтю проілюстровано знімками дипломних робіт майбутніх керамістів.

- 3880. Суцвіття талантів Дніпропетровщини: Збірник методичних рекомендацій на допомогу керівникам гуртків декоративно-вжиткового мистецтва. – Дніпропетровськ: Інновація, 2006. – Вип.1. – 104 с.**

Подано авторські програми керівників гуртків, студій, об'єднань декоративно-вжиткового напрямку Дніпропетровської області. Зокрема, подано конспект занять із гончарства.

- 3881. Сучасні музеї та заповідники: Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному (Зіньківський район, с.Опішня) // Збірник науково-методичних матеріалів «Українська музейна енциклопедія». – К.: Національний музей історії України, 2006. – С.103.**

Серед інших музеїв Полтавської області названо Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.

- 3882. Теліженко Олександра.** Яйце-райце // Народне мистецтво. – 2006. – №3-4. – С.52-53.

Про персональну виставку Ольги Бердник-Отнякіної з Черкас під назвою «Яйце-райце», яку експонували в Черкаському обласному художньому музеї. Майстриня

працює в кераміці давно й постійно, створюючи малу функціональну скульптурну пластику – дитячу іграшку, свистунці. Подано фото глиняних виробів мисткині.

- 3883. Терентьева Наталия.** «Мечтаю создать храм – музей искусства...» // *Вісті.* – Дніпропетровськ, 2006. – №44. – 8 червня. – С.16.

Про персональну виставку скульптора Владлена Хуторяньського з Дніпропетровська, яка експонувалася в Дніпропетровському історичному музеї імені Дмитра Яворницького. Серед робіт – невеликі глиняні фігурки й композиції – оригінальне втілення почуттів, думок, життєвої філософії автора. Подано фото скульптора та його робіт.

- 3884. Тернова Світлана.** Сорочинський торжок німецького масштабу // *Вихідні по-українськи.* – 2006. – №1. – С.96-102.

Про Сорочинський ярмарок у Полтавщині. Згадано опішненську кераміку. Подано фото глиняних виробів.

- 3885. Тимофєєва Людмила.** Хмельницький художній: Петрук-12 // *Музейний провулок.* – 2006. – №1. – С.102-103.

Про дванадцять глиняних скульптур художника-кераміста Романа Петрука з Львова, що зберігаються у фондах Хмельницького обласного художнього музею. Подано фото робіт Романа Петрука.

- 3886. Тимошук А.І.** Обстеження різночасового поселення у с. Залізничне Полтавського району // *Археологічний літопис Лівобережної України.* – 2006. – №2. – С.104-105.

Про дослідження співробітниками Центру охорони та досліджень пам'яток археології селища скіфського часу й черняхівської культури, відомого в різних виданнях як поселення «ст.Свинківка», селище Новоселівка чи Залізничне-1. Під час розкопок виявлено уламки кухонного й столового глиняного посуду. Подано малюнок із зображенням фрагментів кераміки.

- 3887. Титаренко Лідія.** Вистачає гір, дерев і неба // *Голос України.* – 2006. – №97. – 30 травня. – С.24.

Про гончаря Сергія Радька, який живе й творить свої колоритні самобутні роботи в селі Межиріч, що в Черкащині.

- 3888. Тищенко Костянтин.** Мовні контакти: свідки формування українців. – К.: Аквілон-Плюс, 2006. – 416 с.

Серед іншого подано дані про гідронімну білінгву – річку Гончариху в степах України, яку місцеве українське населення також називає Дортосай (в перекладі з іранської мови – «Гончарна»), топоніми Гончарі, Глинка, Глинськ, Глинське, Hrnčiče, Glinno, про контакти праслов'ян з германцями та італіками, що проявилися в термінології ремесел, у тому числі й гончарства. Подається германська етимологія терміну «глей».

- 3889. Тищенко К.І.** Гончар Іван Іванович // *Енциклопедія Сучасної України.* – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.145-146.

Про гончаря з Коболчина Сокирянського району Чернігівської області. Подано фото роботи майстра.

3890. Ткачук Володимир. Почути спів глини // Українська культура. – 2006. – №1-2. – С.30-31.

Про необхідність розробки нової концепції навчання гончарів у професійно-технічних училищах. Організацію підготовки гончарів слід розглядати як закономірний, соціально-зумовлений процес послідовного оволодіння всією сукупністю норм, цінностей прогресивних тенденцій виробничих відносин. Статтю проілюстровано фото гончарного виробу, авторство якого приписано Олександрю Ганжі.

3891. Трепетун С.М. Опішня // Зіньківщина. Історичні нариси: Історико-краєзнавче видання. – Полтава: ІнтерГрафіка, 2006. – С.143-171.

Про містечко Опішне в Полтавщині – відомий гончарний осередок, який з давнини назвають Афінами української кераміки. Подано інформацію про археологічні дослідження на території Опішного. Серед знахідок – фрагменти ліпленої місцевої кераміки: горщиків, мисок, рідше – корчаг та античних амфор. Згадано про одне з найбільших поселень V–III століть до н.е. – Кардашів Вал. На берегах річки Ворскла поблизу сіл Глинське, Хижняківка, Яблучне, селища Опішне знайдено рештки глиняного посуду з городища. Названо імена дослідників Опішного І.А.Зарецького, І.І.Ляпушкіна, Г.Т.Ковпаненко, О.М.Пошивайла, В.Н.Жук. Згадано майстрів гончарного ремесла, які тут жили й творили в різні роки: Федора Чирвенка, Івана Гончара, Івана Оначка, Івана Гладиревського, Івана Бойченка, Івана Білика, Наталю Оначко, Мотрону Назарчук, Олександрю Дугельну, Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Миколу Пошивайла, Олександрю Селюченко, родини Пошивайлів, Біликів, Остриянів та інших.

Названо представників молодого покоління опішненських гончарів: Олександра Шкурпелу, Ніну Дубинку, Миколу Варвинського, родину Лобойченків. Серед культурно-освітніх та наукових закладів – Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Відділення керамології Інституту народознавства НАН України, Державна спеціалізована художня школа-інтернат I–III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», де вивчаються, зберігаються, примножуються славні гончарні традиції.

3892. Третій всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2005»: Альбом-каталог /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2006. – 56 с.

Про Третій всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва, що проходив у Чигирині. Названо імена молодих гончарів: Анатолія Байди, Олега Вертегела, Івана Бобкова, Ярослави Вереш, Юлії Козятник, Тетяни Ніколаєнко, Ярослави Спасьонової, Сергія Тодорчука, Леоніда Чичкана, Дмитра Шинкаренка, Світлани Качан, Людмили Старик, Ігоря Науменка, Івана Фізера, Миколи Іващенко, Ігоря Кривенця. У роботі симпозіуму брали участь досвідчені майстри-гончарі: Яків Брюховецький (Чигирин, Черкащина), Олександр Вільчинський (Запоріжжя), Леся Денисенко-Єременко (Васильків, Київщина), Володимир Кусик (Луцьк), Сергій Радько (Межиріч, Черкащина), Сергій Спасьонов (Київ), Леонід Нагірняк (Київ). Подано фото учасників симпозіуму та їхніх виробів.

- 3893. Третяк Наталія. Кераміка без мішури, або Бачення навпаки // Українська культура. – 2006. – №7. – С.24-25.**
Про відому київську художницю-керамістку Олену Бланк. Подано фото її глиняних виробів.
- 3894. Трипілля і українська мова // Українська культура. – 2006. – №3-4. – С.32-33.**
Статтю проілюстровано фото трипільських фігурок тварин із поселення Майданецьке.
- 3895. Трипільське землеробство // Погляд. – Вінниця, 2006. – №23. – 25-31 травня. – С.11.**
Про унікальне відкриття, зроблене 2002 року в Волині. В одному з поселень пізніх трипільців дослідникам вдалося розкопати давню споруду, в якій археологи знайшли кілька фрагментів кераміки із зображенням знаряддя землеробства. Це вважають доказом того, що українську землю почали обробляти за допомогою плуга ще п'ять тисячоліть тому. Подано фото фрагментів трипільської кераміки.
- 3896. Трипільські глечики та протоміста стануть усесвітньо відомими // Самостійна Україна. – 2006. – Ч.8. – 26 лютого – 4 березня. – С.8.**
Статтю проілюстровано глиняними виробами трипільської культури.
- 3897. Трушик Михайло. Іван Рйопка – заслужений майстер народної творчості України // Гуцульський край. – Косів, 2006. – №15. – 15 квітня. – С.7.**
Про присвоєння відомому гончарю Івану Рйопці звання «Заслужений майстер народної творчості України» за поданням Косівського осередку Національної спілки майстрів народного мистецтва України. Подано фото майстра за роботою.
- 3898. Тубольцев О.В. Предварительные результаты раскопок экспедиции «Новая археологическая школа» памятника Генералка 2 // Археологічні пам'ятки Хортиці та їх музеєфікація. – Запоріжжя: Дике Поле, 2006. – Вип.І. – С.90-101.**
Про археологічні дослідження пам'ятки Генералка 2 на острові Хортиця. Подано порівняльний аналіз гончарного комплексу цього поселення з ямною погребальною керамікою Орельсько-Самарського межиріччя. Подано малюнки глиняних виробів.
- 3899. У чарівному світі фарфору. І не тільки... // Урядовий кур'єр. – 2006. – №197. – 20 жовтня. – С.16.**
Про виставку робіт скульптора Владислава Щербини з Києва, присвячену 80-річчю майстра, яка експонувалася в Музеї українського народного декоративного мистецтва. Окрім фарфору, майстер успішно працює і з такими матеріалами, як бронза, шамот, дерево, глина. Подано фото мистця.
- 3900. Указ Президента України «Про відзначення державними нагородами України» // Культура і життя. – 2006. – №15-16. – 12 квітня. – С.1.**
Про присвоєння звання «Заслужений майстер народної творчості України» Ганні Павлівні Діденко – майстрині глиняної іграшки з Полтавщини, та Іванові Васильовичу Рйопці – майстрові художньої кераміки з Івано-Франківщини.

3901. Указ Президента України «Про заходи щодо відродження традиційного народного мистецтва та народних художніх промислів в Україні» // Урядовий кур'єр. – 2006. – №106. – 8 червня. – С.4.

Про заходи щодо відродження національних мистецьких осередків та центрів народних художніх промислів, зокрема в містах Богуслав, Косів, селищах Опішне, Петриківка, Решетилівка, селах Глиняни, Дігтярі, Клембівка, Яворів.

3902. Українська народна іграшка: Всеукраїнська виставка: Альбом-каталог /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2006. – 96 с.: іл.

Про Всеукраїнську виставку «Українська народна іграшка», що відбулася в травні-липні 2006 року у виставковій залі Національної спілки майстрів народного мистецтва України в Києві. Найбільший розділ експозиції виставки становила численна група глиняної іграшки, де було представлено вироби майстрів народного гончарства з Опішного: Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла, Ганни Діденко, Анастасії Білик-Пошивайло, Олександри Селюченко. Близько 50 глиняних свистунців, з-поміж яких вирізнялися вершники-свистунці, що продовжують традиції іграшкарства с.Громи, що в Уманщині, представила Анжела Драч. На виставці також експонувалися глиняні іграшки Івана Бойка, Надії Вербівської, Олександра Вільчинського, Лесі Денисенко-Єременко, Марини Кривоніс, Ольги і Романа Мицкан, Юрія Нечая, Людмили Никитюк, Олександри Порохівник, Людмили Філінської, Тетяни Шпак, Миколи Ярошко, Оксани Бейсюк, Олександра Червонюка, Михайла Галаса, Івана Рйопки, Бориса Цибульника, Наталі Асламової, Юрія Дернового, Василя Беседіна, Катерини Меркушевої, Мирослави Шевченко, Ірини Плехової, Наталі Трегубової, Олени Сичової, Ганни Сичової, Дарини Крамар, Григорія Денисенка, Надії Протор'євої, Сергія Танадайчука, Ольги Шиян. Подано фото виробів.

3903. Українська народна іграшка: Каталог /Упорядники Л.В.Гладун, Г.А.Пржегода, Е.Е.Орро. – К.: Стилос, 2006. – 48 с.

Про колекцію української народної іграшки, яка налічує понад 1000 зразків. Її можна назвати екологічною, оскільки вона формується здебільшого із природних матеріалів: глини, дерева, трави, соломи, рогозу тощо. Подано порівняльну характеристику іграшок, які побутували в певних областях України. Згадано найбільш відомі гончарні центри з виготовлення глиняної іграшки: Опішне (Полтавщина), Косів (Івано-Франківщина), Ічню (Чернігівщина), Громи (Черкащина), Дибинці, Васильків (Київщина), Бар, Бубнівку, Адамівку (Поділля), Миколаїв, Стару Сіль (Львівщина), Валки (Харківщина), Цвітну (Кіровоградщина), Вишнівець, Гончарівку (Тернопільщина). Книгу проілюстровано фото глиняних іграшок.

3904. Федевич Л.К. Глинська зразкова гончарна майстерня // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.668.

Про гончарну майстерню, засновану 1900 року в осередку традиційного народного гончарства – містечку Глинськ Роменського повіту Полтавської губернії (нині Сумська область), яка неодноразово реорганізовувалась. Викладачі й учні виготовляли високохудожні твори, орнаментовані кольоровими ангобами й

поливани, які демонстрували на виставках у Києві, Санкт-Петербурзі, Парижі. З діяльністю закладу пов'язані імена видатних діячів української культури початку ХХ століття – М.Макаренка, Л.Крамаренка, М. та С.Зінов'євих; серед випускників – А.Сидоренко, П.Мусієнко, П.Іванченко, Л.Борисенко. Подано фото глиняних виробів.

- 3905. Федевич Л.К. Гордієнко Юрій Петрович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.246.**
Про майстра художньої кераміки із Сум, який створює глиняні вироби у традиціях с.Межиріч Лебединського району Сумської області. Подано фото мистця та його глиняних виробів.
- 3906. Федорова Т. З любов'ю до древнього промислу // Голос Зіньківщини. – 2006. – №27. – 5 квітня. – С.6.**
Про молоде подружжя Шкурпел з Опішного, які займаються гончарною справою. Подано фото Олександра та Світлани Шкурпел з глиняними виробами.
- 3907. Федорук Олександр. Віталій Ханко – дослідник українського мистецтва // Образотворче мистецтво. – 2006. – №2. – С.114-115.**
Про Віталія Ханка – дослідника українського декоративно-ужиткового мистецтва, зокрема гончарства.
- 3908. Филімонюк Людмила. «Горщик – він стоїть як душа народа» // Над Бугом і Нарвою. – Більськ (Польща), 2006. – №4. – С.20.**
Про Берестейщину – українську етнічну територію сусідньої Республіки Білорусь, де серед народних промислів ще збереглося гончарство. У статті подано розмову з Василем Логвином – гончарем, родом із Дрогочинського району Берестейської області.
- 3909. Фисун Олександр. Драма творчої душі // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.61-64.**
Про життя і творчість гончарки Олександри Селюченко з Опішного. Згадано Олександра Ганжу, Івана Білика, Остапа Ночовника, Катерину Білокур, Марію Приймаченко. Подано фото Олександра Ганжі з Олександрєю Селюченко, а також глиняних виробів мисткині.
- 3910. Фисун Олександр. Трипільська цивілізація. Яка вона? // Слово Просвіти. – 2006. – Ч.48. – 30 листопада – 6 грудня. – С.8-9.**
Про трипільську культуру, яка існувала понад шість тисяч років тому. Вражають масштаби виробництва гончарної продукції. Археологи вирізнили 17 типів посуду різного призначення – кухонний, господарський, ритуальний – і виявили в житлах близько 300 посудин для побутових потреб. Статтю проілюстровано фото виробів із глини трипільської доби та їх фрагментів.
- 3911. Філінська Людмила Леонідівна // Миле серцю Поділля: Поетична антологія / Упорядник В.Сторожук. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – С.81-84.**
Про члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, ученицю відомого гончаря, заслуженого майстра народної творчості України О.Г.Луцишина, Людмилу Леонідівну Філінську. Майстриня займається гончарством, писанкарством, витинанкою. Подано фото мисткині та її глиняних виробів.

- 3912. Фоменко Юрій. На ярмарок! Сорочинський! // Зоря. – Дніпропетровськ, 2006. – №92. – 24 серпня. – С.15.**
Про знаменитий Сорочинський ярмарок у Полтавщині, де з-поміж інших виробів можна придбати й глиняні. Статтю проілюстровано фото гончаря за роботою.
- 3913. [Фоторепортаж] // Урядовий кур'єр. – 2006. – №187. – 6 жовтня. – С.2.**
Про продукцію підприємства «Гончарний круг» з селища Опішне, що в Полтавщині. Подано фото глиняних виробів підприємства.
- 3914. [Фотофакт] // Урядовий кур'єр. – 2006. – №164. – 5 вересня. – С.16.**
Подано фото майстра художньої кераміки Юрія Гаврика з Полтави, його учениці Каті Власової та глиняних виробів.
- 3915. [Фотофакт] // Урядовий кур'єр. – 2006. – №221. – 23 листопада. – С.3.**
Про Шанхайський ярмарок мистецтв-2006, у якому взяла участь і Україна. В експозиції ярмарку – вироби з глини. Подано фото гончарних робіт.
- 3916. Франкова батьківщина у збірці Івана Гончара: 1856–2006: Комплект листівок /Упорядник Ігор Пошивайло. – К.: УЦНК «Музей Івана Гончара», 2006. – 16 листівок.**
Подано листівки із зображенням гончарних виробів: глек середини ХХ століття з Покуття; «горщики-двійнята» Василя Шостопаляця з Львівщини; «Три вершники», «Князь і княгиня» Марії Ковальчук з Івано-Франківщини; кахлі ХІХ століття Івана Баранюка та Олекси Бахматюка з Івано-Франківщини.
- 3917. Ханко В.М. Галущенки // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.355.**
Про родину гончарів, уродженців містечка Хомутець (нині село Миргородського району Полтавської області). Батько Павло Глущенко, його син Іван Павлович і онук Григорій Іванович виготовляли «рудий» і полив'яний посуд – горщики, макітри, глечики, миски, полумиски, чайники, вазони, який «гладили» камінцем і ритували смужками чи малювали побілом «хвильками». Серед асортименту – побутові, декоративні й архітектурно-будівельні вироби, зокрема «верхи» для хат (димарі). Роботи зберігаються в Полтавському та Хомутецькому краєзнавчих музеях.
- 3918. Ханко В.М. Ганжа Петро Олександрович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.370-371.**
Про кераміста, художника декоративно-ужиткового і монументального мистецтва, мистецтвознавця з Києва. Серед робіт – фаянсові полумиски, глиняні панно, композиції з металу, килими та гобелени на історичні й фольклорні теми, які вирізняються оригінальністю й своєрідністю.
- 3919. Ханко В.М. Гладиревські // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.649.**
Про рід гончарів з Опішного, що в Полтавщині, які виготовляли глиняний посуд, іграшки, кахлі, майолікові плитки, цеглу. Іван та Ларивон Федорович – посудники; Герасим – цегельник; брати Степан Корнійович і Феодосій Корнійович виробляли традиційні ужиткові вироби. Найвідоміший з Гладиревських – Іван Степанович,

кераміст, учасник сільськогосподарських виставок. Виробляв майолікові вази, тарелі, глечики, посудини для напоїв у вигляді «левів». Вироби оздоблював рослинним орнаментом (мотиви квітів, ягід, винограду).

- 3920. Ханко В.М. Гопкало Іван Олексійович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.173.**
Про живописця і графіка, учителя Опішнянської керамічної профтехшколи (1928–1930).
- 3921. Ханко В.М. Горілей Симон Сергійович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.262.**
Про гончаря з Опішного Полтавської області, який виготовляв ужитковий посуд традиційних форм, оздоблений рослинною мальовкою, зокрема зображеннями садових і лугових квітів, винограду. Виробляв декоративні плитки, застосовуючи рідкісну синю поливу й ангоби. Вироби зберігаються в Російському етнографічному музеї в Санкт-Петербурзі.
- 3922. Ханко В.М. Гоч Дмитро Свиридович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.341.**
Про майстра художньої кераміки з Баранівки Житомирської області. Подано фото мистця за роботою.
- 3923. Ханко В.М. Грищенки // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.500.**
Про рід народних гончарів із Миргородщини. Виготовляли традиційний для даного осередку ужитковий посуд – теракотовий і полив'яний: горщики, глечики, оздоблені ритунанням і мальовкою, полив'яні димарі для хат, іграшку.
- 3924. Ханко Остап. Ключ: Систематизація мислительних понять В.Данилейка. – К.: Видавець Остап Ханко, 2006. – 200 с.: іл.**
Дослідження проілюстровано фото гончарних виробів мистця-кераміста Володимира Онциценка з Києва.
- 3925. Ханко Остап. Мислитель. – К.: Видавець Остап Ханко, 2006. – 190 с.: іл.**
Дослідження проілюстровано фото глиняних виробів мистця-кераміста Володимира Онциценка з Києва.
- 3926. Хименко Юлія. «Макітра – це філософське узагальнення» // День. – 2006. – №145. – 31 серпня. – С.8.**
Інтерв'ю з художником-керамістом Леонідом Богинським (Київ) про сучасне мистецтво, розвиток гончарства та проблеми, які його хвилюють. Найкращі свої роботи, створені в різні роки, мистець представив на виставці в Музеї українського народного декоративного мистецтва. Згадано про перебування в Опішному в той час, коли там працювали такі відомі майстри, як Іван Білик, Олександра Селюченко та інші. Подано фото глиняних виробів.
- 3927. «Хлібна» піч // Лесин край. – Новоград-Волинський, 2006. – №78. – 30 вересня. – С.4.**
Подано креслення печей, у яких випікають хліб, невід'ємним матеріалом для будівництва яких є глина.

- 3928. Хмельовська Оксана. Енергетика добра і краси // Літературна Україна. – 2006. – №26. – 13 липня. – С.8.**
Про Музей Івана Гончара та його експозиції. Зокрема, зал «Естетика» знайомить відвідувачів з гончарством.
- 3929. Хохлова Т.Г. Гузенко Олена Леонардівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.206, 595.**
Про члена Національної спілки художників України, скульпторку із Житомира. Подано фото мисткині та її порцелянових виробів.
- 3930. Художники України: Енциклопедичний довідник / Автор-упорядник М.Г.Лабінський. – К.: Інтертехнологія, 2006. – Вип.1. – 640 с.: іл.**
До видання включено близько 4 тисяч статей – біографічних довідок про українських живописців, скульпторів, графіків, мистецтвознавців, народних майстрів, які працювали й працюють в Україні та за її межами. Серед інших, подано короткі статті про відомих гончарів, гончарські династії, керамологів, дослідників народних промислів, художників-керамістів: Абашина Василя (Косів), Адаменка Станіслава (Київ), Аксьоненко (Галушко) Наталю (Коростень, Житомирщина), Алексеєва Петра (Сумщина), Аронця Василя (Косів), Бабкова Сергія (Львів), Багрія Івана (Опішне), Бакусевича Володимира, Бакусевича Мар'яна (Гавареччина), Балицького Андрія (Канів, Черкащина), Балицького Степана, Балицького Павла (Поставмуки, Полтавщина), Баранова Петра (Київ), Баранюка Івана (Косів), Баронч Тадея (Львів), Батистяка Івана (Коломия), Бахматюка Олександра (Косів), Бацуцу Якова (Адамівка, Хмельниччина), Бездільного Миколу (Тернопільщина), Безтілесного Степана (Київ), Бейсюк Оксану (Косів), Белень-Пуглик Магдалину (Ужгород), Бережного Івана (Опішне), Березу Зеновія (Львів), Бері Бароха (Житомирщина), Бібіка Івана (Олешня, Чернігівщина), Бідасюка Прокопа (Васильків, Київщина), Білого Івана (Київ), Білика Івана, Білика Василя, Білика В'ячеслава, Білик-Пошивайло Анастасію (Опішне), Білоокого Карпа (Смотрич, Хмельниччина), Білоскурського Осипа, Біляшівського Миколу (Київ), Бокотєя Андрія (Львів), Брюховецького Никона (Голошківка, Черкащина), Бутка Олексія (Ізюм, Харківщина), Вакулу Раїсу (Буди, Харківщина), Вакулєнка Миколу (Ялта), Василенка Віктора Івановича (Полтавщина), Василенка Віктора Михайловича (Москва), Вауліна Петра (Москва), Вербівську Надію (Косів), Винників-Нижник Іванну (Мужен, Франція), Вінковського В'ячеслава (Ужгород), Віцька Івана (Полтава), Волощука Михайла (Старі Кути, Івано-Франківщина), Волощук Стефанію (Косів), родину Волощуків: Петра, Михайла, Катерину (Косів), Газдика Василя (Закарпаття), Гайдара Івана (Міські Млини, Полтавщина), Гайдю Звениславу (Детроїт, США), Василя та Михайла Галасів (Вільхівка, Закарпаття), Галушко Марію (Хмельниччина), Ганжу Олександра (Жорнище, Вінниччина), Ганжу Петра (Київ), родину Гарнагів (Дибинці, Київщина): Василя, Дмитра, Герасима; родину Герасименків: Агафона, Якіма, Якова (Новоселівка, Вінниччина), Гладиревського Івана (Опішне), Глуценко Марію (Оргіїв, Молдова), Глуценко Світлану (Петриківка, Дніпропетровщина), Гнідого Федора (Валки, Харківщина), Гніздовського Якова (США), Головіну Галину (Київ), Головка Дмитра (Київ), Гончара Андрія (Бубнівка, Вінниччина), Гончара Івана Тарасовича

(Крищинці, Вінниччина), Гончаренка Івана, родину Гончарів – Івана, Михайла (Бубнівка, Вінниччина), Гончара Івана Макаровича (Київ), Гордого Федора (Черкаси), Грабовського А. (Житомирщина), Гриб Тетяну (Опішне), Грудзинську Оксану (Київ), Грядуну Олександру (Київ), Гудака Василя (Львів), Дачинського Станіслава (Коломия), Демченка Трохима (Опішне), Денисенко Григорія, Денисенка Михайла (Васильків, Київщина), Джуранюк Валентину (Косів), Діброву Андрія, Діброву Лідію (Житомирщина), Дмитрієву Євгенію (Київ), Драгана Тараса (Львів), Дроб'язко Анастасію (Ніжин), Дубраву Емілія (Львів), Духоту Василя (Київ), Єрмоленка Василя, Єрмоленко Олександру (Суми), Желєзняка (Залізняка) Омеляна, Жникруп Оксану, Зак Галину (Київ), Залеського Якова (Житомирщина), Зарецького Івана (Полтава), Захарчишина Ярослава (Львів), Земського Теофіла (Будзанів, Тернопільщина), Зінтюка Дмитра (Пістинь, Івано-Франківщина), Іванченка Павла (Київ), Івковську (Розенталь) Людмилу, Ісупову Неллі (Київ), Калашника Павла (Хомутець, Полтавщина), Кисельову Нонну (Київ), Китриша Михайла (Опішне), Кічулу Григорія (Львів), Клименко-Жукову Віру (Київ), Кломбицьку Галину (Буди, Харківщина), Койду Азея (Цвітне, Кіровоградщина), Кондратюка Василя (Київ), Кочман-Дяченко Олександру (США), Кошака Петра (Пістинь, Івано-Франківщина), Крижанівських Олександра та Тамару (Житомирщина), Кульчицького Юрія (Мужен, Франція), Лазаровича Петра (Пістинь, Івано-Франківщина), Лапіна Володимира (Київ), Лебідька Юрія, Левківа Тараса (Львів), Левханян Марієту (Київ), Лесюка Любомира (Львів), Линник Зінаїду (Опішне), Литвина Йосипа (Київ), Лінинського Петра (Львів), Лобанова Юрія, Луганько Ніну, Максименка Віталія, Марковича Петра, Марчука Івана (Київ), Масляк Зіновію (Львів), Масюка Каленика, Масюка Василя (Дибинці, Київщина), Мешкову Людмилу, Митяєву Лідію (Київ), Мікеєву Асю, Мотику Ярослава (Львів), Музичука Василя, Мусієнка Пантелеймона (Київ), Мучника Шмуля (Житомирщина), Нарікяна Вартана (Коростень, Житомирщина), Начар'ян Ганну (Київ), Небесного Миколу (Смотрич, Хмельниччина), Ніколаєва Миколу (Буди, Харківщина), Ночовника Остапа (Міські Млини, Полтавщина), Олексієнка Федора (Київ), Омеляненка Василя, Оначко Наталю (Опішне), Охрїмович Зінаїду (Київ), Падалку Федота (Межиріч, Сумщина), Падалку Якова (Київ), Панащатенку Валентину (Миргород), Панчак Олену, Перейму Аку (США), Перепілку Сидора (Городня, Чернігівщина), Петрука Романа, Петрякову Фаїну (Львів), Печорного Петра (Київ), Пиріжок Олександру (Адамівка, Хмельниччина), Поросного Василя, родину Пошивайлів: Тараса, Килину, Никифора, Гаврила, Євдокію, Миколу (Опішне), Протор'євих Валерія і Надію (Васильків, Київщина), Прядку Володимира (Київ), Пузирів: Мусія, Лаврентія, Григорія (Радичів, Чернігівщина), П'яниду Бориса (Харків), Рапай (Маркіш) Ольгу (Київ), Риженка Якова (Полтава), Роголя Миколу (Ужгород), Романовського Василя (Довбиш, Житомирщина), Росул Мирославу (Ужгород), Ганну та Михайла Рошчуб'юків (Коломия), Савку-Качмар Марію (Львів), Сакович Ірину (Київ), Самбірського Іллю (Самбір, Львівщина), Сарапову Сусанну, Севрук Галину (Київ), Селюченко Олександру (Опішне), Сеня Івана (Буди, Харківщина), Сіробабу-Климко Віру (Суми), Соболева Андрія (Львів), Сорокіна Олександра, Спаську Євгенію (Київ), Старцева Арїона (Дибинці, Київщина), Степанова Дмитра (Київ), Сулиму Тихона (Глинське, Полтавщина), Тарасенка Петра (Тернопіль), Тимчуків Миколу

і Петра (Пістинь, Івано-Франківщина), Тим'як Марію, Тим'яка Юрія (Косів), Ткаченко Івана (Коростень), Томашевську Віру (Ужгород), Томчука Івана (Львів), Трегубова Миколу, Трегубову Валентину (Коростень), Туржанську Людмилу (Одеса), Українця Івана (Миргород), Федорову Ніну (Київ), Флінту Зеновія (Львів), Фурдигайло Людмилу (Одеса), Ханка Віталія (Полтава), Ханка Остапа, Хомякову Ганну (Київ), Хохрякова Володимира (Львів), Цвілик Григорія, Цвілик Павлину (Косів), Чабаненко Розалію (Сумщина), Чезусову Зою (Київ), Чепурну Оксану (Львів), Червоняка Романа (Смотрич, Хмельниччина), Чернегу Юрія (Дніпропетровщина), Чернову (Поліщук) Галину (Буди, Харківщина), Чернову Наталю (Харків), Чистоганову Аллу (Львів), Шарай Ганну (Київ), Шевченка Віталія (Суми), Шевченка Семена (Київщина), Шиян Ольгу (Опішне), Шкром'юк Уляну (Косів), Шостопальця Василя (Сокаль, Львівщина), Шульженка Тихона (Міські Млини, Полтавщина), Щербака Василя (Київ), Ягна Александра-Едуарда, Ястржембського Миколу (Житомирщина), Яциковського Богдана (Львів).

- 3931. Художник-кераміст Федір Куркчі // Народне мистецтво. – 2006. – №3-4. – С. 64.**
Про художника-кераміста Федора Куркчі з Донеччини. У його творих прочитується архаїчна, первісна світоглядність пращурів. Добре знаючи традиції гончаротворення, мистець вдало поєднує їх з власними художніми образами. Федір Куркчі – учасник 5 симпозіумів керамістів (Седнів, Бубнівка, Опішне, Слов'янськ).
- 3932. Художні промисли // Масляк П.О. Економічна і соціальна географія України: Підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів. – К.: Зодіак-ЕКО, 2006. – С. 152-155.**
Про виготовлення творів декоративно-ужиткового мистецтва в Україні. Згадано Опішне, Косів як осередки гончарства та Житомирську область, Київ, Борислав, Полтаву, Полонне, Буди як центри фарфоро-фаянсового виробництва. Подано зображення горщика часів трипільської культури та фарфорових виробів.
- 3933. Цвєтов Олександр. Іллінський ярмарок: у тіні Великих Сорочинців // Полтавський вісник. – 2006. – №38. – 22 вересня. – С. 20.**
Про один із найвизначніших ярмарків Російської імперії – Іллінський, що з кінця XVII століття до 1852 року проходив у Ромнах, а потім до кінця XIX століття – у Полтаві. Серед ярмаркових торгових рядів гончарний займав 12 лавок.
- 3934. Циба Тетяна. Замінити «кремлівські килими» на решетилівські гобелени // Полтавська думка-2000. – 2006. – №34. – 23 серпня. – С. 4.**
Про шляхи відродження гончарного мистецтва Опішного.
- 3935. Цілюща глина – універсальний лікувальний засіб // Все для вчителя. – 2006. – №11-12. – С. 94-95.**
Про лікувальні властивості глини при зовнішньому та внутрішньому використанні. Стаття містить рекомендації щодо глинолікування.
- 3936. Чайка Лариса. Рятівний глечик // Лесин край. – Новоград-Волинський, 2006. – №103-104. – 30 грудня. – С. 6.**
Невигаdana історія про те, як глечик допоміг чоловікові вилікувати хворобу живота.

- 3937. Чайка Э.В., Акимов Г.Я., Тимченко И.М. Особенности использования холодного изостатического прессования в технологии конструкционной керамики из ультрадисперсных оксидных порошков // Огнеупоры и техническая керамика. – 2006. – №8. – С.27-32.**

З'ясовано процес ущільнення агрегованого порошку діоксиду цирконію при тиску холодного ізостатичного пресування 0,1-0,8 ГПа. З допомогою моделі стадійного ущільнення агрегованих порошків визначено етапи процесу ущільнення й міцності агрегатів. На прикладі пресування з розмірами до 75 мм показано, що зі зростанням тиску пресування густина порошкового матеріалу змінюється однаково по всьому об'єму заготовок. Одержані в роботі результати можуть бути використані в розробці технологічних операцій одержання глиняних виробів, виготовлених за допомогою холодного ізостатичного пресування.

- 3938. Чегусова З.А. Галенко Марко Анатолійович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.324-325.**

Про художника-кераміста, члена Національної спілки художників України. Утворчому доробку Марка Галенка – пластика малих форм, панно та об'ємно-просторові композиції для оздоблення інтер'єрів, паркова та монументальна скульптура, фігурна та декоративна пластика, пам'ятні медалі. Звертається до слов'янської архаїки, прагне наблизитися до праісторичних знаків-символів, у яких утілено архетипи етнокультури українців. Одна з улюблених тем – козацько-гетьманська. Учасник всеукраїнських, міжнародних мистецьких виставок, симпозіумів та пленерів. Роботи зберігаються в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному (Полтавщина), Слов'янському парку керамічної скульптури (Донецчина). Подано фото мистця та його глиняної скульптури «Причастя».

- 3939. Чегусова З.А. Губарева Олена Давидівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.573.**

Про члена Національної спілки художників України, майстриню художньої кераміки з Києва. Розробляє дизайн малих форм, працює в графічно-живописному напрямі. Її твори з глини відрізняються складним взаємопроникненням декоративного та образотворчого мистецтва. Подано фото мисткині.

- 3940. Чегусова Зоя. Взаємодія та взаємовплив народної та професійної творчості (на прикладі виставки «Сучасне декоративне мистецтво України» в ЮНЕСКО. Париж, травень 2004 р.) // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.206-215.**

Про виставку українських мистців у Парижі, де вперше у Франції демонструвалося сучасне академічне декоративне мистецтво незалежної України – кераміка, скло, ткацтво, дерево, емаль тощо. Названо імена відомих мистців кераміки: Петра Печорного, Леоніда Богинського, Зеновія Берези, Василя Єрмоленка, Галини Кломбицької, Володимира Овраха, Олександра Олійника, Галини Севрук, Івана Фізера, Сергія Радька, Уляни Ярошевич. Подано фото глиняних робіт Олександра Шевченка «Гавареччина», Надії Козак «Осіньна прогулянка», Миколи Теліженка «Іній».

- 3941. Чепіль Ольга. Кому потрібне селище Опішня? // Полтавський вісник. – 2006. – №31. – 4 серпня. – С.7.**
Про гончарство в Опішному та його проблеми. Статтю проілюстровано фото Івана Окари – працівника ПП«Гончарний круг».
- 3942. Чепіль Ольга. Поезія гончарства очима дітей // Полтавський вісник. – 2006. – №23. – 9 червня. – С.7.**
Про відкриття другого етапу III Всеукраїнського гончарського фестивалю, що відбулося 1 червня в Опішному. Учасники фестивалю – віком від 9 до 18 років. Урочиста церемонія відбулася на території Державної спеціалізованої художньої школи-інтернату I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному». Подано фото глиняного горщика Миколи Пошивайла з автографами всіх юних учасників.
- 3943. Чепіль Ольга. Різнобарв'я мелодій українського свята // Полтавський вісник. – 2006. – №17. – 28 квітня. – С.4.**
Про виставку старожитностей «Кольори та мелодії українського свята» в Полтавському краєзнавчому музеї. Серед експонатів виставки – предмети побуту: глиняний посуд, свічники.
- 3944. Чепурна І. Відродження національних святинь об'єднало зусилля Президента України, обласної та місцевої влад, науковців, громадськості // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №32. – 19 квітня. – С.3.**
Про пріоритетні напрямки втілення в життя двох державних програм : «Золота підкова Черкащини» та розвитку історико-архітектурного комплексу «Резиденція Богдана Хмельницького». Подано фото глиняного посуду із Чорноліського Суботівського городища IX–VII століть до н.е., знайденого під час археологічних розкопок.
- 3945. Черниченко-Лампека Н.І. Грудзинська Оксана Аркадіївна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.204, 544.**
Про заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України, майстриню художньої кераміки з Києва. Основне у творчості – форма та колір. Серед робіт – вази, глечики, настінні тарелі, посуд для вина й води. Подано фото мисткині та її глиняного твору.
- 3946. Чернова Ніна. Назавжди в серці // Слобідський край. – Харків, 2006. – №3. – 12 січня. – С.12.**
Про Золочівську школу №2, розташовану на території колишнього Свято-Миколаївського храму, відомого як пам'ятка архітектури. Статтю проілюстровано фото вчителя та учнів із глиняними виробами.
- 3947. Черняк Інна. Не святі горшки ліплять // Вільне життя. – Тернопіль, 2006. – №37. – 10 травня. – С.5.**
Про гончарів, які й нині займаються прадідівським ремеслом у селі Вичулки Монастирського району Тернопільської області: Івана Михайловича Бойка, Івана Васильовича Вдовина, Віктора Івановича Вдовина та його сина Володимира. Подано фото майстрів з глиняними виробами.

- 3948. Черчатий Ігор. Ярмаркові «суперзірки» // Полтавська думка-2000. – 2006. – №34. – 23 серпня. – С.4.**

Про Сорочинський ярмарок, на якому побував Президент України Віктор Ющенко. Серед речей, які він придбав, – горщики й макітра з Опішного, глиняні фігурки лева, ведмедя та інших тварин. Подано фото Президента з гончарним виробом.

- 3949. Четвертий всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2006»: Альбом-каталог /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2006. – 48 с.**

Про Четвертий всеукраїнський симпозіум молодих гончарів, що проходив у липні 2006 року в Чигирині, що в Черкащині. Названо імена учасників: Юрія Нечая, Олександра Шафірова, Івана Бобкова, Леоніда Нагірняка, Сергія Спасьонова, Сергія Тодорчука, Юлії Козятник, Світлани Качан, Івана Рйопки, Івана Гончара, Вадима Мельника, Дмитра Каганюка, Оксани Мартинович-Смеречинської, Ігоря Іванюка, Василя Мельника, Євгена Поступайла, Олександра Ярового, Сергія Радька. Подано фото учасників симпозіуму та їх виробів.

- 3950. Чечель Ж.А. Антропоморфні форми посуду у гончарстві України кінця ХІХ – ХХ століття // Україна – Світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 25-26 травня 2006 р. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2006. – Ч.1. – С.195-198.**

Про антропоморфні глиняні посудини з музейних колекцій України. Згадано Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Названо видатного керамолога Юрія Лащука, а також майстрів-гончарів: Михайла і Григорія Денисенків, Надію і Валерія Протор'євих, Івана Гончара, Михайла Тарасенка.

- 3951. Чечель Людмила. Білозерські самоцвіти // Українське слово. – 2006. – №46. – 15-21 листопада. – С.14.**

Про Малобілозерську естетичну гімназію-інтернат, що в Запоріжжі. Серед інших занять вихованці гімназії відвідують гуртки «При гончарному крузі», «Українська народна іграшка (ліплення з глини)». Учні, які досягають високої виконавчої майстерності, виготовляють майолікові вироби, використовуючи при цьому кольорову глину, яку випалюють за температури 900⁰ С. Подано малюнок із зображенням глиняних виробів.

- 3952. Чечель Людмила. «Дивосвіт» Білозерки // Молодь України. – 2006. – №42. – 26 жовтня – 1 листопада. – С.19.**

Про глиняні вироби, які виготовляють вихованці Малобілозерської естетичної гімназії-інтернату. У гімназії діють гуртки «При гончарному крузі», «Українська народна іграшка», де діти займаються ліпленням із глини. Подано фото хіміка-технолога гімназії-інтернату Надії Мусіної з глиняним куманцем.

- 3953. Чи безпечний ваш посуд? // Чигиринські вісті. – Чигирин, 2006. – №84. – 28 жовтня. – С.5-6.**

Про необхідність правильно орієнтуватися серед розмаїття кухонного посуду.

Шкідливими можуть виявитися навіть, здавалося б, бездоганні на перший погляд порцеляна і фаянс, якщо халтурники дідівським способом покрили вироби давно забороненою поливою з вмістом свинцю.

- 3954. Чибісова Наталя. Ляльки на сторожі добра // Вечірній Київ. – 2006. – №2. – 5 січня. – С.16.**

Про експозицію виставки «Українська традиційна іграшка та лялька», яка відбулася в Національному музеї Тараса Шевченка. Було представлено експонати 20 майстрів із різних регіонів України з різноманітних матеріалів (дерево, глина, тканина, солома, трава).

- 3955. Чмелик Роман. Співпраця львівських музеїв з приватними колекціонерами кінця ХХ – початку ХХІ ст. // Музеї народного мистецтва та національна культура: Збірник наукових праць / За редакцією доктора мистецтвознавства Михайла Селівачова. – К.: Златограф, 2006. – С.107-111.**

Згадано про безоплатну передачу колекції галицьких кахель ХІІІ–ХVІІ століть і ужиткової кераміки ХІХ–ХХ століть (понад 1000 пам'яток) найстаршим у Західній Україні колекціонером Петром Лінинським до Музею етнографії та художнього промислу у Львові.

- 3956. Чоловенко Анна. Магія гончарного круга // Говорить і показує Україна. – Київ, 2006. – №26. – 22 червня. – С.11.**

Про мистецтво гончарства. Подано згадку про Опішне, яке називають серцем українського гончарства та інформацію про свято «День гончаря», що 24-25 червня відбулося в Музеї народної архітектури та побуту України в Пирогово. Статтю проілюстровано фото гончаря за роботою.

- 3957. Чопенко Н.С., Семченко Г.Д., Кобец Н.Ю., Старолат С.В., Медвидь Н.Г., Аргунов Р.Н. Возможность изготовления шамотов из опошнанных глин неосвоенной зоны месторождения для изделий современного дизайна // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»: Збірник наукових праць: Тематичний випуск «Хімія, хімічна технологія та екологія». – Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2006. – №30. – С.174-179.**

Подано результати досліджень реологічних властивостей опішненських глин різних глибин залягання. Дослідження проводили з використанням методики С.П. Нечипоренко. Встановлено структурно-механічні типи глин. Рекомендовано галузь застосування досліджених глин.

- 3958. Шевченко Євген. Відроджймо народне іграшкарство! // Народне мистецтво. – 2006. – №3-4. – С.8-11.**

Про сучасне народне іграшкарство, яке було досить широко представлене на Всеукраїнській виставці «Українська народна іграшка», що відбулася в травні-липні 2006 року у виставковій залі Національної спілки майстрів народного мистецтва України в Києві. Найбільший розділ експозиції становила група глиняної іграшки: баранці, бички, вершники, іграшка-монетка, окарини, олені, півники, пташки, рибки, свистуни-коніки, скульптурна пластика малих форм. Глядачі відзначили високу

майстерність гончарів Івана Бойка, Надії Вербівської, Олександра Вільчинського, Лесі Денисенко-Єременко, Михайла Китриша, Марини Кривоніс, Ольги та Романа Мицканів, Юрія Нечая, Людмили Никитюк, Василя Омеляненка, Олександри Порохівник, Миколи Пошивайла, Людмили Філінської, Тетяни Шпак, Анжели Драч, Ганни Діденко. Високу оцінку отримали роботи майстрів гончарної пластики, які вже пішли із життя – Михайла Галаса, Григорія Денисенка, Надії Протор'євої, Олександри Селюченко, Сергія Танадайчука, Ольги Шиян. Статтю проілюстровано фото глиняних виробів.

- 3959. Шевченко Є.І. Гома Галина Іванівна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.126.**
Про майстриню художньої кераміки із с.Чабарівка Гусятинського району Тернопільської області, яка у своїх глиняних ляльках відтворює життя і побут українського народу. Подано фото майстрині та її глиняних виробів.
- 3960. Шевченко Н.В. Глушко Сергій Володимирович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.690.**
Про гончаря, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України із с.Лупареве Жовтневого району Миколаївської області, який виготовляє набори для вина, дзбанки, вази, баньки, дотримується грецького стилю в техніці випалювання, проводить експерименти з відновлення гончарних технологій античності. Подано фото гончаря та його глиняної посудини.
- 3961. Шевчук Анатолій. Глиняна козяна Лесі Денисенко-Єременко // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.28-30.**
Про життя та творчість майстрині гончарної справи Лесі Денисенко-Єременко з Василькова. Подано фото робіт мисткині.
- 3962. Шерстюк В.В. Пам'ятки доби пізньої бронзи на території та в околицях Більського археологічного комплексу // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.96-99.**
Про пам'ятки доби пізньої бронзи на території Більського городища. Подано малюнок горщика ранньозрубного часу з околиць Охтирки.
- 3963. Шерстюк В'ячеслав. Археологічна розвідка в Решетилівському районі // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.56-60.**
Про науково-пошукові роботи на території Сухорабівської, Каленівської та Шилівської сільських рад Решетилівського району, які велися влітку 2005 року Решетилівським загonom охоронної археологічної експедиції Центру охорони та досліджень пам'яток археології управління культури і туризму Полтавської облдержадміністрації. Серед знахідок – фрагменти глиняного посуду.
- 3964. Шилов Юрій. Смугаста археологія // Персонал Плюс. – Київ, 2006. – №35. – 31 серпня – 7 вересня. – С.11; №36. – 8-14 вересня. – С.11.**
Подано згадку про глиняні вироби трипільської цивілізації.

- 3965. Шимко Вікторія. Керамтехнікум запрошує на свято // Зоря Полтавщини. – 2006. – №170. – 31 жовтня. – С.4.**
Про історію та сьогодення Миргородського керамічного технікуму імені Миколи Гоголя, якому виповнюється 110 років.
- 3966. Шимко Вікторія. Унікальні шедеври // Прапор перемоги. – Миргород, 2006. – №42. – 24 травня. – С.3.**
Статтю присвячено 110-й річниці заснування Миргородського керамічного технікуму імені Миколи Гоголя. Згадано імена Опанаса Сластьона, Василя Кричевського, Софії Налепинської-Бойчук.
- 3967. Шинкаренко Дмитро. Допоки сходить сонце // Народне мистецтво. – 2006. – №1-2. – С.21-24.**
Про симпозіум гончарного мистецтва 2005 року в Чигирині. Подано інформацію про подорож учасників симпозіуму до Опішного. Згадано Григорія Денисенка, Олександра Ганжу, Олександрю Селюченко, Гаврила Пошивайла, Михайла Китриша. Представлено фото гончарів: Олександра Вільчинського, Василя Полтавця, Сергія Спасьонова, Ігоря Кривенця, Ярослава Спасьонова, Івана Бобкова, Сергія Тодорчука, Юлії Козятник, Миколи Іващенко, Ярослави Вереш, Ігоря Науменка, Анатолія Байди, та їх виробів.
- 3968. Шинкаренко Дмитро. Пагіння з інституту імені Бойчука // Образотворче мистецтво. – 2006. – №3. – С.48-51.**
Про випускників Київського державного інституту декоративно-прикладного мистецтва та дизайну імені Михайла Бойчука, які працюють у галузі кераміки. Названо імена керамістів Івана Бобкова, Юлії Козятник, Ольги Гаврилової, Максима Кунця, Дмитра Шинкаренка. Подано фото їх робіт.
- 3969. Шмагало Ростислав. Мистецько-освітня політика Австро-Угорщини і Закарпаття // Вісник Львівської національної академії мистецтв: Ерделівські читання: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю створення першого художнього навчального закладу на Закарпатті. – Ужгород: Гражда, 2006. – Спецвипуск II. – С.22-32.**
Про створення перших у Закарпатті гончарних шкіл в Ужгороді, Виноградіві, Хусті.
- 3970. Шот Микола. Дзвенять вироби талантом гончаря // Урядовий кур'єр. – 2006. – №139. – 28 липня. – С.9.**
Про гончаря, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України Василя Бардачевського. Вироби гончаря певною мірою нагадують тріпільські. Подано фото Василя Бардачевського, який демонструє власні вироби.
- 3971. Шпак Т.І. Герасименки // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.533.**
Про родину гончарів із Вінниччини – Агафона Якимовича та його синів Якима та Якова, які створювали яскраві традиційні за формою, оздоблені рослинним та геометричним орнаментами куманці, полумиски, тарелі, горщики, іграшки, фігурний посуд, а також чайні та столові сервізи. Виготовляли полив'яний

цеглясто-червоний посуд, мальований рудим, зеленим та білим ангобами. Їхні вироби експонувалися на всесоюзних та міжнародних виставках. Подано фото гончарного виробу.

- 3972. Шпак Т.І. Герасименків братів музей-садиба // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.533.**
Про музей-садибу майстрів гончарного мистецтва – братів Якіма та Якова Герасименків. У фондах музею представлено вироби братів Герасименків, А. Гончара, М. Бабака, Ф. Міщенка, Т. Шпак та інших майстрів.
- 3973. Шпак Т.І. Гончар Андрій Семенович // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.145.**
Про гончаря з Бубнівки Вінницької області. Подано фото глиняного виробу Андрія Гончара.
- 3974. Шрамко Б.А. Деякі підсумки досліджень Більського городища // Більське городище та його округ: (до 100-річчя початку польових досліджень). – К.: Шлях, 2006. – С.5-18.**
Про результати досліджень величезного й складного археологічного комплексу, яким є Більське городище. Згадано дослідників: Василя Городцова, Бориса Гракова, Олександра Супруненка, Юрія Бойка, Ірину Шрамко, які займалися вивченням Більського городища. Під час розкопок Західного й Східного укріплень було виявлено залишки глиняної печі, підпілля якої було заповнене ліпленою керамікою VI ст. до н.е. Статтю проілюстровано малюнками глиняної печі з отворами в склепінні, а також уламка глиняної ливарної форми.
- 3975. Шрамко І.Б., Задніков С.А. Культіві споруди VI ст. до н.е. Західного Більського городища // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.12-28.**
Про археологічні дослідження Західного укріплення Більського городища, під час яких було виявлено глиняні вироби та їх фрагменти. Статтю проілюстровано малюнками гончарних знахідок.
- 3976. Шрамко І.Б. Ранній період в історії геродотівського Гелону (за матеріалами розкопок зольника №5) // Більське городище та його округ: (до 100-річчя початку польових досліджень). – К.: Шлях, 2006. – С.33-56.**
Підсумовано результати багаторічних авторських досліджень зольника №5 Західного укріплення грандіозної фортеці скіфського часу – Більського городища. Здобуті під час розкопок нижнього горизонту пам'ятки матеріали дозволяють охарактеризувати матеріальну й духовну культуру її перших поселенців, що досі було «білою плямою». Серед них найбільш чисельні та інформативні – фрагментовані та цілі глиняні вироби. Охарактеризовано форми й декор різних їх типів. Після порівняння знахідок із керамікою синхронних та більш ранніх пам'яток сусідніх регіонів зроблено висновок про датування раннього шару зольника межею третьої – четвертої чверті VIII – початком другої чверті VII ст. до н.е. На думку автора, перші поселенці пам'ятки принесли з собою традиції, притаманні західним

областям українського лісостепу, передовсім – Дніпровському Лісостеповому Правобережжю. Висновки підтверджено результатами дослідження металевих та кістяних речей з пам'ятки. Статтю проілюстровано зображеннями фрагментів та реконструйованих форм глиняних виробів.

3977. Штанкіна Ірина. Батуринські кахлі кінця XVII – початку XVIII ст. // Народознавчі зошити. – 2006. – №1-2. – С.73-83.

Прозначнуколекцію кахель, сформовану під час археологічних досліджень Батурина, яка зберігається у фондах Батуринського історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця» та Чернігівського історичного музею імені Василя Тарновського. Висвітлено історію рельєфних поліхромних і монохромних кахель, датованих кінцем XVII – початком XVIII століття. Охарактеризовано кахельні печі, проведено аналогії зі спорудами даного типу, виявленими на територіях Білорусі та Росії. Згадано про важливу роль поліхромних плиток для підлоги в організації інтер'єру. Подано інформацію про теракотові кахлі; простежено історію їх появи в батуринському кахельному виробництві. Акцентовано увагу на декорванні кахель, зокрема ґрунтовно проаналізовано основні мотиви й орнаментальні композиції. Зроблено висновок про вплив бароково-ренесансних традицій у батуринському кахлярстві.

Висловлено припущення, що батуринські кахлі виготовляли на замовлення Івана Мазепи запрошені майстри із залученням місцевих ремісників; запозичені навички приїжджих майстрів стали передумовою розвитку батуринського виробництва полив'яної кераміки. Окрім того, авторка гадає, що аналогії в кахлярстві на основі форми та декору можуть свідчити про активну мігранцію готових виробів і матриць, але зазначила, що метод пошуку аналогій може бути додатний лише для порівняння й не дає можливості зробити висновок про походження виробів. До статті подано ілюстрації фрагментів кахель кінця XVII – початку XVIII століття.

3978. Шулик Н. Без кераміки Опішня не Опішня // Голос Зіньківщини. – 2006. – №60. – 2 серпня. – С.1.

Про візит голови Полтавської облдержадміністрації Валерія Асадчева до Опішного, під час якого відбулася зустріч з керівництвом району і селища. У залі засідань селищної ради за круглим столом кожен мав змогу висловити свою думку щодо бачення майбутнього селища і гончарства зокрема. Статтю проілюстровано фото гончарних виробів.

3979. Шулик Н. Прощай, фестиваль! // Голос Зіньківщини. – 2006. – №46. – 15 червня. – С.1.

Про урочисте закриття III Всеукраїнського гончарського фестивалю «Опішне-2006» в Опішному. Згадано уславлених опішнянських гончарів: Василя Омеляненка, Михайла Китриша, Миколу Пошивайла, а також директора Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України Олеса Пошивайла.

3980. Шуткевич Олеса. «Творчі обжинки» народних умільців // Вінницька газета. – 2006. – №130. – 2 листопада. – С.6.

Про п'ятдесят восьму щорічну виставку образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва у Вінниці. Експозицію було розгорнуто у великій виставковій залі Вінницького краєзнавчого музею. Серед експонатів відвідувачі могли побачити гончарні вироби. Згадано про автора неповторних глиняних робіт Володимира Танцюру із села Голубече Крижопільського району.

3981. Щербаківський В. Українське мистецтво. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – Вип.2. – 146 с. (Наукова спадщина Полтавщини).

Про історію та розвиток українського мистецтва. Окремі розділи книги присвячено українському гончарству, техніці виготовлення глиняних виробів та порцеляні. Названо гончарні осередки: Опішне, Дибинці, та відомих гончарів: Ночовника, Гладиревського, Поросного, Масюка. Згадано про фаянсові фабрики в Корці (Волинь), Одесі, а також про фабрику пана Миклашевського у Чернігівщині, де виробляли надзвичайно якісну порцеляну. Книгу проілюстровано фото гончарної майстерні, гончарних горен, глиняного посуду та кахель.

3982. Щербань А.Л. Глиняні кружала та катушкоподібні вироби з Більського городища (аналіз гіпотези В.О.Городцова) // Більське городище та його округа (до 100-річчя початку польових досліджень). – К.: Шлях, 2006. – С.116-119.

Проаналізовано гіпотезу видатного російського археолога та керамолога Василя Городцова про призначення глиняних кружал і катушкоподібних виробів з Більського городища (Полтавщина) як застібок для одягу на основі матеріалів розкопок ученого та знахідок 1950-х – початку 2000-х років. Зроблено висновок, що, загалом вона є хибною. Після дослідження слідів спрацьованості на досліджуваних виробах та приведення експериментів висловлено авторську версію щодо їх призначення, зокрема про те, що переважну більшість кружал з Більського городища використовували під час прядіння ниток за допомогою веретена, а на катушкоподібні вироби намотували нитки.

3983. Щербань А.Л., Рахно К.Ю. Глиняні черпаки початку доби раннього заліза з пам'яток поблизу Диканьки // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2006. – №2. – С.29-36.

Уперше проаналізовано форми, технологію виготовлення та декорування глиняних ліплених черпаків, фрагменти яких знайдено під час археологічних розвідок на ранньоскіфських поселеннях поблизу селища Диканька (Полтавщина). Звернено увагу на їх конструктивні особливості, зокрема моделювання вух. Виявлено, що більшість таких виробів мали лисковану поверхню чорного кольору та складні ритовані орнаменти. Характерною їх прикметою є геометричні візерунки – прямі й хвилясті лінії, трикутники, ромби, «мальтійські хрести», розташовані у шаховому порядку квадрати. Простежено культове значення цього виду посуду, який досить часто зустрічається на пам'ятках початку доби раннього заліза Дніпровського Лісостепового Лівобережжя. Деякі знахідки особливо виразно вказують на використання черпаків місцевим населенням для культових узлттів. Задля того, щоб уточнити призначення знайдених виробів, проведено керамологічний експеримент з їх моделювання та проаналізовано в широкому порівняльному

контексті семантику їх декору. Уперше в українській науці для з'ясування ролі й місця глиняних черпаків у побуті та культурі скіфської доби залучено типологічні паралелі, які виявлено в культурі Стародавньої Індії. Культове призначення й космогонічну семантику ковшів розкривають ведійські поховальні гімни та давні індоарійські обрядові тексти. Послідовно простежено відповідники цим уявленням у жрецькій практиці скіфів, саків та усунів, євразійському шаманізмі, а також есетинському у епосі та традиційній культурі осетинів, яка зберегла чимало реліктів скіфського часу. На цій підставі зроблено висновок, що ковші та черпаки могли слугувати як жрецькі та шаманські атрибути, які в індоарійській, давньоіранській і деяких інших культурах наділялися дуже високим знаковим статусом і були задіяні в міфологічному творчому акті. Аналіз орнаментики на тлі етнографічних паралелей та даних стародавніх писемних джерел підтверджує гіпотезу про їх причетність до хліборобських обрядодій і релігійних уявлень населення доби раннього заліза.

3984. Щербань Анатолій. Міфічний сюжет на кружалі скіфського часу // Артанія. – 2006. – Кн.7. – С.78-79.

У популярній формі викладено авторську версію тлумачення унікального піктографічного зображення на глиняному кружалоподібному виробі V ст. до н.е. з городища біля с.Книшівка в Полтавщині. Детально описано параметри виробу та малюнок на ньому. Подано авторський малюнок. Зроблено висновок про те, що, найбільш імовірно, на цьому виробі зображено давній землеробський міф, покликаний сприяти родючості шляхом викликання дощу.

3985. Щербань О. Музеї кераміки в гончарних навчальних закладах Опішного (кін. XIX – початок XXI ст.) // Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею. – Одеса: Астропринт, 2006. – С.84-85.

Про музеї, створені при гончарних навчальних закладах Опішного. Названо: Опішненську зразкову навчальну майстерню Полтавського губерньського земства (1894–1899); Опішненську керамічну кустарно-промислову школу (1925–1932); Опішненську школу майстрів художньої кераміки (1936–1941); Опішненське училище художніх промислів – філіал Решетилівського СПТУ №28 (1986–1998); Державну спеціалізовану художню школу-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», а також Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному. Подано згадку про археолога й етнографа Івана Зарецького, кераміста Івана Бойченка, видатного архітектора й живописця Василя Кричевського, кераміста-технолога Петра Вауліна.

3986. Щербань Олена. Музей в Опішному як осередок збереження і розвитку місцевого гончарства // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – Вип.IV. – С.256-258.

Про історичний розвиток гончарного промислу Опішного, що стало передумовою для створення в березні 1986 року Музею-заповідника українського гончарства. Подано інформацію про роботу музею-заповідника та його структурних підрозділів, а також про «Колегіум мистецтв у Опішному», який, окрім іншого, є творчою базою для проведення симпозіумів та фестивалів гончарства.

- 3987. Щербань Олена. Діяльність Опішнянської керамічної кустарно-промислової школи (1925–1932 рр.) // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2005 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – С.193-206.**

Про діяльність Опішнянської керамічної кустарно-промислової школи впродовж 1925–1932 років, про яку досі в науковій та науково-популярній літературі траплялися лише окремі згадки. Відтворено історію функціонування закладу, з'ясовано його мету, проаналізовано навчальні програми, методикку викладання гончарства, вплив на гончарний промысел Опішнього. Згадано імена керамологів (Юрія Лашука, Віктора Міщанина), мистецтвознавців (Віталія Ханка, Олени Клименко). Подано спогади колишнього учня школи Василя Бабанського та визначної опішнянської малювальниці Мотрони Назарчук. Названо імена викладачів (Івана Бойченка, Івана Голкала, Куца, Сітка, Петра Шумейка, Івана Ксьонзенка, Петра Кононенка, Ольги Бойченко); учнів школи (Наталі Оначко, Олени Кононенко, Анастасії Калужної, Федора Касали, Федора Зуба, Івана Германа, Андрія Зеленського, Миколи Пилипенка, Трохима Демченка); гончарів, які працювали в гончарній майстерні, що діяла при школі наприкінці 1920-х років (Петра Хоменка, Олексія Репки, Семена Хлоня, Івана Білика, Семена Животовського, Наталі Оначко, Марії Кришталь, Марії Городничої, Зінаїди Линник, Мотрони Каші); гончарів, які працювали в артлі «Художній керамік», створеної на базі гончарної майстерні (Петра Хоменка, Івана Козака, Степана Отченашка, Наталі Оначко, Марії Кришталь, Івана Білика, Наталі Боцьви, Миколи Пилипенка, Анатолія Шкурпели). Введено до наукового обігу значну кількість нових джерел, віднайдених під час польових експедицій по Опішньому, керамологічних експедицій до архівів та музеїв Києва й Полтави.

- 3988. Щербань Олена. Потрави з полив'яних мисок // Зоря Полтавщини. – 2006. – №32. – 1 березня. – С.3.**

Безсмертний твір класика української літератури Івана Котляревського «Енеїда» є важливим джерелом для пізнання побуту та звичаїв мешканців Полтавщини кінця XVIII століття. Його пізнавальні можливості досі не вичерпано. У статті в популярній формі викладено результати наукового вивчення епізодів, у яких згадано глиняний посуд: горщики, миски, тарілки, кухлі, чарки, барильця, носатки, макітри. Звернено увагу на використання як посуду кахель. Проаналізовано контекст згадок про ці вироби, назви та рецепти страв і напоїв, які в них готували чи з них споживали. Зроблено висновок про те, що наприкінці XVIII століття побутовав такий самий асортимент глиняного посуду, що й у XIX столітті.

- 3989. Щоб майстри творили // Урядовий кур'єр. – 2006. – №106. – 8 червня. – С.1, 4.**

Статтю проілюстровано фото Миколи Пошивайла за гончарним кругом з глиняними виробами.

- 3990. Юренко С.П. Волинцівська культура // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.73.**

Про волинцівську культуру – археологічну культуру доби раннього середньовіччя

(VII–VIII ст.), у період якої значного розвитку набули ремесла, зокрема гончарне. Центром ремесла та торгівлі було Битицьке городище. Подано фото глиняних виробів з цього городища.

- 3991. Юрченко-Микита О.В. Горват Ганна Андріївна // Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.6. – С.233-234.**

Про заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України, скульпторку із Закарпаття. Серед робіт – гончарні композиції, скульптури. Подано фото мисткині та її творів.

- 3992. Юрчик Марина. Кам'яницький потік подружжя Беленів // Новини Закарпаття. – Ужгород, 2006. – №107. – 29 серпня. – С.8.**

Про виставку мистецького подружжя Магдаліни та Михайла Беленів, яка відбулася 23 серпня в залах Закарпатського музею народної архітектури і побуту. В експозиції було представлено гончарні вироби.

- 3993. Явір Орися. Одрокнення Магдаліни // Новини Закарпаття. – Ужгород, 2006. – №29-30. – 7 березня. – С.14.**

Про творчість художниці Магдаліни Пуглик-Белень, яка для виготовлення своїх робіт, окрім інших матеріалів, використовує глину. Подано фото мисткині.

- 3994. Ямковий Леонід. У Трипіллі під Києвом створено Музей трипільської культури // Молодь України. – 2006. – №11. – 23-29 березня. – С.14.**

Про Музей трипільської культури, що під Києвом, головною частиною експозиції якого є гончарні вироби, які з'явилися за 2, 3, 4 тисячі років до єгипетських пірамід. Подано фото музею; трипільської хати (ще не обмазаної глиною) та глиняні вироби наших пращурів.

- 3995. Яновська Людмила. Усе почалося із розбитої макітри... // Вечірній Київ. – 2006. – №88. – 19 травня. – С.6.**

Про гончаря Романа Чмерука з Києва, який працює в батьківському обійсті в містечку Погребище у Вінниччині. Згадано про подружжя гончарів із Луцька – Валерія та Раїсу Ленартовичів.

- 3996. Яношак-Пшибила О.Я. Керамічні вироби народних майстрів та дизайнерські аспекти мистецької практики // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. – Харків: Харківська державна академія дизайну і мистецтв, 2006. – №4. – С.64-70.**

Створювані талановитими народними майстрами гончарні вироби здавна займають вагомe місце в повсякденному побуті українців. Кераміка стала незамінним елементом дизайнерських рішень екстер'єрів та інтер'єрів громадських будівель тощо. Названо імена мистців Коломиїської та Косівської шкіл кераміки, означено особливості їх творчості, основний асортимент виробів.

- 3997. Ярмаркування по-президентськи // Село полтавське. – 2006. – №34. – 23 серпня. – С.2.**

Про Сорочинський ярмарок у Полтавщині, який відвідав Президент України Віктор

Юценко. Він придбав на ярмарку близько десятка речей, серед яких килим, сорочка, глиняний посуд.

3998. Ясень Микола. За кованою брамою – Трипілля // Віче. – 2006. – №1-2. – С.74-77.

Про музей у знаменитому Трипіллі в Київщині, де можна побачити праукраїнський календар, випити води з глека, успадкованого від пращурів, помилуватися скринями, в яких колись зберігалися коштовності й неповторні обереги. Статтю проілюстровано малюнками трипільських глиняних виробів.

3999. Ясиновський Валерій. Гончарський дивограй // Сільські вісті. – 2006. – №98. – 26 серпня. – С.5.

Про IV Всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2006», учасниками якого були Сергій Радько (Межиріч, Черкащина), Євген Поступайло (Чигирин, Черкащина), Василь Мельник (Крутьки, Черкащина), Леонід Нагірняк (Київ), Сергій Тодорчук (Васильків, Київщина), Юлія Козятник (Малютянка, Київщина), Олександр Яровий (Яготин, Київщина), Олександр Шафіров, Іван Бобков, Сергій Спасьонов (Київ), Світлана Качан (Хомуць, Полтавщина), Ігор Іванюк (Пирятин, Полтавщина), Юрій Нечай (Кременчук, Полтавщина), Вадим Мельник (Коболчин, Чернівецьщина), Іван Гончар (Коболчин, Чернівецьщина), Дмитро Каганюк (Соснівка, Львівщина), Іван Рйопка (Косів, Івано-Франківська обл.), Оксана Мартинович-Смеречинська (Соснівка, Львівська обл.).

4000. Ясиновський Валерій. Гончарський дивограй. Чигирин-2006 // Народне мистецтво. – 2006. – №3-4. – С.45-47.

Про IV Всеукраїнський молодіжний симпозіум гончарного мистецтва «Чигирин-2006». Організований зусиллями Міністерства культури і туризму України, Національної спілки майстрів народного мистецтва України, Національного історико-культурного заповідника «Чигирин» та редакції газети «Сільські вісті» форум зібрав молодих майстрів глини з різних куточків України. Висвітлено окреслені організаторами завдання для конкурсантів. Названо імена учасників симпозіуму та подано стислу характеристику їх творчості. Висловлено ідею про створення Чигиринського музею народного мистецтва. Подано фото глиняних виробів Юрія Нечая, Леоніда Нагірняка, Сергія Тодорчука, Світлани Качан, Дмитра Каганюка та Оксани Мартинович-Смеречинської, Олександра Шафірова, Євгена Поступайла, Олександра Ярового, а також групове фото учасників і організаторів цього дійства – справжнього дивограю мистецької фантазії.

4001. Ясиновський Валерій. Провісник // Сільські вісті. – 2006. – №20. – 17 лютого. – С.1-2.

Статтю присвячено 95-й річниці від дня народження визначного скульптора, живописця й колекціонера декоративно-ужиткового мистецтва Івана Гончара. Серед колекціонованих творів – кераміка. Подано фото мистця.

ДОДАТОК ПУБЛІКАЦІЙ ПРО УКРАЇНСЬКЕ ГОНЧАРСТВО, КЕРАМІКУ, КЕРАМОЛОГІЮ 2005 РОКУ

(періодичні видання, книги тощо)

- 1. Аббасов Алік Мамедович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.21.**
Про історика й краєзнавця, автора статті «Майстри української кераміки» (1967).
- 2. Алфесва Світлана Іванівна // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.29.**
Про українську художницю декоративно-ужиткового мистецтва, викладача Миргородського керамічного технікуму, яка 1964 року виготовила настінну плитку з глини «Катерина».
- 3. Аполлонов Іван Григорович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.37.**
Про художника декоративно-ужиткового мистецтва з Києва, який, окрім скла, займався художньою керамікою. Подано фото художника.
- 4. Бабич Оксана Олексіївна // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.45.**
Про майстриню кераміки, яка в 1930-х роках навчалася в Опішненській школі майстрів художньої кераміки, потім працювала на заводі будівельних матеріалів (майоліковий цех) в Нікополі Дніпропетровської області.
- 5. Баран В.Д. та ін. Етнічна та етнокультурна історія України: У 3 т. /В.Д.Баран, Л.Л.Залізник, В.М.Зубар, В.В.Німчук, В.В.Отрощенко, С.П.Сегеда. – К.: Наукова думка, 2005. – Т.1: Кн.2. – 512 с.**
З'ясовано особливості лінгво-культурного та антропологічного розвитку, етнічні та етнокультурні процеси населення території України від найдавніших часів

до початку XIII століття. Подано узагальнюючу характеристику гончарства цього періоду. Книгу проілюстровано малюнками глиняного посуду різних археологічних культур, знайденого під час археологічних розкопок.

- 6. Барон де Бей // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 56.**
Про французького археолога, етнографа, мандрівника, який у XIX столітті відвідав Опішне. Вивчав кераміку, вишивку, народні розписи, фольклор Полтавщини.
- 7. Білик (Білик-Пошивайло) Настя Савівна // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 73-74.**
Про заслуженого майстра народної творчості України, члена Національної спілки художників України, члена Національної спілки майстрів народного мистецтва України, майстриню художньої кераміки з Опішного Полтавської області. Подано фото мисткині за роботою.
- 8. Білик Іван Архипович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 73.**
Про члена Національної спілки художників України, лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка майстра малої скульптури, українського гончаря з Опішного Полтавської області. Подано фото майстра за роботою.
- 9. Біляк Василь Андрійович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 78.**
Про члена Національної спілки художників України, українського гончаря-скульптора з Опішного Полтавської області.
- 10. Богданов Володимир Якович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 81.**
Про українського скульптора і кераміста, автора глиняного панно «Сім'я» (1963).
- 11. Буйнов Ю.В. Поселение и грунтовой могильник бондарихинской культуры у хут.Марки Полтавской области // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2005. – №1-2. – С.3-9.**
Подано узагальнюючу характеристику археологічних матеріалів, які походять зі зруйнованої ділянки поселення та ґрунтового могильника поблизу хутора Марки в околиці Полтави у середині 1980-х років. Зроблено висновок про їх належність до старожитностей малобудківського етапу бондарихинської культури та синхронність віднайдені кераміки з матеріалами білогрудівської культури. Подано малюнок фрагментів глиняних виробів.
- 12. Вакула Раїса Савівна // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 108-110.**

Про члена Національної спілки художників України, художницю декоративно-ужиткового мистецтва із Буд Харківської області. Працювала в Будянському фаянсовому заводі. Виготовляла декоративні тарелі та посуд. Подано фото мисткині та її робіт.

- 13. Васильківська майоліка: Буклет. – Васильків: ПП «Васильківська майоліка», 2005. – 1 лист.**

Про ПП «Васильківська майоліка» – одне з підприємств із виробництва художніх глиняних виробів в Україні. Підприємство випускає близько шістдесяти зразків різноманітних виробів. Це – посуд, речі господарського призначення (макітри, глечики, кухлі тощо). Подано фото глиняних виробів.

- 14. Види народних ремесел та художніх промислів // Лозко Галина. Українське Народознавство. – Харків: Див, 2005. – С.327-328.**

Подано інформацію про гончарство та кераміку в Україні. Названо гончарні осередки: Київ, Ніжин, Ічня, Опішне, Косів, Вінниця, Коломия, Мукачеве, Одеса, Ужгород, Черкаси.

- 15. Віцько Іван Михайлович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.134-135.**

Про народного художника України, видатного творця декоративно-ужиткового мистецтва з Полтави. Упродовж 1966–1984 років був головним художником Полтавського фарфорового заводу. Подано фото мистця та його творів.

- 16. Головка І.В. Давньоруські пам'ятки X–XIII століття середньої течії р.Удай X–XIII століття // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2005. – №1-2. – С.117-127.**

Про давньоруські пам'ятки X–XIII століть середньої течії р.Удай (Пирятинський район Полтавської і Прилуцький район Чернігівської областей). Серед археологічних знахідок – кераміка доби бронзи та пізньоскіфського часу, фрагменти ліпленого та гончарного посуду X – середини XIII століття. Подано малюнки знайдених глиняних виробів.

- 17. Гончарні вироби шевченківської тематики // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.171.**

Про глиняні статуєтки на Шевченківську тематику. Їх виготовленням займалися майстри Опішного (Василь Поросний, Федір Чирвенко), Поставмук, Хомутця та інших гончарних осередків. Подано фото робіт гончарів Полтавщини.

- 18. Горленко Володимир. Гончарство // Українці: Історико-етнографічна монографія: В 3-х томах. – К.: ІМФЕ ім.М.Рильського НАН України, 2005. – Т.2.**

Про гончарство – давній традиційний промисел. Названо осередки гончарного виробництва: у Київщині – Дибинці, Васильків, Канів, Нові Петрівці, Моринці, Гнилець; у Полтавщині – Опішне, Хомутець, Комишня; у Чернігівщині – Ічня, Городня, Короп, Ніжин, Олешня; у Сумщині – Кролевець, Шатрище; у Поділлі – Бубнівка, Бар, Криштинці; в Івано-Франківщині – Косів, Пістинь, Коломия; у Закарпатті – Ужгород.

Хуст, Вільхівка та Дубовинка; у Харківщині – Ізюм, Нова Водолага; у Волині – Рокита, Дубровиця. Охарактеризовано особливості глиняних виробів, які виготовлялися в різних гончарних осередках. Статтю проілюстровано фото глиняного твору «Колядники» роботи Ганни Діденко.

- 19. Демченко Трохим Назарович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 16, 203-204.**

Про майстра художньої кераміки з Опішного Полтавської області. Подано фото мистця та його творів.

- 20. Домашні ремесла та художні промисли // Лозко Галина. Українське народознавство. – Харків: Див, 2005. – С. 326-327.**

Подано інформацію про домашні ремесла та художні промисли XIX–XX століть в Україні, серед яких – гончарство. Згадано найбільші центри гончарства – Опішне (Полтавщина), Ічня (Чернігівщина), Бубнівка (Вінниччина), Пістинь (Івано-Франківщина).

- 21. Жоголь Людмила. Ювілей київського фарфору // Мистецькі обрії 2004: Альманах: Науково-теоретичні праці та публіцистика. – К.: «Компас», 2005. – С. 427–430.**

Про Київський експериментальний кераміко-художній завод, якому виповнилося 80 років. Він започаткував свою історію як майстерня з виготовлення гончарних фарб. Пізніше завод займався виробництвом і постачанням підприємствам цих фарб, проводив експериментально-дослідну роботу в галузі технології фарфорового виробництва. Названо імена керамістів: Світлани Голембовської (Болзан), Лідії Митяєвої, Ольги Рапай, Галини Петрашевич, Івана Зноби, Івана Кавалерідзе, Оксани Жникруп, Вадима Щербини.

- 22. Загадки з іменами людей /Задум, упорядкування Г.І.Шведа. – Комсомольськ: ПЦ ДП «Ферротранс», 2005. – 10 с.**

Серед іншого подано українські народні загадки про глиняний горщик, про рогач і горщик.

- 23. Іванченко Павло Михайлович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 293.**

Про майстра художньої кераміки з Києва. Створив багато декоративних фарфорових та майолікових виробів. Подано фото його твору.

- 24. Іщенко Василь Андрійович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 308.**

Про гончаря із села Комишня Полтавської області. Використовував білу глину.

- 25. Каша Артем Савич // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн. 1. – С. 333.**

Про гончаря з Опішного Полтавської області.

26. Каша (Назарчук) Мотря Савівна // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.333.
Про малювальницю глиняних виробів, родом із села Малі Будища Зіньківського району Полтавської області. Подано фото майстрині.
27. Киричок Григорій Панасович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.342-343.
Про члена Національної спілки художників України, гончаря з Опішного Полтавської області. Подано фото майстра.
28. Китриш Михайло Єгорович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.345-346.
Про лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка, члена Національної спілки художників України, гончаря з Опішного Полтавської області. Подано фото подружжя Галини і Михайла Китришів.
29. Колода В.В. Слов'яно-хазарські відносини крізь призму нових археологічних даних з басейну Сіверського Дінця // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2005. – №1-2. – С.72-81.
Про археологічні дослідження басейну Сіверського Дінця. Подано малюнки знайденого глиняного посуду із Мохначанського городища, а також кераміки з городища Водяного.
30. Кононенко Петро Максимович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.378.
Про художника-кераміста із села Малі Будища Полтавської області. Подано фото майстра.
31. Кошеленко Анатолій Іванович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.395.
Про українського художника-кераміста з Опішного Полтавської області. Його твори: декоративний посуд, тематична пластика.
32. Краєзнавчого (Полтавського обласного) музею Шевченкіана // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.397-399.
Про колекцію предметів і документів, що стосуються історії зв'язків Тараса Шевченка з Полтавщиною та вшанування його пам'яті на території краю. Серед експонатів – художні вироби з глини Олександри Селюченко, Трохима Демченка з Опішного.
33. Кричевський Василь Григорович // Ротач Петро. Полтавська Шевченкіана: Спроба обласної (крайової) Шевченківської енциклопедії: У 2 кн. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – Кн.1. – С.407-408.

Про одного з найвідоміших мистців України ХХ століття. 1914 року працював у Опішному в Полтавщині як художник-кераміст. Був директором керамічного інституту в Миргороді. Подано фото мистця.

34. Кулатова І.М. Курган жаботинського часу на Інститутській горі у Полтаві // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2005. – №1-2. – С.39-41.

Подано відомості про знахідку ліпленого кубка жаботинського часу в зруйнованому похованні кінця VIII – початку VII століття до нашого часу на інститутській горі в Полтаві. Статтю проілюстровано малюнком кубка жаботинського часу із розгорткою орнаменту.

35. Орлюк Катерина. Виставки українського народного мистецтва – важливий чинник художнього життя в Україні 20–30-х років ХХ століття // Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2005. – Вип.12. – С.213-221.

Подано відомості про найбільш важливі виставки українського народного мистецтва, організовані у 1920-х – 1930-х роках в Україні. На першій виставці українського народного мистецтва (1936) заодно з іншими видами народного мистецтва представлено гончарні вироби майстрів Експериментальної гончарної майстерні при Музеї українського мистецтва. Названо імена братів Якими і Якова Герасименків, Івана Гончара, Павла Іванченка, Панька Мусієнка, С.Пучка, Марії Приймаченко. Подано фото експонатів з виставок.

36. Прокопець В.М. Лінійні та нелінійні оптичні властивості композитних керамічних матеріалів на основі SiC, AlN і Si₃N₄: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата фізико-математичних наук. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2005. – 20 с.

Про комплексне дослідження структурно-фазового складу лінійних та нелінійних оптичних властивостей глиняних композитних матеріалів на основі SiC, AlN і Si₃N₄. За спектрами оптичної провідності визначено значення забороненої зони для цих матеріалів та встановлено її залежність від концентрації нітриду алюмінію.

37. Селівачов Михайло. До проблеми районування українського народного мистецтва // Мистецькі обрії '2004: Альманах: Науково-теоретичні праці та публіцистика. – К.: Компас, 2005. – С.299-307.

Подано короткий екскурс в історію формування етнотериторіальних особливостей українського народного мистецтва, зокрема гончарства. Названо центри гончарства XVIII–XX століть – Житомирщина, Полтавщина, Чернігівщина (зокрема, орієнтовані на смаки вищих класів гончарні центри Ічня, Короп, Ніжин, Волокитине), Київщина (Гнилиць, Головківка, Здорівка, Сунки).

38. Супруненко О.Б., Пуголюк Ю.О. Археологічні розвідки у Полтаві та Полтавському районі // Археологічний літопис Лівобережної України. – №1-2. – С.132-147.

Про археологічні розвідки 2003 року на території Полтави і Полтавського району. Серед знахідок – ліплені горщики-урни з ґрунтового могильника бондарихинської культури, а також фрагменти глиняних виробів. Статтю проілюстровано малюнками глиняних виробів.

39. Україна й українці. Із збірки Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара»: [Календар]. – К.: УЦНК «Музей Івана Гончара», 2005. – 13 с.
Подано фото глиняної мальованої миски ХІХ століття із села Смотрич, Хмельниччина; кахлі 1849 року з Косова Івано-Франківської області.
40. Худаш Михайло. Опішня чи Опішне? (До етимології назви столиці українського гончарства) // Народознавчі зошити. – 2005. – №5-6. – С.682-688.
Про етимологію назви Опішне. Учений звернувся до матеріалів дослідження українського керамолога Олесь Пошивайла про походження назви селища. Згадано імена інших науковців: А.С.Череваня, Ю.М.Кругляка, А.П.Коваль, які писали про версії походження назви «Опішня».
41. Чайка Е.В. Дослідження процесу деформування ультрадисперсних оксидних порошків при холодному ізостатичному пресуванні з метою одержання високоміцної кераміки: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук. – Донецьк: Донецький національний технічний університет, 2005. – 21 с.
Про вирішення актуального завдання: формування з агрегованих ультрадисперсних оксидних складів пресовок із структурою, що забезпечує одержання конструкційної кераміки з високими властивостями. Визначено вплив порошків на процес холодного ізостатичного пресування, властивості одержаних складів і випаленої кераміки. З'ясовано, що для виготовлення якісної кераміки необхідна формувальна маса з рівномірною структурою, що складається з часток порошку. Визначено послідовність виготовлення глиняних виробів, що враховує різницю у властивостях вихідних порошків. З формувальної маси на основі діоксиду цирконію виготовлено дослідні партії виробів, що показали високі експлуатаційні властивості.
42. Черняк Л.П. Структура та властивості хімічно стійкої кераміки, синтезованої з використанням техногенної сировини: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора технічних наук. – Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2005. – 37 с.
Про розробку фізико-хімічних засад технології виробництва хімічно стійкої кераміки з підвищеними експлуатаційними властивостями (рівновисокою кислото- та лугостійкістю) з максимально можливим використанням техногенної сировини. На основі результатів системних досліджень сформульовано і науково обґрунтовано закономірності формування кристалізаційних структур, що забезпечують високу хімічну стійкість кераміки, у тому числі при швидкісних режимах випалювання. З'ясовано, що рівновисока кислото- і лугостійкість керамічних матеріалів можуть бути досягнені під час формування кристалізаційних структур із мас на основі природної та техногенної сировини, хіміко-мінералогічний склад якої зумовлює фазові перетворення при випалюванні в системах $\text{CaO-SiO}_2\text{-Al}_2\text{O}_3\text{-Fe}_2\text{O}_3\text{-SiO}_2\text{-Al}_2\text{O}_3$, $\text{SiO}_2\text{-Al}_2\text{O}_3\text{-Fe}_2\text{O}_3\text{-CaO}$. Виявлено позитивний вплив анортиту, гематиту, корунду як фазових складників кристалізаційної структури кераміки на підвищення ступеня, що відображав фактори змін фазового складу та пористості.

- 43. Чумарна Марія. З початку світу: Україна в символах. – Львів: Сполом, 2005. – 288 с.**
Спроба аналізу українського світогляду й культури крізь призму обрядового календаря, етимології слів і орнаментальних символів. Досліджено семантику орнаментики гончарних виробів та деміургічність професії гончаря. Згадано про відбитки жіночих пальців на трипільській кераміці. Удоданому словнику українських символів розглянуто символіку горнятка. Книгу проілюстровано мальовкою трипільських, старогрецьких та черняхівських глиняних виробів.
- 44. Шерстюк В.В. Кераміка зрубного часу із поселення в ур.Рубіжне поблизу Більського городища // Археологічний літопис Лівобережної України. – 2005. – №1-2. – С.10-13.**
Подано характеристику гончарного комплексу зрубного часу із поселення в ур.Рубіжне біля с.Котельва. Фрагменти посуду репрезентують типовий набір кераміки зрубних племен. Статтю проілюстровано малюнками фрагментів кераміки зрубного часу.
- 45. Щербак Василь. Українська порцеляна ХХ століття: особливості розвитку, художні ознаки // Українська академія мистецтва: Дослідницькі та науково-методичні праці. – К.: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури, 2005. – Вип.12. – С.205-213.**
Про історію розвитку порцелянового виробництва в Україні впродовж ХХ століття. Названо порцелянові заводи: Баранівський, Барашівський, Довбиський, Коростенський, Волокитинський, Полонський, Київський експериментальний кераміко-художній. Наприкінці 60-х років ХХ століття споруджено заводи в Бориславі (Львівщина), Дружківці (Донеччина), Полтаві, Синельниковому (Дніпропетровщина), Сумах, Тернополі. Названо асортимент продукції та імена майстрів, що створювали порцелянові шедеври – З.Мосійчук, М.Романюк, М.Котенко, П.Мусієнко, І.Віцько, В.Панащатенко, М.Коломієць, М.Воєнкова, І.Ткаченко, В.Клименко-Жукова, В.Павленко, Г.Павленко-Черниченко, М.Тимченко, П.Іванченко, Г.Малицький, О.Ярош, П.Печорний, С.Болзан, О.Жникруп, О.Крижанівський, В.Покозовська, О.Рапай, Т.Токаренко, В.Трегубова, В.Щербина, О.Ружонкова, С.Сарапова, А.Діброва, В.Ковальчук, П.Тарасенко. Подано фото порцелянових виробів.
- 46. Яньшин Гарій. Рецепты народной медицины // Гиппократ – Digest. – 2005. – №5. – С.25.**
Про лікувальні властивості глини та способи застосування її при різних хворобах.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

- А**башин Василь 88
 Аббасов Алік Мамедович 104
 Адаменко Станіслав 88
 Акимов Г.Я. 7, 8, 10, 91
 Акоюн Олеся 8
 Аксьоненко (Галушко) Наталя 88
 Алексєєв Петро 88
 Алфєєва Світлана Іванівна 104
 Альта Людмила 8
 Андрієнко Т.П. 8
 Андрусів С. 30
 Андрушенко Оксана 2, 7, 8, 104
 Антоненко Аліса 9
 Антошкіна Л.І. 9
 Аполлонов Іван Григорович 104
 Аргунов Р.Н. 94
 Аронець Василь 88
 Арсенич П.І. 9
 Арсєнтьєв Андрій Валерійович 57
 Артем'єв А.В. 80
 Архимович В. 23
 Архипова Є.І. 9
 Асадчев Валерій 98
 Асламова Наталя 84
 Атамас Іван 33
 Атамас Петро 33
 Афродіта 77
 Афродіта Ольвійська 9
Бабак М. 97
 Бабанський Василь 101
 Бабенко Наталя 65
 Бабенко Олександр 13, 40
 Бабинський Микола 14
 Бабич Оксана Олексіївна 104
 Бабков Сергій 88
 Багрій Іван 88
 Байда Анатолій 82, 96
 Байда Вишневецький Дмитро 36
 Бакуменко К.И. 9
 Бакусєвич Володимир 23, 88
 Бакусєвич Мар'ян 23, 88
 Бакусєвичі 62
 Балицький Андрій 88
 Балицький Павло 88
 Балицький Степан 88
 Баран В.Д. 104
 Баран Р.Р. 10
 Баранов Петро 88
 Баранюк Іван 28, 86, 88
 Баранюк Михайло 28
 Баранюк П. 38
 Барбашов В.И. 10
 Бардачевський Василь 24, 96
 Барон де Бей 105
 Баронч Тадей 88
 Батистяк Іван 88
 Батура Л. 10
 Бахматюк Олекса (Олександр)
 28, 38, 45, 48, 60, 86, 88
 Бацуца Яків 29, 32, 59, 88
 Бездільний Микола 88
 Безіна Л. 10
 Безпалків Ольга 38, 49, 62, 64
 Безрукова Тетяна 10
 Безтілесний Степан 88
 Бей Василь Іванович 55
 Бейдин Г.В. 9, 11
 Бейсюк Оксана 84, 88
 Бекетова Ірина 11
 Белені 102
 Белень Михайло 102
 Белень-Пуплик Магдаліна 88, 102
 Белько Олег 11
 Бердник-Отнякіна Ольга 80
 Бережний Іван 25, 88
 Береза Зеновій 49, 88, 91
 Береза І. 30
 Береза Т. 30
 Бері Барох 88
 Бєро Євген 40
 Бєседін Василь 84
 Бібік Іван 44, 45, 88
 Біда Н. 49
 Бідасюк Прокіп 88
 Білий Іван 88
 Білик Іван Архипович 25, 29,
 56, 82, 85, 87, 88, 101, 105
 Білик Василь 88
 Білик В'ячеслав 88
 Білики 82
 Білик-Пошивайло Анастасія 57,
 59, 69, 76, 84, 88, 105
 Білокур Катерина 85
 Білоокій Карпо 29, 32, 88
 Білоскурський Осип 88
 Білоус В. 30
 Біляєва С.О. 12
 Біляк Василь Андрійович 25, 105
 Біляшівський Микола 88
 Бірюкова Інна 12
 Бірюльов Ю.О. 12
 Бланк Олена 83
 Бобков Іван 10, 44, 48, 82, 93,
 96, 103
 Богданов Володимир Якович 105
 Богинський Леонід 9, 23, 30,
 48, 87, 91
 Богородиця 46
 Боднарчук В. 30
 Божинський Н.І. 12
 Бойко Іван 24, 84, 92, 95
 Бойко Юрій 97
 Бойченко Іван 82, 100, 101
 Бойченко Ольга 101
 Бойчук Михайло 15, 68, 96
 Бокотей Андрій 23, 30, 38,
 62, 88
 Болзан С.111
 Боліла Людмила 12, 13
 Бондар Ірина 13
 Бондар Надія 13
 Бондаренко А.А.
 Бондаренко В.В. 14

- Бондаренко Т.О. 14
 Борисенко Валентина 2, 4
 Борисенко Л. 85
 Бородзянський Григорій 32
 Боцьва Наталя 101
 Брокгауз 55
 Брюховецький Михайло 33
 Брюховецький Никон 88
 Брюховецький Яків 10, 14, 33, 44, 82
 Бубико Джованна 3
 Будняк Галина 14
 Буйнов Ю.В. 14, 15, 105
 Букреева Оксана 19
 Бунятян К.П. 43
 Бура-Мацалура Віра 15
 Бурдо Н.Б. 15
 Бутко Олексій 88
 Бушуева Катерина 15
 Чакаренко О.Г. 55
 Вакула Раїса 88, 105
 Вакуленко Микола 15, 24, 48, 63, 88
 Вакуленко Олександр 15, 45
 Вакуленко Тамара 45
 Вакулик Любов 15
 Варвинський Микола 82
 Васерук Аліна 16
 Василенко Віктор Іванович 34, 88
 Василенко Віктор Михайлович 75, 88
 Васильев А.Д. 7
 Ваулін Петро 88, 100
 Вдовин Віктор Іванович 92
 Вдовин Володимир 92
 Вдовин Іван Васильович 92
 Вдовиченко Є.В. 16
 Вербівська Надія 29, 84, 88, 95
 Вербівська О. 29
 Вереш Ярослава 82, 96
 Верещака В.М. 47
 Вернигора Н.К. 47, 76
 Вертегел Олег 82
 Винників-Нижник Іванна 88
 Виноградова Світлана 75
 Вислинський Д. 23
 Вихристук М.В. 17
 Відейко М.Ю. 17, 66
- Вільчинський Олександр 44, 82, 84, 95, 96
 Вінковський В'ячеслав 73, 88
 Віцько Іван Михайлович 88, 106, 111
 Власова Катя 86
 Вовкун Василь 70
 Водолій Людмила 17
 Воснова М. 111
 Войтина Євген 32
 Волобуєва Наталя Євгенівна 72
 Волошенко Олександр Павлович 19
 Волощук Катерина 88
 Волощук Михайло 13, 78, 88
 Волощук Петро 88
 Волощук Стефанія 88
 Волянчук Олег 49
 В'юн Іванна 19
 В'ялець Адріана 18
 Гаванко Сергій 62
 Гаврик Юрій 86
 Гаврилова Л.М. 17
 Гаврилова Ольга 96
 Гаврилюк Надія 9, 18
 Гаврилюк Світлана 19
 Гаврищів Петро 28
 Гаврош Олександр 18
 Гагенмейстер В. 67
 Газдик Василь 32, 57, 59, 88
 Гайда Звенислава 88
 Гайдар Іван 88
 Галас Василь 32, 34, 88
 Галас Іван 32, 34, 79
 Галас Михайло 13, 21, 29, 34, 79, 84, 88, 95
 Галенко Марко 21, 48, 91
 Галушко Марія 21, 72, 88
 Галущенки 86
 Галущенко Григорій Іванович 86
 Галущенко Іван Павлович 86
 Галущенко Павло 86
 Галян Галина 25
 Гандзій Василь 18
 Ганжа Олександр 29, 32, 33, 82, 85, 88, 96
 Ганжа Петро 33, 67, 86, 88
 Гансен О.-Г.Г. 67
- Гарбузинський С. 23
 Гаркуша Н. 76
 Гарнага Василь 88
 Гарнага Герасим 88
 Гарнага Дмитро 88
 Гейко А.В. 18
 Геракл 21, 30
 Герасименки 18, 96, 97
 Герасименко Агафон 32, 88, 96, 97
 Герасименко Адам Миколайович 55, 56
 Герасименко Андрій Никифорович 55
 Герасименко Іван Андрійович 56
 Герасименко Яким 21, 32, 88, 96, 97, 109
 Герасименко Яків 21, 32, 88, 96, 97, 109
 Герман Іван 101
 Гіді Ендре 21, 67
 Гладиревський 99
 Гладиревський Герасим 86
 Гладиревський Гнат 33
 Гладиревський Іван 25, 82, 86, 88
 Гладиревський Ларивон Федорович 86
 Гладиревський Степан Корнійович 86
 Гладиревський Феодосій Корнійович 86
 Гладиревські 86
 Гладун Л.В. 84
 Глинський Гнат 32
 Глушко Сергій 21, 95
 Глущенко Марина 75
 Глущенко Марія 88
 Глущенко Світлана 88
 Гнідий Федір 21, 47, 88
 Гніздовський Яків 88
 Гоберман Д. 30
 Говалко Сергій Васильович 42
 Гоголь Микола 63, 96
 Голембовська (Болзан) Світлана 107
 Голінчак Степан Олексійович 79
 Головащенко Олеса 19
 Головіна Галина 71, 88

- Головко Дмитро 11, 17, 29, 88
 Головко І.В. 106
 Головко Михайло Дмитрович 33
 Голод Ігор 19, 30
 Голоневський Орест
 Степанович 48
 Голубець Орест 19, 20, 30, 79
 Голяєва Ірина 20
 Гома Галина Іванівна 95
 Гончар Андрій 32, 88, 97
 Гончар І. 67
 Гончар Іван 82, 89, 93, 109
 Гончар Іван Іванович 10, 14, 18,
 44, 70, 81, 93, 103
 Гончар Іван Макарович 21, 22,
 27, 43, 45, 56, 57, 64, 70,
 86, 88, 89, 103, 110
 Гончар Іван Тарасович 32,
 45, 88
 Гончар Михайло 89
 Гончар Петро 70
 Гончаренко Іван Іванович
 42, 89
 Гончаренко Ігор Іванович 20
 Гончаренко Тамара 20
 Гопкало Іван 87, 101
 Горбалюк Борис Вasilyович 20
 Горбань Сергій Іванович 26
 Горбатюк Василь 21
 Горбенко С.О. 80
 Горват Ганна Андріївна 102
 Гордієнко Юрій Петрович 85
 Гордовий Федір Петрович 14, 89
 Горев Денис Ігорович 15
 Горілей Симон Сергійович 87
 Горленко Володимир 106
 Горловий Михайло Петрович 68
 Городнича Марія 101
 Городничева І.В. 76
 Городцов Василь 97, 99
 Горцарук Петро 21
 Гостєва Тетяна Василівна 44
 Гоч Дмитро Свиридович 87
 Гошовський Целестин 12
 Грабовський А. 89
 Граков Борис 97
 Греков Митрофан 80
 Гресик Сергій Васильович 44
 Гречко Іван 27
- Гриб Тетяна Митрофанівна
 33, 89
 Гривінський Василь
 Михайлович 78
 Григоренко Ольга 22
 Григорьянц М.Н. 9, 11
 Гринюк Марія Миколаївна 78
 Гринь Григорій 40
 Грипич Ганна Іванівна 34
 Грицей Степан 9
 Гриценко М.М. 22
 Грищенки 87
 Грінченко Володимир
 Автономович 72
 Гром Лаврентій Борисович 12
 Громова Любов 53
 Громовий Дмитро 38, 53
 Громові 53
 Грондецький Юхим 32
 Грудзинська Оксана 76, 89, 92
 Груліхова Дарія Миколаївна 41
 Грунь Зоя Борисівна 15
 Грушевський Михайло 2
 Грядунова Олександра 34, 89
 Губанов І.Г. 22
 Губарєва Олена Давидівна 91
 Гугля Віктор 22
 Гудак Василь 2, 4, 6, 20, 23,
 29, 89
 Гузенко Олена Леонардівна 88
 Гура Л.П. 72
 Гусар Людмила 2
 Гуторова Лариса 23
 Гуцало Євген 63
 Давиденко Валентина 23
 Давиденко Наталя 40
 Давидова Юлія 2
 Данилейко В. 87
 Данченко Олександра 34
 Данчук П. 13
 Дараган М.М. 18
 Даценко Людмила 23
 Дацінька Василь 55
 Дачинський Станіслав 89
 Дейнега М.Я. 9
 Демченко Трохим Назарович 89,
 101, 107, 108
 Денисенко Григорій 13, 84, 89,
 93, 95, 96
- Денисенко Михайло 89, 93
 Денисенко-Єременко Леся 75,
 82, 84, 95
 Денисюк М. 30
 Дернувий Юрій 84
 Джуранюк Валентина 13, 38, 89
 Дзевульський 36
 Дзіндра Михайло 39
 Дидик В.В. 9
 Діброва Андрій 89, 111
 Діброва Лідія 89
 Діденко Ганна Павлівна 83, 84,
 95, 107
 Діденко Надія 24
 Дідик В.В. 24
 Дідківський М. 30
 Діоніс 51
 Дмитрієва Євгенія 89
 Добрынская Наталя 24
 Драган Тарас 49, 62, 89
 Драч Анжела 45, 84, 95
 Дроб'язко Анастасія 89
 Дроб'ях Валентин 62
 Друль Г. 30
 Дубинка Ніна 82
 Дубрава Еміль 89
 Дугельна Олександра 82
 Дудник Катерина 40
 Духота Василь 89
 Дяків С. 24
 Ейсмонт Г. 30
 Ерота 77
 Ефрон 55
 Ємець Василь 55, 56
 Єременко-Денисенко Леся 26
 Єрмоленко Василь 89, 91
 Єрмоленко Марина 40
 Єрмоленко Олександра 89
 Єщенко Олена 25
 Жадан (Оверченко) Матвій 55
 Желєзняк (Залізняк) Омелян 13,
 57, 59, 76, 89
 Жернова Олена 80
 Животовський Семен 101
 Жилавець Хома Іванович 55
 Жмак В.В. 17
 Жникруп О. 89, 107, 111
 Жголь Людмила 107
 Жук В.И. 3

- Жук В.Н. 82
 Журавель Сергій 16, 17, 27, 53,
 54, 59, 61, 67, 79
 Журавська Валентина 25
 Загасцка Олена 26
 Задніков С.А. 26, 97
 Засць Н.О. 26
 Зак Галина 89
 Залеський Яків 89
 Залізняк Леонід 4, 104
 Зарецький Іван 2, 4, 6, 30, 34,
 45, 55, 67, 82, 89, 100
 Зарицька Є. 38
 Зарицький І. 30
 Захарчишин Ярослав 89
 Захарчук-Чугай Раїса 4
 Зацаринний В. 33
 Заяча С. 13
 Заячук С. 29
 Зеленський Андрій 101
 Зеленцов С.З. 47
 Земський Т. 24, 89
 Зіненко Тетяна 26
 Зінов'єв М. 85
 Зінов'єв С. 85
 Зінтюк Дмитро 89
 Зінченко Петро 33
 Злобіна Ілла 26
 Зноба Іван 107
 Золотарьов Василь 26
 Зотов Максим 27
 Зуб Федір 101
 Зубань Наталя 40
 Зубар В.М. 104
 Зузяк Т.П. 27
 Іванов Валерій 62
 Іванова Ганна 27
 Іванченко Л.І. 12
 Іванченко Павло 85, 89, 107,
 109, 111,
 Іванюк Ігор 10, 93, 103
 Івашків Галина 4, 27, 28
 Івашченко Микола 82, 96
 Івковська (Розенталь)
 Людмила 89
 Ілляшенко Ольга 40
 Ісаєва Ольга 28
 Істоміна Галина Валентинівна 28
 Ісупова Неллі 24, 89
 Іщенко Василь Андрійович 107
 Іотов І. 66
 Кавалерідзе Іван 107
 Каганюк Дмитро 10, 64, 93, 103
 Казакевич Геннадій 29
 Кайндль Раймунд Фрідріх 57, 78
 Калашник Павло 25, 89
 Калітєвський Юрій 8
 Каліш А. 30
 Калужна Анастасія 101
 Калюндрук Тарас 29
 Каніковський Дмитро 8
 Кара-Васильєва Тетяна 29
 Карбан Анатолій 29
 Кариков Федір 25
 Карпова Ольга 4, 29, 30
 Картер Дж. К. 30
 Карунна Ольга 2, 7, 104
 Касаля Федір 101
 Кацемон С. 76
 Качан Світлана 10, 82, 93, 103
 Качуровський Дмитро 32
 Каша Артем Савич 107
 Каша Мотрона 29, 101, 108
 Квітка-Оснєв'яненко Григорій 63
 Кирей В. 30
 Киричок Григорій Панасович 108
 Кисельова Нонна 89
 Кислий О.Є. 30
 Китриш Галина 108
 Китриш Михайло 23, 25, 38, 39,
 40, 61, 69, 82, 84, 89, 95,
 96, 98, 108
 Кіблицька Олена 30
 Кіблицький Василь 32
 Кічула Григорій 62, 89
 Клейменова Ольга 31
 Кленина Е.Ю. 3
 Клименко Олена 4, 23, 31, 32,
 33, 34, 79, 101
 Клименко-Жукова Віра 89, 111
 Клімчук Лідія 34
 Кломбичька Галина 89, 91
 Кобаля Д.Р. 34
 Кобец Н.Ю. 13, 94
 Ковалевич Ігор 30, 62
 Ковалевич Людмила 62
 Коваленко Катерина 19
 Коваленко О.В. 35, 38
 Коваль А.П. 110
 Коваль Леонід 46
 Коваль Панфіл 22
 Ковальов М.В. 18
 Ковальов Олександр 47
 Ковальчук В. 111
 Ковальчук Марія 86
 Ковпаненко Г.Т. 82
 Козак Д.Н. 35
 Козак Іван 101
 Козак Надія 24, 64, 91
 Козак Сергій 24, 64
 Козельська Ганна 36
 Козятник Юлія 10, 82, 93,
 96, 103
 Койда Агей 89
 Колесников К. 36
 Колода В.В. 108
 Колодяжна С.Г. 17
 Коломієць М. 111
 Коломієць Софія 40
 Колупаєва Агнія 3, 36, 37
 Комар Сергій 44
 Комыса Ю.А. 7, 10
 Кондратюк Василь 89
 Конавальчук Тетяна 37
 Кононенко Олена 101
 Кононенко Петро 101, 108
 Корвін-Піотровський Олексій 19
 Корнев Андрей 37
 Корнійчук Оксана 38
 Коробка Леонід 38
 Коровайна Катерина 38
 Короленко Володимир 38
 Король Петро 70
 Косиченко Лесь 38
 Космолинская Наталья 39
 Косовська Марія 38
 Костенко Інна 40
 Костур Леонтій 8
 Костюк Галина 39
 Костюк Д. 32
 Косяченко Дем'ян 33
 Косяченко Оверко 33
 Котенко М. 111
 Котляревський Іван 101
 Кохан Вікторія 39, 40, 41
 Коцоба Галина 19
 Кочержук І.С. 41

Кочман (Дяченко) Олександра 89
 Кочубеї 16
 Кошак Петро 38, 78, 89
 Кошеленко Анатолій
 Іванович 108
 Кошовий Микола 41
 Кошовий Олег 41
 Кравченко Міледа 62
 Краковецька З.Р. 42
 Крамар Дарина 84
 Крамаренко Л. 85
 Красносельський О. 67
 Кривенець Ігор 44, 82, 96
 Кривоніс Марина 84, 95
 Крижанівська Тамара 89
 Крижанівський Олександр 89, 111
 Крижевська С.Г. 42
 Крицінський Валеріан 48
 Кричевський Василь 96, 100, 108
 Кришталь Марія 101
 Кропивницький Михайло 63
 Кругляк Олег 23
 Кругляк Ю.М. 110
 Крус Хуан 3
 Кручиніна Тетяна 37
 Крушельницька Лариса 2
 Ксьонзенко Іван 101
 Кубицька Наталія 4, 29, 42
 Кузнецов Анатолій 42
 Кузнецов 36
 Кузнецова Анна 42
 Кукса Надія 43
 Кулаковська Л.В. 12
 Кулатова І.М. 43, 109
 Кульнєва Мар'яна 65
 Кульова Віра 43
 Кульчицький Юрій 89
 Кунець Максим 96
 Купецький Василь 16
 Куриленко В.Є. 43
 Курілін Юрій 38, 46
 Куріліна Тетяна 38
 Куріліни 38
 Курінний Віталій 43
 Куркчі Федір 44, 90
 Курочкін Олександр 4
 Кусик Володимир 82
 Куц 101
 Куций Степан 79

Кучинко Михайло 43
 Кущенко Віктор 40
Кабінський М.Г. 88
 Лавренюк Федір 32
 Лазарович Петро 89
 Ламонова Оксана 44
 Лапін Володимир 89
 Латанський С.В. 44
 Лашук Юрій 28, 29, 34, 45, 67,
 93, 101
 Лебеденко Н. 44
 Лебедь Роман 19
 Лебіщак Юрій 56, 89
 Левін Г. 30
 Левків Тарас 30, 49, 62, 64, 89
 Левханян Марієта 89
 Левченко О.І. 45
 Лелик М.Б. 24
 Ленартович Валерій 8, 102
 Ленартович Раїса 8, 102
 Леонов Олексій 46
 Лесюк Любомир 89
 Лесюк Олег 39
 Леся Українка 48
 Ликова О.Г. 45
 Линник Зінаїда 29, 89, 101
 Липа Ганна-Оксана 23, 26, 49
 Лисенко Корній Якович 54
 Лисенко Людмила 46
 Лисик Ганна 24
 Листопад Антоніна 56
 Литвин Йосип 89
 Литвин Юлія 46
 Литвиненко Енгеліна 46
 Литвинов Володимир 46
 Лихач Лідія 70
 Лідов Максим 46
 Лінинський Петро 89, 94
 Лисов Віктор 46, 48
 Ліховий І.Д. 46, 47
 Ліщик Марія 40
 Лобанов Юрій 89
 Лобойченки 82
 Ловицька Марина 43
 Логвин Василь 85
 Логвиненко Андрій 8
 Логвиненко Леонід 47
 Логвинков С.М. 47, 76
 Лозинський Тарас 27

Лозко Галина 16, 106, 107
 Луганько Ніна 89
 Лугова Л.М. 47
 Луговий Роман 35, 47, 48
 Лук'янюк Ліна 48
 Лукань В.Г. 48
 Луценко Елена 48
 Луцишин Олексій 19, 85
 Луць Михайло 48
 Лученко Ніна 48
 Лысенко Іван Корнеевич 54
 Любичев М.В. 11, 49
 Лянге 36
 Ляпушкін І.І. 82
 Ляшко С.Н. 49
Мадлевская Елена 49
 Маєвська С.В. 80
 Мазепа Іван 26, 98
 Маїк Наталія 49
 Макаренко Галина 48
 Макаренко М. 85
 Макаренко Наталя 40
 Макаренко Ніна 49
 Макаренко Ольга 50
 Макарова Ірина 40
 Максименко Віталій 89
 Максименко Лілія 50
 Максимова Ніна 50
 Максимчук Олександр 8
 Макуха Тарас Якович 55
 Малина Валерій 3, 50
 Малицький Г. 111
 Малиш Ірина 51
 Мамчук Іванна 34
 Манько В.О. 51
 Маринин Г.А. 8
 Маринченко М. 76
 Маричевський Микола 64
 Маркович Петро 49, 62, 67, 89
 Мартинович Оксана 62, 64
 Мартинович Порфирій 58
 Мартинович-Смеречинська
 Оксана 10, 93, 103
 Марчук І. 30, 89
 Масехіна А. 76
 Масляк Зіновія 89
 Масляк П.О. 90
 Масюк 99

Масюк Василь 89
 Масюк Каленик 89
 Матвійчук Т.Б. 51
 Матейко Катерина 28, 29, 34, 45
 Матірний 43
 Махінчук Микола 52
 Маховський Олег 52
 Маярчак Сергій 52
 Медвідь Н.Г. 94
 Медвідь Л. 30
 Мезенцев Володимир 52
 Мельник Вадим 93, 103
 Мельник Василь 10, 93, 103
 Мельникова Ірина 52
 Мельничук Лідія 3, 52, 70
 Мері Є. 30
 Меркушева Катерина 84
 Метка Людмила 4, 34, 53
 Мешкова Людмила 89
 Микитюк І. 30
 Миклашевський 99
 Мирко Ірина 25
 Мирко Марина 40
 Мирко Юрій 8
 Мироненко В.П. 12
 Мисюк Іван 54
 Митяєва Лідія 89, 107
 Михайленко Любов 40
 Михайлець Іоанн 55, 56
 Мицик В.Ф. 3
 Мицкан Ольга 84, 95
 Мицкан Роман 84, 95
 Мікеєва Ася 25, 89
 Міміношвілі Георгій 62
 Мінаєва Н.І. 18
 Михайлов Віктор 54
 Міщанин Віктор 3, 12, 23, 24, 39,
 40, 54, 55, 56, 59, 101
 Міщенко Григорій 56
 Міщенко К.А. 56
 Міщенко Ніна 57
 Міщенко Ф. 32, 97
 Мойсеєнко Валентин 3, 57
 Мойсей Антоній 57
 Моляр Євгенія 57
 Моравський Юрій 75
 Морозова Олена 58
 Мороховець Олена 25
 Мосійчук 3. 111

Москаленко Ольга 40
 Мось Петро 62, 76
 Мотика Я. 30
 Мотика Ярослав 23, 38, 89
 Мотика Ярослава 23, 62, 64
 Мотиль Романа 4
 Мошак М.І. 52
 Мощенко К. 67
 Мудрицька Вікторія 58
 Музичук Василь 89
 Мука Олександр 58
 Мурафа Михайло 54
 Мурзін В.Ю. 9
 Мусієнко П. 85, 111
 Мусієнко Пантелеймон 76, 89
 Мусієнко Панько 109
 Мусіна Надія 93
 Мучник Шміль 89
 М'якшиков Микола 58
 Нагірняк Зоряна 58, 59
 Нагірняк Леонід 10, 44, 62, 82,
 93, 103
 Назарчук Мотрона 82, 101
 Найден Олександр 59
 Налепинська-Бойчук С. 15, 96
 Наріжний Дмитро 47
 Нарікян Вартан 89
 Наулко Всеволод 2
 Науменко Ігор 82, 96
 Начар'ян Ганна 89
 Небесний Дмитро 32
 Небесний Максим 32
 Небесний Микола 89
 Небесний Тимофій 32
 Неїжмак Василь 59
 Нерода В.В. 70
 Нечай Юрій 10, 44, 84, 93,
 95, 103
 Нечипоренко Любов 60
 Нечипоренко С.П. 94
 Никитченко Віктор 60
 Никитюк Людмила 84, 95
 Ніколаєв Микола 89
 Ніколаєнко Тетяна 82
 Німчук В.В. 104
 Новосіdlюк Г.В. 60
 Норець Ірина 63
 Ночовник Остап 25, 85, 89, 99

Оврах Володимир 17, 91
 Озинківська Лілія 60
 Окара Іван 92
 Олексієнко Федір 57, 59, 76, 89
 Олійник Олександр 91
 Омельяненко Василь 13, 17, 23,
 25, 31, 39, 40, 69, 82, 84,
 89, 95, 98
 Омельяненко Яна 40
 Омельчук Юлія 61
 Омельяненко Людмила 3, 61
 Оначко Іван 82
 Оначко Наталя 29, 82, 89, 101
 Онищенко Володимир 62, 63,
 64, 87
 Онищенко Надія 65
 Орел Майя 65
 Орлов В. 76
 Орлюк Катерина 109
 Орро Е.Е. 84
 Осадчий Є.М. 71
 Осипова Ірина 65
 Остапенко М.А. 18
 Остричини 82
 Осьмак Владислав 65
 Откович Василь 48
 Отнякіна-Бердник Ольга 60
 Отрошенко В.В. 104
 Отченашко Степан 101
 Охрімович 3, 76, 89
 Ошуркевич Галина 62
 Павлич Мілорад 37
 Павлик 54
 Павлик В. 111
 Павлик Ю. 66
 Павлик-Черниченко Г. 111
 Павлюк Степан 2
 Падалка Федот 89
 Падалка Яків 38, 58, 76, 89
 Падун Леся 19
 Пазур М.В. 66
 Пампушник Віталій 40
 Панасюк Галина 2, 7, 104
 Панащатенко Валентина 89, 111
 Панков Іван 65
 Панхлі 43
 Панчак Олена 89
 Панченко Наталія 66

- Парасочка Олександра 66
 Паращак Оксана 19
 Парилле Северина 27, 28
 Пасічна Світлана 40
 Пасічний Анатолій 25
 Пачкова С.П. 66
 Пашкевич Г.О. 66
 Перебийніс Петро 67
 Перейма Ака 89
 Перепілка Сидір 89
 Перестюк З.В. 67
 Петраускас А.В. 21, 67
 Петрашевич Галина 107
 Петрук Роман 20, 30, 62, 81, 89
 Петрякова Фаїна 89
 Печорний Петро 3, 23, 57, 59,
 64, 68, 89, 91, 111
 Пилипенко Б. 67
 Пилипенко Микола 101
 Пилипчук С. 32
 Пиріжок Олександра 29, 32, 89
 Підгора Володимир 3, 68
 Пічка Іван Павлович 55
 Пічка Павло Іванович 55, 56
 Пічка Яків 55
 Піщенко Микола 57
 Піщура Андрій 75
 Платоненки 54
 Плачинда Сергій 68, 69
 Плехова Ірина 84
 Погуляйло Світлана 69
 Пожоджук Дмитро 69
 Поковоська В. 111
 Поліщук Олександр 16
 Положай С.Г. 69
 Полтавець Василь 70, 96
 Полторадня Лариса 40
 Пономар Людмила 4
 Поросний Василь 25, 89, 99, 106
 Порохівник Олександра 84, 95
 Поступайло Євген 10, 44, 45,
 93, 103
 Потетеніна Олександра 70
 Пошивайли 25, 29, 40, 60, 65, 82
 Пошивайло Гаврило 57, 59, 66,
 89, 96
 Пошивайло Ігор 4, 70, 86
 Пошивайло Килина 89
- Пошивайло Микола 13, 23, 38,
 40, 61, 66, 69, 74, 82, 84,
 89, 92, 95, 98, 101
 Пошивайло Никифор 89
 Пошивайло Олень 1, 2, 4, 6, 7,
 13, 16, 23, 34, 36, 66, 70,
 72, 82, 98, 104, 110
 Пошивайло Тарас 89
 Пошивайло Юрій 2
 Пошивайло Явдоха 66, 89
 Правдюк Дмитро 70
 Пржегода Г.А. 84
 Приймак В.В. 71
 Приймаченко Марія 85, 109
 Приходнюк О.М. 71
 Прищепя Б.О. 71
 Прокопеч В.М. 109
 Протор'єв Валерій 20, 89, 93
 Протор'єва Надія 20, 57, 59, 84,
 89, 93, 95
 Протор'єви 20
 Пругло Світлана 71
 Прусевич О. 67
 Прядко В.М. 72, 89
 Психея 77
 Пуглик-Белень Магдалина 39, 102
 Пуголовек Ю.О. 109
 Пузир Григорій 89
 Пузир Лаврентій 89
 Пузир Мусій 89
 Пустовіт Т.П. 72
 Пучка С. 109
 П'янида Борис 76, 89
 Радонезький Сергій 46
 Радченко А.І. 55
 Радько Сергій 10, 78, 81, 82, 91,
 93, 103
 Разумов С.М. 18
 Ракус-Жмурко Оксана 72
 Рапай (Маркіш) Ольга 46, 74, 89,
 107, 111
 Рассамакін Ю.Я. 18, 73
 Рахно Костянтин 2, 4, 73, 99
 Редкач Світлана 19
 Редчук Оксана 40
 Рейда Роман 18, 48
 Репка Олексій 101
 Риженко Яків 34, 67, 89
- Рильський Максим 58, 106
 Римар Юрій 49
 Рисцов В'ячеслав 76
 Різник 32
 Різник Микита 54
 Різниченко Жанна 40
 Рйопка Іван 10, 47, 83, 84,
 93, 103
 Рогаль Микола 89
 Родзянський Яків 32
 Рожко-Павленко Людмила 73
 Ролле Й. 67
 Романенко Ольга 37
 Романець Тетяна 29, 34
 Романовський Василь 89
 Романюк М. 111
 Романюк С. 24
 Ромашко В.А. 73
 Росул Мирослава 73, 89
 Ротач Петро 104, 105, 106,
 107, 108
 Рощиб'юк Ганна 10, 89
 Рощиб'юк Михайло 10, 89
 Рубльов Андрій 46
 Руденко Віктор 62
 Ружонкова О. 111
 Русов Михайло 34
 Ряполова Марія 74
 Р'авка-Качмар Марія 49, 62, 89
 Савченко Н. 74
 Савченко Оксана 74
 Сагайдак Михайло 43
 Саєнко Тетяна 4
 Сакович Ірина 89
 Сальник В.Г. 74
 Самбірський Ілля 89
 Самойлович Павло 32
 Сангурська Тетяна 74
 Сапожников Леонід 74
 Сарапова Сусанна 89, 111
 Свиридова Арина 75
 Свідерський В.А. 74
 Севрук Галина 13, 23, 26, 38, 61,
 63, 76, 89, 91
 Сегеда С.П. 104
 Седик Олена 75
 Селівачов Михайло 13, 18, 22,
 27, 29, 31, 63, 64, 74, 75,
 76, 91, 94, 109

Селюченко Є. 29
 Селюченко Олександра 13, 23,
 24, 29, 39, 40, 45, 59, 62,
 63, 65, 67, 82, 84, 85, 87,
 89, 95, 96, 108
 Семенів Ірина 75
 Семченко Галина 2, 94
 Сень Іван 89
 Сергєєва Тетяна 75
 Сергієнко Катерина 76
 Сержант Людмила 76
 Сидоренко А. 85
 Симон Іван 25
 Синило Валерій 62
 Сирник Інна 76
 Сичова Ганна 84
 Сичова Олена 84
 Сікорський М. 67
 Сіробаба-Климок Віра 17, 89
 Сітко 101
 Скадовський Георгій Львович 16
 Скаун Я. 30
 Скибін Рустем 65
 Скобликова Т.Е. 76
 Скородумова О.Б. 76
 Скржинська М.В. 77
 Скрипник В. 77
 Скрипнікова Віолета 77
 Славінський Ярослав 23
 Славнич Надія 78
 Сластьон Опанас 96
 Слободян О.О. 78
 Смирнов Андрій 78
 Сморгж Леонід 4, 39, 59, 63
 Соболев Андрій 89
 Соколовська Клара 78
 Соловей Олександра 78
 Соловійова Жанна 75
 Солоділова І. 54
 Сорока Ірина 59
 Сорочкін Олександр 89
 Сорочкіна С.А. 73
 Софія 46
 Сохацький М.П. 78
 Спаська Євгенія 28, 29, 34,
 67, 89
 Спасьонов Сергій 10, 44, 82, 93,
 96, 103
 Спасьонов Ярослав 82, 96

Станкевич М.Є. 79
 Старик Людмила 82
 Старолат С.В. 94
 Старцев Аріон 89
 Старченко Тетяна 40
 Стасенко В.В. 79
 Стельмах К.Є. 79
 Стельмашук Г. 30
 Степанов Дмитро 89
 Стефаник Василь 2
 Сторожук В. 67, 85
 Стрипко Василь 38, 52, 54
 Струмковський Володимир 43
 Суворов Олександр 68
 Сулик Юлія 79
 Суліма Тихін 89
 Сумишевський Броніслав 62
 Супруненко Олександр 43, 79,
 80, 97, 109
 Суховецький Микола 80
 Сьомін Сергій 68
 Ґанадайчук Сергій 84, 95
 Танцюра Володимир 99
 Тарасенко Михайло 57, 59, 93
 Тарасенко Петро 13, 89, 111
 Тарновський Василь 58, 98
 Тегза Василь 18
 Теліженко Микола 91
 Теліженко Олександра 80
 Терентьєва Наталія 81
 Тернова Світлана 81
 Тим'як Марія 90
 Тим'як Юрій 90
 Тимофєєва Людмила 81
 Тимошук А.І. 81
 Тимченко В.М. 7
 Тимченко І.М. 91
 Тимченко М. 111
 Тимчук Микола 89
 Тимчук Петро 90
 Титаренко Лідія 81
 Тищенко Костянтин 81
 Тищенко С.В. 47
 Ткаченко І. 90, 111
 Ткаченко О.М. 18, 47
 Ткаченко Тит 55
 Ткачук Володимир 82
 Тодорчук Сергій 10, 82, 93,
 96, 103

Токаренко Т. 111
 Томашевська Віра 44, 50, 61, 90
 Томчук Іван 90
 Трегубов Микола 30, 90
 Трегубова В. 90, 111
 Трегубова Наталя 84
 Третьун С.М. 82
 Третьак Наталія 83
 Трипільський Д. 67
 Трохимець-Мілютін Віктор 40
 Труш Іван 48, 62
 Трушик Михайло 83
 Тубольцев О.В. 83
 Туманова Інна 30, 62, 64
 Туржанська Людмила 90
 Тягун Марфа 57, 59
 Ґакадер Юлія 46
 Українець Іван 90
 Ґедевич Л.К. 84, 85
 Федів І.С. 10
 Федорова Ніна 13, 76, 90
 Федорова Т. 85
 Федорук Олександр 85
 Федоша Михайло Трохимович 55
 Федчун Неля 30, 49, 62
 Фелимонюк Людмила 85
 Фисун Олександр 85
 Фіалко О.Є. 12
 Фізер Іван 27, 30, 56, 82, 91
 Філеш Л.М. 34
 Філінська Людмила 19, 84,
 85, 95
 Фірсов Микола 53
 Фірсов Олександр 61
 Фірсов Сергій 61
 Фірсова Неля 59
 Флінта Зеновій 19, 30, 49, 62, 90
 Фоменко Юрій 86
 Фріде Марія 30, 34
 Фурдигайло Людмила 90
 Ґанко Віталій 85, 86, 87, 90, 101
 Ханко Остап 3, 68, 87, 90
 Харандюк Анастасія 40
 Хименко Юлія 87
 Хлонь Семен 101
 Хмельницький Богдан 92
 Хмельовська Оксана 88
 Хоменко Петро 101
 Хомякова Ганна 90

- Хохлова Т.Г. 88
Хохряков Володимир 90
Хрипун Тетяна 2, 7, 104
Худаш Михайло 110
Хуторянський Владлен 81
Цвєстов Олександр 90
Цвігун Сафон 32
Цвілик Григорій 90
Цвілик Павлина 10, 29, 38, 90
Циба Тетяна 90
Цибульник Борис 47, 84
Цивірко Микола 69
Цабан Ірина 38
Чабаненко Розалія 90
Чайка Е.В. 8, 91, 110
Чайка Лариса 90
Чегусова Зоя 23, 24, 31, 90, 91
Чекурда Марина 40
Чепіль Ольга 92
Чепурна І. 92
Чепурна Оксана 90
Червїнський 27, 28
Червонюк Олександр 84
Червоняк Роман 32, 90
Черевань А.С. 110
Чернега Юрій 90
Черниченко-Лампека Н.І. 92
Чернова (Поліщук) Галина 90
Чернова Наталія 90
Чернова Ніна 92
Черняк Інна 92
Черняк Л.П. 74, 110
Черчатий Віктор 93
Чечель Ж.А. 93
Чечель Людмила 93
Чибісова Наталя 94
Чирвенко Федір 25, 82, 106
Чирка Ірина 74
Чистоганова Алла 90
Чичкан Леонід 82
Чмелик Роман 94
Чмерук Роман 50, 102
Чоловенко Анна 94
Чопенко Н.С. 94
Чумарна Марія 111
- Щаповалов Володимир 37
Шарай Ганна 76, 90
Шафіров Олександр 10, 93, 103
Шах Роман 49
Швед Г.І. 107
Шевченко Віталій 90
Шевченко Ганна 40
Шевченко Євген 82, 84, 93, 94, 95
Шевченко Мирослава 84
Шевченко Н.В. 95
Шевченко Олександр 91
Шевченко Олександра 77
Шевченко Семен 90
Шевченко Тарас 24, 27, 31, 39, 43, 45, 48, 53, 56, 61, 63, 94, 105, 108, 109
Шевчук Анатолій 95
Шерстюк В.В. 95, 111
Шилімов Микита 40
Шилов Юрій 95
Шимко Вікторія 96
Шинкаренко Дмитро 82, 96
Широцький К. 67
Шиян Ольга 84, 90, 95
Шоляр Порфирій Корнійович 55
Шкром'юк Уляна 90
Шкурпела Анатолій 101
Шкурпела Олександр 82, 85
Шкурпела Світлана 85
Шкурпели 85
Шмагало Ростислав 30, 96
Шматько Т.Ю. 69
Шнайдер-Сенюк Марія 24
Шостопалець Василь 62, 64, 86, 90
Шот Микола 96
Шпак Тетяна 84, 95, 96, 97
Шпектор К.М. 67
Шрамко Б.А. 97
Шрамко Ірина 97
Штанкіна Ірина 98
Шулик Н. 98
Шульгина Лідія 34, 53, 67
- Шульженко Тихін 90
Шумейко В.Н. 47
Шумейко Петро 101
Шумський І. 30
Шуткевич Олеся 98
Шухевич Роман 49
Щербак Василь 90, 111
Щербаківський В. 99
Щербаківський Данило 14, 31, 39, 44
Щербань Анатолій 4, 99, 100
Щербань Олена 100, 101
Щербина Вадим 107, 111
Щербина Владислав 17, 74, 83
Щур Володимир 17
Яткін Джеки 3
Яценко С.П. 101
Юрченко-Микита О.В. 102
Юрчик Марина 102
Ющенко Віктор 70, 75, 93, 103
Яблонська Олена 72
Явір Орися 102
Яворницький Дмитро 10, 58, 81
Яглоха Йосип 32
Ягно Олександр-Едуард 90
Якібчук Роман 69
Яковець Наталя 40
Якубенко О.О. 73
Якуб'як М. 30
Ямковий Леонід 102
Ямковий Степан 32
Янко Т. 30
Яновська Людмила 102
Янощак-Пшибила О.Я. 102
Яншин Гарий 111
Яремків Михайло 23
Яровий Олександр 10, 93, 103
Ярош О. 111
Ярошевич Уляна 30, 49, 62, 72, 91
Ярошко Микола 84
Ясень Микола 103
Ясиновський Валерій 103
Ястржембський Микола 90
Яциковський Богдан 90

ГЕОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

- Австро-Угорщина 96
 Автунічі, *поселення* 21
 Адамівка 29, 31, 32, 34, 46, 59, 84, 88, 89
 Азія 78
 Акерман 12
 Америка 59
 Антонівка 31
 АР Крим 50
 Аратта 36, 79
 Афіни 82
 Балкано-Дунайський регіон 15
 Бар 29, 31, 32, 34, 52, 72, 84, 106
 Баранівка 11, 25, 47, 60, 65, 87
 Бараші 65
 Батурин 52, 58, 65, 98
 Безруки 13, 54, 55
 Беларусь 3
 Бердичів 65
 Берегове 34
 Бережани 34
 Бережанський район 24
 Березань, *острів* 9
 Березова Рудка 47
 Берестейська область 85
 Берестейщина 85
 Берлінці-Лісові 31
 Битицьке городище 102
 Біла Церква 8
 Білики 38, 45, 46
 Білозерка 16, 93
 Білорусь 66, 85, 98
 Білотин 65
 Більськ 12, 43
 Більське городище 12, 18, 26, 47, 80, 95, 97, 99, 111
 Бовшів 29
 Богуслав 84
 Бойківщина 69
 Болгарія 54
 Болахів 28
 Борислав 90, 111
 Борщівський район 66
 Брест 34
 Бубнівка 29, 31, 32, 34, 53, 75, 84, 88-90, 97, 106, 107
 Буг, *річка* 85
 Буданів 24
 Будзанів 89
 Буди 10, 88, 89, 90, 106
 Буковина 57, 78
 Буша 64
 Булки 15, 34, 84, 88
 Васильків 13, 34, 45, 57, 59, 82, 84, 88, 89, 95, 103, 106
 Веджвуд 65
 Велика Круча 68
 Великі Будища 30
 Великі Сорочинці 90
 Верхівка 31
 Верхнє Подніпров'я 66
 Вечірки 47
 Виноградів 96
 Вичулки 92
 Вишнівець 84
 Вільнюс 59
 Вільхівка 29, 34, 57, 59, 79, 88, 107
 Вінниця 9, 19, 52, 67, 70, 83, 85, 99, 106
 Вінницька область 18, 27, 31, 32, 45, 46, 97
 Вінниччина 27, 29, 45, 50, 88, 89, 96, 102, 107
 Віта-Поштова 38
 Водяне городище 108
 Воєводчинці 31
 Войтенки-1, *поселення* 49
 Волинська губернія 52
 Волинь 28, 35, 43, 45, 60, 67, 72, 75, 83, 99, 107
 Володимир 43
 Волокитине 65, 109
 Волошине 80
 Ворскла, *ріка* 9, 38, 65, 72, 82
 Гавареччина 23, 34, 62, 88
 Гайсин 31
 Гайсинський район 18
 Галицьке Прикарпаття 41
 Галич 29
 Ганнівка, *балка* 34, 35
 Гаразджа 8
 Гелон 36, 97
 Гетьманщина 22
 Глинськ 45, 70, 84
 Глинське 13, 18, 40, 54, 55, 80, 82, 89
 Глиняни 84
 Гнилець 33, 34, 106, 109
 Гнилий Кут, *урочище* 71
 Гнідавська Гірка, *урочище* 22
 Гоголеве 41
 Голгоча 24
 Голоківка 22, 33, 34, 43, 88, 109
 Голубече 99
 Гончариха, *річка* 81
 Гончарівка 24, 31, 84
 Горишківка 31, 32
 Горлівка 13
 Городище 45
 Городниця 52, 65
 Городня 89, 106
 Городоцький район 71
 Горшова 66
 Грасс 69
 Громи 46, 84
 Грушів 18

- Гусятин 52
 Гусятинський район 95
 Гуцульщина 16, 21, 38, 45, 49, 50, 69
 Гушинці 46
 Давньоруська держава 28
 Детройт 88
 Дибинці 34, 45, 57, 59, 84, 88, 89, 99, 106
 Диканський район 47
 Диканька 15, 75, 99
 Дігтярі 84
 Дніпро, *річка* 3, 35, 64
 Дніпровське Лівобережжя 26, 71
 Дніпровське Лісостепове Лівобережжя 47, 99
 Дніпровське Лісостепове Правобережжя 98
 Дніпровське Надпоріжжя 73
 Дніпропетровськ 8, 26, 41, 58, 80, 81, 86
 Дніпропетровська область 50, 80, 104
 Дніпропетровщина 8, 80, 88, 90, 111
 Дністер, *річка* 35, 66, 71
 Дністро-Дніпровське Межиріччя 35
 Довбиш 65, 89
 Донбас 77
 Донецьк 9, 44, 110
 Донецька область 53
 Донеччина 76, 77, 90, 91, 111
 Дортосай, *річка* 81
 Дрогочинський район 85
 Дружківка 111
 Дубовинка 107
 Дубровиця 207
 Дуканіч 79
 Духів 24
 Європа 10, 12, 65, 66, 69, 78
 Ємільчино 65
 Жабинці 31
 Жевахова гора 20
 Жерденівка 31, 32
 Житомир 88
 Житомирська область 52, 87, 90
 Житомирщина 25, 49, 88, 89, 90, 109
 Жовтневий район 95
 Жорнище 29, 32, 33, 45, 88
 Закарпаття 13, 18, 32, 34, 41, 50, 57, 59, 72, 79, 88, 96, 102, 106
 Залізничне 81
 Заліщики 24
 Заміхів 31
 Запоріжжя 9, 18, 34, 44, 49, 56, 65, 73, 82, 83, 93
 Запорізька область 50
 Західна Україна 28, 94
 Західне Більське городище 97
 Західний Буг 35
 Здорівка 109
 Зіньків 39
 Зіньківський повіт 11, 46
 Зіньківський район 18, 22, 35, 36, 39, 55, 56, 65, 80, 108
 Зіньківщина 16, 22, 30, 39, 54, 55, 82, 85, 98
 Золочівський район 23
 Зуївці 45
 Івано-Франківськ 9
 Івано-Франківська область 10, 78, 103, 110
 Івано-Франківщина 10, 27, 28, 34, 37, 41, 45, 48, 52, 54, 69, 78, 83, 84, 86, 88-90, 106, 107
 Ізюм 34, 88, 107
 Іллінецький район 32
 Інститутська гора 109
 Іспанія 65
 Італія 59, 65
 Ічня 30, 34, 46, 57, 84, 106, 107, 109
 Калінінський район 46
 Кам'янець-Подільський 52
 Кам'яний Брід 25, 65
 Кам'янка, *поселення* 30
 Канада 39, 79
 Канів 46, 88, 106
 Канцерка, *балка* 72
 Кардашів Вал, *городище* 82
 Карлівка 46
 Київ 8, 9, 12-24, 26-29, 31-34, 37-39, 41-46, 48, 49, 51-69, 71, 72, 74-76, 78-94, 97, 99, 101-104, 106, 107, 109-111
 Київська область 36
 Київщина 10, 29, 37, 38, 45, 57, 59, 68, 75, 82, 84, 88-90, 103, 106, 109
 Киселівка 31
 Кібіlich 31, 32, 72
 Кіровоград 53, 59, 61
 Кіровоградська область 50
 Кіровоградщина 45, 84, 89
 Клембівка 84
 Ключівка 38
 Книшівка 100
 Кобеляцький повіт 11, 46
 Кобилча, *річка* 18
 Коболчин 10, 18, 46, 70, 81, 103
 Кожля 76
 Козельщина 46
 Коломия 16, 28, 34, 41, 45, 50, 88, 89, 106
 Комарно 28
 Комишня 106, 107
 Комсомольськ 79, 80, 107
 Копичинці 31
 Корець 65, 99
 Короп 106, 109
 Коростень 88, 89, 90
 Косів 10, 13, 16, 29, 34, 41, 46, 50, 54, 69, 72, 75, 78, 83, 84, 88, 89, 90, 103, 106, 110
 Косівщина 54
 Костянтиноград 46
 Костянтиноградський повіт 11
 Котелевський район 12, 43, 53
 Котельва 111
 Кошівка, *поселення* 78
 Краснодар 56
 Кременецький район 24
 Кременчук 46, 71, 103
 Кременчуцьке водосховище 70
 Кривий Ріг 65
 Крижопільський район 99
 Крим 57, 65

- Кринична, *балка* 72
 Кришинці 31, 32, 45, 89, 106
 Кролевець 106
 Крутьки 103
 Кульчин 4, 42
 Курск 76
 Курська область 76
 Курчатівський район 76
 Кути 28, 34, 41, 50
Ладжин 31
 Лазьки 13, 55
 Лебединський район 85
 Лівобережжя Середнього
 Подністров'я 52
 Лівобережна Україна 18, 24, 35,
 43, 47, 49, 51, 73, 80, 81,
 95, 97, 99, 105, 106, 108,
 109, 111
 Лімож 65
 Лохвицький повіт 11
 Лубенський повіт 11, 46
 Луганськ 41
 Луганська область 50, 53
 Лупареве 95
 Луцьк 8, 22, 43, 49, 65, 82, 102
 Львів 12, 13, 20, 27, 29, 30, 36,
 41, 42, 45, 49, 64, 67, 70,
 72, 75, 79, 81, 88-90, 94,
 111
 Львівська область 23, 42, 103
 Львівщина 10, 28, 34, 37, 62, 79,
 84, 86, 89, 90, 103, 111
Майдан-Бобрик 31
 Майданецьке, *поселення* 83
 Мала Грем'яча 45
 Малі Будища 11, 12, 13, 40, 45,
 46, 54, 55, 56, 59, 108
 Малі Будищечки 3, 56
 Малютянка 103
 Мальорка 65
 Марки, *хутір* 105
 Меджибіж 31, 32
 Межигір'я 65
 Межиріччя 46, 81, 82, 85, 89, 103
 Мейсен 65
 Мельники 43
 Миколаїв 28, 37, 42, 50, 84
 Миколаївська область 3, 50, 95
 Микулинці 24
 Миньківці 31
 Миргород 25, 29, 58, 89, 90,
 96, 109
 Миргородський повіт 11
 Миргородський район 46, 86
 Миргородщина 38, 87
 Михайлівка 8
 Міські Млини 25, 30, 34, 45, 88,
 89, 90
 Молдова 88
 Монастирський район 24, 92
 Монреаль 79
 Моринці 106
 Москва 16, 49, 88
 Мохначанське городище 108
 Мужен 88, 89
 Мукачеве 106
Наддніпрянина 72
 Нарва, *річка* 85
 Немирів 27, 32
 Нижнє Посулля 47
 Нижній Псел 79
 Ніжин 34, 89, 106, 109
 Нікополь 104
 Німеччина 58
 Ново 3
 Нова Водолага 34, 46, 107
 Нові Петрівці 106
 Нові Санжари 38
 Новоград-Волинський 19, 49,
 75, 87, 90
 Новоград-Волинський повіт 52
 Новоград-Волинський район 52
 Новопсковщина 26
 Новоселівка 18, 31, 48, 81, 88
Обухів 45
 Одеса 42, 45, 49, 54, 75, 90, 99,
 100, 106
 Одеська бухта 20
 Одеська область 3, 50
 Олешня 34, 46, 88, 106
 Ольвія 9
 Опілля 69
 Опішне 1, 2, 5, 6, 8, 11, 13, 16-19,
 21, 23-26, 29-31, 33-43,
 45, 46, 53, 55, 57-63, 65,
 66, 69, 71, 72, 74-76, 80,
 82, 84-94, 96, 98-101,
 105-110
 Опішненський район 12, 23, 24,
 39, 40, 59
 Оргіїв 88
 Орельсько-Самарське
 Межиріччя 83
 Охтирка 62, 95
 Очаків 12
Павлівка 31
 Париж 85, 91
 Перещепине, *урочище* 43
 Переяслав 66
 Петриківка 84, 88
 Пирогівка 31
 Пирогово 23, 65, 72, 94
 Пирятин 103
 Пирятинський повіт 11
 Пирятинський район 47, 68, 106
 Південний Буг, *річка* 3
 Південно-Східна Україна 51
 Південь України 3, 50, 51
 Північне Причорномор'я 9, 77
 Підкарпаття 41
 Піски 45
 Пістийн 34, 41, 72, 89, 90, 106, 107
 Поворскля 18
 Погребище 50, 102
 Подесення 66
 Поділля 31, 32, 34, 36, 49, 53, 59,
 67, 72, 84, 85, 106
 Покуття 16, 36, 49, 69, 86
 Полісся 11, 25, 60, 72
 Полонне 65, 69, 90
 Полтава 8, 11-13, 16, 17, 19, 22,
 24, 25, 30, 35, 36, 41, 46,
 47, 48, 52, 54-56, 58, 59,
 61, 66, 68, 71, 73, 77, 79,
 80, 82, 86, 88-90, 95, 99,
 101, 104, 105-109, 111
 Полтавська губернія 30, 55,
 66, 84
 Полтавська область 12, 18, 19,
 21, 33-35, 39, 41, 43, 47,
 53, 55, 56, 65, 79, 80, 86,
 87, 105-108
 Полтавський повіт 11, 46
 Полтавський район 18, 19, 48,
 81, 109

- Полтавщина 2, 6, 8, 10, 11, 19, 21,
25, 34-38, 40, 45, 46, 54,
57, 59, 61, 62, 68, 72, 73,
76, 80-84, 86, 88-91, 96,
99-103, 105-109
- Полуднівка 43, 72
- Польща 59, 85
- Поставмуки 45, 88, 106
- Посулля 71
- Прибужжя 37
- Прикарпаття 41, 76
- Прилуки 46
- Прилуцький повіт 11
- Прилуцький район 58, 106
- Прип'ятське Полісся 66
- Псел, *річка* 80
- Р**адичів 89
- Рай 46
- Рамаз'єр-Любер 48
- Рахни-Лісові 31, 72
- Республіка Білорусь 85
- Решетилівка 84
- Решетилівський район 95
- Рівне 100
- Розенталь 65
- Рокита 4, 42, 45, 107
- Романів 65
- Роменський повіт 11, 84
- Роменщина 70
- Ромни 66, 90
- Російська Імперія 90
- Російська Федерація 59, 66, 76
- Росія 98
- Рубіжне, *урочище* 111
- Румунія 37
- С**амбір 89
- Санкт-Петербург 29, 49, 59,
85, 87
- Свинківка, *поселення* 81
- Северная Болгария 3
- Северный Донец, *река* 9
- Севр 65
- Седнів 90
- Сердюки-1, *поселення* 18, 19
- Середнє Подесення 43
- Середнє Подніпров'я 10, 21, 36,
37, 66, 67
- Середнє Посулля 47
- Середня Європа 66
- Середня Наддніпрянщина 34
- Синельникове 111
- Сіверський Донець, *річка* 14, 108
- Сієтл 67
- Скалат 24
- Славянск 36, 48, 77
- Слобідська Україна 53
- Слобожанщина 4, 9, 11, 22, 24,
36, 37, 53, 72
- Слов'янськ 46, 90
- Сміла 11
- Смодна 69
- Смотрич 29, 31, 32, 34, 88, 89,
90, 110
- Смотрич, *річка* 71
- Сокаль 34, 90
- Сокальщина 64
- Сокиряни 14, 18
- Сокирянський район 81
- Солобківці 52
- Солонці 79
- Соснівка 62, 103
- Срібне 66
- Ставниця 31, 46
- Стара Сіль 28, 84
- Старі Кути 88
- Старі Млини 13, 40, 54, 55
- Старовірівка 11
- Стародавня Індія 100
- Струсів 24, 31, 32
- Суботів 44
- Суми 8, 70, 85, 89, 90, 111
- Сумська область 53, 84, 85
- Сумщина 17, 46, 62, 70, 88, 89,
90, 106
- Сунки 109
- Східна Європа 13, 29, 66
- Східне Підгірське
Прикарпаття 41
- Східне Поділля 21
- Східний Крим 30
- США 88, 89
- Т**альянки 19
- Теребовлянський район 24
- Тернопіль 13, 16, 23, 76, 89,
92, 111
- Тернопільська область 31, 66,
78, 92, 95
- Тернопільщина 24, 28, 46, 84,
88, 89
- Тиманівка 31
- Тимар 31
- Тимченки 14
- Тмуторокань 71
- Товсте 24, 28, 31, 34
- Томашівка 46, 72
- Тор, *фортеця* 77
- Торканівка 31
- Торське 24
- Трипілля 13, 15, 16, 26, 27, 36,
79, 83, 102, 103
- Тростянець 31
- Тулчинський район 45
- У**дай, *річка* 106
- Ужгород 18, 44, 73, 88, 89, 90,
96, 102, 106
- Україна 1-6, 8-17, 19-29, 31-45,
48-88, 90-97, 101, 102,
103-111
- Україна-Русь 69
- Українські Карпати 41, 42
- Умань 45
- Уманщина 84
- УРСР 45, 76
- Устечко 24
- Ф**аєнце 65
- Франція 48, 69, 88, 89, 91
- Х**арків 12, 14, 27, 37, 41, 47, 66,
75, 89, 90, 92, 94, 102, 106,
107, 110
- Харківська область 14, 53, 106
- Харківці 66
- Харківщина 10, 15, 34, 46, 84,
88-90, 107
- Харьков 9, 10, 11, 24
- Харьковская область 11
- Херсон 49
- Херсонес Таврійський 30
- Херсонська область 3, 50
- Хижняківка 13, 40, 45, 54-56, 82
- Хмельницька область 31, 52, 71
- Хмельниччина 46, 69, 88, 89,
90, 110

Хомутець 25, 45, 58, 86, 89,
103, 106

Хоровець 65

Хортиця, *острів* 9, 18, 34, 35, 49,
56, 73, 83

Хрінники 35

Хуст 34, 96, 107

Цвітне 45, 84, 89

Центральна Європа 29

Центральна Україна 17

Цабарівка 95

Червоноград 42

Черкаси 14, 27, 30, 56, 60, 80,
89, 106

Черкаська область 19, 22, 33

Черкащина 10, 21, 37, 43, 46, 81,
82, 84, 88, 92, 93, 103

Чернівеччина 10, 46, 70, 103

Чернівці 57, 78

Чернігів 41, 71

Чернігівська губернія 30

Чернігівська область 81, 106

Чернігівщина 21, 34, 36, 37, 45,
46, 49, 52, 57, 58, 84, 88,
89, 99, 106, 107, 109

Чигирин 3, 10, 14, 18, 22, 43, 44,
75, 82, 92, 93, 96, 103

Чигиринський район 22, 33

Чигиринщина 22, 43, 44, 70

Чорноліське Суботівське
городище 92

Щаргород 31

Шатрище 46, 106

Швеція 59

Шишацький район 47

Шура-Бондурівська 31

Хнівське городище 58

Хлблучне 82

Яворів 84

Яготин 103

Ялта 15, 24, 48, 63, 88

Ярохівка 47

Василь Гудак. Світовид (фрагмент). 1999

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ПЕРІОДИКИ І ВИДАНЬ, ЩО ПРОДОВЖУЮТЬСЯ

- Артанія (Київ)
 Археологія (Київ)
 Археологічний літопис Лівобережної
 України (Полтава)
 Архидея (Київ)
 Болгары в диаспорах всего мира (Одеса)
 Будьмо здорові (Київ)
 Вечірній Київ (Київ)
 Вечірня Полтава (Полтава)
 Визвольний шлях (Київ)
 Високий замок (Львів)
 Вихідні по-українськи (Київ)
 Вільне життя (Тернопіль)
 Вінницька газета (Вінниця)
 Вісник державної академії керівних кадрів
 культури і мистецтв (Київ)
 Вісник Львівської національної академії
 мистецтв (Львів)
 Вісник Національного технічного
 університету «Харківський
 політехнічний інститут» (Харків)
 Вісник Харківської державної академії
 дизайну і мистецтв (Харків)
 Вісті (Дніпропетровськ)
 Віче (Київ)
 Все для вчителя (Київ)
 Гіппократ–Digest (Київ)
 Говорить і показує Україна (Київ)
 Голос Зінківщини (Зінків, Полтавщина)
 Голос України (Київ)
 Гуцульський край (Косів, Івано-Франківщина)
- Демократична Україна (Київ)
 День (Київ)
 Джміль (Київ)
 Дзеркало тижня (Київ)
 Діван (Київ)
 Дністрові зорі (Сокиряни, Чернівецьчина)
 Донеччина (Донецьк)
 Донеччина: [Світлиця] (Донецьк)
 Дошкільне виховання (Київ)
 Думська площа (Одеса)
 Експрес (Київ)
 Жінка (Київ)
 Жовта газета: [Коло] (Полтава)
 За рулём (Київ)
 Злагода (Нові Санжари, Полтавщина)
 Зоря (Дніпропетровськ)
 Зоря Полтавщини (Полтава)
 Карпатська Україна (Ужгород)
 Керамика: Стиль и мода (Київ)
 Киевские ведомости (Київ)
 Комсомольская правда (Київ)
 Корреспондент (Київ)
 Край (Полтава)
 Крымская газета (Ялта, Крим)
 Культура і життя (Київ)
 Культура і сучасність (Київ)
 Курский край (Курск, Російська Федерація)
 Лесин край (Новоград-Волинський,
 Житомирщина)
 Літературна Україна (Київ)

- Луцький замок (Луцьк)
МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія
 (Київ)
Молодь України (Київ)
Музеї України (Київ)
Музейний провулок (Київ)
Над Бугом і Нарвою (Більськ, Польща)
Народна армія (Київ)
Народна творчість та етнографія (Київ)
Народне мистецтво (Київ)
Народознавчі зошити (Львів)
Наукові вісті Національного технічного
університету України «Київський
політехнічний інститут» (Київ)
Новини Закарпаття (Ужгород)
Образотворче мистецтво (Київ)
Огнеупоры и техническая керамика
 (Москва, Російська Федерація)
Одеські вісті (Одеса)
Освіта (Київ)
Отечество. Гражданин. Общество (Одеса)
Пенсійний кур'єр (Київ)
Персонал Плюс (Київ)
Погляд (Вінниця)
Полтава Час (Полтава)
Полтавська думка-2000 (Полтава)
Полтавський вісник (Полтава)
Прапор перемоги (Миргород, Полтавщина)
- Перспект правди** (Харків)
Профспілкові вісті (Київ)
Рідне Прибужжя (Миколаїв)
Рабочая газета (Київ)
Робітничка газета (Київ)
Самостійна Україна (Київ)
Село полтавське (Полтава)
Сельская жизнь (Київ)
Сільський час (Київ)
Сільські вісті (Київ)
Слобідський край (Харків)
Слово Полісся (Баранівка, Житомирщина)
Слово Просвіти (Київ)
Совет (Слов'янськ, Донеччина)
Сумщина (Суми)
Тернопільська газета (Тернопіль)
Трудова слава (Диканька, Полтавщина)
Україна (Київ)
Українська культура (Київ)
Українське слово (Київ)
Урядовий кур'єр (Київ)
Хрещатик (Київ)
Художники України (Київ)
Чернігівські відомості (Чернігів)
Чигиринські вісті (Чигирин, Черкащина)
Шлях перемоги (Київ)
Южная правда (Миколаїв)
Ялтинський кур'єр (Ялта)

ОГЛЯДИ ТА РЕЦЕНЗІЇ ДЕЯКИХ КЕРАМОЛОГІЧНИХ ВИДАНЬ 2006 (2005) РОКУ

МЕЛЬНИЧУК ЛІДІЯ.

**Від роду до народу, від народу до роду:
Народознавчі студії.**

– Вінниця: Книга-Вега, 2006. – Кн.1. – 240 с.

які вийшли друком у регіональній періодиці серед тез доповідей периферійних наукових конференцій. Це та частина наукового доробку, яку згодом стає найважче відшукати. В ідеалі їх мало бути передруковано більше, незважаючи на дублювання фактажу. Охарактеризувати ж кожну статтю окремо досить важко. Вони дуже відрізняються як за обсягом, так і за стилем та теоретичною значущістю. Подекуди прослідковується вплив різноманітних, часом швидкоплинних тенденцій української етнології останніх років. Статті писалися в різний час, з різного приводу, як відгук на певні події, і це так чи інакше на них позначилося. Деякі з них, зокрема, мають винятково краєзнавчий або й публіцистичний характер.

У їхній тематиці виразно переважає біографо-історіографічний аспект. Невеликий есе присвячено місцевим гончарям: Івану Гончару, Якимута Якову Герасименкам, Фросині Міщенко, Миколі Бабаку, Олександрі Луцишину [2, с.17-18, 49-60, 65, 67-73]. Студії авторки про творчий шлях і долю Олександра Прусевича, Юрія Александровича, Юрія Самаріна, Євгенії Спаської та інших дослідників подільського гончарства [2, с.74-130], які багато в чому

«*Від роду до народу, від народу до роду*» – таку назву має посмертно виданий збірник керамологічних розвідок вінницької дослідниці, доктора історичних наук Лідії Мельничук.

Визначення їх як суто «народознавчих студій», як і загальна назва, дещо неточні, якщо не сказати більше, оскільки об'єктом дослідження всюди є гончарне ремесло Поділля. Деякі з представлених статей друкувалися раніше в спеціалізованих керамологічних і етнологічних виданнях Києва й Опішного, тому добре відомі фаховому читачеві. Натомість цілком себе виправдовує вміщення в збірнику тих праць,

спираються на архівні джерела, є важливими для керамологічної науки, принаймні, як одні з перших спроб огляду джерел для життєписів (хоча посилання на архіви, фонди й конкретні одиниці зберігання, як не прикро, здебільшого чомусь є хибними*). Найбільш цінними в книзі є польові матеріали Лідії Мельничук, переважно з Бубнівки Гайсинського району у Вінниччині [2, с.35, 41-43, 58, 65]. Порівнявши їх із фундаментальним дослідженням цього гончарного осередку Лідії Шульгиної [3, с.111-200], можна простежити, як упродовж 1920-х – 1990-х років руйнувалася традиційна культура українців; як змінилися суспільне становище гончарів, їхнє ставлення до свого ремесла, традиції, звичай і світоглядні уявлення, пов'язані з гончарством; як позначилася на віруваннях гончарів груба й беззастережна ортодоксальна християнізація останнього часу. Збірник наукових праць прикметний нефаховим висвітленням окремих проблем керамології й гончарства. Наявна кон'юнктурність, пов'язана з громадською та викладацькою діяльністю авторки. Деякі історичні факти відверто фальсифіковано. Неодноразово подаються неіснуючі або перевернуті архівні одиниці в посиланнях. У статтях містяться й вражаючий плагіат. Наприклад, загальновідомі тексти, дослівно запозичені з класичного дослідження керамолога Лідії Шульгиної «Гончарство в с.Бубнівці на Поділлі» (1929), масово й послідовно видаються за особисті польові матеріали, начебто отримані під час польових експедицій упродовж 1990-х років. Наполегливо проводиться думка, немовби саме авторка зафіксувала всю цю унікальну інформацію про старовинні звичай і обряди подільських гончарів, їх обрядовий посуд, вірування, і є її першовідкривачем. У книзі також має місце ігнорування наукової етики та беззастережне приписування собі чужих наукових заслуг. Керамологічними публікаціями авторки створено вкрай небез-

печний прецедент «легалізації» плагіату, що несумісно з науковою діяльністю й поступом сучасної керамології. Науковці нині відверто говорять про «ковбойські норови» сьогоденної української академічної спільноти (де відвертий плагіат вже перестав уважатися чимось неприйнятним)» [1, с.170]. Враховуючи етичний момент, видавець мав би прокоментувати ці тексти. Шкода, що лишилися неоприлюдненими етнографічно-керамологічні записи Лідії Мельничук з інших гончарних осередків Поділля, про можливе існування яких можна здогадатися з цієї книги і які, цілком вірогідно, дозволили б скласти більш цілісну картину гончарства Поділля. Також неймовірно дивує, що в книзі, де майже всюди йдеться про гончарство, не наведено жодного фото гончарних виробів Поділля зі збірки Народознавчого центру Вінницького державного педуніверситету імені Михайла Коцюбинського.

Збірник натомість великою мірою є меморіальним. Наукові розвідки й нариси доповнено спогадами рідних, друзів, колег і однодумців про Лідію Мельничук. Вони зворушують своєю щирістю й відвертістю. У кожного, хто читатиме ці спогади, защемить серце, навернеться сльоза від усвідомлення швидкоплинності й минулості життя, незворотності втрат дорогих людей.

Наприкінці книги вміщено важливу для наступних поколінь дослідників бібліографію праць Лідії Мельничук та публікацій про неї. На превеликий жаль, не вказано, чи даний перелік друкованих робіт є повним, а їхній опис, як, втім, і більшість посилань у збірнику, не зовсім відповідає загальноприйнятим в українській науці стандартам. Дотримання цих вимог подолало б певний беатифікаційний пафос книги. Відсутній також перелік робіт Лідії Мельничук, які зберігаються в архівах наукових установ.

*Автор щиро вдячний колезі, молодшому науковому співробітникові Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України Оксані Ликовій за надані результати перевірки

Зі свідчень близьких, фотографій родинного архіву, статей та інтерв'ю вимальовується неоднозначна особистість ученої – людини діяльної, активної й небаїдужої, чий шлях у

керамологію та українознавство проліг через любов до своєї родини, усвідомлення непротистих ідейних змін сьогодення, викладацьку й громадсько-політичну діяльність.

1. Забужко Оксана. *Notre Dame d'Ukraine: Українка в контексті міфологій*. – К.: Факт, 2007. – 640 с.
2. Мельничук Лідія. *Від роду до народу, від народу до роду: Народознавчі студії*. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – Кн.1. – 240 с.
3. Шульгина Лідія. *Гончарство в с.Бубнівці на Поділлі // Матеріали до етнології*. – К.: Видавництво ВУАН, 1929. – Вип.2. – С.111-120.

© Костянтин Рахно, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

МОЙСЄЄНКО ВАЛЕНТИН.

**Хрест із півмісяцем – вічні символи:
Ілюстрована історія символів України
(Науково-пошукове видання).** –

К.: Оранта, Майстерня книги, 2006. – 128 с.: іл.

«головного секрету людства»* [8, с.73]. Хрест і півмісяць автор розглядає як одні з найбільш універсальних і, так би мовити, загальнолюдських символів.

Тема, порушена автором, дуже об'ємна. Вона охоплює величезні хронологічні (від епохи палеоліту до наших днів) та територіальні межі. Окрім України, широко залучаються археологічні матеріали з країн Європи та Азії (Франція, Греція, Іран, Ірак, Туреччина, Китай та інші). Проте Валентин Мойсєєнко послуговується незначною кількістю джерел. В анотації до книги [8, с.2] подано відомості

*У цитатах збережено орфографію автора

Книга Валентина Мойсєєнка з гучним підзаголовком присвячена вічним, на його думку, символам української культури і навіть претендує на розкриття, ні багато, ні мало,

про її бібліографію, що містить 64 назви. Але порухавши бібліографічні позиції, подані після першого (35 назв) й другого розділів (28 назв), з'ясуємо, що їх налічується 63 найменування. Слід зазначити, що деякими працями автор користувався під час написання обох розділів, тому реальна кількість використаних джерел – 50. Можна дивуватися, що Валентин Мойсеєнко, працюючи над такою книгою, використав мінімум літератури. Тому й не дивно, що цілі століття, а то й тисячоліття нашої історії випали з неї. Це було однією з основних причин, які не дозволили досліднику прослідкувати розвиток символів хреста, півмісяця, прямої чи нахилної решітки та підшукати повну добірку ілюстрацій до книги.

Знак хреста дійсно *«простежується на кераміці переважної більшості археологічних культур, які змінювали одна одну на теренах сучасної України»* [8, с.11]. Однак з усіх можливих інтерпретацій цього символу автор обирає лише одну – позначення шумерського поняття *«правитель»*, *«старший»* (rab), спираючись на висновки російського шумеролога Анатолія Кишишина [7, с.510, 543]. Це значення він механічно, у відриві від конкретики, екстраполює на всі зображення хрестів та хрестоподібних знаків і композицій в етнографічних та археологічних матеріалах. Це стосується, насамперед, орнаментативної кукутено-трипільських вівтарів, мископодібних, горщикоподібних, глечикоподібних, кубкоподібних посудин, кружал, моделей будівель, хлібців, амулетів, а також посуду й бронзових виробів зрубної культури, кістяних виробів кімерійців, крито-мікенської, старогрецької й скіфської кераміки, середньовічних слов'янських та готських ювелірних виробів, гуцульських мисок, кахель та скринь. Попри відомі історикам релігії постійні тлумачення й перетлумачення символів, автор гадає, що хрест ніколи не втрачає свого первісного, протописемного, скрально-символічного значення. Як знак владарювання, тлумачиться ним хрест і в ранньому та пізньому християнстві [8, с.6, 13, 33, 35]. Хоча насправді в значенні *«предок-*

правитель» у протошумерській ідеографіці фігурує лише косий хрест, а прямому інтерпретатори приписують значення *«зовнішній»* (bar) [7, с.42]. Дослідник також чомусь переповідає загальновідомі факти щодо утвердження хреста в якості символу християнської релігії [8, с.13-15], які не мають жодного стосунку до України, і полемізує з ревізіоністами історичної хронології [8, с.15-18].

Історію півмісяця автор простежує не так ретельно, почавши, знову-таки, з кукутено-трипільських глиняних виробів, але тут же висунувши гіпотезу, що витоки культури *«горизонтального півмісяця»*, пов'язаного з таким астрономічним явищем, як сонячне затемнення, слід шукати в палеоліті [8, с.19]. Його подальше побутування він простежує в шумерів, у крито-мікенській культурі, почасти у скіфів, далі – у слов'ян, печенігів, візантійців та інших народів [8, с.20-24, 30]. Підхід автора тут близький до міфологів натуралістичної чи астрально-міфологічної шкіл. Поєднання хреста з півмісяцем він простежує на середньовічних і новочасних українських церквах, князівських та козацьких гербах і печатках [8, с.25-32].

Досліджуючи інший поширений символ *«на кераміці різних культур і цивілізацій Єврозії»* – решітку, Валентин Мойсеєнко знов апелює до висновків Анатолія Кишишина щодо семантики піктограм та дешифрування протошумерської писемності [7, с.543, 667, 726]. І тлумачить, але вже з переважанням екологічних тонів, усі її вияви – не лише шумерські, але й кукутено-трипільські, іранські, єгипетські, малоазійські, середземноморські – як символ шумерського бога родючості. Сюди ж долучає античний грецький вазопис, зображення вишивки на антських антропоморфних зображеннях, руські лунниці [8, с.80-95].

Українськими й необґрунтованими з точки зору вексилології, себто науки про знамена, є авторські ескізи аграрного та туристичного прапора України [8, с.128].

У підписах до ілюстрацій, на яких зображено етнографічні предмети, згадано Гуцульщину

й Покуття. Мешканці тих місць чітко розділяють території згаданих історико-етнографічних районів, а також вироби, що там виготовляли, і тому хотілося б дізнатися, звідки ж точно походять подані кахлі, миски, скрині. Це стосується матеріалів зі збірок Петра Корпанюка, Івана Вишиванюка, Бориса Мордаревича. Та подана широка географічна атрибуція творів народного мистецтва применшує їх наукову цінність.

До ряду інших малюнків і фотографій, наприклад, ілюстрацій до першого розділу, не завжди чітко вказано місце, де було знайдено виріб, іноді подано лише район (наприклад, Каховський) без назви області (мал.18) або згадано область (наприклад, Запорізька) без зазначення району (мал.31), іноді знахідки подано взагалі без атрибуції (мал.32). Подібне можна знайти й серед ілюстрацій другого розділу (наприклад, мал.66, 67, 73 та інші).

Деякі побіжні висновки автора, які мало стосуються основної теми книги, важко сприймаються на віру. Наприклад, що глиняні моделі ритуальних хлібців зображують саме «ячмінні» пекарські вироби [8, с.9], що «саме знаки сонця, сонячного хреста та півмісяця були для трипільців найголовнішими символами», а «про це, крім зображень на кераміці, свідчать також круглі чи круглясті входи та віконні отвори на макетах їхніх храмів і жител» [8, с.19]. Останній висновок методологічно наближається до фрейдистської і постфрейдистської символістики. Свастику автор, згідно з дещо дивною традицією вітчизняних публіцистів та аріософів, уперто іменує «сваргою» [8, с.92, 96]. Бездоказовим є й стійке переконання автора, що мешканці кукутено-трипільських протоміст поклонялися шумерському богу Утугу [8, с.77-78, 83], що «саме у Трипільлі слід шукати витоки приказки «два українці – три гетьмани» і що «саме з цих прадавніх часів бере свій початок приказка «Хліб – всьому голова» [8, с.9]. Там само, у кукутено-трипільській, а не, скажімо, у кімерійській, цивілізації бере, на думку автора, початок і своєрідність культури гуцульського субетносу. Його висновок про

антропологічну й навіть мовну спорідненість гуцулів з «чорноголовими» шумерами [8, с.99-100] викликає в пам'яті відому статтю видатного французького філософа й культуролога Рене Генона про те, що останнє поняття є суто символічним [2, с.142-145]. Автор книги доволі впевнено заявляє, що «схоже, саме в них [гуцульських зображеннях хрестів. – К.Р.] відзеркалюється [sic!] щира і наївна (?) українська душа» [8, с.33], а «народи й етноси, що тут [в Україні. – К.Р.] проживають, традиційно вирізняються релігійною і міжнаціональною терпимістю» [8, с.35]. Історія гуцульських, бойківських і лемківських визвольних змагань, державотворення та повстанського руху протягом останніх кількох століть слугує підставою сумніватися в якійсь особливій рахманній простодушності, миролюбності й наївності карпатських українців, як і українців узагалі. Такі судження автора не підтверджуються даними етнології, культурної антропології, етнопсихології, а також свідченнями чужоземців.

Окремі моменти явно є помилковими. Наприклад, як півмісяць інтерпретується... вітрило на зображенні корабля на козацькому прапорі [8, с.28]. Враження від книги рішуче псують також аматорські етимологічні вправи [8, с.91].

Автор опублікував глиняні вироби доби енеоліту, заліза, античності та сучасності, як правило, запозичаючи їх із різних науково-популярних видань та інших вторинних джерел, добираючи їх без будь-якої системності, без атрибутування й аналізу, приписуючи їм спадкоємність та спільну семантику декору. У книзі виявлено безліч помилок у атрибутованні етнографічної кераміки.

Зокрема:

- зображено косівський дзбанок (гличик), а в анотації стверджується, немовби це «горщик»; під ілюстрацією також зазначено, немовби посудину виготовлено в XIX – на початку XX століття, а в переліку ілюстрацій – у XIX столітті; насправді ж дзбанок виготовлено наприкінці XIX – на початку XX століття [8, с.96, 127, 103];

- косівський свічник датовано всім ХІХ століттям; насправді ж його виготовлено впродовж останньої третини ХІХ – на початку ХХ століття [8, с.95, 126];

- зображено кахлі, які датовано «ХІХ ст.»; насправді ж їх виготовлено впродовж кінця ХІХ – початку ХХ століття [8, с.93-94];

- зображено косівські миски, які датовано ХІХ – початком ХХ століття; насправді ж їх виготовлено впродовж останньої третини ХІХ – першої чверті ХХ століття [8, с.122-123];

- стверджується, немовби зображені миски походять з Гуцульщини та Покуття й датуються ХІХ століттям; насправді ж вони походять тільки з Покуття й датуються кінцем ХІХ – початком ХХ століття [8, с.62-63];

- стверджується, немовби зображені кахлі походять з Гуцульщини та Покуття й датуються ХІХ століттями; насправді ж вони походять тільки з Гуцульщини й датуються останньою третиною ХІХ – першою чвертю ХХ століття [8, с.64-67];

- іл.14-15 зі с.44 у фрагментованому вигляді перенесено ще й на с.70, причому механічно, навіть без зміни їх нумерації (вище йде іл.56, потім іл.14 та іл.15, а далі – іл.57); у переліку ілюстрацій на с.39 цих фото взагалі не згадано; під іл.15 на с.44 є фрагмент етикетки з датою «4200-3400 до Р.Х», а в підписові там же, зробленому автором датування змінено до «V тис. до н.е.» [8].

Книга має ознаки кон'юктурності, викликані запобіганням автора перед можновладцями й багатіями, які колекціонують старожитності.

Чи можна дане видання назвати науковим? Мабуть, що так. Пошуковим – дещо важче, хоча, можливо, збір різних ілюстрацій та простенькі описові коментарі до них, очевидно, і є, на думку автора, пошуком. Отже, цю книгу можна, передовсім, віднести до науково-популярних видань. Простий набір фактів та ілюстрацій, розповідний характер роботи не дали змоги Валентину Мойсеенку не тільки проаналізувати, але й систематизувати та узагальнити наведені факти. Автор не спромігся досягти тієї легкості й, водночас, глибинної науковості викладу, які

властиві, скажімо, романам-есе археолога й письменниці Докії Гуменної [3; 5; 4]. Він свідомо уникає критичного аналізу й віддає перевагу інтуїтивним здогадам, копанню у підсвідомому й несвідомому, що важко узгоджується з обраною ним компаративістською темою. При цьому ототожнює хронологічно, культурно й територіально віддалені зображення, у яких вбачаються певні сутнісні спільні риси. Власні твердження не поспішає обґрунтовувати. Зрозуміло, що стовідсотково довести щось дуже важко, але варто хоча б постаратися, аби висновки виглядали правдоподібними. На жаль, це не вдалося. Його реконструкції будуться на наведених окремих, одиничних артефактах і через це не претендують на тотальність. Джерельною базою автора є, на превеликий жаль, новітні, переважно науково-популярні видання. Сучасною археологічною наукою зібрано колосальні емпіричні матеріали. Але про перегляд широкого спектру археологічних даних, причому не лише з відомих масовому читачеві археологічних культур, про складання таблиць символів і простеження їх еволюції не йдеться. Мав би бути також глибший аналіз космології й міфології, стародавніх писемних знаків і протописемних (піктографічних) систем, лексико-семасіологічних універсалій, які претендують на денотацію досліджуваних символів. Хотілося побачити хоча б основні етапи розвитку досліджуваних символів, а не просто згадки, хто сказав про це, чи де ці символи зустрічаються.

У цьому відношенні взірцем могли б послугувати дослідження російського релігієзнавця Романа Багдасарова про свастику [1] та македонського культуролога й міфолога Нікоса Чаусідіса про ромбічні символи [10].

Авторське налаштування на максимальну популярність, епатажний стиль, перенасичений емоційно забарвленими кострубатими фразами типу «Мені особисто, найбільше до вподоби» [8, с.32], «діти Лісостепу не по своїй волі стали дітьми безкрайого Степу» [8, с.84], «наші піктограми-близнята», «піктограми-сестрички» [8, с.84, 89], «А що ж наша

пiктограма? Осоромлена, вона сховалась у жіночій половині господи...», «тавро-гречанки», «синтетичний голлівудський гамбургер» [8, с.93], «Велика Прамати Причорноморських Степів» [8, с.92], «Причорноморська Праматір Степ» [8, с.100] настроюють на несерйозне сприйняття тексту. Банальними є такі вжиті ним кліше, як «архітектурна окраса» [8, с.22], «раннє дитинство людства» [8, с.100], а «своєрідний прохідний двір між Європою та Азією» [8, с.35] взагалі викликає у читача оскомку як змістом, так і способом висловлення.

Навряд чи йдеться про якийсь різновид генної пам'яті, передачу якихось образів та їх тлумачень спадковим чином. Пошуки традиційної символіки в колективному несвідомому приречені на невдачу [2, с.67-72]. Такі інсинуації автора лише відволікають читача від простеження долі символів. Недоречними в цьому контексті також є різноманітні особисті спогади, рефлексії, поради з медитації та роздуми про туризм, релігійну ситуацію і храмобудівництво в Україні [8, с.18-19, 32-35, 75, 92, 96, 100].

Слід сказати, що мало використовуються й археологічні матеріали, які зберігаються в музеях наукових установ України чи введені до наукового обігу вченими. Частіше подаються приватні колекції «Платар», Олександра Поліщука. Не варто тут обговорювати, як саме потрапили деякі з цих предметів до згаданих колекцій. Але слід відзначити, що, на жаль, не всі речі з них чітко атрибутовано науковцями-спеціалістами. Відомо, що серед іншого там можуть зберігатися і фальсифіковані знахідки, тому слід обережно залучати до наукових видань подібні предмети.

Разом з тим автор залучив до аналізу деякі цікаві етнографічні матеріали, зокрема солом'яні хрести-баби, які ще на початку ХХ століття в'язали селянки Київщини після закінчення жнив [8, с.33]. Продуктивним і цілком умотивованим у контексті поставлених у книзі завдань є його пошук археологічно засвідченої свастичної символіки на великодніх калачах і весільних шишках із Черкащини

кінця ХХ століття [8, с.34]. Орнаментация українських ярем для волів ще мало досліджена етнографами, як і самі яра. Останні спроби їх дослідити були близько восьми-десяти років тому [6]. Виявлена на ярах початку ХХ століття стародавня символіка, мабуть, є однією з найцікавіших знахідок автора [8, с.96, 117-118]. Праця у цьому напрямку, безперечно, є необхідною.

Потенційно цікавим у мистецтвознавчому плані є звертання до творчості київського кераміста Петра Печорного [8, с.96-98]. Печорний – один із тих, завдяки кому українська культура ніколи не стане постмодерністським кладовищем мистецьких симулякрів. Однак саме в такому, мистецтвознавчому ракурсі чи в якихось інших площинах твори мистця не проаналізовано, їх, як і інші, зведено винятково до ілюстрацій. А проте в українській культурології та археології є напрацювання, зокрема щодо символіки тієї ж риби [9, с.187-199; 11, с.245], які цілком можна було плідно використати.

І насамкінець, чи потрібна така робота? Вважаю, так, потрібна. Дуже добре, що Валентин Мойсеєнко звернув увагу на символи, які існують в Україні. Можливо, тому в нас немає Великого Герба, можливо, тому в нас поширюються і використовуються різні знаки, які не мають ніякого відношення до нашої історії, що ми не знаємо цих символів, їх прадавньої історії?

Книга настійно потребує редагування та коректорських правок, передовсім у царині орфографії й пунктуації. Трапляються в ній і очевидні друкарські помилки: «вишивинках» [8, с.34], «найвідоміших» [8, с.75] тощо. Можна зазначити й те, що книга має малий об'єм. На сторінках 3-35 викладено перший розділ, на с.73-100 другий розділ (умовно нами названі). Більшу частину цих розділів становлять малюнки, крім того, подано коментарі до них, що також применшує значення рецензованої роботи. Одразу кидається у вічі, що в книзі немає змісту, і це ускладнює роботу з нею. Свою працю автор ділить на дві частини: «Хрест з

півмісяцем – вічні символи та «Близнята з доісторії (розповідь про головний секрет людства)». Тому можна зазначити, що назва книги не відповідає її змісту – вона змістовно вужча, у ній немає згадки про символи решітки. Слід відзначити непогану поліграфічну якість видання.

Попри все, книга не має єдиного цілісного й послідовного висновку, де було б подано чіткі відповіді на поставлені запитання. Фактажу для цього явно недостатньо. Прагнення автора

бути максимально сучасним, адекватним і політично коректним впливає на дослідження акцентованої ним культово-символічної проблеми. Методологічна невизначеність заплутує читачів. Проглядається також екопаціфістський та глобалістичний пафос пошуків спільного культово-символічного, сакрального витоку людства, позбавлений, проте, традиціоналістичного підґрунтя, який був би більш доречним у якійсь теософській брошурі, аніж у дослідженні із символістики.

1. Багдасаров Роман. *Свастика: священный символ: Этнорелигиоведческие очерки.* – М.: Белые альвы, 2002. – 432 с.
2. Генон Рене. *Символы священной науки.* – М.: Беловодье, 2002. – 496 с.
3. Гуменна Докія. *Благослови, мати!: Казка-есе.* – Нью-Йорк: Слово, 1966. – 274 с.
4. Гуменна Докія. *Минуле пливе в прийдешнє: Розповідь про Трипілля.* – Нью-Йорк: Видання Української Вільної Академії у США, 1978. – 384 с.
5. Гуменна Докія. *Родинний альбом.* – Нью-Йорк: Слово, 1971. – 352 с.
6. Заграда Ніна. *Ярмо // Матеріали до етнології.* – К.: Всеукраїнська академія наук, 1929. – Т. II. – С. 11-45.
7. Кишишин А.Г. *Древнее святилище Каменная Могила. Опыт дешифровки протошумерского архива XII–III тысячелетий до н.э.* – К.: Аратта, 2001. – 872 с.
8. Мойсенко Валентин. *Хрест із півмісяцем – вічні символи: Ілюстрована історія символів України (Науково-пошукове видання).* – К.: Оранта, Майстерня книги, 2006. – 128 с.
9. Осипчук Володимир. *Золота риба індоєвропейської мітології // Космос древньої України: Трипілля – Троянь: Мітологія. Філософія. Етногенез. VI тис. до н.е. – I тис. н.е. – К.: Індо-Європа; Європейський телеграф, 1992. – С. 187-199.*
10. Чаусидис Никос. *Космолушки слики: символізація і мітологізація на космосот во ликовниот медиум.* – Скопје: издавач Никос Чаусидис, 2005. – Т.1. – XX, 440 с.; Т.2. – 62 с.: 2 илл.
11. Чмихов Микола. *Від Яйця-Райця до ідеї Спасителя.* – К.: Либідь, 2001. – 432 с.

© **Костянтин Рахно**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

© **Анатолій Гейко**, керамолог, кандидат історичних наук

(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

© **Ольесь Пошивайло**, керамолог, доктор історичних наук

(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

Монографія «Декоративно-прикладное искусство Беларуси XVIII – XX вв.: становление и тенденции развития» – третя в науковій спадщині одного з провідних сучасних білоруських мистецтвознавців, доктора мистецтвознавства, співробітника Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії НАН Білорусі Валерія Жука. На основі аналізу й систематизації матеріалів, зібраних протягом двадцятилітнього періоду, в ній уперше зроблено спробу комплексного вивчення проблеми становлення й розвитку декоративно-ужиткового мистецтва Білорусі, виявлено форми й характер взаємодії з мистецтвом сусідніх народів, подано науковий аналіз внутрішніх закономірностей розвитку на різних історичних етапах. Відзначаю, що дослідник обмежився вивченням «академічного» декоративно-ужиткового мистецтва, не характеризуючи народної творчості, цим

ЖУК В. И.

Декоративно-прикладное искусство Беларуси XVIII–XX вв.: становление и тенденции развития.

– Минск: Белорусская наука, 2006. – 319 с.

самим значно звужуючи заявлену в назві монографії тему.

Одним із головних об'єктів дослідження в даній роботі є гончарство. Його розвиток проаналізовано разом з іншими видами декоративно-ужиткового мистецтва Білорусі в усіх чотирьох розділах монографії, поділених за хронологічним принципом.

У першому проаналізовано гончарство XVIII – початку XX століття. Значну увагу звернено на мануфактури польсько-литовських магнатів, на яких у другій половині XVIII століття виготовляли фаянсові вироби. Спираючись на нововведені в науковий обіг архівні документи, автор монографії проаналізував діяльність цих підприємств, асортимент виробів, здобутки й труднощі. Значно менше уваги звернено на гончарство XIX – початку XX століття.

У другому розділі проаналізовано розвиток гончарства впродовж 1917–1950-х років. Найбільше уваги звернено на діяльність відділення кераміки Білоруського художнього технікуму у Вітебську (відкрито 1925 року) і його завідувача Н. Михолала, Мінського фарфорового заводу (відкрито 1946 року). Дослідник також критично оцінив глиняні вироби відомого білоруського живописця М. Філіповича 1946 року.

Третій розділ присвячено аналізу розвитку «академічного» декоративно-ужиткового мистецтва впродовж 1960-х – 1970-х років. На мою думку, надзвичайно цікавим для української керамології є матеріали про творчість українських художників-керамістів Т. Порожняка, М. Беляєва, В. Гаврилова, запрошених 1961 року для роботи в Білоруський державний театральний художній інститут зі

Львівського інституту прикладного і декоративного мистецтва. Ці майстри значно вплинули на подальший розвиток білоруської художньої кераміки.

У четвертому розділі проаналізовано розвиток творчості білоруських художників-керамістів на межі ХХ–ХХІ століть, акцентовано увагу на їх окремих творах, виокремлено основні тенденції розвитку сучасної білоруської кераміки.

У висновках монографії підсумовано, що розвиток декоративно-ужиткового мистецтва Білорусі ХVІІІ–ХХ століть носить дискретний характер, викликаний як політичними, економічними, так і соціокультурними факторами. «Академічна» його ланка спиралася на європейські стильові тенденції й сама формувала необхідне культурне середовище, була виразником урбаністичних та інтернаціональних тенденцій. Констатовано факт самотності декоративно-ужиткового мистецтва Білорусі.

Валерій Жук виокремив у розвитку «академічного» декоративно-ужиткового мистецтва Білорусі ХХ століття три важливі періоди (на жаль, межі між ними нечіткі):

1. 1920-ті – кінець 1960-х років – початковий період формування академічного декоративного мистецтва Білорусі, коли заклалися основи промислової бази для розвитку галузі, склалися колективи художників.

2. Кінець 1960-х років, коли відбувалося становлення білоруської школи декоративно-ужиткового мистецтва.

3. З другої половини 1970-х років, коли почався процес завершення становлення національної школи декоративного мистецтва і початок професійної зрілості.

Автор також прослідкував такі тенденції в сучасному декоративно-ужитковому мистецтві Білорусі:

- фольклорна, що характеризується широким зверненням художників до народних, традиційних джерел;
- романтична, пов'язана з інтерпретацією форми, кольору та фактури твору;
- зображувально-асоціативна, відображена

в художніх творах з 1970-х років, що характеризується підвищеним зацікавленням образотворчою метафорою, виражальною мовою образотворчого мистецтва;

- філософсько-алегорична, що апелює до сучасних форм і виражальних засобів мистецтва й використовує знаково-семантичні, концептуальні елементи.

Зверну також увагу на окремі, помічені мною, недоліки цієї монографії. Зокрема, вважаю, що недостатньо проаналізовано український вплив на становлення білоруського «академічного» гончарства, не зроблено порівняльний аналіз творів українських і білоруських художників-керамістів. У тексті мною не виявлено жодного факту наявності «активного творчого взаємообміну» в «академічному» декоративно-ужитковому мистецтві між білорусами й українцями, задекларованого у висновках. Усі наведені факти свідчать про наявність одностороннього впливу українських майстрів на білоруських.

Вважаю, що найбільш слабкою ланкою цієї монографії у висвітленні гончарства є її ілюстративна частина. Малюнків недостатньо для підтвердження висновків, зроблених у тексті. Зокрема, для періоду з ХІХ століття до 1946 року подано лише 8 фотографій посудин, які нібито датуються початком ХХ століття. Як виявилось, більшість із них уже опубліковано в попередніх виданнях про білоруське гончарство, де чітко атрибутовано (з іменами авторів, жодного з яких у підписах до ілюстрацій монографії не зазначено). Їхнє датування не співпадає з поданим Валерієм Жуком. Лише два (нижні на с.73 та с.3 вклейки) вироби датовано 1920-ми роками [2, с.169, рис.35], усі інші – 1970-ми – 1980-ми роками [1, с.32, рис.13; 2, с.164, 155, рис.5; 24, с.172, рис.42; 3, с.23 вкл., рис.55, 62].

Кращі справи з дрібною пластикою, зображеною на 9 ілюстраціях. Тут лише в одному випадку датування виробу (фото на с.77) значно відрізняється від справжнього – 1940-ві роки [3, с.10 вклейки, рис.2]. В інших (окрім

трьох ілюстрацій з творами М.Філіповича) замість 1930-х, про що зазначено в попередніх публікаціях [2, с.169, рис.35; с.180, рис.61], їх датовано 1920-ми роками. Згадані недоліки в датуванні пов'язані з тим, що Валерій Жук без критичного аналізу й звіряння з опублікова-

ними матеріалами використав для атрибуції виробів підписи під ними в експозиції Музею старожитньої культури Білорусі.

Незважаючи на зазначені хиби, монографія є помітним явищем не лише білоруського, але й східноєвропейського мистецтвознавства.

1. *Беларуская кераміка*. – Мінск: Беларусь, 1984. – 176 с.
2. *Милуценков С.А. Белорусское народное гончарство*. – Минск: Наука и техника, 1984. – 184 с.
3. *Сахута Я.М. Беларуская народная кераміка*. – Мінск: Полымя, 1987. – 112 с.

© **Анатолій Щербань**, керамолог, кандидат історичних наук
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

ТРЕТІЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ СИМПОЗИУМ ГОНЧАРНОГО МИСТЕЦТВА «ЧИГИРИН-2005»: Альбом-каталог /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2006. – 56 с.: іл.

Уже вкотре видавничий центр «Народні джерела» долучився до видання альбому-каталогу Всеукраїнського молодіжного симпозиуму гончарного мистецтва, які проводяться в Чигирині з 2003 року.

2006 року побачив світ його III випуск – «Чигирин-2005». Поліграфічне оформлення видання викликає захоплення: традиційно яскраве й колоритне, майорить ілюстраціями робочих моментів мистецького практикуму, творчих робіт молодих художників-керамістів з різних регіонів України та їх іменитих наставників – досвідчених майстрів-гончарів.

Вступну статтю «Молодіжне гончарювання в Чигирині» голова Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслужений

діяч мистецтв України Євген Шевченко присвятив висвітленню мети та основних завдань симпозіуму «Чигирин-2005». Тут знаходимо короткі відомості про учасників цього мистецького зібрання та їх наставників, зокрема про їхню географію, а також інформацію про переможців у номінаціях: «Гончарний посуд», «Гончарна пластика», «Кращий розпис кераміки», «Скульптурна пластика», та лауреата конкурсу.

Одразу хочу зазначити, що видання таких альбомів-каталогів, як і проведення самих симпозіумів гончарного мистецтва, тим паче молодіжних, – справа безперечно необхідна. Вони покликані знайомити науковий і мистецький світ з новинками в гончарному житті країни, популяризувати здобутки майстрів-гончарів та художників-керамістів, окреслювати напрямки їх творчих зацікавлень, визначати тенденції розвитку гончарства, тому мають містити докладну, максимально повну інформацію про репрезентовані мистецькі твори. На жаль, таких анотацій у даному каталозі вкрай недостатньо. Щодо вищезазначеного, він поступається навіть не зовсім досконалому першому альбому-каталогу «Чигирин-2003», який вміщував, хай і неповну, але хоч яку-небудь реляцію про учасників (рік народження, місце проживання та навчання, участь у мистецьких заходах, творчі пріоритети).

Альбом-каталог складається з трьох розділів. Перший – «Мистецький світ» – відображає роботу учасників симпозіуму, другий – «Наставники» – знайомить з роботами досвідчених майстрів-гончарів, третій – «Хроніка симпозіуму» – ілюструє робочі моменти творчого практикуму.

Гончарні вироби – посуд, пластику, скульптуру – хоча яскраво й проілюстровано, проте зовсім не атрибутовано, тобто представлено в альбомі без зазначення назв, розмірів, техніки

виконання, матеріалів, використаних під час їх формування та оздоблення. Таким чином, на каталог це видання схоже мало. Наприкінці вступного слова Євген Шевченко наголосив на необхідності створення в Чигирині Музею традиційного народного мистецтва, тож гончарні вироби, виготовлені під час симпозіуму та репрезентовані в альбомі (адже, за словами автора передмови, саме вони мають увійти в колекцію згаданого музею), потребують своєчасного ретельного фахового атрибутування та каталогізації для їх наступного музеєфікування. Зважаючи на те, що багато виробів не є ані народними, ані традиційними, доцільність створення в Чигирині музею з таких робіт видається надзвичайно сумнівною.

Окрім цього, в альбомі-каталозі мало б бути більше інформації як про молодих художників-керамістів, так і про їх наставників. Наприклад, чи є вони «академічними» майстрами, чи самодіяльними, чи народними; де навчалися гончарству та завдяки чому чи кому удосконалюють своє вміння; чи беруть участь у інших мистецьких заходах подібного типу або виставках; де зберігаються їхні вироби, скільки років творчого життя присвятили саме гончарству тощо. Цікаво було б дізнатися не тільки про творчий доробок, а й про задуми молодих мистців-керамістів, про їх художні вподобання.

Серед згаданих у передньому слові шістнадцяти молодих учасників четверо взагалі не удостоїлися того, щоб їхні вироби були представлені в альбомі. Не заслужили такої честі і двоє наставників. Не зазначено й прізвища членів журі: побіжно згадано тільки, що до його складу «увійшли фахівці з народного мистецтва». Невідомі й критерії за якими відбувалося оцінювання гончарних мистецьких творів. Тим часом сучасні читачі прагнуть знати значно більше, а гончарі заслуговують на більш належне представлення своєї творчості.

© Людмила Метка, керамолог, кандидат історичних наук

(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

ЧЕТВЕРТИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ МОЛОДІЖНИЙ СИМПОЗИУМ ГОНЧАРНОГО МИСТЕЦТВА «ЧИГИРИН-2006»: Альбом-каталог /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2006. – 48 с.: іл.

2006 року у видавничому центрі «Народні джерела» після завершення чергового Всеукраїнського молодіжного симпозиуму гончарного мистецтва, які започатковано 2003 року в Чигирині, з'явився друком і четвертий альбом каталог «Чигирин-2006».

Побудовано альбом-каталог за аналогією до попередніх трьох випусків, тобто має вступну статтю (щоправда, цього разу аж дві) та традиційно вміщує три розділи: «Мистецький звіт», «Наставники», «Хроніка».

Переднє слово належить голові Національної спілки майстрів народного мистецтва України, заслуженому діячу мистецтв України, одному з організаторів симпозиумів у Чигирині Євгену Шевченку. В ньому автор оптимістично констатував, що «...з року в рік зростає його організаційний, методично-мистецький рівень, удосконалюється методика роботи з молоддю, змістовнішим стає інформаційне забезпечення заходу» (с.3). Там же є й відомості про тематичне завдання симпозиуму «Чигирин-2006» – виготовлення «гетьманського посуду», про звітну виставку молодих майстрів, яка експонувалася в центрі Чигирини, про участь у святі фольклорних колективів та про виступи організаторів симпозиуму, представників місцевої влади тощо. Але, як не дивно, один із головних фундаторів цього симпозиуму ні словом не обмовився ні про його учасників,

ні про наставників, як «духовний батько» не окреслив його основну мету. Мова наразі йшла про омріяний Музей народного мистецтва, який «...має стати скарбницею української традиційної образотворчості, своєрідним центром духовно-творчої реабілітації народних майстрів із різних куточків нашої держави, науково-практичним і культурно-освітнім закладом, який посяде чільне місце в суспільно-культурному житті Черкащини» (с.3). Безперечно, Музей народного мистецтва в Черкащині потрібний, однак від організатора й фундатора Всеукраїнських молодіжних симпозиумів гончарного мистецтва хотілося б більше дізнатися саме про роботу цього мистецького зібрання 2006 року, якому й присвячено даний альбом-каталог. Натомість інформацію про захід повідомив у своїй статті «Гончарський дивограй» кореспондент газети «Сільські вісті» Валерій Ясиновський, хоча це, зрозуміло, передовсім, художній твір, ніж інформативна публікація, яка мала б містити необхідні в будь-якому альбомі-каталозі дані про учасників, їх роботу, виготовлені вироби, мету та завдання симпозиуму. Наразі про кількість учасників, їх географію, вік можна дізнатися тільки споглядаючи фото робочих моментів практикуму, глиняних виробів, які вдалося виготовити учасникам.

Цього разу симпозиум зібрав дванадцять молодих майстрів-гончарів, четверо з яких не удостоїлися бути згаданими у вступних статтях, хоча їхні роботи й опубліковано в каталозі. На симпозиумі (щоправда, з поданих у каталозі статей невідомо, коли саме він відкрився і

скільки тривав, час означено неконкретно: «влітку», «майже місяць») працювали й п'ять наставників. Незрозуміло залишилася їх роль у цьому зібранні. Знову ж таки з фото можна дізнатися, що вони заодно з молодими учасниками працювали, виконуючи завдання симпозіуму, – виготовляли гетьманський посуд, зокрема сервізи. З ким із молодих гончарів працювали наставники, який від цього був результат – невідомо, як і те, чи проводився цього разу конкурс робіт молодих виконавців, адже не зазначено ні переможців, ні критерії оцінювання, ні склад журі. Тож виходить, що майстри зібралися на чергову «тусовку», а альбом видано на пам'ять про неї, адже він не несе необхідної для широкого читача інформації – елементарних даних про учасників та їх наставників, хоча серед останніх, як видно з фото, були дійсно досвідчені, відомі гончарі, майстри своєї справи, повчитися у яких було б за честь кожному молодому художнику-керамісту. Таким чином, цей альбом-каталог не виконує своєї основної функції – надання максимальної інформації (перелік робіт,

їх опис та фахове атрибутування). Хоча репрезентовані в альбомі фото яскраві й колоритні, та все ж манера подання їх дивує: навіть багаторазово тиражувати на одній сторінці одне й те ж зображення кілька разів. Наприклад, на с.12-13 подано мистецький збуток гончаря з Пирятина. Тут репрезентовано 43 вироби, хоча, якщо придивитися уважніше, помітно, що насправді їх усього 16. І це повторюється чи не на кожній сторінці альбому. Зрозуміло, що не в кількості виготовлених під час симпозіуму виробів справа, але навіть вводити читача в оману?

Незважаючи на те, що подібний каталог видається не вперше і вже з'явилися критичні рецензії на попередні випуски, а також висловлювалися усні побажання щодо його вдосконалення, автор-упорядник уперто ігнорує ці дружні поради. Все ж побажаю знову: бути уважнішим як до майстрів, які заслуговують на достойне представлення себе й своїх творів, так і до читачів, які, гортаючи альбом-каталог, бажають отримати необхідну інформацію.

© Людмила Метка, керамолог, кандидат історичних наук
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

*Люблю вечернею порою,
Когда уж сумерки нависли,
Молиться в церкви приходской,
Дать отдых утомленной мысли...*

Такими рядками з вірша священника Василя Кудрявцева розпочинається книга «Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках», яка побачила світ 2006 року. Це – чергова праця краєзнавця, керамолога, кандидата історичних наук Віктора Міщанина, присвячена рідному краю. Цього разу автор дослідив понад трьохсотрічну історію Різдво-Богородичних храмів рідного села Малі Будища Зіньківського району Полтавської області. Книга – посьвята пам'яті Івана Андрійовича Герасименка, колишнього церковного старости, знаменитого малобудищанського гончаря першої половини ХХ століття.

Віктор Міщанин, зробив екскурс у минуле, подавши історію трьох церков, які по чергово діяли в селі ще з середини ХVІІІ століття. Йому

МІЩАНИН ВІКТОР.

**Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках.
Книга 1: Історико-краєзнавче видання.**

– Полтава: Рік, 2006. – 248 с.: іл.

вдалося віднайти описи храмів, відновити списки церковних святинь, які знаходилися в них: ікон, священних книг тощо. Завдяки копіткій праці, проведеній автором, опрацюванню значної кількості історичних джерел, зокрема «Полтавських єпархиальних ведомостей», матеріалів Державного архіву Полтавської області, Національного архіву українського гончарства, Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, Архіву Малобудищанської сільської ради, Архіву Управління СБУ в Полтавській області та багатьох інших Віктору Даниловичу вдалося відтворити події, які передували заснуванню та припиненню діяльності згаданих храмів, з'ясувати імена та відтворити долі чималої кількості священників та інших людей, причетних до церковного життя, довідатися про місцеві дореволюційні парафіяльні школи, які діяли в селі, та окремих їх «законоучителів» і попечителів.

Примітно те, що значну кількість інформації автору вдалося зібрати під час пошукових експедицій, проведених упродовж кількох років. Щоб пересвідчитися в цьому, варто лише поглянути на список джерел, наведених наприкінці книги. Із загальної кількості 317 позицій понад 80 – польові матеріали автора. Віктор Данилович, працюючи над книгою, зустрічався й отримував інформацію від односельців, записував їх інтерв'ю, зібрав фото та документальні матеріали. Результатом ретельного аналізу цих джерел і постала унікальна праця на пошанування рідного краю. Історичні події, описані в книзі, вдало

проілюстровано фотографіями церков та їх служителів, копіями різних документів: актами ревізійних комісій Різдва-Богородичного храму, протоколами церковних зборів, відомостями про сплату коштів за роботи, проведені в згаданих церквах, свідоцтвами, виданими випускникам Малобудищанського повітового народного училища тощо.

Окремі сторінки книги вміщують розповіді про один із найбільш розвинених місцевих кустарних промислів – гончарство. Важливо те, що найдавніші записи про малобудищанське гончарство пов'язані з іменем одного з найдіяльніших тамтешніх священиків Іоанна Михайлеця, який не тільки описав історію двох перших церков села, а й подав характеристику згаданого промислу. Його праця *«Село Мальє Будищички»*, опублікована в *«Полтавских епархиальных ведомостях»* 1887 року, також послугувала важливим джерелом відтворення подій, описаних Віктором Міщанином. Значну кількість фактів з історії церков, про діяльність парафіяльних шкіл, а також про місцеве гончарство автору вдалося записати зі спогадів відомої малювальниці, його землячки Мотрони Савівни Назарчук, з якою він листувався впродовж тривалого часу.

У книзі згадано імена таких гончарів, як Іван Оленич, Омелян Герасименко, Іван Ширай (с.62, 65, 69-70), Атанас Борисенко,

Атанас Дацінька, Артем Ширай (с.72-73), Адам Герасименко (с.95-97) та його син Іван Герасименко (с.97-98, 107-114), Павло Пічката три його сини – Яків, Іван і Мефодій (с.99-106), Іван Андрійович Герасименко (с.35, 110, 107, 108, 113), його батько Андрій Герасименко (с.108) та сини Василь і Андрій (с.109, 111, 113); художник-кераміст, він же іконописець, Петро Кононенко (с.150-154) та його донька, відома малювальниця Зінаїда Линник (с.152, 155), Арсен Бордун (с.141), Хома Жилавець (с.160), Жирко Захарко (с.160), Степан Зубань (с.160), Михайло Свищ (с.160), Митрофан Каша (с.122), Хома Сакун (с.152), Іван Білик (с.32, 104, 152, 155), Феоктист Мокляк (с.75, 77, 78), Федір Чирвенко (с.100), керівники Опішненських гончарних шкіл Юрко Лебіджак та Іван Бойченко (с.104). А відомі малобудищанські гончарі Адам Герасименко і Павло Пічка, які в різні роки були церковними старостами, на переконання автора, зробили найбільший, перш за все матеріальний, внесок у будівництво Церкви Різдва Пресвятої Богородиці.

Віктор Міщанин щиро сподівається, що книга стане корисною для істориків, краєзнавців, музейних працівників. Але те, що вона зацікавить його земляків – безперечний факт, про що свідчать опубліковані наприкінці видання відгуки вдячних односельців на дві попередні книги автора.

© Людмила Метка, керамолог, кандидат історичних наук

(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА: Каталог.

– К.: Видавничий дім «Смолоскип», 2006.

– 48 с.: іл.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ІГРАШКА:

Всеукраїнська виставка

/Автор-упорядник Євген Шевченко.

– К.: Народні джерела, 2006. – 96 с.

2006 року в Києві побачили світ два таких каталоги з однаковою назвою – «Українська народна іграшка». Перший, що дуже символічно, відкриває серію «З колекції Державного музею іграшки Міністерства освіти й науки». Особливе місце в цьому унікальному музеї посідає зібрання народної іграшки, яке налічує понад тисячу зразків.

Розлога вступна стаття провідного наукового співробітника музею, відомого дослідника іграшки, доктора мистецтвознавства Олександра Найдена детально характеризує з філософських, мистецтвознавчих та етнографічних позицій феномен іграшки в культурі; народну іграшку як медіатор між культурою і природою; її функції у вихованні дітей; розкриття пластичні, образні, сюжетні та декоративні особливості традиційної іграшки. Подано варіанти наукової класифікації іграшок та ознаки класифікаційного поділу. Докладно розглядаються, відповідно до матеріалу, з якого виготовлені іграшки, їхні функції, образні й ігрові характеристики. Дослідник аналізує іграшки з дерева, глини, соломки, трави, лози, тіста, сиру, тканини.

Всі вони є в книзі. Саме іграшки з глини відкривають ілюстративну частину каталогу. Глиняна іграшка гідно представлена виробами Гаврила Пошивайла, Олександри Селюченко, Якова Падалки, Олени Мороховець, Федора Куркчі та інших гончарів. Це традиційні барині, зооморфні фігурки, свистунці, монетка, музичні інструменти. Репродуковано також надзви-

Поняття традиційної культури українців значно об'ємніше, аніж фольклор і календарна звичаєвість, до яких його часто зводять. Зокрема, важливе місце в українському побуті та звичаєвості посідала народна іграшка, яка завжди викликає навіть у дорослих особливе відчуття дитячого захвату, теплоти, близькості до чогось незвичайного, святкового. Саме тому про українську народну іграшку написано не одну монографію, цілу низку наукових і науково-популярних статей. Їй присвячуються конференції, каталоги виставок і музейних зібрань.

чайно цікаві іграшки з дерева, соломи, лози, листя кукурудзи, сиру й тіста, паперу, тріпаного льону, тканини, ляльки-манекени в народному одязі. Від багатьох виробів віє архаїкою. Розмаїття матеріалів, майстерність виконання, уміння народних мистців побачити чудесне у звичайному, буденному вражають. Каталог немов прочиняє двері в щирий і добрий світ краси, рукотворного дива, досягнути яке душею прагне кожен українець. Це своєрідне казкове повернення в дитинство.

Казку цю творять для нас майстри, імена яких до нас доносить книга. Там, де автор іграшки невідомий, варто це так прямо й зазначати, адже інакше виникає думка, що вони належать тому, хто зазначений поряд. Годилося б детальніше зазначати матеріал і техніку виконання, розмір іграшок. Враховуючи, що йдеться про музейну колекцію, видається доцільним усюди вказувати шифр зберігання.

Дуже прикро, що скрізь подано лише ініціали майстрів, а не їхні імена; що разом зі вступною статтею не переклали англійською й підписи до ілюстрацій. Проте слід відзначити високу професійність видання. Поза всяким сумнівом, уся колекція української народної іграшки заслуговує на оприлюднення в його наступній, значно більш розширеній та доповненій редакції.

Друга книга є каталогом Всеукраїнської виставки *«Українська народна іграшка»*, що відбулася в травні-липні 2006 року у виставковій залі Національної спілки майстрів народного мистецтва України в Києві.

Передмову до книги, яка коротко характеризує творчість учасників виставки, написав голова Національної спілки майстрів народного мистецтва, заслужений діяч мистецтв України Євген Шевченко. Вона поділяється на розділи: *«Кераміка»*, *«Етнографічна лялька»*, *«Лялька»*, *«Плетіння»*, *«Плетіння, в'язання»*, *«Мальоване дерево»*, *«Іграшки-пташки»*.

У розділі *«Кераміка»* представлено іграшки Олександри Селюченко, Миколи Пошивайла, Анастасії Білик-Пошивайло, Василя Омеляненка, Михайла Китриша, Григорія Денисенка,

Ольги Шиян, Надії Протор'євої, Ганни Діденко, Лесі Денисенко-Єременко, Бориса Цибульника, Миколи Ярошка, Оксани Бейсюк, Олександра Червонюка, Надії Вербівської, Михайла Галаса, Івана Бойка, Івана Рйопки, Василя Беседіна, Юрія Дернового, Олександри Порохівник, Катерини Меркушевої, Марини Кривоніс, Анжели Драч та інших народних і самодіяльних майстрів.

Хоча всі глиняні іграшки мають легко впізнаваний праобраз і насправді є кониками, півниками, соловейками, цапиками, вершиками й іншими різними істотами, саме так вони категоризуються народною традицією, самими майстрами і – найголовніше – дитиною, у каталозі вони числяться просто як безіменні *«іграшки»*, *«свищики»*. Лише окремі мають уточнення. Ніде в підписах не зазначено техніки виготовлення, тобто ліплення, відтиск у формі, ритування, наявність мальовки, поливи. А це не лише схоластична вимога, адже глиняні вироби у сприйнятті майстрів, дорослих і малих користувачів традиційно є саме *«мальованими»*, *«полив'яними»*. Ніде не вказано розмір. Це стосується всіх представлених у каталозі іграшок. Неспеціалістові дуже важко визначити, з чого саме і як виготовлено ті чи інші вироби, адже матеріал і техніку здебільшого не зазначено. Наприклад, залишається тільки здогадуватися, що *«Коня»* і *«Баранчика»* зроблено із соломи. А з чого ж тоді *«Брязкальця»* й *«Кошик»*, якщо тільки сусідні вироби тієї ж майстрині охарактеризовано як *«Іграшки з лози»*? А де анонсоване плетіння з рогозу? Така собі книжка-загадка вийшла. Фігурки дівчини й молодіці, виточені з дерева на токарному станку, підписано просто *«Етнографічні ляльки»*. У розділі *«Лялька»* є багато вродливих панночок, але так і не вказано, кого з них зроблено з тканини, а кого із соломи, кого сплели гачком чи зв'язали на машинці, а кому вишили сорочечку або фартушок. До ляльок-манекенів подано підписити у *«Лялька в національному вбранні»*, *«Лялька у вбранні Буковини»*, але немає жодної вказівки на те, з чого зроблено саму ляльку – з тріпаного льону,

тканини, гіпсу, пластмаси чи порцеляни, не зазначено й матеріал, з якого пошито вбрання, сплетено корзиночки, зроблено намисто, люльки й дукачі, виготовлено підставочки. Хіба це неважливо і нецікаво?

Підписи під ілюстраціями містять лише назви виробів, імена та прізвища майстрів, але інформацію, хто звідки, доводиться шукати аж наприкінці каталогу. Там теж вміщено назви лише окремих виробів, решту приховано під збірними, узагальнюючими термінами, проте чомусь зазначено їхню кількість. Указується й скупа інформація про техніку й матеріал – неточна й неповна.

Прикро дряпає погляд старорежимне «снт.Опішня», замість усталеного в науці «селище Опішне». До сіл і селищ не вказано райони, в яких вони знаходяться.

Вказано роки життя майстрів, що померли, але немає року народження живих. Немає також датування виробів. Не написано, де саме зберігаються вироби, в яких колекціях, що особливо актуально щодо представленого спадку класиків.

Не всі із зазначених у переліку творів і авторів є в книзі, що не може не дивувати. Наприклад, де самобутні й неповторні роботи заслуженого майстра народної творчості України Миколи Вакулєнка, яких заявлено аж чотири?

Найголовніше, що видання має досить значний обсяг, але нема в ньому ані змісту з поділом на розділи, ані жодних покажчиків, тому доволі важко відшукати одразу всі вироби якогось із майстрів, наприклад, того, чия творчість давно припала до душі. Доцільним був би, принаймні, іменний покажчик.

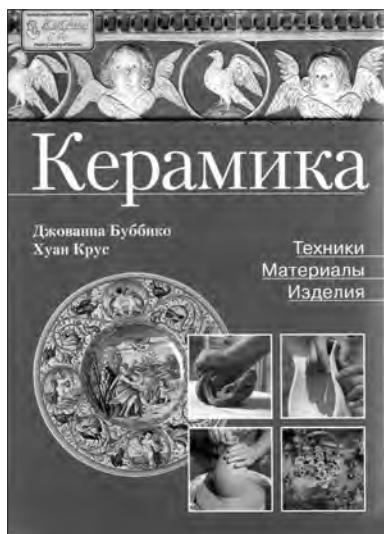
Шкода, що при такому високому поліграфічному рівні лишився невивіреном вступний текст, у якому трапляються друкарські помилки.

Світлини дуже гарні, є надзвичайно цікаві композиційні знахідки, зокрема зграйка свищиків, кавалькада сирних іграшок або добірки облич тваринок і ляльок збільшеним планом – кумедних, спокійних, здивованих, сумних, замріяних. Барвіста і вражаюча книга також кличе в мистецькі пошуки дива, за обрїй буденності.

Прискіпливий підхід до видань викликаний бажанням бачити публікації про такий цікавий феномен традиційної культури, як народна іграшка, більш довершеними. Подібні книги зазвичай слугують джерелом інформації для чужоземних керамологів, етнологів, культурологів і мистецтвознавців, посібником для мистців-початківців, учителів, керівників гуртків дитячої та юнацької творчості, студентської й учнівської молоді, тому слід вельми ретельно ставитися до їх укладання.

© **Костянтин Рахно**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

Буббіко Джованна, Крус Хуан.
Керамика: Техники. Матеріали. Ізделия.
 – М.: Ніола-Пресс, 2006. – 128 с.: ил.

Хуана Круса «Керамика: Техники. Матеріали. Ізделия». Переклад з італійської російською мовою здійснив Т.Н.Григор'єв.

Передовсім відзначу якісну поліграфію, багаті ілюстративні матеріали. На кожній сторінці розміщено цікаві, професійно виконані світлини, які відображають увесь процес виготовлення й декорування глиняних виробів різними способами. Подано також фотографії робіт сучасних, переважно, італійських художників-керамстів. До кожної з них зроблено відповідний підпис, у якому вказано ім'я автора, назву роботи, рік виготовлення, матеріал, розміри, країну.

Окремо відзначу по-сучасному просто, оригінально побудовану текстову складову книги. У цікавій та зрозумілій, доступній навіть новачку, одним словом, суперпопулярній формі роз'яснено навіть найскладніші технології гончарного виробництва. До кожного розділу книги подано короткий анонс представленої в ньому інформації, що полегшує розуміння того, про що йтиме мова.

На жаль, видавці «забули» зазначити, хто ж є автори видання. Переглянувши книгу, я дійшла висновку, що Джованна Буббіко та Хуан Крус, напевно, професійні художники-керамисти. Про це свідчать детальні рекомендації щодо технології виготовлення виробів, наявність авторських спостережень з приводу того, що відбувається з виробом на різних етапах роботи.

Оскільки я переглядала дане видання вже в перекладі, кілька незначних вад, які аж ніяк

Глина – матеріал, властивості якого завжди приваблювали людину. Вироби з неї з давнини мали практичне, ритуальне й декоративне значення. І досі глиняні вироби не втратили свого первісного значення. Окрім того, у сучасному світі кераміка широко застосовується в будівництві, мистецтві, медицині та інших сферах людської життєдіяльності. Технологія її створення може бути як неймовірно складною, так і простою, доступною кожному. Тому не дивно, що нині у світі досить активно публікуються видання, присвячені технологічним аспектам, практичним порадам роботи з глиною. Україна лише чекає на подібне видання. В сусідній Російській Федерації підприємливі видавці, зважаючи на попит подібних публікацій, почали перевидавати чужоземні самовчителі-підручники з кераміки.

Серед них – московське видавництво «Ніола-Пресс», зусиллями якого 2006 року побачила світ книга Джованни Буббіко та

не применшують значення посібника, але потребують корекції, можуть стосуватися лише даного видання, а не праці-оригіналу (Giovanna Bubbico, Joan Crouz. *Ceramica. Manuale completo. Tecniche, Materiali, Realizzazioni*. 2004). На мою думку, під час перекладу подібних видань перекладачеві варто звертатися до фахівців з кераміки для отримання консультацій, щоб уникнути помилок, які можуть виникнути під час роботи зі спеціальними термінами, узгодивши їх з чужоземними та загальноприйнятими в тій країні, де видаватиметься праця.

У вступі *«Искусство древнее, чем само человечество»* подано екскурс в історію розвитку світового гончарного виробництва, починаючи з давніх часів до наших днів. Посилання на джерела відсутні. Можливо, у тексті вони б ускладнювали перцепцію, але не завадили б наприкінці книги.

Розділ *«Инструменты и материалы для керамики»* присвячено ознайомленню читачів з матеріалами, спеціальними інструментами й пристроями, необхідними в процесі роботи. Описано технічні характеристики глини (с.18-21), полив та фарб (с.22-24). Пояснено особливості сушіння глиняних виробів. Викладено практичні рекомендації щодо побудови тимчасового пристрою для їх випалювання.

У розділі *«Техники лепки»* описано, як підготувати глиняний пласт, *«палус «пальцевыми защитами»*, що, передовсім, відповідає способу ліплення шляхом удавлювання. Згадано ліплення із джгутиків та з суцільного шматка глини.

Одну з технік ліплення названо в заголовку підрозділу *«Из кирпичей»*. З контексту зрозуміло, що існує кілька способів творення настінного панно з цегли [описано три (с.51)], один з яких передбачає зліплювання структурних частин у широку вигляді.

Формування виробів на гончарному крузі також віднесено до однієї з технік ліплення (с.52). Цей підрозділ, на мою думку, потрібно було виокремити.

Приготування гіпсових форм для відли-

вання виробів описано також у цьому розділі.

Назва *«Техники декорирования и технология керамики»* сама за себе говорить про зміст цієї структурної частини. У цьому, найбільшому за обсягом, розділі описано процес оздоблення виробів різнокольоровими глинами, емальями, барвниками й ангобами, особливості роботи з фаянсовою масою, подано рецепти приготування кольорових ангобів. Пояснено, що таке майоліка, фроттаж, буккоро, раку, люстр, грес, сграфіто з ангобом. На мою думку, упорядникам книги варто було б «адаптувати» названі техніки до загальноживаних у російськомовному середовищі, оскільки для більшості з них є відповідники.

У розділі *«Изделия»* читачеві запропоновано випробувати власні сили у виготовленні привабливих, але відносно простих виробів: рамки, годинника, скриньки та чайника. Ці приклади-ідеї виготовлення глиняних виробів навіть для людини, яка ніколи не працювала з глиною, є досить привабливими, оскільки не вимагають особливих умінь.

Праця збагачена цікавим додатком, присвяченим короткому опису глиняної антропоморфної скульптури сучасних, переважно італійських, майстрів: Ніколо Дзамбоні, Сільвії Карневале Мііно, Моніки Грікко, Серджо Дзанні, Метью Спендера, а також настінних панно Марти Пакон, Антонелли Равальї, інсталяції Сильвії Дзаньї, Анни Хіллар, Оскара Домінгеса. Таким чином автори досягли подвійної мети: проілюстрували книгу яскравими прикладами й використали прийом прихованої реклами згаданих майстрів. Зауважу, що автори акцентували увагу на тому, які саме техніки, під чім впливом і в який саме час з'явилися в Італії.

Наприкінці вміщено глосарій, де подано тлумачення основних термінів, які зустрічаються в книзі.

«Керамика: Техники. Материалы. Изделия» Джованні Буббіко та Хуана Круса не лише ознайомлює з властивостями глини, технологіями й техніками гончарного виробництва, але й із сучасними, зокрема італійськими, тенденціями

розвитку художньої кераміки. Вона може бути використана як навчальний методичний посібник і в українських навчальних закладах

мистецького спрямування, особливо в тих, де викладається гончарство. Подібної літератури в Україні нині бракує.

Р.С. Книга дійсно дає можливість кожному по-своєму оцінити глину як спосіб самовираження, викликає бажання перевірити її пластичні властивості й майже необмежені можливості. Зізнаюся, я теж не втрималася...

© **Олена Щербань**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

МИЦЬК В.Ф.
СВЯЩЕННА КРАЇНА ХЛІБОРОБІВ:
Міста й селища Трипільської цивілізації
у міжріччі Південного Бугу і Дніпра
та околиць.

– К.: Такі справи; Університетське видавництво «Пульсари», 2006. – 264 с.

спрямована на популяризацію трипільської культури, підтвердження її статусу як важливого підґрунтя українського етносу.

Монографію поділено на невеликі за обсягом частини, які добре сприймаються читачем.

Першу частину «Працею та думкою» присвячено висвітленню історії дослідження пам'яток трипільської культури в Україні.

У другій – «Обшири Трипільля» – окреслено територію розповсюдження й хронологію пам'яток трипільської культури. Закцентовано увагу на значенні оздоблення кераміки як хронологічного й культурного індикатора.

Чергову монографію, присвячену брендовій для України трипільській культурі, написано палко закоханим у неї дослідником, українським патріотом Вадимом Мицьком. Він виніс на широкий читацький загал власне бачення історії й культури «Трипільської цивілізації», спробував розкрити її духовну велич. Книга

У третій частині – «*Селища хліборобів-оріїв*» – Вадим Мицик розглянув проблему визначення етнічної належності населення трипільської культури, подав історію дослідження пам'яток трипільської культури Тальнівського району Черкащини.

У наступній – «*Поселення раннього Трипільля*» – згадано найбільш ранні пам'ятки трипільської культури Тальнівського району. Описано глиняні вироби з поселення Гребе-нюків Яр.

У частині «*Міста енеоліту в Україні*» автор порівняв українські поселення-гіганти трипільської культури, розташовані переважно на території історичної Уманщини, з містами Близького Сходу, Південного Туркестану та Південної Європи. Зробив висновок, що українські пам'ятки «не просто великі поселення чи протоміста, а суцільний масив урбанізації давнього суспільства у мідно-кам'яному віці».

У частині «*Пшениця та всяка пшениця*» описано видовий склад збіжжя та систему землеробства трипільської культури.

«*Череда придомна і звірі дикі*» – частина, в якій охарактеризовано склад домашнього стада та звірів, на яких полювали трипільці. Для цього, окрім інших джерел, використано зображення на глиняних виробах.

У «*Священному колі*» проаналізовано відображення закону розвитку світу по колу у матеріальній культурі трипільців. Зокрема, в зображеннях на посуді, у житловому будівництві, плануванні поселень.

«*Писемність хліборобів Трипільля*». Переважно на основі зображень на кераміці розглянуто питання існування писемності в трипільській культурі. Автор упевнений в її існуванні. Критично проаналізовано спроби розшифрування написів на кераміці трипільської культури Геннадія Гриневича, Миколи Суслопарова, Бориса Яценка та Анатолія Кишишина. Звернено увагу на проблему визначення мови трипільців. На жаль, не згадано праць Тараса Ткачука, який найдетальніше аналізував зображення на виробах трипільської культури,

у тому числі досліджував питання існування серед них елементів писемності.

У частині «*Хто заснував трипільську культуру*» Вадим Мицик, проаналізувавши зображення на статуетках трипільської культури та антропологічні дані, прокритикував гіпотезу про те, що трипільську культуру заснували семітські племена.

«*Від космосу до тонких енергій*». Автор переповів спробу «зодіакального» датування в археології, обґрунтованого доктором історичних наук Миколою Чмиховим. Відповідно до неї, він побачив космогонічний зміст в окремих елементах декору глиняних виробів. Висловив гіпотезу про використання глиняних біноклеподібної посудини і трубки як частин рефлекторного телескопа.

У частині «*Етноісторичне коріння держави*» подано екскурс в історію етноісторичного розвитку населення України з доби палеоліту. Дослідник стверджував, що на території України «розвиток життя йшов по висхідній, а культури були спадковими». Охарактеризовано трипільську культуру як протодержавне утворення. Наводячи як аргумент факт, що серед зооморфних скульптурок трипільської культури переважають зображення бичків, дослідник переконує, що основним знаком зодіаку для трипільців був «Тілець».

«*Святі пошанування*». Охарактеризовано культу та вірування трипільської культури й пов'язані з ними предмети, зображення та споруди. Вибудовано семантичний ряд – культ сонця – земного вогню – піч – жертвовники – моделі жител – гончарна майстерня – посуд місцевого й чужоземного виробництва – ритуал прощання з гончарною майстернею – гончар – чарівник горна. Стверджується, що такі елементи орнаментів трипільського посуду, як хвилясті та похилені лінії, відображають культ дощу. Описано чаші для здійснення ритуалів, антропоморфні статуетки.

«*Вищі сили життєтворення*». Про богів трипільської культури. Автор вважає, що в зображеннях на глиняних виробах відображено космогонічну систему трипільців. Описано

такі знаки на посуді трипільської культури, як коло, хрест, а також зображення людей, тварин і птахів.

«За законом світового ладу». Охарактеризовано гончарство як священне ремесло. Гончарі, на думку Вадима Мицика, *«творці і носії... духовно високого світогляду, заснованого на знаннях космічного і земного життя»*. Як переконливий аргумент цього, він назвав систему оздоблення глиняного посуду.

«Доля Трипільля». Про причини занепаду трипільської культури та її внесок у життя й поступ людства.

Досить цікавими є біографічні розділи: *«Знахідки творять епоху»* – про життєвий, творчий шлях та відкриття археолога Вікентія Хвойки; *«Археолог Олег Кандиба»*; *«Фундатор нового напрямку»* – про дослідника поселень-гігантів Миколу Шмаглія; *«Дослідник житлобудування»* – про життєвий і науковий шлях Костянтина Зінківського.

У *«Викладі»* Вадим Мицик згрупував мікророзвідки, зроблені в кожній із частин монографії.

Зверну увагу на окремі з помічених мною недоліків цієї монографії. Зокрема, у підписах до ілюстрацій немає чіткої системи, що знижує їх інформативність. Частина термінів, які використав автор, чужі для української наукової мови. Зокрема, замість терміна *«горловина»* (с.16) необхідно вживати термін *«шия»*,

замість назви *«прясло»* (с.26, 96) – *«кружало»*. Термін *«піддон»* у керамологічній літературі не використовується. Термін *«полива»* (с.241) для трипільської культури вживати не можна, адже в керамології це слово означає склоподібне покриття виробів, якого за часів Трипільля не використовували. Не зрозуміло, навіщо подано фото виробів, приписуваних українському гончареві Олександрю Ганжі (с.113, 115), адже про них у тексті не згадано. Дивною видається подана дослідником без авторських коментарів цитата з книги Олексія Братка-Кутинського про те, що *«саме терен України є тим містичним місцем планети Земля, на якому відбулася передача естафети знань від послідовно змінюючих одна одну рас земної кулі: лемурійської, атлантичної, арійської»* (с.59). Значну частину висновків Вадима Мицика можна критикувати, а деякі гіпотези – спростувати.

Але загалом дана праця викazuje великий багаж знань автора, його гарну ознайомленість з історією дослідження та публікаціями, панорамне бачення трипільської культури. Більшість ілюстрацій, на яких зображено переважно глиняні вироби, підібрано вдало, частину – опубліковано вперше.

Хоча, на мою думку, книга Вадима Мицика не вносить нічого принципово нового в наукове осмислення трипільської культури, але, гарно написана й проілюстрована, вона цікава для широкого загалу читачів.

ЭТКИН ДЖЕКИ.**Керамика для начинающих:****Создание, декорирование и обжиг изделий из глины.**

– М.: Арт-Родник, 2006. – 128 с.

щодо гончарної технології. Структура й принцип викладу матеріалів згаданої праці надзвичайно схожі з книгою італійських авторів Джованні Буббіко та Хуана Круса «Керамика: Техники. Матеріали. Изделия», перевиданою того ж року московським видавництвом «Ниола-Пресс». У доступній формі послідовно викладено практичні рекомендації тим, хто бажає оволодіти технікою гончарства.

Особливістю реферованої книги є її «практичність» у використанні. Помітно, що авторка подає апробовану методику викладання курсу гончарства. Враховано щонайменші дрібниці в роботі з глиною, акцентовано увагу на необхідності дотримання техніки безпеки. До того ж, майже кожен етап роботи ілюстровано якісними фотографіями.

Вже у вступі автор зацікавлює читача тим, що техніки ліплення з глини прості у вивченні, тому бажаючий швидко набуде необхідних навичок. Наголошено, що пропонувані посібник – лише основа для розробки власних методів, ідей та індивідуального стилю.

Оскільки пропонуване видання – не авторський виклад, а лише переклад, не прискіпуватимуся до окремих неточностей у викладі специфічних технологічних процесів.

Книга складається з двох частин. Першу, під назвою «Начало работы», значно меншу за другу, присвячено ознайомленню з:

- основними інструментами та пристроями, необхідними під час роботи;

Книга Джекі Еткін «Керамика для начинающих: Создание, декорирование и обжиг изделий из глины» – практичний посібник з гончарства, перевиданий у перекладі з англійської російською мовою московським видавництвом «Арт-Родник» (переклад здійснено Є.Петровою та Ю.Устиновою). Такі видання нині популярні, зокрема в Російській Федерації, про що свідчать непоодинокі випадки подібних перевидань.

Автор книги – Джекі Еткін – художник-кераміст, яка впродовж кількох років вивчала основи майстерності в коледжі, а також на додаткових семінарах. Нині вона куратор приватних курсів з техніки низькотемпературного випалювання кераміки, автор бестселера «Розкриваючи техніку ручного моделювання кераміки» та проект-менеджер і художник-оформлювач кількох книг.

Книга «Керамика для начинающих: Создание, декорирование и обжиг изделий из глины» привертає увагу якісною поліграфією, простою викладу з детальними інструкціями

- властивостями та видами глин;
- способами випалювання;
- типами електропечей;
- способами ліплення глиняних виробів;
- формуванням виробів на гончарному крузі;
- обточуванням готових виробів;
- виготовленням гіпсових форм і виробів за допомогою них;
- способами декорування;
- використанням полив, фарб, емалей, лаків.

У другій частині *«Техники і проекти»* описано основні прийоми та принципи конструювання з глини, які, як запевняє авторка, сприяють розумінню матеріалу і заохочують творити власний стиль. Кожний технічний прийом детально роз'яснено, подано практичні поради щодо матеріалів, інструментів, методики виконання. Окрім того, кожна техніка супроводжується проектом, розрахованим сприяти застосуванню нових знань на практиці. Для засвоєння техніки *«ліплення і моделювання»* запропоновано проект *«посудина з ковпачком»*; техніки *«ліплення великих деталей»* – проект *«кашпо-камін»*; техніки *«скручені валики»* – проект *«ваза із валиків»*; техніки *«робота з плоскими валиками»* – проект *«ваза із плоских валиків»*; техніки *«конструювання за допомогою пластів»* – проект *«свічник із пластів»*; техніки *«конструювання з м'яких пластів»* – проект *«чайник з м'якого пласта»*; техніки *«моделювання на гончарному крузі чаші й блюда»* – проект *«блюдо для сиру»*; техніки

«ліплення на гончарному крузі» – проект *«глек»*; техніки *«приготування гіпсової заготовки»* – проект *«відлита чаша з нарощуванням плоским валиком»*; техніки *«рельєфні пластини й орнаментні формочки»* – проект *«нестандартне блюдо»*; техніки *«виготовлення рельєфних плиток»* – проект *«декорування панелей»*; техніки *«напластування глини»* – проект *«порцелянова скринька»*. Обраний принцип викладу матеріалів – від простого до складнішого.

Книгу збагачує авторський *«Каталог декора изделий»*, в якому подано мозаїку технічних прийомів декорування гончарних поверхонь. Наголошено, що всі вони можуть бути не лише скопійованими, але й інтерпретованими на власний смак. Окрім опису властивостей кожної з використаних глин, подано рецепти полив з поясненнями, до якого сорту глини краще застосувати ту чи іншу з них.

Словник термінів нараховує 71 позицію й відображає назви основних термінів, які трапляються в книзі.

Наприкінці видання подано алфавітний покажчик, який значно полегшує опрацювання книги.

Досі відсутнє українське подібне видання, тому за браком своїх, учні й студенти українських мистецьких закладів можуть використовувати подібні до рецензованих посібники в навчальному процесі. Залишається надзвичайно актуальною й досі невирішеною проблема відсутності українського методичного посібника й підручника з гончарства.

© **Олена Щербань**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Олішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

ОМЕЛЬЯНЕНКО ЛЮДМИЛА.

Опішнянська іграшка: Практичний посібник.

– Полтава: Графітекс, 2006. – 56 с.

адже порушена тема – надзвичайно цікава й актуальна. Його охоче купують і використовують у своїй роботі, насамперед, ті, для кого він призначений: учителі, вихователі, наставники, методисти навчально-виховних закладів. Про опішнянську глиняну іграшку трапляються згадки чи не в кожному виданні, присвяченому гончарству Опішного. Уперше детальний опис двох найбільш поширених у цьому осередку способів виготовлення глиняних півників-свистунців було опубліковано лише 2005 року [4]. Нині ж маємо досі єдиний практичний посібник з виготовлення опішнянської глиняної іграшки.

Не маючи на меті прискіпуватися до викладених у книзі матеріалів, оскільки в результаті текстовий обсяг рецензії міг би зрівнятися з її обсягом, і, врешті-решт, існує авторське право на формулювання власного бачення, усе ж висловлю кілька дружніх зауважень, які ніяким чином не применшують вагомості праці, яка розглядається.

Назва книги багатообіцяюча, оскільки іграшка, якщо вона навіть опішнянська, може бути виготовлена з дерева, тканини, тіста, лози... Насправді ж видання присвячене лише глиняній іграшці, здебільшого виготовленню свистунців, тому, на мою думку, найменування «Опішнянська іграшка: Практичний посібник» «загубило» прикметник «глиняна».

Структура видання складається з 19 позицій, які я умовно називатиму розділами, оскільки, на мій погляд, їх варто було б оформити саме в розділи.

Вступ, на мою думку, перевантажений фразами загального характеру. Мова йде

Тема народної іграшки завжди була в полі зору науковців. «Опішнянська іграшка: Практичний посібник» Людмили Омеляненко – перший посібник, присвячений виготовленню опішнянських глиняних іграшок. На його сторінках уміщено низку цікавих матеріалів щодо історії української іграшки, зрозумілі схеми, яскраві ілюстрації. Книга наочно демонструє, що виготовлення гончарних виробів, зокрема іграшок, вимагає певних умінь, навичок, зосередженості.

Незважаючи на те, що дане видання зовнішнім оформленням не може гідно конкурувати з іншими методичними посібниками щодо роботи з глиною, зокрема з російськими перевиданнями книг Джованні Буббіко та Хуана Круса «Керамика: Техники. Матеріали. Изделия» та Джекі Еткін «Керамика для начинающих: Создание, декорирование и обжиг изделий из глины» [1; 3], але в змістовому наповненні вони майже на рівних.

Практичний посібник Людмили Омеляненко користується популярністю,

загалом про глиняну іграшку, яку виготовляють в Україні, не наголошується на особливостях саме опішнянської. Не завадили б посилання на використані джерела, оскільки трапляються доволі знайомі цитати з відомих наукових видань. До речі, важливо прискіпливіше перевіряти список використаної літератури, оскільки в списку «*Цитованої літератури*», який складається з 11 найменувань, в одному не вказано автора широковідомого видання, в іншому – неправильно зазначено прізвище видатного дослідника (с.53).

У розділі «*Народні майстри Опішні*» згадано лише трьох – Олександр Селюченко, Гаврила Пошивайла та Анастасію Білик-Пошивайло. Якщо авторка мала на увазі лише майстрів-іграшкарів, то в назві варто було б зазначити про це. Але, окрім згаданих імен, в Опішному «знайдеться» ще чимало відомих майстрів іграшки. Серед них – брати Василь та Петро Омеляненки, Ганна Діденко, Галина Грипич, Микола Пошивайло, Іван Порохівник та багато інших.

Матеріали розділу «*Добування глини*», на мою думку, позбавлені послідовного викладу. Тут змішано і властивості глини, і способи добування в домашніх умовах та промислових масштабах. Можливо, варто було б виокремити підпункти.

Розділ «*Приготування глини для формування виробів*» пістрявіє неузгодженостями типу: «*глину готували влітку*» (с.11), потім «*гончар... додавав пісок*» (с.11), знову – «*на поміст викидали глину*» (с.12), а тоді «*глину переберіть*» (с.12), пізніше «*глина очищається*» (с.12) – тобто говорити бажано б від однієї особи. Опис приготування глини в домашніх умовах варто було б відокремити від приготування глини на виробництві, показати спільне й відмінне. Принагідно зазначу, що авторці слід було б використовувати народну термінологію для означення, наприклад, основних частин глиняного свистунця.

Короткий, але важливий підрозділ «*Обладнання робочого місця*», на мій погляд, логічніше було б розмістити на початку книги.

У розділі «*Техніка виготовлення найпростіших свистунців*», який міг би передувати розділам «*Ангобування виробів*» та «*Оздоблення виробів*», поверхово описано саме техніку. Але тут потрібна конкретизація, особливо на найскладнішому етапі – етапі проколювання готового виробу. Бажано було б подати фоторяд поетапного виготовлення глиняної іграшки.

Наступні розділи майже однойменні з поданими для кожного з них схемами-проектами:

- «*Послідовність формування півника-свистунця*» (с.22);
- «*Послідовність формування іграшки «Поросятко»*» (с.24);
- «*Послідовність формування іграшки «Козлик»*» (с.25);
- «*Послідовність формування іграшок «Коник» і «Вершник»*» (с.26);
- «*Послідовність формування скульптурки «Жінка з куркою»*» (с.27);
- «*Формування скульптурки «Козак»*» (с.29), які також, як і тексти розділів, дають уявлення про алгоритм виготовлення іграшок різних форм.

Наступний розділ «*Виготовлення капів і робочих форм*» виявляє практичний досвід авторки. Виклад матеріалів дещо сумбурний, але свідчить про те, що вона неодноразово власноруч виготовляла гіпсові форми, що проявляється через конкретні поради. Безперечно, про існування способу виготовлення іграшки шляхом відливання в гіпсових формах дітям буде цікаво дізнатися, але варто було наголосити, що традиційну опішнянську глиняну іграшку або ліпили, або виготовляли на гончарному крузі.

Пятнадцятий розділ «*Випалювання іграшки*» починається вступним ліричним відступом про теракоту. Продовжується екскурсом у хімічні процеси, які відбуваються під час нагрівання глиняного виробу й завершується практичними рекомендаціями для побудови горна вдома й нечіткими поясненнями щодо його завантаження.

Розділ «Виготовлення «монетки» знайомить з приготуванням шлікера на виробництві для відливання монетки в гіпсових формах. Розділ виказує багаторічний досвід роботи авторки на гончарному підприємстві. Але чомусь вона не згадала про традиційне виготовлення опішнянськими гончарями «монетки» на гончарному крузі. Цей та попередні два розділи «начинені» специфічними фразами, термінами, притаманними технічній кераміці, можливо, у даному контексті, їх і не варто було б використовувати.

«Заключна частина», як вступ, складається із загальних фраз, які, на жаль, не підсумовують викладене в попередніх розділах.

Значно доповнюють і прикрашають книгу кольорові «Зразки орнаментів для розпису монетки та іграшки» (с.17-19), «Зразки елементів «квіточка» (с.20), а також додатки,

подані окремим розділом під назвою «Д1-Д13» наприкінці книги. Лише до ілюстрацій не зайвим було б подавати більш повні підписи.

З огляду на позитивні відгуки тих, кому ця книга дійсно необхідна, на мою думку, вона потребує доопрацьованого та доповненого перевидання.

Р.С. Під час підготовки подібних видань, а особливо навчальної літератури, ніколи не буде зайвим звернення за консультаціями до фахівців відповідного профілю. Конструктивна критика завжди сприяє покращенню будь-якого дослідження. Про інше свідчать невраховані побажання з рецензії на рукопис книги Людмили Омеляненко керамолога Олесь Пошивайло, опублікованої ще 1995 року [2].

-
1. Бубико Джованна, Крус Хуан. *Керамика: Техники. Матеріали. Изделия / Перевод с итальянского.* – М.: Ниола-Пресс, 2006. – 128 с.: ил.
 2. Пошивайло Олесь. *Рукопис книги Людмили Омеляненко «Опішнянська іграшка» // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. За рік 1994.* – Опішне: Українське Народознавство, 1995. – Кн.2. – С.517-518.
 3. Эткин Джеки. *Керамика для начинающих: Создание, декорирование и обжиг изделий из глины.* – М.: Арт-Родник, 2006. – 128 с.
 4. Щербань Олена. *Техніка виготовлення півників-свистунців у Опішному // Український керамологічний журнал.* – 2005. – №1-4. – С.183-187.

© **Олена Щербань**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

**ПІДГОРА ВОЛОДИМИР, ХАНКО ОСТАП.
Камінний спалах: Петро Печорний:
Кераміка і графіка.**

– К.: Видавець Остап Ханко, 7514 (2006).

– 316 с.: іл.

Неординарні особистості сприяють появі неординарних публікацій про них. Однією з непересічних постатей сучасного українського художнього гончарного простору є Петро Печорний – відомий український мистець, народний художник України, професор. Монографія є підсумком майже десятилітньої мистецтвознавчої праці, розпочатої заслуженим діячем мистецтв України Володимиром Підгорою, продовженої й завершеної українським мистецтвознавцем і керамологом Остапом Ханком. На переконання останнього, перша, хоча й посмертна, книга Володимира Підгори – гідне пошанування пам'яті відомого українського мистецтвознавця (с.13).

Автори – хоча співавторська робота була розірвана в часі і просторі (кожен сам по собі) – взяли за одну з непростих справ – охарактеризувати кераміку й графіку Петра Печорного, бібліографія праць про якого нараховує понад 130 позицій. Одна справа – писати вперше, і зовсім інша – написати особливо, яскраво, по-новому з огляду на численні праці попередників. На мій погляд,

Остапові Ханкові вдалося здійснити задумане: спорудити ґрунтовне наукове дослідження на основі широкого й критичного ознайомлення з літературою (с.10). Книга засвідчує титанічну дослідницьку працю. Але ж і мистецтво Петра Печорного, за висловом Остапа Ханка, «глибоке й значне, а його технічне, тематичне, жанрове, естетичне і кількісне багатство настільки різнопланове й переконливе, що, оглядаючи ту чи іншу його виставку, інколи здавалося: перед тобою не один, а кілька щедрих на талант мистців» (с.169).

Назва книги звучить свіжо, по-новому, привабливо. Стильними є макет та художнє оформлення. Мені імпуноє також вислів Остапа Ханка про те, що «в цій книзі випадковостей немає» (с.13).

Монографія наповнена ілюстраціями з альбому «Петро Печорний: Альбом. [К.: Видавничий центр «Софія-А», 2005. – Кн.2. – 112 с.], який, до речі, отримав достойну оцінку Національної експертної керамологічної ради II Національного конкурсу публікацій на теми керамології, гончарства, кераміки в Україні «KeGoKe-2008», що визнала її переможцем у номінації «Кращий альбом, каталог». На протипагу раніше опублікованим кольоровим альбомним ілюстраціям, уданому виданні вони чорно-білі. Не відволікаючи увагу читача від тексту, вони дають уявлення про гончарні та графічні роботи Петра Печорного.

Структура книги є доволі розлогою.

Після вступного слова подано відгуки на творчість Петра Печорного Миколи Яковлева «В народньому ключі», Миколи Кагарлицького

«З глибин українських тисячоліть», Дмитра Янка «Народжені уявлюваністю маєстро».

Довідник-біографію Петра Печорного подано в цікавому вигляді – спочатку за роками – «Хронологія життя і діяльності», а потім як «Спогади» самого художника. Щодо останніх, то, на мою думку, подібний матеріал значно збагачує кожну автобіографічну працю, допомагає глибше зрозуміти досліджувану особистість.

Наступний розділ – «Камінний спалах: погляд з вершини (мистецькі простори Петра Печорного)» – детальна «мистецька» біографія художника. Потім розповідь про «гончарну» сторінку його мистецтва в частині «Горнило творчого буття (кераміка): йдучи незвіданими стежками», де зроблено акцент на його декоративно-сюжетній кераміці, згадано техніки, в яких він працює, та зроблено висновок, що «оригінальна його творчість в сучасних формах заснована на втіленні традиційних образів... у його самостійному мистецькому світі українська традиція і українська сучасність пов'язані нероздільно» (с.74).

Наступні частини книги – «Етноідеали козацтва (порцеляна)» та «Звитяжні образи билин (фаянс)» – є продовженням його біографії, але відповідно «порцелянкової» та «фаянсової» її частин.

«Прорости Українського Трипілля (майоліка)» та «Монументальність древніх укрів (шамотна пластика)» не зовсім органічно поєднано із попередніми та наступними фрагментами книги. Тут описано асорті зі створених Печорним глиняних робіт: декоративні композиції, пластика, монументальна скульптура та їх широкий тематичний діапазон. Наголошуючи на багатоскладовості композиційних рішень, Остап Ханко констатує «одну із щасливих притаманностей Петра Печорного – первородство кожної мистецької речі» (с.114). Термінологія автора є історично необґрунтованою, а правописні експерименти більш ніж сумнівні. Мистецтвознавець вдається до аналізу створених образів мистця через

власне світосприйняття, як на мене, надмірно переобтяжуючи описи семантичними «прибамбасами», не зовсім делікатно пропагуючи власні ідеали націоєволюції, упевнено закидаючи їх у різних формах. Можливо, тому неодноразово трапляються повтори-наголоси в тексті книги на тому, що Петро Печорний у своїй творчості симбіозує традицію та сучасність (с.74, 95, 114), а потім цій же ідеї присвячено окремий пункт – «Закоріненість у традицію».

Продовжується розповідь про Печорного-графіка у наступній частині – «Широчінь таланту (графіка)», яка вміщує огляд малюнків тушшю, рисунків олівцем, фломастером, акварелей, пастелі. Своєрідний підсумок мистецтва Майстра у «Багатогранності графіки Печорного» та «Універсалізм творення».

Досить вагомих обсяг займають «Додатки», що вміщують коротку підбірку публікацій до 75-ліття життєвого шляху мистця, невелику частину відгуків з виставок, віншування, частину книгографії, бібліографію, перелік гончарних і графічних творів, малюнків, назв музеїв України, у яких зберігаються твори мистця.

Наприкінці подано покажчики: космографічний і географічний, родовий та іменний.

Зауважу важливість даної книги для керамології, адже в ній зібрано чималу кількість назв, роки створення, місця зберігання глиняних творів Петра Печорного. Не применшуючи значущість даного видання, висловлю враження, що переобтяженість тексту посиланнями дійшла неприпустимої межі, коли на одній сторінці вмістилися лише один-два рядки тексту (с.76, 86). Зазначу, що фізично важко читати працю через дрібний шрифт на сліпучо-білому фоні паперу. Ускладнює сприймання також літочислення, особливо на початку речень.

Якщо спробувати охарактеризувати видання кількома словами, отримаємо наступне: філософський зміст творчості Петра Печорного філософськи озвучив Остап Ханко. Воно вирізняється з-поміж інших своєосо-

бливим стилем цього українського видавця, який виявляється не лише в тому, що кожна сторінка «уважалезнюється» посиланнями,

літочисленням, але й через його потужний мислительний процес, вилитий у книгу в поєднанні з видавничим професіоналізмом.

© **Олена Щербань**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

КОЛУПАЄВА АГНІЯ.
Українські кахлі XIV – початку XX століть:
Історія. Типологія. Іконографія.
Ансамблевість.

– Львів: Інститут народознавства
НАН України, 2006. – 384 с.

2006 року побачило світ монографічне дослідження мистецтвознавця Агнії Колупаєвої, присвячене українським кахлям від часу їх появи на українських землях до початку XX століття. Праця складається з восьми розділів, структурованих за хронологічним принципом. Слід наголосити на тому, що це перше широке узагальнююче дослідження в українській керамології, присвячене кахлям.

Авторка провела значну науково-пошукову, аналітичну роботу, яка заслуговує високої оцінки й пошанування. Вітаючи появу нового комплексного дослідження українських кахель, відзначаючи високий фаховий рівень його підготовки, значну кількість безцінних нових ілюстративних матеріалів, хочу висловити кілька власних міркувань щодо окремих положень, викладених у монографії, та звернути увагу на деякі неточності, які, сподіваюся, будуть сприйняті не як тотальне критиканство, а сприятимуть уникненню подібного в наступному поступі дослідниці й, можливо, наштовхнуть її та інших мистецтвознавців на розробку нових аспектів цієї невичерпної теми.

У «Вступі» Агнія Колупаєва, шукаючи генезу кахель, слідом за мистецтвознавцем

Лесею Данченко припустила їх походження та тісний зв'язок із гончарним виробництвом та, зокрема, горнами, апелюючи до знахідок гончарних печей у різних археологічних культурах пізньоримської доби. Важко погодитися з подібним твердженням, адже горни зазвичай розміщували окремо від жител, у той час як кахлі з моменту їх появи використовувалися в домашніх печах. До того ж відсилання до горнів першої половини I тисячоліття (черняхівська культура) недостатньо правомірне – у згаданих спорудах украї рідко знаходять вмуровані горщики, значно більше їх відомо саме в хатніх печах слов'янських культур (празько-корчазької, волинцевської, роменської), дещо пізнішого часу. Отже, вірогідно, процес еволюції кахель ішов дещо інакшим шляхом, особливо зважаючи на привнесення кахель на терени руських земель у складі Великого Князівства Литовського в XIV столітті. Власне, вже зі вступної частини зрозумілий авторський лейтмотив, який повторюється в наступних розділах як аксіомне твердження, – кахлі розглядаються як пряма еволюція від будівельної кераміки руського періоду (наприклад, с.35, 54-57, чи псевдоаналогію на с.250). Проте настільки впевнене судження не має достатньо аргументів і потребує більш докладного розгляду та аналізу. Тобто, анонсоване вивчення та уточнення витоків кахель, власне, не проведено, оскільки маємо повторення традиційних для советської етнографії дефініцій безумовного зв'язку та автохтонної еволюційності декоративно-ужиткової кераміки українців.

На загал, слід відзначити дуже вільне й часто неправомірне оперування археологічними та історичними матеріалами у вступному розділі та розділі «Витоки», присвяченому генезі кахель: наприклад, як можна пояснити таке: традиція «художнього осмислення форми печі» (і що це взагалі таке?) зародилася в трипільській культурі; чому поява перших посудин, які, як широко відомо, з'явилися вперше в неоліті, відноситься до палеоліту;

раптовий, нічим не обумовлений стрибок у наведенні прикладів від трипільської культури до Руси (с.6), відсутність аналогій чи еволюційних етапів між черняхівською культурою та руським періодом (с.53), твердження, що Русь стала «спадкоємицею Стародавнього Світу»?!

Виникають запитання й під час історіографічного огляду розділу «Кохлі в дослідженнях». Так дивним є зауваження, немовби «основним предметом наукових інтересів археологів, першодослідників кахлярства, був період до Київської Русі включно», адже в період до Руси кахель взагалі не було (с.12). Принагідно зауважу, що дослідниця паралельно вживає на означення Руси різні терміни: Давня Русь, Київська Русь, Княжа доба, Давньокиївська держава, давньокиївські землі – залежно від літератури, якою послуговується в тому чи іншому питанні. На цій же 12 сторінці Агнія Колупасєва зазначила (до речі, без посилання), що «відомі спроби віднести кахлі XVII–XVIII ст. до виробів Княжої доби», хоча зрозуміло, що йдеться не про спроби специфічного трактування, а про стан наукових знань того часу, коли висловлювалися подібні припущення, адже фактично до 50-х років XX століття наявна мала кількість археологічних джерел не дозволяла дослідникам чітко виокремлювати пізньосередньовічні та ранньомодерні матеріали з-поміж руських.

Що ж до іншого історіографічного аналізу, то історіографію проблеми XIX – початку XX століття не проаналізовано, вона радше нагадує перелік прізвищ, виставлених за алфавітом авторів, які тою чи іншою мірою торкалися цього питання. У цьому ж пункті знаходимо фразу «визначається історичне місце кахель, кахляних печей у побуті України», яка викликає подивування – що ж це за історичне місце, і чому в побуті України (держави чи території), а не її населення (с.12). В цілому ж авторка не подає своєї оцінки в огляді історіографії, навіть не реагує на відверто безпідставне твердження С.Польнової про витoki сюжетної мальовки на кахлях Бахмінського з російського

лубка на теми народної міфології (с.15). Не подає критичного аналізу праці Д.Гобермана, натомість звертає увагу на цінність цієї праці для розробки проблеми (с.23).

Правильно наголошуючи на важливості археологічних джерел (с.22), Агнія Колупаєва, проте, фактично не залучає їх до своєї роботи, що зрозуміло навіть з огляду використаних праць – у переліку лише посилання на статті, присвячені винятково західному регіонові, та два археологічні звіти про розкопки, проведені у Львові, тобто поза увагою фактично залишився величезний масив новоздобутих джерел з усієї України. Власне, авторка, сама усвідомлюючи і наголошуючи на нерівномірності висвітлення кахлярства за регіонами (с.24), у роботі цю проблему вповні не вирішує, не заповнює цю прогалину, адже знову ж таки спирається на найбільш вивчені регіони (Галичина, Волинь, Покуття, Полтавщина, Чернігівщина), про що свідчать не лише викладені вище міркування з приводу залучення археологічних джерел, але й перелік опрацьованих дослідницею музейних колекцій, які знову ж таки охоплюють зазначені території. До цієї ж нерівномірності слід віднести й застосування як терміна на означення виготовлення виробу на гончарному крузі діалектизму *«точення на гончарному крузі»*.

Другий розділ дослідження – *«Типологія»* – присвячено загальній типології кахель. Типологізування – дуже суб'єктивний, проте важливий елемент наукового пізнання, особливо в сфері конкретно-історичної проблематики. Дійсно, створення узагальненої типології українських кахель сприяє уникненню термінологічних розбіжностей, допомагає в музейній роботі, дозволяє виходити на хронологічні відмінності та територіальні порівняння. Оскільки робота Агнії Колупаєвої мистецтвознавча, всі очікували побачити типологію саме мистецтвознавчу, проте вона радше історична, до того ж дещо незавершена та багато в чому дискусійна. Головним критерієм авторка визначила тектонічну структуру (с.38),

проте, як надалі бачимо, різні типи виділено за різними критеріями: якщо «нішеподібні» та плиткові – за тектонікою, то в межах плиткових поділ уже здійснено за місцем у печі, хоча декларується, що його зроблено за *«функціональними типами»* (с.40). Це ж стосується й виділення *«опуклих»* кахель (с.81). Назагал, ці критерії в дослідниці переплутані, трактуються по-різному й виступають як синонімічні – на одній і тій самій 40-й сторінці зазначається, що поділ здійснено за *«функціональними типами (тектонічною формою)»* і за *«функціональною формою (місцем) кахлі у конструкції печі»*. Це ж спостерігаємо в четвертому розділі, де детальний виклад про кахлі здійснено за підпунктами, що не відповідають розділу *«Типологія»*, – там поділ здійснено на *«доплиткові»* та *«ранні плиткові»* кахлі (с.76-87). Отже, й тут критерії різні, адже *«доплиткові»* (доволі невдалий термін) виділено за часом, а *«плиткові»* – за особливістю форми.

Слід зазначити, що дослідниця особливо не переймалася термінологічною однозначністю, у зв'язку з чим уживала різні терміни на позначення однієї структурної частини кахлі, запозичені з використаної літератури, наприклад, румпу названо *«румпою»*, *«стінками румпи»*, *«бортиком»*, *«стінками кахлі»* (зі с.38 і далі), *«вертикальним бортиком»*, *«обертвовим тілом»*, *«тілом-нішею»*, *«горщикоподібним тілом кахлі»* (зі с.39 і далі). Велику кількість запитань викликає виділення так званих нішеподібних кахель. Перше – сама назва, що дуже розмито, нечітко характеризує структуру й форму виробу (бо що таке ніша, яка її геометрична форма, які обов'язкові структурні елементи?). Розмарі Франц та Лариса Виногородська називають подібні виробу кахлями із закритою румпою (с.39). У підтипах, уточнюючи, чи прорізану вони мають пластину (гратчасті) та форму самого тіла румпи, Агнія Колупаєва відмовилася від такої назви, абсолютно непереконливо аргументуючи це тим, що *«визначення не відпо-*

відають обраному критерію (за тектонічною формою), а відображають інші класифікаційні рівні зокрема композиційний» (с.40). У свою чергу, ці «ншішоподібні» вироби поділяються на підтипи, один із яких – із «горщикоподібним», а другий – з «напівциліндричним» тілом (с.39). Проте опис форм цих підтипів не подано, як і пропорції для їх розрізнення, а виходячи з ілюстрації, уміщеної на с.39, поряд із цим описом, вирізнити ці підтипи за пропонованою схемою важко, адже репродукована кахля «з горщикоподібним тілом», у цілому, є перехідним етапом від горщикоподібної до коробчастої кахлі із гратчастою лицьовою пластиною, у якої, як бачимо, закрита румпа напівциліндричної форми. Отже, на мою думку, більш простим є виділення за формою типу горщикоподібних (посудиноподібних) кахель, у межах якого існує підтип посудиноподібних гратчастих кахель (за формою та композицією). Також авторка зазначила, що перехідним типом інколи виділяють так званих «кахлі з пуклюю», проте вона не коментувала цей тип, і читачам самим потрібно розібратися, залишати цей тип у новій типологічній схемі чи ні.

Несприйняття викликає також уведення терміна «виповнюючі» кахлі на означення виробів, що призначені для «викладання лічних стінок», дзеркала, цокола (с.45). Окрім того, що слово не особливо властиве народній гончарській термінології, слід зазначити, що фактично всі кахлі є «виповнюючими», бо заповнюють основні площини печі. На означення таких кахель дослідники вживають різні терміни: обличкувальні, рядові, стінні, лицьові.

Достатньо нечіткі й неаргументовані межі між увінчуючими й карнизними кахлями (с.45), адже виникає запитання: чи не є карнизні кахлі одним із варіантів увінчуючих? Як їх вирізнити, тим більше, що дослідниця сама зазначає: «увінчуючі кахлі за формою часто тотожні з іншими типами (наприклад, карнизними)».

Також до термінологічних хиб слід віднести вживання понять «білоглиняна», «червоноглиняна» (с.63 і далі) на позначення кольору поверхні вже випаленого черепка.

Окремо слід також зупинитися на питанні використання тиглів для орнаментування поливою плиток руського періоду. В цілому, відкидаючи неправильну ідею етнографів совєтського часу про використання тиглів для плавлення поливи і нанесення її розплавленою на плитки, пані Агнія все ж до кінця не змогла відмовитися від неправильного в такому значенні терміна «тиглі» на позначення виробів для нанесення холодної розведеної поливи (гургулів, глиняних еквівалентів ріжків).

Так само непрокоментованим залишилося наведене припущення Олександра Тищенка про використання кольорових плиток для декорування печей Руси (с.59), яке наразі є суто гіпотетичним і бездоказовим, адже джерел, які б його підтверджували, немає.

Суперечливість розділу «Витоки» яскраво простежується в питаннях трактування походження галицьких глиняних плиток. На с.63 зазначено, що вони належать до «явищ романської художньої культури Європи», а через абзац мовиться, що вони – «стародавнього походження».

Перейдемо до розгляду четвертого розділу – «Кохлі в Україні XIV – початку XVI ст.». Перші ж сторінки заводять нас у глухий кут – коли ж з'явилося спеціалізоване українське кахлярство? Авторка не змогла відповісти на це питання, натомість навівши різні думки дослідників без коментарів: згідно зі с.69 воно з'явилося в середині XIV століття, на с.70 стверджується, що наприкінці XIV – на початку XV століття, на с.72 – у другій половині XV – на початку XVI століття, і, врешті, на с.75 – у другій половині XIV століття. З цією хронологічною проблемою пов'язане й суперечливе твердження про те, що Київ визначав прогрес у кахлярстві в XIV – першій половині XVII століття, адже в XIV–XV століттях спостерігався загальний занепад Києва.

Багато запитань також до введення терміна «модульність», який позиціонується як одна з особливостей якісної кахляної продукції та розуміється як «однаковість за

величиною, рівністю поверхні, насиченості колориту тощо» (с.72). Зважаючи на те, що цей абстрактний іменник за словниками тлумачиться як система співвідношення розмірів об'єкту, його елементів, які визначають на основі кратності цих розмірів установлені одиниці – модулеві, то, крім неправильності тлумачення цього поняття в запропонованому варіанті, слід зауважити, що модульність не може бути особливістю, вона може виступати, наприклад, критерієм типології, характеристикою тощо. Що ж до змісту цього поняття, то важко погодитися, що кваліфікація кахельника визначається «однаковістю за величиною», адже однакові кахлі виготовляли завдяки відтискуванню пластини в одній формі, та «насиченістю колориту», а не, наприклад, талантом малювальника та мистецькою якістю малювання. Наостанок зауважу: ця «модульність» у такому формулюванні аж ніяк не є показником найвищої майстерності гончаря-кахельника, адже все це притаманне і для майстрів інших спеціалізацій – посудників, мисочників тощо. Принагідно відзначу ще кілька таких дивних понять чи поєднань непеєданого. На жаль, дослідниця не пояснює зміст понятійного гібриду «соковитий рельєф» (с.89), чи подібного – «репертуар декору кахель» (с.112).

Окремі зауваження є й до опису технології виготовлення кахель. Наприклад, стверджується, що для того, щоб відтиснути кахлю у формі, її обертали на гончарному крузі (с.87).

У цілому ж, аналізуючи зміст цього розділу, слід відзначити чисельне домінування західноукраїнських матеріалів; при цьому апеляції до Середнього Подніпров'я констатуючі, а не дослідницькі; не розкрито взаємопроникнення різних видів кахель на різних територіях України; не розрізнено чітко імпорт та місцеві вироби, тобто йдеться, власне, лише про своєрідний імпорт мистецьких особливостей, смаків.

У шостому розділі «Кохлі від бароко до класицизму» з'ясовується розвиток кахлярства

України XVII–XVIII століть – періоду, який уже добре забезпечений писемними джерелами для характеристики кахляного виробництва в міських українських центрах. Проте в цій монографії їх характеристика та використання доволі фрагментарні та уривчасті (с.151). Агнія Колупаєва докладно описує кахлі цього періоду. Єдиним зауваженням є вживання понять «полива» та «емаль» як синонімічних (с.157). Дійсно, цей період характеризується високим розвитком кахлярства, появою нових форм, орнаментів тощо. Проте, як на мене, стверджувати, що це епоха «високого розвитку національної форми в мистецтві» (с.158) занадто, адже на українських теренах не витворилося жодної специфічної форми кахель, тим більше, що складання форм ремісничих виробів рідко проходить під впливом національних чинників.

Не погоджуюся з дослідницею і в тому, немовби «мотив вершичника... є домінуючим на тогочасних кахлях з Подніпров'я, Лівобережжя» (с.159), адже більш поширеними були рослинні мотиви (це викликає навіть з уміщених у цьому розділі ілюстрацій), як і в тому, що «у фігурних зображеннях на кахлях другої пол. XVII – XVIII ст. простежується вплив українського портретного живопису», адже манера й стиль зображення в портретному живописі того часу інакші. Зображення на кахлях більш стилізовані, символічні, динамічні. Інколи глибинні пошуки витоків тих чи інших мотивів можуть завести в глухий кут, як от, наприклад, трактування сатиричних мотивів, які, на думку дослідниці, «широко відомі у Західній Європі, базуються на народних скоморошних сюжетах» (с.161). Це твердження абсолютно неправдоподібно, адже скоморохи не набули поширення в Україні й у Західній Європі. До того ж послання на роботу Лариси Виногородської в цьому випадку неправдиве – на зазначеній сторінці відсутні жодні згадки про скоморохів і подібні мотиви взагалі.

На с.161 в одному з абзаців кахлі хронологічно розподілено на дві групи: «Вирізняємо

кахлі другої пол. XVII – поч. XVIII та кахлі кінця XVII – XVIII століть». Як можна бачити з наведеної цитати, виділені групи хронологічно накладаються одна на одну. До того ж незрозуміло, що це за хронологічні групи взагалі – усіх кахель чи лише з геральдичним орнаментом, про які згадано в попередньому абзаці, адже ці міркування якось логічно «провисають». Так само не можна зрозуміти, чи цей поділ був характерним лише для Середнього Подніпров'я (на початку абзацу наведено поділ Лариси Виноградської для цієї території), чи для всієї України. Принагідно зауважу, що цей розділ найбільш сповнений різних «хронологічних» ляпів. Окрім викладеного вище, додаю, що хрещатий орнамент був розповсюджений у Полтавщині не лише в XIX столітті (с.169), а широко застосовувався з третьої чверті XVIII століття, тобто в цілому відповідно до його поширення в Київщині та Чернігівщині.

Характеризуючи семантику орнаментальних мотивів кахель (с.169), авторка стверджує, що *«трипалій антропоморфний мотив, відомий з трипільської кераміки, був переосмислений в народному мистецтві»*, що, зрозуміло, є абсолютною нісенітницею – неможливо уявити собі гончаря XVIII–XIX століть, який би розглядав трипільську кераміку і щось переосмислював!

Не погоджуюся і з висновком до пункту *«Рельєфні кахлі»* (с.171): *«Кохлярство цього періоду – це багатовекторний базис, на якому воно досягло свого апогею в наступному віці»*. Рельєфні кахлі досягли свого «апогею» саме в столітті XVIII-му, адже надалі почали домінувати мальовані кахлі; в тих же регіонах Лівобережжя, де вони чисельно переважали, можна спостерігати спрощення орнаментів, переважання геометризації в мотивах, зменшення варіацій орнаментування тощо. Тому цей висновок потребував би більш ґрунтовного доведення.

У цілому, в цьому розділі випали деякі суттєві моменти: не розкрито конструкцію печей; не описано гратчасті кахлі, які ще

побували в цей час; не охарактеризовано кахлі із поєднаним орнаментом: рельєфним та мальованим; слабо розкрито запозичення, зокрема абсолютно проігноровано запозичення східні.

У 7 розділі *«Кохлі періоду історизму і модерну»* подано характеристику кахель XIX – кінця XX століття, які виготовлялися не в домашніх умовах, а на дрібних спеціалізованих виробництвах. Ґрунтовно підібрано історичні відомості для характеристики кохлярства цього часу, фактори й причини розвитку виробництва, проте чомусь прочитання цього розділу залишило легкий осад розчарування, викликаний багатьма суперечностями. Глобально – він не відповідає на головні питання: як вплинуло мануфактурне виробництво на народне кохлярство України? чи були зворотні взаємовпливи? що змінилося в цілому у формах і орнаментиці тощо? що це за період історизму? чому стверджується, що *«печі знову почали відігравати роль найпишнішої окраси житла»* (с.192), адже вони ніби й не втрачали цього пріоритету? чому серед чинників розвитку промислового виробництва зазначається *«мистецька вартість виробу»* (с.210), адже навряд чи вона є ознакою рівня розвитку промислового виробництва з його великими порівняно з домашнім обсягами? чому відсутня характеристика гончарного виробництва в Лівобережній Україні, а 90% тексту присвячено Галичині? навіщо було включати інформацію про 20-ті – 90-ті роки XX століття, які виходять за хронологічні межі монографії, яка, через свою стислість (с.218-221), по суті, нічого не дає?

Безперечно, найґрунтовнішим розділом монографії є 8-й – *«Народні кахлі XIX – початку XX ст.»* Він містить наукову новизну, свій погляд на проблему, в ньому проведено широкий аналіз народного кохлярства цього періоду, уточнено та атрибутовано багато виробів, наведено нову систематизовану інформацію про регіони, осередки, майстрів тощо. Тому відзначу лише кілька найважливіших заува-

жень. Розкриваючи діяльність гончарних шкіл, авторка лише поверхово торкнулася питання їх впливу на халярство, при цьому апріорно стверджуючи, що їхня робота проходила «в руслі національних традицій» (с.239), хоча новітні дослідження доводять, що це не зовсім так – вони радше сприяли трансформації національних традицій. Орнамента (с.254-255) розкрито слабко й хаотично – виклад подібний до набору фактів і описів різних кахель, на жаль, типологізації не проведено. Знаходимо тут і традиційні псевдоретроспективи й археологічні нісенітниці, на кшталт того, що на с.257 пані Агнія виводить своєрідність графічно-пластичної розробки кахель XIX – початку XX століття з неолітичних піктограм (!), а на с.262 витoki елементів хрещатих кахель вишукуються в огорожах загонів палеоліту (!) й інших епохах, чи пошуки витоків мотиву птаха в Давній Русі, Ірані та інших країнах Сходу (с.284). Наводячи аналогії розетам, зазначається подібність їх у «давньоукраїнській різьбленій пластиці, зокрема... на саркофазі Ярослава Мудрого» (с.268), хоча відомо, що його було імпортовано з теренів Візантії у VI столітті. Розлого характеризуючи орнаменти, авторка жодним словом не проходила про те, що форми робили майстри-різьбярі. Але, вкотре, як і в кожному попередньому розділі, подала аналіз генези мотиву «вазону», на цей раз за Г.Павлуцьким, шукаючи витoki в давньоасирійському мистецтві (с. 271), неправомірно, вважаю, змішуючи його з мотивом «дерево життя» (с.272).

Насамкінець кілька уточнень до ілюстративних матеріалів. Ускладнює читання відсутність посилань на малюнки, розміщені в тексті.

Чи потрібно на репродукованих зразках декору з альбому «*Мотивы малороссийского орнамента*» писати матеріал та техніку виробу,

адже це не виріб, а лише схема його орнаменту, хай і скопійована з оригінального артефакту (с.16-17)? У той же час в інших місцях до наведених малюнків виробів інколи матеріал та техніку не зазначено.

На с.152 опубліковано фрагмент барокової кахлі з характерним волютоподібним рослинним орнаментом із Середнього Подніпров'я, яка побутувала у XVIII столітті. Проте авторка датувала цей маленький фрагмент другою половиною XVII століття.

На с.176 наведено малюнок двох кахель під спільною назвою «*карнизні*», проте лише одна з них карнизна, інша – пояскова.

У підписові до кахлі Василя Шостопальця на с.223 неправильно подано час створення – друга половина XIX століття. Автор помер 1879 року, тому мало б бути до середини 70-х років XIX століття.

На с.256 подано малюнок не кахлі, як зазначено в підписові, а негативної форми-матриці для відтискування кахель.

Наявні також приклади без посилань (с.161) або репродукції без вихідних фондово-музейних даних.

Наостанок зауважу, що виявлені помилки та суперечності суттєво впливають на загальне враження від книги. Із сумом мушу визнати, що вони є типовими для керамологів мистецтвознавчого напрямку. Особливо впаде в око нефаховість залучення археологічних джерел для розв'язання окремих мистецтвознавчих завдань щодо матеріалу пізнішого часу, які випадають з теми, виходять далеко за предмет дослідження і, таким чином, просто перетворюються на псевдоаналогії та псевдоретроспективи. Нині, нарешті, слід відмовитися від радянських стереотипів (у тому числі й обов'язковості еволюційної автохтонності) й почати дослідження гончарства на новому рівні.

© Оксана Коваленко, керамолог, кандидат історичних наук

(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,

Полтавський національний педагогічний університет імені Володимира Короленка), 2009

(керамолога, історика, археолога)

У монографії Валерія Малини, присвяченій народному мистецтву Півдня України кінця XIX – початку XX століть, що побачила світ 2006 року в Миколаєві, в одному з підрозділів – «Керамічний комплекс» – розділу «Народне мистецтво і декор народного житла» йде мова про гончарство. Хочу проаналізувати саме цей підрозділ і висловити кілька міркувань щодо викладених автором положень. Безсумнівно, перше, що привертає увагу, – це вторинність розгляду гончарства народів Півдня України окресленого хронологічного періоду, адже аноновані у змістові назви розділу й підрозділу передбачають висвітлення саме «керамічного комплексу» оселі, тобто гончарних виробів як складового елементу

[МАЛИНА ВАЛЕРІЙ.

Народне мистецтво Півдня України.

Кінець XIX – початок XX ст.:

На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей.

– Миколаїв: Художній крам, 2006. – 448 с.]:

ДУМКИ ВЧЕНИХ

інтер'єру традиційного народного житла різних народів південних територій сучасної країни (відповідно до завдань, означених на с.15). Проте вона не відповідає змістові, оскільки в цілому є коротким екскурсом у гончарне виробництво, до того ж і хаотично побудованим. Невідповідність наявна також і між задекларованим на с.19 положенням наукової новизни роботи, де серед іншого стверджується, що автором «розроблено класифікацію... виробів... гончарства», та знову ж таки змістом підрозділу, в якому ні про яку класифікацію не йдеться, а подано лише опис традиційних типів гончарних виробів.

Оскільки автор об'єктом свого дослідження обрав саме народне мистецтво, важливим є питання розуміння ним цієї дефініції. Безсумнівно, вона багатозначна й дискусійна, проте суперечливим, на мою думку, є синонімічне розуміння народного мистецтва та мистецтва селянського. Саме так читаємо на с.39: «разом з селянами міські ремісники беруть пасивну участь у формуванні народних традицій» і так далі. Серед інших важливих загальних питань нез'ясованим залишилося питання етнічних взаємовпливів, взаємозв'язків, ізоляцій тощо в народному мистецтві Півдня України, у тому числі гончарстві, що особливо актуально, зважаючи на етнічну строкатість цього регіону. Додаткових доказів потребує й теза про те, що «лиш з 80-х років XIX ст.

на Півдні України проявляється регіональна образна морфостилістика *рукотворних предметів*» (с.49). Відкину знак питання чи здивування щодо терміна «*рукотворні предмети*» й запитаю, чому за змістом неможливо віднайти доказів того, що 1880-тіроки стали межовими, та конкретних ознак народного мистецтва всього Півдня України, які мали на той період скластися?

Підрозділ «*Керамічний комплекс*» має дуже загальний і ненауковий характер, публіцистично-художній стиль викладу матеріалу. Саме тому його вступна частина насичена образно-символічними нісенітницями, на зразок того, що «*навіть важка землеробська праця серед власноруч вироблених речей усвідомлюється селянином як радісна потреба*» (с.161), «*у народному гончарстві важливими є силует, а також ритми опуків та упуків*» (с.163). Відомо, що «*опук*» у посудини один, тому його «*ритми*» (тобто, відповідно, множинність в одному виробі) неможливі. Надто вільне оперування народними, запозиченими чи власними термінами [на зразок «*типорозмірів*», «*опукуватих та упукуватих форм*», «*згортоків*», «*вигинастих вінців*» (с.162, 163)] інколи не дозволяють зрозуміти про що йдеться, який предмет чи його структурну частину автор мав на увазі. Не витримує критики й пошук витоків гончарних виробів, який є археологічною нісенітницею. Які риси греко-скіфської й сарматської культур побачив автор у кераміці XIX – початку XX століття (с.165)? Як можна довести, що гончарі користувалися як зразками стародавніми виробами, що «*знайдені при розкопках, залишені кочовиками*», не кажучи вже про те, що фраза «*кочовики раннього заліза не визнавали матеріальної культури східних слов'ян*» є абсолютно бездоказовою та археологічно неправомірною (с.165)? Загалом, прочитавши про гончарні вироби Півдня України, читає нічого про них не дізнається: не розкрито ні регіональні, ні хронологічні, ні етнічні, ні технологічні регіональні особливості, врешті, як не з'ясовано й місце виробів у житті.

У зв'язку з особистим науковим зацікавленням, зупинюся на аналізові опису люльок. Ужеперше речення цього підпункту дивує – виявляється, люльки поділяються за «*функціями*» (с.177), проте які ще є функції цих виробів, окрім як палити? Далі автор, проаналізувавши «*літературні джерела*» (5 статей), дійшов висновку, що люльки були «*нав'язані завойовниками*» болгарам (с.177). Ось тут уже виникло запитання: навіщо автор розглядає ці глиняні вироби XVII–XVIII століть, адже цей час далеко виходить за хронологічні межі дослідження, якщо етнографи, як він правильно зазначив, не зафіксували виробництво глиняних люльок?

Не зрозумілі й підстави розмежування: для турків люлька – ритуально-магічний предмет, для болгар і українців – засіб наркотичного задоволення (с.177, 179). Більшість дослідників стверджують, що люлька була довговічним предметом повсякденного користування, тоді як автор книги впевнений, що старшина їх мала багато, бо вони ламалися у виснажливих походах (с.179). Як потрапляли люльки в Україну (нагадаю – йдеться про Південь, де домінуючими були саме болгарські, турецькі, татарські взірці) – «*бойові операції козаків проти російського царату, Речі Посполитої*» (с.179) (і де ж їх тоді козаки брали?), привезення старообрядцями (в середовищі яких люльки взагалі, а тим більше східних типів, фактично не побутовували). Надалі всі люльки – турецькі, болгарські, українські тощо – подаються вкупі, тому не зрозуміло, про які саме типи за походженням йдеться, якого часу тощо.

Без аналізу глини, які українці використовували для виготовлення люльок, безпідставно стверджувати, що для цього підходив і глей. Також пан Малина подав опис виготовлення люльки в «*гіпсовій капі*» – формі, вважаючи, що в неї набивалася формувальна маса. Дійсно спосіб набивання форми глиною відомий, але не для гіпсових форм, які, по-перше, масово почали використовувати на початку XX століття, а, по-друге, вироби виготовляли іншим

технологічним прийомом – у гіпсову форму заливали рідкий глиняний розчин (шлікер) і вона вбирала з нього зайву вологу.

Поліваріативним є опис форм чашечки: їх поділено як за подібністю до геометричних форм, так і до квітів, гончарних виробів, інших речей. Тулійка розуміється як нижня частина й називається «сподок». Автор наголошує, що люльки декорували залежно від розмірів чашечки, «перехідника» (що це – тулійка?), проте мої спостереження дозволяють стверджувати, що прямої залежності не існувало. На с.183 дослідник подав опис виготовлення люльки вдома, без форми й інших знарядь праці, проте, на жаль, не послався на джерело інформації й не подав фото виготовлених таким способом люльок – без цього він виглядає неможливим і винятковим.

Ілюстративними матеріалами до цього тексту постають фото колекцій люльок зі збірки музею Херсона та Софії (навіщо подавати софійську колекцію, якщо не здійснено жодного порівняння? якого часу ті вироби?), двох люльок XVII століття з Миколаєва,

малюнки цих виробів з фондів зазначених музеїв, але вже із зазначенням «XIX ст.», хоча на малюнку знаходимо все ті ж характерні для XVII–XVIII століть форми, й схема орнаментів, репродукована з дослідження М.Станчевої та В.Ілчевої, яку розроблена для матеріалів з Болгарії.

Підсумовуючи, процитую автора: «саме ці зразки... визначають мистецький рівень... дивного для нас народного вміння» (с.185). Як на мене, дивним є лише здатність пана Валерія Малини дослідити й подати народне гончарство Півдня України, нічого не дослідивши й не сказавши нічого правдивого про народне гончарство Півдня України XIX – початку XX століття.

© Оксана Коваленко, керамолог, історик, археолог, кандидат історичних наук (Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Полтавський національний педагогічний університет імені Володимира Короленка), 2009

(керамолога, археолога)

Справа, за яку взявся Валерій Малина, – важлива й нагальна, адже Південь України має багату історію, відображену в розвитку місцевих народних промислів, у тому числі й у гончарстві. Та, на жаль, матеріали книги Валерія Малини написано нефахово, тому вона містить значну кількість неточностей і помилок, недоведених тверджень. Назву деякі з них:

- Неаргументованим є твердження, повторене автором услід за Юрієм Лашуком, проте, що у «Південноукраїнському керамічному комплексі простежуються риси грекоскіфської і сарматської культур» (с.165). Хоча деяким

формам посуду, поданого на ілюстраціях, можна знайти подібні серед давньогрецьких, більшість із них значно різняться. Рис скіфської й сарматської культур у них не помітно взагалі.

- Автор стверджує, що посудники Півдня України за національністю були українцями, росіянами й болгарами (с.167). Проте він не проаналізував особливості технології гончарного виробництва, декору, термінології і звичаєвості представників різних етносів.

- Хибним є атрибутування гончарних виробів, поданих на ілюстраціях:

- 1) значну кількість із них становить

продукція Опішного, Цвітного й осередків Поділля. Але жоден виріб не має такої атрибуції. Наприклад, серед творів з ілюстрації на с.200, підписаних як «Південноукраїнський полив'яний посуд» кінця XIX – початку XX століття, більшість, на мою думку, виготовлено в Опішному в третій чверті XX століття;

2) У тексті мовиться про глечики, «виготовлені в українських селах Миколаївської області та їх пізніші копії» (с.171), але жодного достовірно атрибутованого такого виробу на ілюстраціях не зображено, тому зроблені автором висновки перевірити неможливо. Окремі глиняні твори дослідник атрибутував як болгарські кінця XIX століття. Хоча, наскільки можна гадати за зображеннями, принаймні частину з них виготовлено в Опішному в I чверті XX століття (с.170, мал.а; с.174). До речі, в одному з абзаців він охарактеризував болгарський глиняний посуд (с.177). Але, оскільки автор не подав достовірно атрибутованої болгарської кераміки, щодо поданої на ілюстраціях виникають сумніви, бо висновки дослідника про її особливості є неаргументованими;

3) Помилкова й подана автором хронологічна атрибуція – верхнюю межею датування посуду, зображеного на ілюстраціях, насправді є третя чверть XX століття, а не його початок.

● Багато авторських «перлів» міститься й у термінології, якою послуговується Валерій

Малина під час опису гончарних виробів та технології гончарства. Хибними є терміни «обпал» (необхідно – «випалювання»), «барилкуваті» (необхідно – «бариллоподібні»), «вінця» (необхідно – «вінець»), «підшоша» (необхідно – «денце»), «покрива» (необхідно – «полива»), «склярується» (необхідно – «поливається») (с.171-173). Досить важко уявити «подібність баньки за основними морфологічними параметрами до давньогрецьких амфор, знайдених поблизу Чорного моря» (с.173), та форму поставців, ринок і кувлів, які, на його думку, є посудом з «пласкими паралельними боками» (с.171).

● Слабко орієнтується автор і в гончарній технології. Зокрема, абсурдним є твердження про те, що посуд декорували ангобами після першого випалювання, а потім поливали «свинцевою фритою» (с.173).

Вважаю, що названі помилки спотворюють уявлення про історію гончарства, особливості форм, декору й технології виготовлення глиняних виробів Півдня України.

© **Анатолій Щербань**, керамолог, археолог, кандидат історичних наук

(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

(керамолога, етнолога)

Керамічний комплекс?

Передовсім комплекс керамоляпів!

Плануючи видання будь-якої ґрунтовної праці, яка має узагальнити, інтегрувати інформацію, містити аналітичні матеріали, давати читачеві правдиві відомості про

предмети чи явища, автору, для того, щоб не виявитися невігласом, варто добросовісно й ретельно вивчити все, що сказано на цю тему до нього. Однак, незважаючи на це правило, Валерій Малина, який оприлюднив результати своєї «багаторічної праці» у книзі «Народне мистецтво Півдня України. Кінець

ХІХ – початок ХХ століття», працюючи над підрозділом «Керамічний комплекс» другого розділу, не потрудився ознайомитися з наявними публікаціями з даної теми, тому й окреслив її, на мою думку, поверхово й нефахово. Автор не взяв до уваги не тільки матеріали досліджень кустарних промислів кінця ХІХ століття, вміщені в «Трудах Комиссии по исследованию кустарной промышленности в России» (1897–1890), а й праці сучасних керамологів. Інформацію про гончарство Півдня України можна знайти в дисертації відомого керамолога Юрія Лашука «Українська народна кераміка ХІХ–ХХ ст.», де містяться відомості про основні осередки регіону, типологію виробів тощо [1]. Наприкінці ХХ століття з'явилися друком кілька публікацій на означену тему. Так, у Національному культурологічному щорічнику «Українське Гончарство» опубліковано статті етнографа Ірини Несен «До питання про вивчення гончарства на Півдні України» [3], музейника Віктора Самарського «Гончарство села Миколаївка Бердянського району Запорізької області» [5], мовознавця Любові Спанатій «Термінологіка гончарів Миколаївщини» [6]. В списку літератури, на яку посилається Валерій Малина, названі публікації, окрім статті Юрія Лашука «Орнаменти українських гончаров (ХІV – начало ХХ в.)» (1963), чомусь відсутні. Натомість він, подаючи відомості про гончарний комплекс Півдня України, активно цитує російських авторів: Р.Гамана (1913), П.Флоренського (1924), М.О.Кагана (1961), О.Салтикову (1962), Р.Арнхейма (1974), які писали про розвиток мистецтва загалом і їхні праці не стосуються означеної теми.

В анотації заявлено, що матеріали, подані в книзі, автор «виклав у картину послідовного історичного розвитку» [2, с.2]. Але в тексті не знаходимо жодного натяку на те, коли ж гончарство з'явилося в регіоні, до якого часу гончарне виробництво тут не припинялося, не виділено й етапи його розвитку. У назві книги окреслено період дослідження – кінець ХІХ – початок ХХ століття. Тому не зрозуміло, з якою метою вміщено фото гончаря із с.Новобурзилівка Миколаївської області 1978 року [2, с.176]!

Окрім цього, невідомо, коли виготовлено подані на фото вироби і хто їх автор. Опубліковані малюнки гончарних виробів (переважна їх більшість не мають ніякого відношення ні до регіону, ні до окресленого в назві періоду дослідження) не дають уявлення про «керамічний комплекс» Півдня України. Тому залишається загадкою, який же глиняний посуд переважав у побуті жителів регіону – привізний чи місцевий? Загалом не зрозуміло, що ж ставив за мету автор, працюючи над підрозділом «Керамічний комплекс»? Якщо мова йде про місцеве гончарство, чому відсутні відомості про тамтешні осередки гончарювання, адже тільки керамолог Юрій Лашук зафіксував їх у регіоні близько 40! Хотілося б дізнатися більше про гончарів Південної України, їх побут, умови життя й праці, національність тощо. Наприклад, на с.175, ніби ненароком, мовиться про гончарів болгарської національності, які компактно проживали в регіоні. То хто ж творці кераміки Півдня України? Як утверджувалися й розвивалися місцеві гончарні традиції? Те, що автор проводить паралелі з греко-скіфською і сарматською культурами [2, с.165], давньогрецьким посудом (Валерій Малина висловлює тезу, що форма південноукраїнської «баньки» подібна до форми давньогрецької амфори [2, с.173]), звучить недоказово, адже не підтверджується ні інформативно, ні ілюстративно. Переважну більшість згадок про місцеве гончарство подано в підрозділі з посиланням на Миколаївську область, але Південь України включає в себе ще й Запорізьку, Одеську, Херсонську, Дніпропетровську, частину Кіровоградської й Луганської областей, АР Крим, проте матеріалів з цих областей, окрім Одеської [2, с.174, 177], у книзі немає.

Стосовно істинності, повноти висвітлення теми, науковості тез, поданих у книзі: автор бере на себе сміливість виносити на широкий загал те, на чому не розуміється, а часом складається враження, що взагалі й не уявляє, про що пише.

Отже, на початку підрозділу кидуються в очі 2,5 сторінки загальних фраз, які не стосуються народного мистецтва загалом, а українського й поготив. Зі сторінки 167, най-

імовірніше, розпочинається «аналіз» місцевого гончарного виробництва. Тут автор намагався описати технологічний процес виготовлення глиняних виробів гончарями Півдня України. Якби Валерій Малина дійсно «упродовж тривалого часу ретельно збирав та прискільки вивчав польові матеріали...» [2, с.2], він би не написав таких дурниць, наприклад, що глина «товчеться довбнем» і «стружеться уламком коси» [2, с.167], глину місцеві посудники «витолокують конячиною» [2, с.167], «глиняна тара... склярється» [2, с.173], не живив би таких термінів, як «цегляно-череп'яні заводи» [2, с.165], «бочисті форми» [2, с.173], «бочастий посуд» [2, с.175], «гостронизий виріб» [2, с.175], «морена кераміка», «розписна кераміка» [2, с.175], і фраз на кшталт «самий глек вміщує ніби два різновиди посудин, – з пласкими та опукуваними боками» [2, с.171], «банька за морфологічними параметрами схожа до давньогрецьких амфор» [2, с.173], «полив'яна покрива має краплевидний пуп'янок» [2, с.173], «прикраси відрізняють гончарний посуд бессарабських болгар від прибузьких степовиків» [2, с.177], «естетичне у кожному виробі збігається з магічним і практично-корисним» [2, с.177]. Хоча, можливо, автору вдалося зафіксувати під час експедиції подібне, проте жодного посилання ні на власні польові матеріали, ні на матеріали інших дослідників, що підтверджувало б сказане, немає.

Далі розпочинається ще цікавіше. Валерій Малина береться за аналіз форм, тобто «визначає» типологію й морфологію «глиняної тари» Півдня України. Відразу ж викликає питання термін «глиняна тара» (за тлумачним словником тара – це те, у що «упаковується товар для зберігання чи транспортування»). На 167 сторінці написано: «Готові полив'яні вироби поділяються, як і на Полтавщині та Київщині на сім сортів (либонь видів. – Л.М.) «пережижки»: поєдинкова, подвійне, потрійне, почетвірне, п'ятерик, шестерик, махітка. Теракотове «череп'я має шість сортів (видів. – Л.М.): підворотень, плоска, кілаш, підкілашник, кашник, дробина». Довелося наводити цитату

повністю, адже кожне слово тут викликає щире здивування. Адже в Полтавщині «пережижки» – це вироби, випалені перший раз, отже, вони аж ніяк не полив'яні: «поєдинкова, подвійне, потрійне, почетвірне», «п'ятерик, шестерик, махітка» – це назви величин глиняних горщиків; «підворотень», «кілаш», «підкілашник», «кашник» – також назви різновеликих горщиків; «дробина» – мисок, а «плоска» – мисок і макітер, – тож їх аж ніяк не можна об'єднувати в один ряд «сортів теракотового череп'я». До того ж варто зазначити, що дослідник гончарської термінології Любов Спанатій більшість із цих назв посуду на території Південної України, принаймні Миколаївщини, яку так часто згадує Валерій Малина, не зафіксувала.

Далі в тексті автор висловив думку, що одним із найпоширеніших на Півдні України типів глиняного посуду є «глек» і виокремив серед групи глечиків кілька їх різновидів: «опукуваті», «барилкуваті», «витягнуті», «з прямим, таким, що звужується або розширюється горлом», «з пластичним оздобленням шиї – перехватом», «з ручкою зверху, збоку, або без неї». Але ж вищезазначені форми глечиків не є загальноновживаними; малоймовірно, що саме такі назви побутували в регіоні; окрім того, будь-які глечики могли мати «ручку» (правильно – вухо)! Чому ж автор виділив їх в окремий різновид?. Роздумуючи, що ж саме хотів сказати Валерій Малина, називаючи «глек» найпоширенішим на Півдні України типом глиняного посуду, читач може тільки здогадуватися, що найімовірніше глечики – це найбільш поширений посуд, який можна в наш час знайти в господарствах населення Півдня України. Адже загальновідомо, що «одним із найдавніших видів глиняного посуду, форма якого ідеально пристосована для приготування їжі у печі, є горщик – найуніверсальніша за способами застосування посудина. Інші форми посуду з асортименту продукції гончарів часто є похідними від нього» [4, с.136].

Окремо варто окреслити проблему доцільності поданих у книзі малюнків. Вони ілюструють вироби з Миколаївщини. Але хіба

це весь Південь України? З підписів до малюнків неясно, що хотів проілюструвати автор: показати вироби, які виготовляли місцеві гончарі на межі ХІХ–ХХ століть, чи глиняний посуд, яким користувалося місцеве населення у своєму побуті, що з'ясовано під час буцімто проведеного дослідження автора? Якщо Валерій Малина мав на меті дослідити типологію й морфологію гончарних виробів, ілюстрації потребували більш ретельного анування: зазначення розмірів, техніки, часу й місця виготовлення, місця зберігання. Серед малюнків, поданих у книзі, є значна кількість зображень опішненських глиняних виробів, і аж ніяк не межі ХІХ–ХХ століть (с.162 – верхній ряд, праворуч, другий ряд, другий ліворуч; с.164 – другий ряд, ліворуч, два праворуч, третій ряд, ліворуч; с.166 – третій ряд, по центру, четвертий ряд, другий ліворуч; с.168 – нижній ряд, праворуч). На сторінках 172 і 174 ще більше плутанини. Що означає термін

староболгарський посуд? Це місцева термінологія чи чергова нісенітниця, запропонована автором? Виходить, що є ще й новоболгарський і середньоболгарський посуд?

І таких неточностей, невідповідностей істині, відвертих помилок і безглузких висновків у тексті чимало. Практично кожен абзац підрозділу «Керамічний комплекс» викликає більше запитань, аніж дає відповідей. Отже, некомпетентність автора під час викладу матеріалу, помітна фахівцю, пересічного читача тільки збиватиме з пантелику і вводитиме в оману, оскільки подана інформація є вкрай хибною, зовсім не відтворює картини загального розвитку гончарства, не дає уявлення про типологію й морфологію південноукраїнських гончарних виробів, не показує місце й значення гончарства в системі народного мистецтва унікального за своєю історією й культурою регіону України.

1. Лашук Ю.П. *Українська народна кераміка ХІХ–ХХ ст.: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства.* – Львів, 1969. – 625 с. // *Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства.*
2. Малина Валерій. *Народне мистецтво Півдня України. Кінець ХІХ – початок ХХ ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей.* – Миколаїв: Художній крам, 2006. – 448 с.
3. Несен Ірина. *До питання про вивчення гончарства на Півдні України // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло.* – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.321-326.
4. Пошивайло Олесь. *Етнографія українського гончарства: Лівобережна Україна.* – К.: Молодь, 1993. – 408 с.
5. Самарський Віктор. *Гончарство села Миколаївка Бердянського району Запорізької області // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло.* – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.343-346.
6. Спанатій Любов. *Термінологіка гончарів Миколаївщини // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник. Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло.* – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.327-332.

© Людмила Метка, керамолог, етнолог, кандидат історичних наук (Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

•
IV
•
(керамолога, фольклориста)

У сучасній науковій літературі вже утвердився погляд, що культура нації – це система локальних традицій, що традиційна культура у своєму конкретному наповненні завжди регіональна й локальна, що у своєму функціонуванні й розвитку вона пов'язана з певним просторово обмеженим середовищем, є локальною тощо. Ця об'єктивна реальність пояснюється дією та впливом загальних чинників, якими зумовлена регіональна варіативність і всіх інших складників традиційно-побутової культури нації, зокрема збереженість і проявом на місцевому рівні явищ субстратного характеру й культурних особливостей тих субетносів, які інтегрувалися в українську націю.

Але саме вивчення регіональних особливостей традиційно-побутової культури теоретично й методологічно розроблено ще дуже слабо. Певний конструктивний досвід у цій ділянці простежується найбільше в контексті відпрацювання методик картографування явищ народного побуту і культури, зокрема реалій матеріальної культури й етнолінгвістики. Найчастіше їх вивчення на регіональному чи вузьколокальному рівнях зводиться до поверхової характеристики, описово-емпіричної констатації наявності, побутування тих чи інших явищ народної культури без їхнього розгляду в ширшому міжрегіональному та загальнонаціональному планах, без порівняльного, типологічного зіставлення. Очевидно, що для етнографічної науки такі абстраговані описи місцевої етнокультури мають свою вартість. Часто, якщо вони виконані добросовісно й на належному рівні, можуть слугувати джерелом унікальної фактографічної інформації. Однак обмежуватися ними ніяк не можна, оскільки на основі такої абстрагованої від ширшого контексту емпірики утворюється звужений, деформований погляд на явища, їх природу,

етногенетичну основу [2, с.10-11]. Особливо це стосується народного ужиткового мистецтва, яке, скажімо, в американських учених взагалі становить основу зацікавлень фольклором [1, с.7]. Утім рецензована праця, присвячена народному мистецтву Півдня України, не може використовуватися навіть як компендіум фактажу.

Як сама книга, так і відгук на неї Михайла Романенка в часопису «АНТ» намагаються переконати, що автор протягом кількох десятиків років осягав «цілісні комплекси народної культури у межах нинішніх Миколаївської, Одеської, Херсонської областей» [3, с.2; 4, с.145]. Але віриться не дуже, бо в книзі скрізь фігурує лише Миколаївська область. Також виникають сумніви в потребі виокремлення як етнографічної цілісності «цього величезного (за площею та населенням співмірного з європейською державою середньої величини)» регіону [4, с.145]. Справа в тому, що на великому просторі Південної України, який належить до території степових українських говорів, етнографи виділяють райони Приазов'я, Нижньоподніпров'я, Нижньопобужжя, Нижньоподністров'я, Таврію й Буджак [2, с.29], і мистецтвознавцям на таке районування варто було б зважати.

Із загальноетнографічного погляду, цю територію вивчено дуже слабо, за винятком лише окремих місцевостей [2, с.29], тому появу монографічного дослідження тамтешніх народних ремесел ХІХ – початку ХХ століття можна було б втрати, якщо не непрофесіоналізм та політична заангажованість книги. Нині аж надто часто доводиться мати справу з тенденційними спробами абсолютизації етнографічних особливостей певних регіонів із метою вмотивування різних спекулятивних політичних комбінацій, конструювання регіональних партикуляризмів тощо. Такі спроби щодо українського населення досліджуваних етнографічних районів уже робилися в

минулому. Традиційна народна культура Півдня України виокремлювалася як культура «Новоросійського краю», а її носії – українці Херсонської губернії – трактувалися як «особий тип» «русского народа» – «новоросійський». Проте автор рецензованої книги пішов значно далі. За допомогою відвертої фальсифікації етнографічних даних він вирішив витворити своєрідний образ Півдня України як окремішнього поліетнічного й багатокультурного регіону, де іділічно співіснують у дуже специфічному симбіозі, доповнюючи один одного, представники різних народів. Усі вони буцімто мають власні самотні ремісничі й мистецькі традиції, однаково розвинені, добре збережені й рівноцінні. Деякі, особливо обдаровані, навіть виступають у ролі культуртрегерів щодо інших. Цими іншими, яким судилась одвічна роль реципієнтів, у більшості випадків виступають українці. Реальний стан відносин українського населення з пізніми емігрантськими анклавами та ступінь збереженості культури останніх при цьому значення не мають. Методика проста – досягнення українських ремісників рівномірно поділяються на всіх сусідів і приписуються їм. Саме так «дослідникові з тридцятилітнім стажем» вдалося виявити в Миколаївській області гончарів-росіян і навіть гончарів – «бессарабських болгар», до виробів яких було зараховано привізний глиняний посуд з осередків Лівобережної України [3, с.167, 170-177]. Хоча болгарські переселенці в Україні та Бессарабії ніколи не гончарювали, вони не принесли традицій гончарного ремесла зі своєї історичної батьківщини. Болгари купували глиняний посуд в українських гончарів. Загальновідомою є також відсутність народних ремесел у російськомовній людині в Україні, її мистецьке безпліддя. Натомість українець був не лише користувачем, але й творцем тієї кераміки, яка вже понад сто років викликає захоплення

мистців усього світу. Українці здатні не лише сприймати, але й створювати красу та довершеність. Гончарство здавна становить невід'ємну й органічну частину матеріальної й духовної культури української нації, воно закарбувалося на долях людей, відобразило їх життя, увійшло до пісень, казок, міфологічних легенд. Саме це є головною підставою розросту й піднесення в Україні керамологічної науки. Проте автор, очевидно, свідомо не бажає враховувати досягнуті нею результати. Його твердження про існування глиняних виробів, виготовлених неукраїнцями, не має нічого спільного з дійсністю. Не береться до уваги й очевидний факт незначної присутності омріяних ним чужинців у Південній Україні, матеріальна культура якої має загальноукраїнський вигляд. Можливість іншоетнічних впливів на українську культуру ніколи і ніким не заперечувалася, але це зовсім не значить, що можна довільно проголошувати росіяни, болгар чи ще когось її засновниками.

Це не просто безневинні провінційні фантазії. Адже, якщо народне мистецтво місцевих українців є лише невеликою часткою, зіставною з «декоративною творчістю етнічних меншин» [4, с.146], то, відповідно, не варто спрямовувати особливих зусиль на його підтримку, збереження й розвиток. Край багатонаціональний, отже, будь-які дії держави, спрямовані на утвердження української мови й культури, можна трактувати як утиски із центру, з якими треба боротися. Такі й подібні псевдонаукові дослідження виступають ідеологічним підґрунтям для екстремізму й сепаратизму. Користуючись відсутністю серйозних етнографічних, фольклористичних, мистецтвознавчих та культурологічних праць, присвячених Півдню України, існуючу прогалину певні сили намагаються заповнити заідеологізованими підробками. Вони прагнуть розмити й спотворити як культурну специфіку місцевих українців, так і наукові уявлення про українську культуру.

1. Давидюк Віктор. *Вибрані лекції з українського фольклору (в авторському дискурсі)*. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2009. – 436 с.
2. Кирчів Роман. *Із фольклорних регіонів України: Нариси й статті*. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. – 352 с.
3. Малина Валерій. *Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX – початок XX ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей*. – Миколаїв: Художній крам, 2006. – 448 с.
4. Романенко Михайло. [Малина Валерій. *Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX – початок XX ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей. Передмова М.Селівачова*. – Миколаїв: Артіль «Художній крам», 2006. – 448 с., іл.] // АНТ. – Київ, 2007–2008. – №19-21. – С.145-147.

© **Костянтин Рахно**, керамолог, фольклорист
(Національний музей-заповідник українського гончарства в Олішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

•
V
(керамолога, філолога)
•

Книга мистецтвознавця Валерія Малини «*Народне мистецтво Півдня України*» складається з чотирьох розділів:

- Розділ I. Історіографія, методика та джерела дослідження;
- Розділ II. Народне мистецтво і декор народного житла;
- Розділ III. Народне мистецтво і ритуал. Південноукраїнське народне весілля;
- Розділ IV. Народне кам'яне хресторобство.

Дослідження також має додаток «*Народна образотворчість на Миколаївщині. Кінець XX – початок XXI ст.*» і містить численні ілюстративні матеріали.

Праці такого типу важливі для вивчення народного мистецтва загалом та його регіональних особливостей зокрема. Автор виклав своє бачення і власний підхід до з'ясування питань історичного розвитку народного мистецтва Півдня України.

Зауважу щодо структури цієї багатогранної роботи. На початку й наприкінці

І розділу подано перелік науковців, які досліджували різні види народного мистецтва, однак автор не проаналізував згадані роботи і не висловив власну думку щодо них. Там же він подав ознаки й проблеми мистецької традиції, простежуючи процеси формування народного мистецтва Півдня України, а також обґрунтування хронологічних рамок дослідження, що потрібно було з'ясувати у вступі, оскільки розділ має назву «*Історіографія, методика та джерела дослідження*». Ілюстрації в цьому розділі не доречні, адже за тематикою вони більш підходять до підрозділів «*Архітектурно-художнє вирішення народного житла*», «*Кований художній архітектурний метал і народне бляхарство*», «*Різьблені фасадні двері кам'яного будинку*» розділу II та «*Виготовлення кам'яного хреста*», «*Оздоблення кам'яних хрестів*» розділу IV. Викликає подив і виділення ілюстрацій окремо в додатки, оскільки текст і так перенасичено ними. Однак майже всі фото не ілюструють змісту сторінки, біля якої розміщені.

У підсумках I розділу Валерій Малина

зазначив, що «дослідження допомогло зафіксувати народну термінологію...» [1, с.49] Що ж до термінології окремого регіону, то, очевидно, автору варто було б відокремити місцеву від загальноприйнятої. Наприклад, у підрозділі «Керамічний комплекс» розділу II він намагався виокремити деякі терміни, беручи їх у лапки, однак більшість місцевих назв, зокрема на означення виробів із глини та їх частин, важко виділити із загального тексту, тим більше з'ясувати їх лексичне значення. Мова йде про народне гончарство, проте дослідник уживає зовсім не народне слово «ентазис» [1, с.163]; замість посилання на конкретне джерело в дужках зазначає «термін у гончарстві О.Салтикова» і тлумачить його як «потовщення глечика, що починається знизу». Очевидно, автор мав на увазі розширення стінок глечика, оскільки «ентазис» у тексті виступає синонімом до «опука» «в залежності від його стрімкості пропорцій» [1, с.163]. Відомо, що «опук» – точка найбільшої випуклості, тому цілком логічно стверджувати, що пропорцій у точки бути не може.

Валерій Малина вживає словосполучення «череп'яне виробництво», хоча в тексті йде мова про черепицю. Оскільки автор не виокремлює місцеву термінологію, а подає її як загальноприйнятну, то творення прикметника «череп'яний» від іменника «черепиця» можна констатувати як помилку [1, с.167]. У цьому випадку варто було б вжити словосполучення «виробництво черепиці».

З опису процесу обробки глини – «для цього глина завозиться до двору, вивалюється на чисте, посипане жовтим піском, місце, заливається водою, січється лопатою, витолокується або «топтунами», або «коначиною» і складається до купи. Потому глина товчється довбнем. Збита маса стружеться уламком коси...» – випливає, що тільки назви «топтуни» й «коначина» місцеві, а інші, на позначення етапів процесу, такі як «вивалюється» та «витолокується», вживаються як літературні [1, с.167]. Варто було б подати й

тлумачення слів «топтуни» й «коначина», оскільки не всі читачі знають гончарські терміни Півдня України.

Далі, на тій же сторінці подано «поділ готових полив'яних виробів на сім сортів «пережижки»: поєдинкова, подвійне, потрійне, почетвірне, п'ятерик, шестерик, махітка», а також зазначено, що «теракодове «череп'я» має шість сортів: підворотень, плоска, кілаш, підкілашник, кашник, дробина» [1, с.167]. Маючи досвід дослідження гончарської термінології Сходу та Півночі України, зауважу, що термін «пережижка» тут використовувався в значенні «перше випалювання мисок», або ж «миски, випалені перший раз» [2, с.119]. Навіть якщо з часом на Півдні цю назву перенесено на всі глиняні вироби, то «готовими полив'яними виробами» їх називати не можна, оскільки полив'яними вони стануть після покриття їх поливою і другого випалювання, про що стверджує й автор книги [1, с.173]. Миколаївська дослідниця Любов Спанатій серед термінів гончарного рахунку, окрім згаданих, виділила ще й «восьмерик», «десятерик» і, навіть, «п'ятнадцятку» й «двадцятьп'ятку» [3, с.332]. Зауважу також, що «сортами» ці вироби називати не можна, оскільки йдеться про розміри посуду. Було б доречно в дослідженні подати й об'єм цих посудин для чіткішого уявлення.

З опису форми згаданого посуду важко скласти уявлення про нього: «Посуд з плоскими (паралельними) боками – поставець, ринка, кухоль, квартуга, храмова карнавка, філіжанка, водопійча і т.інш., що побутує на Півдні України на межі ХІХ–ХХ століть, поділяється на полив'яну, напівполив'яну, теракотову» [1, с.171]. Очевидно, автор зробив переклад з російської мови, бо члени речення неузгоджені між собою: «посуд... поділяється на полив'яну, напівполив'яну, теракотову». Якщо ж боки плоскі, до того ж ще й паралельні, то реченням вище автор заперечив сам собі, стверджуючи, що «горішня частина поставця, розширюючись, перехвачу-

ється пояском» [1, с.171]. Далі знову читаємо про ці «поставці», «ринки»: «Прямостінна глиняна тара місцевого виробництва частіше склярується зсередини...» [1, с.173]. Виникає питання: а «непрямостінні» як поливаються? І до яких виробів автор відносить горщик і макітру, які теж поливаються переважно всередині? Знову ж таки маю претензії до формулювання термінів. У керамологічній термінології слово «склярується» відсутнє.

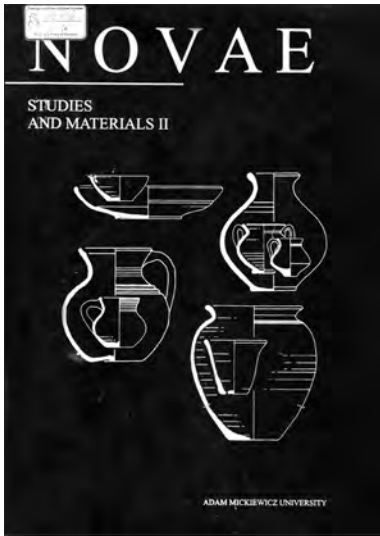
Примітивним видається й поділ: «Група вузькогорлих гончарних виробів, що побутують на теренах Південної України,

складається з двох підгруп: з лійкуватим і прямостінним горлом» [1 с.173]. Далі розповідається вже про «прямогорлу баньку», бочасті форми, «бочастий «розтрубний» посуд». Як же це вироби з лійкуватим горлом, читач так і не дізнався.

Ці та інші помилки псують враження про все видання. Без сумніву, література такого типу потрібна для вивчення народного мистецтва, однак її мають творити вчені, які розуміються на народному мистецтві й подають правдиву, а не вигадану або ж фальсифіковану інформацію про досліджуване явище.

-
1. Малина Валерій. Народне мистецтво Півдня України. Кінець XIX – початок XX ст.: На матеріалах Миколаївської, Одеської, Херсонської областей. – Миколаїв: Художній крам, 2006. – 448 с.
 2. Пошивайло Олесь. Ілюстрований словник народної гончарської термінології Лівобережної України (Гетьманщина). – Олішне: Українське Народознавство, 1993. – 280 с.
 3. Спанатій Любов. Термінолексика гончарів Миколаївщини // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло. – Київ–Олішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.327-332.

© **Світлана Пошивайло**, керамолог, філолог
 (Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
 Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

КЛЕНИНА Е.Ю.

Столовая и кухонная керамика III–VI веков из Нов (Северная Болгария)

// Biernacki A.B. *NOVAE: Studies and Materials II.*

– Poznań–Sevastopol: Uniwersytet

im. A. Mickiewicza w Poznaniu, 2006. – 214 с.

здобула науковий ступінь доктора гуманітарних наук у галузі археології. На її основі й було підготовлено рецензовану монографію.

Книга Олени Кленіної «*Столовая и кухонная керамика III–VI веков из Нов (Северная Болгария)*» складається з передмови, вступу, ввідної статті, п'яти глав, поділених на розділи, висновків, таблиць, списку використаної літератури й джерел, резюме польською й англійською мовами, додатків із двох частин. Загалом праця справляє враження серйозного наукового дослідження, виявляє багаторічне опрацюванням значної кількості джерел.

Першу главу присвячено висвітленню історії вивчення столового й кухонного посуду досліджуваного періоду. В ній авторка охарактеризувала основні здобутки попередників, коротко зупинилася на основних недоліках окремих досліджень. Підсумовуючи, зазначила, що історіографічний огляд дозволяє вести мову про територіальну нерівномірність у вивченні гончарного виробництва пам'яток II–VI ст. до н. е. басейну Середземного моря. Багаторічними розкопками й попередніми дослідженнями створено всі передумови для розробки типології й хронології столової й кухонної кераміки з поселення Нови [с.22].

Друга глава – «*Керамическое производство III–VI веков в Новых*» – передбачає узагальнюючу характеристику тамтешнього гончарства. Особливу увагу дослідниця звернула на опис форм організації праці гончарів і будови випалювальних споруд. Останніх виявлено 15. Олена Кленіна на основі праць

Україна має значні набутки в царині керамології. За два останні десятиліття українські вчені, зокрема археологи, поступово вийшли на міжнародний рівень, долучаючись до вивчення пам'яток Європи й Азії. Одним із таких дослідників є вчений секретар Національного заповідника «Херсонес Таврійський» Олена Кленіна, яка з 1987 року бере участь в археологічних розкопках міста Херсонес (Україна), а з 1996 року – поселення Нови (Болгарія). Упродовж своєї наукової діяльності дослідниця опублікувала російською й англійською мовами понад 20 наукових праць, присвячених кераміці Причорномор'я античного часу, ранньовізантійській сакральній архітектурі й історії римського лimesa. 2004 року стала співавтором керамологічної монографії «*Керамические сосуды II–III в. н. э. из усадьбы «Близнецы» (хора Херсонеса Таврического)*». У травні 2005 року в Познані (Польща) Олена Кленіна захистила дисертацію «*Столовая и кухонная керамика III–VI веков из Нов (Северная Болгария)*», унаслідок чого

попередників розділила їх за конструкцією на дві категорії: однокамерні (віднесені до гончарних без наявності ґрунтовних доказів такого їх призначення) й двокамерні. За формою горизонтального перетину поділила на типи: прямокутні, круглі й овальні. Кожен з них має варіанти за особливостями форми й наявністю опорної конструкції для череня. Рештки горнів дослідниця описала досить ретельно. Щоправда, вважаю доцільним використання керамологічної термінології. Так, замість назви «*решітка*» варто було б використати термін «*черінь*».

У третій главі – «*Археологические комплексы III–VI веков*» – дослідниця описала археологічні комплекси з керамікою, що є своєрідним каталогом гончарних виробів поселення Нови. Зокрема, вона охарактеризувала умови залягання й датування цих комплексів, форму, декор і розміри глиняних виробів. У вступі до глави дослідниця подала словник назв описуваного посуду, що полегшує розуміння подальшого тексту. Щоправда, глосарій має недолік: не дотримано чіткої схеми опису кожного терміна. До того ж у словнику відсутні деякі назви посуду, що зустрічаються далі («*скіфос*» [с.47], «*корчага*» [с.64], «*світильник*» [с.87]). Описи форм виробів потребують доопрацювання, оскільки не дають чіткого уявлення про них. На більшості малюнків зображено фрагменти посуду, хоча в підписах про це не зазначено.

Четверту главу присвячено типології й хронології глиняних виробів. Дослідниця обрала спосіб класифікації за простим алгоритмом, запропонованим Я.Шером. Обробка даних, як зазначено в дослідженні, здійснювалася без залучення складної обчислювальної техніки. Узнявши за основу функціональне призначення, кераміку поселення поділила на два розділи: столову й кухонну. Столову кераміку Олена Кленіна розділила на червонолакову, полив'яну та без лакового покриття. 3-поміж червонолакових виробів виокремила тарілки (13 типів), миски (9 типів), чашки (6 типів), кубки (6 типів), скіфоси (1 тип), кратери (1 тип), «*кувшини*» (7 типів), корчаги (4 типи).

Полів'яним був лише один тип «*кувшинів*». Без лакового покриття – миски (3 типи), кубки (5 типів) та «*кувшини*» (11 типів). Кухонну кераміку поділено на «*кружальную*» [с.109] й ліплену. Замість терміна «*кружальная*» варто вживати «*изготовленная на гончарном круге*». Серед виробів, виготовлених за допомогою гончарного круга, дослідниця виділила горщики (31 тип), «*кастрюли*» (для означення глиняних виробів цей термін, як правило, не вживається) (5 типів), сковороди (2 типи), «*цедилки*» (2 типи), «*мортарії*» (2 типи), «*покришки*» (9 типів). 3-поміж ліплених виробів виокремлено лише два типи горщиків. На жаль, Олена Кленіна не дала чітких критеріїв, за якими виділяла той чи інший тип. Тому складно побачити різницю, наприклад, між формою тарілки типу 1 [с.90] і миски типу 8 [с.95], тарілки типу 10 [с.93] і миски типу 3 [с.94]. До чашок чомусь віднесено «*крупные чаши*» (тип 3) і «*небольшие миски*» (тип 4) [с.97]. Серед «*кубків*» є глечикоподібні (тип 1) [с.98], мископодібні (тип 4) [с.99], горщикоподібні (тип 5) [с.100] вироби, що не зовсім правильно. Не зрозуміло, чому під час опису кубок типу 6 та скіфос типу 1 згадано в однині, а на малюнках зображено кілька посудин тощо. Незрозумілими є й критерії виокремлення посудин у групи «*горшки*» й «*кастрюли*». З етнографічного погляду, серед них наявні глечикоподібні (тип 1 горщиків) [с.109] і макітроподібні (тип 31 горщиків) [с.115], тип 1 «*кастрюль*» [с.116] форми. Вважаю, що окремого пояснення потребує факт присутності на пам'ятці кухонної кераміки з інших гончарних осередків за наявності кваліфікованих місцевих гончарів, а також неякісної ліпленої кераміки. На мою думку, для цього варто ретельніше проаналізувати достовірно атрибутовані місцеві гончарні вироби (знахідки з горнів і браковані вироби), врахувавши кількість виявлених фрагментів виробів кожного типу.

П'ята глава – «*Столовая и кухонная керамика позднеримского и ранневизантийского времени из Нов как исторический источник*» – висвітлює роль зазначених видів кераміки

у характеристиці рівня розвитку ремесла й торгівлі, напрямків економічних і культурних зв'язків Нови III–VI століть. Інформація, подана перед її першим розділом, що має бути вступом до глави, у дійсності є самостійним розділом, який відтворює шляхи потрапляння кераміки на пам'ятку впродовж I – першої половини III століття. У першому розділі охарактеризовано економічне становище римського табору (III–IV століття) в Новах і залежність від нього розвитку місцевого гончарства. У другому розділі проаналізовано історію й гончарство міста ранньовізантійського часу.

У заключному розділі Олена Кленіна підсумувала результати роботи:

- завдяки порівняльному аналізу фрагментів кераміки виокремлено 119 типів столового й кухонного посуду, але внаслідок недостатньої вивченості не вдалося точно датувати більшість виробів;

- унаслідок візуального вивчення фрагментів посуду (висновки підтверджено хіміко-фізичними аналізами) вперше було виокремлено багаточисельну й різноманітну продукцію місцевого виробництва;
- систематизація кераміки дозволила охарактеризувати економічне становище міста Нови III–VI століть.

Загалом, дослідниця здійснила ґрунтовне дослідження, систематизувала й описала гончарні вироби III–VI століть, виявлені під час розкопок центральної частини міста Нови (сектор X). Уперше зроблено спробу пов'язати їх з історією регіону.

Монографія «*Столовая и кухонная керамика III–VI веков из Нов (Северная Болгария)*» має важливе значення для вивчення давнього гончарства, оскільки вводить до наукового обігу численні нові матеріали. Але заявлена в назві тема нею не вичерпується. На мою думку, вона потребує подальшого опрацювання.

© **Анатолій Щербань**, керамолог, кандидат історичних наук
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2009

КЕРАМОЛОГІЧНІ ДИСЕРТАЦІЇ

ЛЮДМИЛА МЕТКА Гончарство Слобожанщини в другій половині ХІХ – першій половині ХХ століття

Обкладинка автореферату кандидатської дисертації Людмили Меткої.
Київ. 2006.
Репринт [1]

Молодший науковий співробітник Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старший науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Людмила Метка під час захисту кандидатської дисертації.
Київ. 17.04.2006. Фото Олеса Пошивайла.
Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

17 квітня 2006 року на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 26.001.20 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка молодший науковий співробітник Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старший науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному **Людмила Метка** прилюдно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук «Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття». Спеціальність 07.00.05 – етнологія [1].

Дисертацію підготовлено на Кафедрі етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. **Провідна установа** – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України. **Офіційні опоненти:** **Леонід Залізняк**, завідувач Відділу археології кам'яного віку Інституту археології НАН України, доктор історичних наук, професор, та **Ігор Пошивайло**, заступник з наукової роботи директора Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара», кандидат історичних наук. **Науковий керівник** – **Валентина Борисенко**, професор Кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор.

* * *

Генеральний директор Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Людмила Дяченко, старший науковий співробітник музею-заповідника Віктор Міщанин, молодший науковий співробітник Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старший науковий співробітник музею-заповідника Людмила Метка, заступник директора Національного центру народної культури «Музей Івана Гончара», кандидат історичних наук Ігор Пошивайло, старший науковий співробітник музею-заповідника Олена Щербань, старший науковий співробітник музею-заповідника Світлана Литвиненко, директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук Олесь Пошивайло після захисту дисертації. Київ. 17.04.2006. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

Актуальність студій слобожанського гончарства дослідниця обґрунтувала негативними наслідками «нестримної інтернаціоналізації традиційно-побутової культури в Україні, скорочення чисельності осередків традиційних промислів і ремесел, експансії кінтчевих виробів, які значною мірою заперечують художньо-естетичні, формотворчі й образотворчі досягнення української культури» [1, с.1]. Звідси постає проблема «фундаментального дослідження історичних витоків гончарства як одного з найбільш знакових сегментів традиційної культури» [1, с.1].

У Слобожанщині на межі XIX–XX століть вчені зафіксували більше 60 гончарних осередків. На жаль, більшість із них до початку XXI століття залишалися маловивченими. Як справедливо означила причину такої ситуації Людмила Метка, «радянська тоталітарна система не заохочувала подібні народознавчі дослідження, особливо ж на регіональному рівні. Впродовж 1930 – 1990-х років проводилися лише поодинокі обстеження гончарних осередків Слобожанщини, які зводилися переважно до збирання окремих глиняних виробів для комплектування музейних колекцій. За таких умов не було здійснено жодної комплексної експедиції з вивчення матеріальних та духовних аспектів гончарської культури» [1, с.1]. Тому й вирішила дослідниця здійснити, як сама зазначила, «комплексне вивчення гончарства як суттєвого компонента народної культури Слобожанщини, аналіз локальних особливостей промислу, визначення його місця й ролі в системі традиційно-побутової культури історико-етнографічного району України впродовж другої половини XIX – першої половини XX століття» [1, с.2]. Для досягнення мети вона обстежила осередки промислу в Харківській, північних районах Донецької, північно-західних районах Луганської, південно-східних районах Сумської та Котелевський район Полтавської областей.

У підсумку дисертація набула такої структури:

Вступ

1. Історіографія та джерельна база дослідження слобожанського гончарства.
 - 1.1. Стан наукової розробки проблеми.
 - 1.2. Джерельна база.
2. Розвиток гончарства Слобожанщини впродовж другої половини XIX – першої половини XX століття.
 - 2.1. Історична географія гончарних осередків.
 - 2.2. Соціально-економічні умови розвитку гончарства.
3. Особливості виготовлення глиняних виробів на Слобожанщині в другій половині XIX – першій половині XX століття.
 - 3.1. Технологічний процес домашнього виробництва.
 - 3.2. Асортимент та збут глиняних виробів.
4. Домашній побут гончарів.
 - 4.1. Умови життя та домашнього виробництва.
 - 4.2. Економічний стан гончарських господарств.

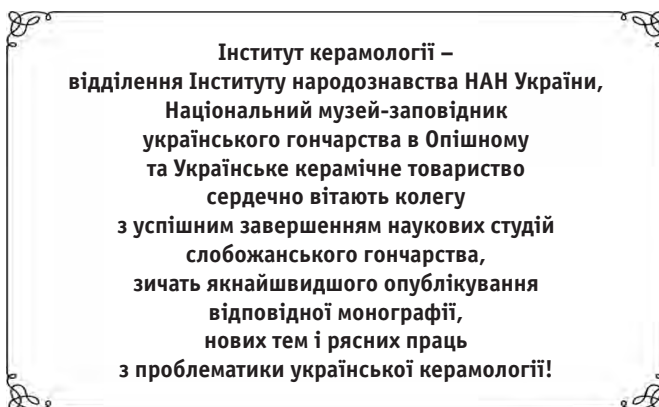
Висновки

Список використаних джерел та літератури

Значну частину матеріалів дисертації ще до церемонії публічного захисту кваліфікаційної наукової роботи Людмила Метка опублікувала в провідних фахових виданнях, зокрема в таких як «Український керамологічний журнал», «Етнічна історія народів Європи», «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка», а також у збірниках наукових конференцій і в популярних періодичних виданнях.

Найбільш суттєві аспекти, досягнення й недоліки вагомої дослідницької праці Людмили Меткої красномовно виявляють відгуки на дисертацію вчених, подані нижче. Тому не вбачаю потреби ще раз на них зупинятися в цьому короткому огляді дисертації. Лишень підсумую, що з огляду на актуальність і значущість поставлених проблем, їх успішне розв'язання, володіння сучасною науковою методологією, Спеціалізована вчена рада Д 26.001.20 для захисту докторських дисертацій при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка за дисертаційне дослідження «Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття» присудила Людмилі Меткій науковий ступінь кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія. Результати таємного голосування: 23 – «за», 0 – «проти». Вища атестаційна комісія України своєю постановою від 12 жовтня 2006 року (протокол №21-06/9) затвердила це рішення.

* * *

1. Метка Людмила Олексіївна. *Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук / Спеціальність 07.00.05 – етнологія.* – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. – 16 с.

P.S.: У Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному зберігається примірник кандидатської дисертації Людмили Меткої, люб'язно переданий авторкою, а також відеозапис і фотоматеріали з церемонії публічного захисту наукової праці, виконані Олесем Пошивайлом

© Олесь Пошивайло,

доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2010

ВІДГУКИ

1

Ще з неолітичної доби світові було відоме таке ремесло, як гончарство. Межовий регіон України – Слобожанщина – становить для вчених неабиякий науковий інтерес з погляду багатьох проблем історичного розвитку традиційної культури українців.

Загалом, уся господарська і ремісничка культура України, порівнюючи з науковими здобутками в цій царині вчених, досліджена недостатньо. Локальна специфіка культури Слобожанщини в останні десятиріччя позбавлена уваги науковців через низку поважних причин. Етнологічні дослідження в східних регіонах України не проводяться через відсутність наукових центрів, кафедр етнології при вищих навчальних закладах у Лівобережній Україні.

Тому вивченню народної кераміки, гончарного ремесла в Слобожанщині присвячено дослідження аспірантки Людмили Меткої, яке характеризується комплексним підходом до вирішення поставлених дисертанткою завдань. Висвітлення історичного шляху розвитку ремесла в краї, характеристика технологічного процесу, етнолінгвістичний аналіз зібраного матеріалу, дослідження специфіки

розвитку форм гончарювання в Слобожанщині підсилюють необхідність такої праці.

Власне, актуальність теми і новизна дисертації Людмили Меткої не викликають сумніву.

Дисертаційне дослідження здійснене на основі літературних та власних польових етнографічних джерел, які автор дисертації

Науковий керівник, професор Кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор історичних наук, професор Валентина Борисенко та молодший науковий співробітник Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, старший науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному Людмила Метка після успішного захисту дисертації.

Київ. 17.04.2006. Фото Олеся Пошивайла.

Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

сумлінно збирала під час експедицій до Луганської, Донецької, Харківської, Сумської областей. Як практичний результат наукового дослідження, у ході етнографічних експедицій Людмилою Меткою було зібрано й атрибутовано цінну колекцію слобожанської кераміки.

На величезному фактичному матеріалі в дисертаційному дослідженні ретельно проаналізовано соціально-економічні та природно-географічні умови гончарного промислу в Слобожанщині, виявлено ареали збуту продукції гончарів, охарактеризовано домашній побут ремісників, досліджено трансформаційні процеси в розвитку ремесла в першій половині ХХ сторіччя.

Автор дисертації *«Гончарство Слобожанщини в другій половині ХІХ – першій половині ХХ століття»* зафіксувала і ввела в науковий обіг численний масив інформації статистичного, етнографічного, економічного, етнолінгвістичного характеру.

Дисертаційна праця Людмили Меткої виконана на належному науковому рівні, вирізняється ретельністю в доборі та аналізі фактів і джерел.

Робота виконана під час навчання Людмили Меткої в аспірантурі на Кафедрі етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка і цілком заслуговує бути розглянутою на Спеціалізованій ученій раді Київського національного університету на предмет присудження їй автору наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

© **Валентина Борисенко**,
науковий керівник, доктор історичних наук,
професор, 2006

2

Глина як матеріал для виробництва і саме гончарство як промисел упродовж багатьох тисячоліть, починаючи з доби неоліту, були важливою складовою матеріальної культури людства, яка потужно впливала на духовну сферу традиційних суспільств.

У первісній свідомості багатьох народів світу діяльність гончаря ототожнювалася з величним актом творення всесвіту. Як у первісній міфології, так і в християнській традиції, бог виліпив з глини не тільки людину, але й

Виступ на захисті дисертації офіційного опонента, завідувача Відділу археології кам'яного віку Інституту археології НАН України, доктора історичних наук, професора Леоніда Залізняка. Київ. 17.04.2006.

Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше.
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

увесь світ. Як бог уклав свою душу в людину, так і гончар вкладає душу в глиняний посуд, виготовляючи його. Тому гончар зі своїми витворами в традиційній українській свідомості – постать сакральна, з якою пов'язані численні вірування й легенди.

Інакше кажучи, гончарство як дуже давній різновид людської діяльності є архаїчним і надзвичайно важливим елементом культури людства. Воно зберігає надзвичайно древні елементи традиційної культури народу, витoki яких губляться в безодні тисячоліть. Зрозуміло, що глибока семантична навантаженість складових гончарного промислу в традиційній культурі зумовила прискіпливу увагу етнологів до цього ремесла.

Робота Людмили Меткої являє собою монографічне історико-етнографічне дослідження феномену гончарства Слобожанщини як важливої складової етнокультури українців з часів формування українського етносу. Його головні результати опубліковано в серії статей, що вийшли друком у фахових виданнях.

Причина вибору теми дисертації стає зрозумілою, якщо врахувати той факт, що Слобожанщина є одним з етнографічних регіонів України, яким властиві самобутні гончарські традиції та багатство різновидів кераміки. Спираючись на вже відомі й добуті особисто етнографічні матеріали, автор дослідження відтворює широкую картину розвитку гончарства в регіоні протягом останніх півтора століття.

Дисертація має чітку, логічну структуру і починається з традиційної для таких праць історіографії проблеми. Розділ містить широкі історичні екскурси щодо формування Слобожанщини як своєрідного культурно-історичного регіону України. Можливо, не варто було починати розгляд теми з палеоліту й неоліту, але історичний екскурс у XVII й XVIII століття видається виправданим, бо надає дослідженню додаткової глибини, переконливості та рельєфності.

Обґрунтовано виділивши три послідовні хронологічні етапи вивчення проблеми

гончарства в регіоні, дисертантка дає історіографічну характеристику кожному з них, а потім переходить до аналізу джерельної бази дослідження. Її основу склали матеріали, які містять інформацію етнографічного, історичного, мистецтвознавчого характеру, отримані в процесі вивчення архівних матеріалів Центрального державного архіву України в Києві, державних архівів Харківської, Сумської й Луганської областей, Національного архіву українського гончарства в Опішному. Судячи з довгого переліку опрацьованих музейних фондів, значну роботу проведено в різних музеях України. Велику колекцію гончарних виробів та інструментів, предметів побутового вжитку гончарів збрала авторка дисертаційного дослідження під час власних керамологічних експедицій до 34 гончарних осередків регіону впродовж 2001–2004 років. Отже, є незаперечним значний особистий внесок дисертантки у створення джерельної бази, яка стала основою написання даної роботи.

Змістовним і цікавим є другий розділ праці, де дається глибокий аналіз розвитку гончарного промислу в Слобожанщині з XIX століття до наших днів. Дослідниця подає історичну географію гончарних осередків регіону, розглядає особливості соціально-економічного розвитку гончарного промислу, аналізує головні етапи його розвитку в Слобожанщині з XIX століття до наших днів. Значну увагу приділено скрупульозному історико-етнографічному дослідженню гончарських осередків регіону. Важливими є цікаві дані про зміну етнічного складу регіону за останні три сторіччя, які супроводжуються переконливими й науковими статистичними матеріалами. Спираючись на них, авторка доходить логічного висновку, що переважна більшість населення Слобожанщини, у тому числі гончарів і членів їх родин, були етнічними українцями. Тому гончарству були притаманні традиційні риси української культури, у лоні якої й розвивався цей промисел.

Розглянуто причини занепаду й деградації гончарства впродовж XX століття як законо-

мірного результату соціально-економічного розвитку СРСР. Серед них – конкуренція з боку фабричного виробництва глиняного, фаянсового, металевого посуду, зниження попиту на вироби традиційної культури, колективізація, етноцид українського народу шляхом численних голодоморів та репресій, Друга світова війна. Унаслідок цих негативних процесів, гончарство Слобожанщини, починаючи з 1950-х років, невпинно деградувало й вироджувалося, набувши в наш час ознак реліктового явища в новітній культурі та економіці досліджуваного регіону.

Третій розділ роботи присвячено особливостям виготовлення глиняного посуду, його асортименту, способам збуту продукції гончарства. Відтворено головні технологічні ланки виробництва, його локальні особливості, розглянуто інструментарій та виробничі пристосування. Особливу увагу приділено особливостям орнаментативної глиняного посуду. Докладно розглянуто багатий асортимент продукції гончарів Слобожанщини, його місце та роль у традиційно-побутовій культурі населення регіону.

Особливої уваги заслуговує останній, 4 розділ дисертації *«Домашній побут слобожанських гончарів»*, присвячений складним проблемам функціонування традиційно-побутової культури в середовищі родини гончаря, позначеному впливом професії господаря. Окреслено особливості соціального статусу верстви гончарів у сільському середовищі, загальні риси характеру, соціальної психології слобожанських гончарів, вплив професії на світогляд, освіченість, естетичні смаки і, навіть, темперамент та здоров'я гончарів та членів їх родин.

Глибокий фаховий аналіз гончарного промислу Слобожанщини приводить дисертантку до переконливих і вагомих висновків, що містяться у відповідному розділі праці.

Відзначаючи позитивні риси дослідження, хотілося б побажати авторці в майбутньому приділяти більше уваги виявленню архаїчних

рис у кераміці та в гончарному промислі Слобожанщини взагалі з метою прослідкувати їх зв'язок з традиційною культурою українців попередніх століть та інших українських земель.

Дивує відсутність ілюстративної частини дослідження, яке безпосередньо стосується матеріальної культури великого історико-етнографічного регіону України. Розділ 3, присвячений технології гончарного виробництва та широкому асортименту виробів гончарів Слобожанщини, потребує малюнків численних гончарних інструментів та різноманітних типів посуду, про які йдеться в тексті. Адже краще раз побачити гончарний витвір, ніж спробувати його собі увити на підставі довгого опису його форми та орнаментативності. Не завадила б і карта Слобожанщини з позначенням згадуваних у роботі 60 гончарних осередків регіону. Дисертація досліджує масовий гончарний матеріал, що потребує статистичних таблиць, які в роботі представлено недостатньо. Можливо, ілюстрації і таблиці слід зробити в процесі майбутньої підготовки до друку авторської монографії за матеріалами дисертації.

Незважаючи на зауваження й побажання, які, сподіваюсь, Людмила Олексіївна врахує у своїй подальшій роботі, зокрема в підготовці монографії за матеріалами дисертації, робота справляє позитивне враження. Вона має чітку, логічну структуру, написана гарною літературною мовою, аргументація дослідниці переконлива. Зроблено суттєвий внесок у вивчення важливої наукової проблеми. Дослідження відповідає вимогам ВАК України до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – «етнологія». Автором особисто здобуті значні етнографічні матеріали, на основі яких отримано принципово нові, науково обґрунтовані висновки. Робота являє собою вагомий внесок у джерельну базу української етнографії й містить суттєві теоретичні напрацювання в

галузі етнографії Слобожанщини, зокрема гончарства як традиційного промислу регіону. Автореферат адекватно відображає зміст, а також результати дослідження, які винесено на захист.

Сказане дає підстави рекомендувати Спеціалізованій ученій раді історичного факультету Київського національного університету імені

Тараса Шевченка присудити Людмилі Меткій наукове звання кандидата історичних наук за спеціальністю «етнологія».

© **Леонід Залізняк**,
офіційний опонент, доктор історичних наук,
професор, 2006

3

На сучасному етапі розвитку української наукової думки пріоритети в гуманітарній сфері здобуває, передусім, етнологія як наука, що охоплює практично всі ділянки вивчення генези, формування та функціонування етносів, їх історико-соціальної ролі в еволюційних процесах людства. Однією з традиційних сфер етнологічних студій є так звана матеріальна культура етносів, що зумовлено об'єктивними факторами її домінативності, наочності та збереженості. Однак проблемна обмеженість, описовість і вузькодисциплінарність підходу до явищ матеріальної культури зумовили у вітчизняній науці певну стагнацію комплексного вивчення історико-культурної спадщини українців, виразним компонентом якої постає народна культура і, зокрема, художні ремесла та промисли. Під «традиційною народною культурою» слід розуміти не лише сукупність окремих явищ, проявів, її носіїв і творців, а вбачати у ній етногенеруючий чинник, систему певних світоглядних, етнопсихологічних, етичних та естетичних категорій, образів, символів; організуюче, структуруюче осердя всієї етнічної культури. Спільна традиційна основа зберігала цілісність народу, забезпечувала його повноцінне існування й розвиток. Аграрний характер господарювання українців сприяв збереженню традиційної культури в сільському середовищі. Однак протягом

останнього століття розвиток промисловості, зростання темпів урбанізації, примусова колективізація, голодомори, війни й репресії

Виступ на захисті дисертації офіційного опонента, заступника з наукової роботи директора Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара», кандидата історичних наук Ігоря Пошивайла. Київ. 17.04.2006. Фото Олеся Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

інтенсивно порушували традиційний життєвий устрій нашого народу. Тому на сучасному етапі розвитку української історичної науки надзвичайно актуальною є поява етнологічних досліджень, спрямованих на всебічне вивчення регіональної специфіки української традиційної народної культури.

Однією з таких наукових праць є дисертаційна робота Людмили Меткої *«Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття»*, в якій уперше так повно узагальнюються наявні відомості про етноісторичні особливості побутування гончарства на території Слобідської України. Дослідження цього поширеного в обраному історико-етнографічному районі промислу українців, що зберіг давні форми традиційно-побутової культури, донині не проводилося комплексно, із залученням до етнологічного аналізу даних історії, фольклористики, лінгвістики та низки інших наук, поміж ретельної етнографічної описовості.

Актуальність дослідження дисертанткою історичних та соціально-економічних витоків гончарства Слобожанщини, його матеріальної, духовної та соціонормативної культури зумовлено ще й тим, що ці важливі аспекти традиційно-побутової культури, які протягом багатьох століть впливали на націотворчі процеси, нині не є концептуально осмисленими.

Рецензована дисертаційна робота відзначається чіткою структурою (складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків і списку використаних джерел та літератури), логічністю викладу й обґрунтованістю наукових положень і висновків, що засвідчує фахову сформованість Людмили Меткої як науковця.

У Вступі дисертантка науково виражено обґрунтувала вибір теми дослідження, цілком справедливо зазначаючи, що гончарні вироби в комплексі з іншими пам'ятками етнокультури, постають одним із найбільш об'єктивних джерел інформації для наукових інтерпретацій. Однак стрімкі темпи процесів глобалізації і модернізації руйнують культурно-історичну мапу України: зникають залишки ще донедавна

численних осередків традиційних промислів і ремесел, відбувається підміна високохудожніх предметів народного вжитку і мистецтва кітчевими виробами, що дійсно *«заперечують художньо-естетичні, формотворчі й образотворчі досягнення української культури»*. Подібні реалії сьогодення актуалізують проблеми фундаментального дослідження різноманітних аспектів традиційної народної культури загалом і гончарства зокрема.

Визначення мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження здійснено повністю згідно з дисертаційною проблематикою. Вибір хронологічних меж дисертації зумовлений стадіальними процесами розвитку гончарства в другій половині XIX – першій половині XX століття (найвищий розвиток, стагнація і занепад), а також наявністю найповнішого корпусу інформації для об'єктивного комплексного вивчення гончарного промислу Слобожанщини.

У першому розділі проаналізовано стан наукової розробки теми дослідження, а також розглянуто джерельну базу дисертації. При цьому слід відзначити належне орієнтування авторки у досліджуваному матеріалі, ретельне аналізування праць попередніх дослідників даної теми, що дало їй підставу зробити висновок про наявність окремих груп джерел, які в своїй сукупності складають комплексне документальне забезпечення дослідження гончарства Слобідської України. Однак фрагментарність висвітлення основних етапів його історичного розвитку, виявлення локальних особливостей, значення в традиційно-побутовій культурі слобожан спричинила потребу виправлення такої ситуації і зумовила залучення до наукового аналізу польових матеріалів, архівних документів, збірників статистичних звітів, археографічних публікацій, монографій, статей і брошур. Фактологічний корпус дослідження складає 211 найменувань.

У другому розділі дисертації розглянуто історичну географію гончарних осередків і виявлено соціально-економічні прикметності

розвитку гончарного промислу досліджуваного регіону. У першому підрозділі другого розділу проаналізовано історичні передумови виникнення, особливості становлення і побутування гончарства в Слобожанщині, окреслено локалізацію провідних гончарних осередків. У другому підрозділі розглянуто соціально-економічні (й побіжно – політичні) чинники, що впливали на тенденції розвитку, функціонування й занепаду одного з найпоширеніших промислів України.

Третій розділ присвячено особливостям виготовлення глиняних виробів в Слобожанщині в означений у дисертаційному дослідженні період. У першому підрозділі проаналізовано технологічний процес домашнього гончарного виробництва з деталізованим висвітленням і систематизацією його основних етапів: від підготовки матеріалу до способів і засобів виробництва, декорування й випалювання гончарних виробів. Вагомою складовою цього підрозділу є розгляд гончарської термінології регіону. У другому підрозділі третього розділу дослідниця зосереджує свою увагу на особливостях асортименту та збуту слобожанської кераміки, з'ясує місце та функції різних форм виробів у традиційно-побутовій культурі слобожан.

Третій розділ, на наш погляд, є особливо цікавим, оскільки містить значний масив відомостей етнологічного характеру й цінні польові матеріали автора дисертації, що дозволили провести реконструкцію і відтворення важливих складових гончарного промислу Слобожанщини.

Останній, четвертий, розділ присвячено вивченню домашнього побуту гончарів Слобідської України в контексті традиційно-побутової культури. Ця частина дисертаційної праці має два підрозділи, у першому з яких реконструйовано умови життя і складові домашнього виробництва гончарів: зовнішній вигляд та інтер'єр гончарських садіб, особливості облаштування дворич гончарів у порівнянні з іншими поселеннями. Цікавим моментом цього підрозділу є окреслення соціального аспекту

психології майстрів-гончарів, їхнього місця в суспільній ієрархії сільської спільноти. В другому підрозділі авторка дисертації зосереджується на висвітленні економічного стану домашніх гончарських господарств, залучаючи до аналізу продуктивності селянського господарства і професійного заняття гончарів велику кількість статистичних даних. Тут також прослідковано економічні чинники розвитку та занепаду слобожанського гончарства.

Підсумовуючи результати свого дослідження, Людмила Метка робить ряд висновків, які засвідчують високий науковий рівень та новизну дисертації.

З усього вищезазначеного випливає, що рецензована дисертаційна робота є актуальною і новаторською, її поява зумовлена як сучасним станом розвитку вітчизняної етнології, так і науковою зрілістю самої дисертантки. При цьому слід зауважити, що дослідження має не лише вагому теоретичну цінність, а й практичне значення, оскільки сприяє формуванню пріоритетів студіювання етносоціокультурних явищ життєдіяльності українців, складає значну базу для реконструкції важливих складових традиційних промислів, які впливали на національні процеси, проведення наступних узагальнюючих досліджень з даної проблематики, підготовки навчально-методичної літератури тощо.

Кандидатська дисертація Людмили Меткою є завершеною працею, в якій отримано суттєві науково обґрунтовані результати багаторічного ретельного дослідження, які є актуальними і важливими для розвитку сучасної етнології. При цьому слід відзначити методичну спрямованість дисертантки, яка застосовує цілий ряд наукових методів дослідження, ґрунтуючи свої методологічні прийоми на порівняльно-історичному, комплексному, структурно-функціональному підходах, принципах об'єктивності, системності й історизму.

У цілому, мета дослідження досягнута. Великою заслугою авторки є те, що вона вперше в українській етнології провела комплексний аналіз історико-соціальних аспектів

традиційного гончарства Слобожанщини як самобутнього явища виробничо-господарської культури українців, реконструювала народну технологію гончарного виробництва, професійні знання, звичаї та соціально-побутові умови життя гончарів, увела в науковий обіг цікаві польові й архівні матеріали.

Високо оцінюючи дисертаційну працю Людмили Меткої, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження:

1. Стосовно назв:

а) видається доцільним уточнення назви дисертації, яка б відображала концептуальне спрямування дослідження (скажімо, «*Гончарство Слобожанщини в другій половині ХІХ – першій половині ХХ століття (історико-соціальні аспекти)*»), оскільки існуюча назва, так само, як і задекларована в дисертації претензія на «*комплексне дослідження традиційного гончарства Слобожанщини*» (с.8), потребують бодай побіжного висвітлення низки інших важливих аспектів виникнення, становлення й побутування гончарства, зокрема: міфопоетичних уявлень слобожанських гончарів; професійних свят, звичаїв та обрядів; правил поводження з глиною та посудом; ролі глиняних виробів у традиційній обрядовості та особливостей їх декорування;

б) назву підрозділу 2.2. – «*Соціально-економічні умови розвитку гончарства*» – слід, вочевидь, уточнити, додавши до «*соціально-економічних умов*» ще й «*політичні*», оскільки дослідниця аналізує також і суто політичні причини занепаду гончарства (репресії, голодомори, війни) (с.77-78).

2. Стосовно структури дисертації, то, бачиться, другий підрозділ четвертого розділу «*Економічний стан гончарських господарств*» логічніше виглядав би в системі другого розділу «*Розвиток гончарства Слобожанщини...*», аніж у розділі «*Домашній побут слобожанських гончарів*». Цікаві ж етнологічні відомості про сімейні і тендерний розподіл праці, а також антропологічно-психологічні особливості гончарів Слобожанщини варто було б виокремити із підрозділу «*Умови*

життя та домашнього виробництва» в самостійний підрозділ.

3. Не зовсім переконливим виглядає висновок щодо визначення основних виробничих ланок технологічного процесу виготовлення глиняних виробів у Слобідській Україні (с.178), адже всі ці «ланки» (видобування глини, підготовка формувальної маси, виготовлення виробів, сушіння, декорування та випалювання) є універсальними для гончарного виробництва і притаманними іншим історико-етнографічним регіонам.

4. Не зовсім влучним інколи видається використання посилок на інші джерела, на кшталт: «*Отже, гончарний посуд відображав побутові потреби населення*» (с.129), адже загальновідомо, що гончарні вироби, у тому числі й посуд, відображали не лише «побутові» потреби українців, а виявляли й естетичні, світоглядні та релігійні вподобання етносу. На наш погляд, ця фраза частково справджується в контексті розгляду асортиментного ряду гончарних виробів і потребує, принаймні, уточнення – «*Асортимент гончарного посуду відображав побутові потреби населення*».

5. Істотним доповненням дисертаційного дослідження, на нашу думку, стали б додатки, у яких логічним було б розміщення картографічного матеріалу (до підрозділу «*Історична географія гончарних осередків*»), а також ілюстративного матеріалу: репродукцій світлин, що стосуються життя і побуту слобожанських гончарів (портрети майстрів та їх родин, фотографії гончарських садіб і дворищ, знярядь праці, форм і декору предметів гончарного виробництва), які, з огляду на довгорічну активну дослідницько-польову роботу дисертантки, вочевидь, перебувають в її розпорядженні.

6. Рукопис дисертації й автореферату містить поодинокі правописні, стилістичні й термінологічні неточності, пропуски, як то: «*на їх виділено*» (слід – «на їхній підставі (?) виділено») (с.4 автореф.), «*кругозір майстрів*» (слід – «світогляд майстрів») (с.10 автореф.), «*Тіе Куіу*» (слід – «Куіу»)

(с.16 автореф.), «*намагалися влаштуували*» (слід – «*намагалися влаштуувати*») (с.112 рукопис), «*випалювання неякісного посуду*» (слід – «*неякісне випалювання посуду*») (с.116 рукопис), «*печі для випалювання посуду [пропуск] не тільки слобожанські гончарі*» (с.145 рукопис), «*тривалість служби будівлі*» (слід – «*довговічність будівлі*») (с.148 рукопис), «*вивчення гончарства як на державному, так і на регіональному рівнях*» (слід – «*вивчення гончарства як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях*») (с.177 рукопис) тощо.

Однак висловлені зауваження аж ніяк не впливають на вагомість і результативність дослідження і мають рекомендаційний характер.

Автореферат дисертації адекватно відображає основний зміст, положення й висновки дослідження, яке є завершеною науковою працею. Основні положення та результати роботи

викладено в 11 публікаціях і апробовано на 6 наукових конференціях.

За актуальністю теми, науковою новизною, теоретично-практичною цінністю, рівнем опрацьованості матеріалів, аргументованістю висновків, дисертація «*Гончарство Слобожанщини в другій половині ХІХ – першій половині ХХ століття*» повністю відповідає вимогам ВАК України до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата наук, а її автор Людмила Метка заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

© Ігор Пошивайло,

офіційний опонент,
заступник з наукової роботи директора
Українського центру народної культури
«Музей Івана Гончара»,
кандидат історичних наук, 2006

4

Кандидатська дисертація Людмили Меткої присвячена темі, яка досі викликає зацікавлення в етнологів та культурологів – гончарству та побуту гончарів. Авторка обмежила себе територією Слобожанщини, що не дивно, бо цей край був багатий на гончарські традиції, однак досі ще залишається не до кінця вивченим етнологами. Дисертантка справедливо відзначила у вступі, що «*інтернаціоналізація традиційно-побутової культури в Україні, скорочення чисельності осередків традиційних промислів і ремесел, експансія кітчевих виробів, які значною мірою заперечують художньо-естетичні, формотворчі й образотворчі досягнення української культури, актуалізують проблему фундамен-*

тального дослідження історичних витоків гончарства як одного із знакових сегментів традиційної культури» (с.5). Варто додати, що дослідження потребують не тільки історичні витоки, а й подальший розвиток цього ремесла, форми його сучасного побутування, точніше – трансформація його із ремесла, яке задовольняло попит населення у будівельних матеріалах, побутових речах, на один із видів декоративно-ужиткового мистецтва, тому виникає питання: чому авторка вирішила обмежитися лише першою половиною ХХ століття?

Наукова новизна роботи полягає у тому, що авторка зробила вдалу спробу комплексного дослідження традиційного гончарства

Слобожанщини, залучивши велику кількість історичних, статистичних джерел та наукової літератури, що безперечно збагатило джерельну базу дослідження. Дисертантка ввела у науковий обіг нові архівні й музейні матеріали, подала гончарську термінологію, яка може бути цікавою для фахівців суміжних дисциплін – етнологістики, діалектології.

Дисертаційна робота Людмили Меткої «Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX ст.» логічно вибудована і скерована на те, щоб висвітлити питання не тільки гончарства як ремесла, оскільки це питання вже не раз було об'єктом дослідження, а й показати соціально-економічні умови виникнення гончарства, базуючись на всіх доступних їй документах, у тому числі тих, які є маловідомими науковцям, статистичних працях та звітах кінця XIX – початку XX століття), даних переписів населення, коли йдеться про питання національного складу ремісників-гончарів різного профілю тощо (хоча, із нашої точки зору, цей підрозділ надто деталізований і не всі деталі стосуються власне етнографічного боку дослідження, особливо, коли йдеться про динаміку зростання цегельних заводів, розвитку інших промислових підприємств з переробки мінеральних речовин, порцелянових та фаянсових фабрик тощо). Позитивним є те, що дисертантка вводить у науковий обіг велику кількість архівних матеріалів (Центрального державного історичного архіву України у Києві, Державних архівів Сумської, Харківської, Луганської областей, Архіву Луганського обласного краєзнавчого музею, Національного архіву українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному).

Дуже детально авторка зупинилася на описові технології добування глини, підготовки гончарями сировини до безпосередньої роботи (формування виробів), хоча такі подробиці не потрібні, адже це вже не раз описувалося в багатьох працях, присвячених гончарству, недостатньо зосереджуючись на

особливостях саме слобожанського гончарства (окрім місць добування глини тієї чи іншої якості). Цікавою є подана Людмилою Меткою спеціальна гончарська лексика, що нею послуговувалися ремісники, номінація знарядь праці, деталей гончарного круга, власне гончарних виробів тощо, які можуть становити інтерес ще й для діалектологів (розділ 3). Велику увагу дослідниця приділила умовам збуту гончарями продукції та цінам на неї, що, безумовно, зацікавить дослідників побуту не тільки гончарів, а й загалом населення Слобожанщини. Є в роботі небагато інформації про чумацтво періоду його занепаду (середина XIX століття), ареал збуту слобожанських гончарних виробів в Україні й поза її межами.

Становить інтерес розділ, присвячений побуту слобожанських гончарів, хоча він мало чим різнився від гончарського життя в інших районах, де займалися цим ремеслом, і лише підтверджує типологію такого побуту, пов'язаного з певним типом виробничої діяльності; в окремому підрозділі розглядається економічний стан гончарських господарств. У цьому розділі подається значна кількість статистичних матеріалів, що стосуються кількості землі, худоби тощо, які були у володінні гончарів, щоправда, вони лише опосередковано пов'язані з етнографією гончарства, але доповнюють картину економічної ситуації в гончарському середовищі досліджуваного ареалу, що, очевидно, виправдано з точки зору автора дослідження.

Цікавою є спроба дисертантки у соціально-психологічному контексті слобожанського селянства змалювати соціально-психологічний портрет слобожанських гончарів. Імпонує те, що авторка унаочнила зібрані нею матеріали в таблицях, розглядаючи, наприклад, національний склад гончарів Слобожанщини, кількість ремісників-гончарів у повітах досліджуваного регіону, їхні середньорічні прибутки тощо. Власне, дисертантка, хоча на цьому не акцентувала увагу, засвідчила, що низька продуктивність праці гончарів, невеликі прибутки

на душу населення, неможливість конкурувати з промисловим виробництвом, а відповідно, й скорочення попиту на їхні вироби, призвели до поступового занепаду цього ремесла. Хоча дослідниця згадала про це, вказавши на негативні (з її точки зору) чинники економічного та політичного характеру в першій половині ХХ століття, однак треба мати на увазі, що занепад гончарства як промислу був неминучим у зв'язку з об'єктивними причинами – зменшенням, а потім і відсутністю попиту на їхню продукцію у зв'язку з достатньою кількістю і вищою якістю промислових виробів. У сучасних умовах виробу гончарства мають попит як мистецькі вироби, а не утилітарні.

Незважаючи на окремі зауваження, дисертація Людмили Меткої *«Гончарство Слобожанщини в другій половині ХІХ – першій половині ХХ століття»* є самостійним

науковим дослідженням, яке цілком відповідає вимогам ВАК України до кандидатських дисертацій. Зміст роботи відповідає темі наукового дослідження й тим завданням, які ставилися авторкою для її вирішення. Основні положення дисертаційного дослідження знайшли своє відображення в опублікованих статтях. Результати цього ґрунтовного дослідження можуть бути використані для подальших етнологічних досліджень Сходу України та узагальнюючих праць з української етнології; матеріали праці можуть лягти в основу навчальних курсів для студентів – майбутніх істориків, етнологів, мистецтвознавців, музеєзнавців.

Авторка показала себе зрілою дослідницею і цілком заслуговує присвоєння їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

Від провідної установи – Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України

© **Олександр Курочкін,**

провідний науковий співробітник, доктор історичних наук, 2006

© **Людмила Пономар,**

учений секретар Інституту, кандидат історичних наук, 2006

5

До сьогодні гончарство Слобідської України не було достатньо вивченим, а відсутність вагомих окремих досліджень учені вважали суттєвою прогалиною не лише в історичній науці, а й у мистецтвознавстві. Цим, власне, і зумовлена актуальність теми кандидатської дисертації Людмили Меткої.

Структура роботи цілком логічна: окреслено стан наукової розробки проблеми, де слушним є поділ на три основні етапи дослідження, детально розкрито всі завдання, поставлені у дисертації. Характеризуючи особливості становлення і розвитку сло-

жанського гончарства, дослідниця акцентує на рисах впливу економічних і політичних факторів та визначає кульмінацію розвитку гончарства: межа ХІХ–ХХ століть. Так само аргументовано п. Людмила Метка характеризує й основні причини його занепаду – конкуренція фабрик і заводів, насильницька колективізація, кооперація, високі податки, зниження попиту на глиняні вироби, репресії, голодомор, громадянська війна, Друга світова війна тощо.

Прикметною ознакою роботи вважаємо те, що автор не тільки широко розглянула питання

асортименту глиняних виробів, а й у багатьох випадках подала їх місцеві народні назви. Дослідниця навела цікаві матеріали щодо збуту гончарних виробів, виділяючи основні форми: грошову та обмін на зерно, а також характеризує оптовий спосіб продажу.

Вагомим фактажним матеріалом наповнено розділ, у якому розглянуто домашній побут гончарів. Окрім умов життя гончарських родин, авторка роботи детально спинилася на кількості орної землі, що їм належала, а також вказала на фактори, які «сприяли» перетворенню кустарного промислу в допоміжне заняття.

Слід високо оцінити внесок Людмили Меткої у поповнення фондів Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному 200 глиняними виробами та інструментами, які вона зібрала під час експедицій Слобідською Україною.

Разом з тим хочеться висловити і кілька зауважень. Так, якщо йдеться про Слобожанщину як історико-етнографічний район, то, на наш погляд, слово «район» потрібно використовувати саме в такому словосполученні, бо в іншому випадку воно сприймається як означення адміністративного району (с.6). Вважаємо, що у цьому контексті доречним було

б вживання слів «регіон» чи «край». Окрім того, розглядаючи в авторефераті гончарний промисел Слобідської України, автор посилається лише на 7 центрів (Василівка, Котельва, Ізюм, Гороховатка, Гаврилівка, Валки, Охтирка), хоча згадує про 34 (с.8). Доцільно було б у додатках до дисертації скласти список гончарів, імена яких авторіві вдалося зафіксувати під час експедиційних досліджень цього краю. Однак усі ці зауваження не знижують рівень роботи і можуть розглядатися як побажання для підготовки монографії до друку.

Дисертація Людмили Меткої *«Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття»* є завершеною науковою працею, що відповідає вимогам, які ставляться до написання кандидатських дисертацій, а її автор цілком заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

© Галина Івашків,

науковий співробітник Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України, кандидат мистецтвознавства, 2006

6

Тема дисертаційної роботи Людмили Меткої, безсумнівно, актуальна й потрібна сучасній науці, адже гончарство Слобожанщини майже не досліджувалося ні українськими мистецтвознавцями, ні істориками, ні етнологами, а під кутом зору, запропонованим авторкою рецензованого автореферату, цей, один з найцікавіших регіонів українського гончарства, взагалі не розглядався.

Судячи з автореферату, дисертантка продемонструвала не тільки глибоке знання

матеріалу й уміння його осмислити і подати, а й небайдужість справжнього науковця і любов до того, що вивчає і про що пише. Відчувається, що авторка провела величезну дослідницьку роботу як у музейних зібраннях і архівах, так і під час експедицій. Її польові обстеження суттєво розширили уявлення про гончарство Слобідської України, а зібрані експонати (близько 200 предметів) значно поповнили колекцію Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Наукове

осмислення матеріалу дозволило Людмилі Меткій зробити висновки, які мають цінність для всіх галузей керамології (насамперед, етнології та мистецтвознавства) і допоможуть фахівцям у педагогічній діяльності та художній практиці.

Людмила Метка переконливо сформулювала мету і завдання дисертації, визначила об'єкт і предмет дослідження, його актуальність, наукову новизну і практичне значення.

В огляді літератури подала об'єктивну оцінку публікацій, присвячених історії, економічному життю й гончарству Слобожанщини. Виділила три основні етапи у становленні історіографії гончарства Слобідської України. Охарактеризувала архівні й музейні матеріали, опрацювала статистичні дані.

Позитивним є те, що Людмила Метка висвітлила соціально-економічні умови розвитку слобідського гончарства другої половини XIX – першої половини XX століття, виділила і стисло охарактеризувала етапи розвитку народної кераміки Слобожанщини, з'ясувала причини занепаду гончарних осередків.

Важливо, що авторка розглянула і на основі літературних джерел і польових обстежень зробила спробу відтворити послідовність технологічного процесу гончарного виробництва та пов'язані з ним обряди і звичаї гончарів, проаналізувала асортимент, подала характеристику найпоширеніших його різновидів, їх місцеві назви, принципи декорування, розглянула форми та ареал збуту виробів.

Цінним є те, що авторці вдалося висвітлити роль і місце гончарства в традиційно-побутовій культурі слобожан, розглянути економічний стан гончарських господарств, побутові умови життя і праці майстрів.

Продуманою видається структура роботи, яка складається зі вступу, 4-х розділів, висновків і списку використаної літератури та архівних джерел.

Варто підкреслити, що думки в авторефераті викладено стисло, логічно, гарною науковою українською мовою. Текст добре вичитаний і відредагований.

Виступ під час обговорення дисертації наукового співробітника Відділу образотворчого мистецтва Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України, кандидата мистецтвознавства Олени Клименко. Київ. 17.04.2006. Фото Олесь Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

Безсумнівно, дисертаційна робота Людмили Меткої «Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX ст.» відповідає вимогам, що ставляться до досліджень такого рангу, а її авторка заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

© **Олена Клименко**,

науковий співробітник
Відділу образотворчого мистецтва
Інституту мистецтвознавства,
фольклористики та етнології
імені Максима Рильського НАН України,
кандидат мистецтвознавства,
член Національної спілки художників
України, 2006

7

Тема, обрана дисертанткою, є важливою й актуальною, оскільки донині гончарство Слобожанщини було маловивченою ділянкою традиційно-побутової культури українців. З огляду на це, дана робота заповнює прогалину у вітчизняному народознавстві, сприяє повнішому й ґрунтовнішому осмисленню національної культурної спадщини.

Стислий виклад в авторефераті основних положень і змісту дисертації дає змогу оцінити чіткість і стрункність її структури, з'ясувати важливе значення для сучасної науки. Судячи з автореферату, в дисертації достатньо повно висвітлено історіографію питання, окреслено основні етапи розвитку наукової думки з даної теми.

Наукова новизна праці полягає у тому, що це перше в українській етнології й керамології комплексне дослідження традиційного гончарства Слобожанщини, у якому відтворюється історичний розвиток гончарних осередків Слобідської України впродовж другої половини XIX – першої половини XX століття; з'ясовано роль і місце промислу в системі традиційно-побутової культури слобожан; реконструйовано народну технологію гончарного виробництва, професійні знання та звичаї гончарів; вивчено традиційний асортимент гончарних виробів; проаналізовано економічний стан гончарських господарств на різних етапах розвитку промислу.

Врешті, автореферат дає можливість акцентувати на позитивних моментах роботи ще не раз: введено у науковий обіг чимало нових архівних та музейних матеріалів, у тому числі гончарську термінологію, імена гончарів

та їхні твори; проведено атрибуцію значної кількості нововиявлених творів кераміки тощо.

Заслугує схвальної оцінки і те, що під час розв'язання поставлених завдань дисертантка опиралася на власні польові спостереження.

Результати дослідження достатньо аргументовані й апробовані в публікаціях та доповідях на наукових конференціях.

Попри позитивні сторони роботи вважаємо, що аналіз локальних особливостей гончарства Слобожанщини другої половини XIX – першої половини XX століття міг би бути більш повним, коли здійснити його порівняльну характеристику з гончарними промислами сусідніх історико-етнографічних регіонів, наприклад, Подніпров'я, Чернігівщини та інших.

Сподіваємося, що автор продовжить працю над дослідженням, і воно вийде у світ у вигляді окремого друкованого видання.

Поставлені в дисертації завдання вирішені, в цілому, правильно, на належному професійному рівні. Дана робота, безсумнівно, сприятиме поглибленому вивченню явищ народної культури. Загалом, автореферат Людмили Меткої відповідає вимогам ВАК України, свідчить про те, що дисертантка гідна присудження наукового ступеня кандидата історичних наук.

© Романа Мотиль,

науковий співробітник

Інституту народознавства НАН України,

кандидат мистецтвознавства, 2006

8

Гончарство Слобожанщини до недавнього часу залишалося одним із маловивчених явищ народної культури українців. Історичною закономірністю став прискорений занепад осередків традиційного гончарства саме цього історико-етнографічного району України. Визначальним руйнівним фактором, що активно впливав на становище місцевого промислу, був розвиток у регіоні фарфоро-фаянсової промисловості. До того ж, започатковані наприкінці XIX – на початку XX століття ретельні польові студії особливостей місцевого гончарства за совєтської доби, з ідеологічних міркувань, були цілком припинені. Лише час від часу в популярній літературі з'являлися поодинокі згадки про окремі гончарні осередки та кількох майстрів [Нова Водолага, Валки (Федір Гнідий), Ізюм (Олексій Бутко)]. Таким чином, багато унікальних відомостей про особливості розвитку слобожанського гончарства, професійні знання гончарів не було зафіксовано, а книги з результатами польових досліджень П.Єфименка, Л.Соколовського, О.Твердохлібова, М.Сумцова та інших статистів і етнографів кінця XIX – початку XX століття давно стали раритетами.

З огляду на таку ситуацію, дисертація Людмили Меткої прикметна насамперед систематизацією, узагальненням і порівняльним аналізом більшості відомих донині публікацій про гончарство Слобідської України. Проте успіх новітньої наукової праці українського керамолога зумовлений не лише глибоким осмисленням давніх відомостей про особливості гончарства в тому чи іншому осередку, а й вдало застосованими методами простого і включеного спостереження, опитування в польових умовах. Достатньо красномовний факт: дисертантка Людмила Метка – єдина з українських керамологів XX століття, яка обстежила під час п'ятирічних експедицій майже всі колишні гончарні центри Слобідської України, спілкувалася з останніми гончарями чи їхніми родичами, а також збирала значну

Директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, доктор історичних наук, Олесь Пошивайло та молодший науковий співробітник Відділу керамології новітнього часу Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України Людмила Метка після успішного захисту дисертації. Київ. 17.04.2006. Публікується вперше.

Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

колекцію фактично останніх виробів слобідських гончарів. По суті, можна прогнозувати, що в майбутньому будь-які польові пошуки в цих гончарних осередках будуть малоефективними і значною мірою безрезультатними у зв'язку з відходом у інші світи носіїв гончарських знань та зникненням з побуту населення виробів традиційного ремесла. Тому подальші фундаментальні керамологічні студії слобожанського гончарства, як і загалом українського, будуть можливі лише на основі вже наявної джерельної бази, сформованої, у тому числі, й багаторічними зусиллями Людмили Меткої.

Авторка дисертації вперше в українській керамології опрацювала значний масив літератури, архівних документів та музейних колекцій кераміки, здійснила ґрунтовний

аналіз історіографії досліджуваної теми; з'ясувала роль і місце гончарства, глиняних виробів у традиційно-побутовій культурі слобожан, локальні особливості промислу, причини занепаду гончарних осередків, висвітлила соціально-економічні умови розвитку гончарства впродовж століття. Особливу цінність мають зібрані Людмилою Меткою під час керамологічних експедицій до гончарних осередків Слобожанщини польові матеріали (гончарні вироби, інструменти гончарів, зразки глини, фотодокументи), які стали цінним набутком для авторських історичних реконструкцій та дисертаційних висновків.

Важливо також зазначити, що дисертаційне дослідження не має схоластичного характеру: його результати вже активно використовуються як складова частина авторського курсу *«Етнографія українського гончарства»* в Державній спеціалізованій художній школі-інтернаті *«Колегіум мистецтв у Опішному»* та в експозиційно-виставковій діяльності Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, а в перспективі стануть фактологічною базою академічної *«Енциклопедії українського*

гончарства». Дисертація також є посутнім набутком і для українського музеєзнавства, оскільки дозволяє вирішувати численні існуючі проблеми атрибуції гончарної спадщини Слобожанщини.

Наукові результати дисертаційного дослідження достатньо повно апробовано в доповідях на численних конференціях та в 11 публікаціях, з яких 6 надруковано в провідних наукових фахових виданнях, зокрема в таких як *«Український керамологічний журнал»*, *«Етнічна історія народів Європи»*, *«Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка»*.

Отже, з огляду на матеріали автореферату та висловлені вище міркування, подане Спеціалізованій ученій раді Д 26.001.20 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка дисертаційне дослідження *«Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття»*, за спеціальністю 07.00.05 – етнологія, дає достатньо підстав для присудження її автору – п.Людмилі Меткій – наукового ступеня кандидата історичних наук й побажання нових наукових відкриттів у царині української керамології.

© **Олесь Пошивайло,**

директор Інституту керамології – відділення Інституту народознавства НАН України, провідний науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному, голова Правління Українського керамічного товариства, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, 2006

9

Дисертація Людмили Меткої є першим комплексним дослідженням гончарства Слобожанщини. Його поява засвідчує успішний розвиток вітчизняної етнологічної науки, яка з'ясовує все нові й нові регіональні особливості традиційно-побутової культури українців. Людмила Метка – представник молоді генерації українських учених-керамологів, які предметом своїх студій обрали ті чи інші аспекти розвитку одного із найбільш поширених в Україні промислів – гончарства.

Гончарство Слобожанщини до цього часу залишалося маловивченою ділянкою традиційно-побутової культури українців. Тому дисертація Людмили Меткої постає надзвичайно важливим дослідженням у галузі української етнології, керамології, де вперше узагальнено наявні відомості про роль і місце промислу в системі традиційно-побутової культури слобожан, реконструйовано народну технологію гончарного виробництва, відтворено регіональні економічні й соціально-побутові умови життя майстрів, специфіку домашнього виготовлення глиняних виробів. Привертає увагу вагома документальна база дисертаційного дослідження, яка включає праці етнографічного, статистичного, економічного характеру дослідників другої половини XIX – початку XXI століття, використання цінних архівних та музейних матеріалів. Важливим позитивним аспектом дослідження є введення в науковий обіг нових фактологічних даних, зібраних авторкою під час польових керамологічних експедицій. Це додає роботі вагомості й засвідчує її новизну.

Варто відзначити й практичне значення дослідження, матеріали та висновки якого можуть знайти відображення в університетських та шкільних курсах керамології, народознавства, краєзнавства.

Відзначаючи численні надбання дисертаційного дослідження Людмили Меткої, одночасно хочу зупинитися й на окремих зауваженнях:

- в авторефераті недостатньо переконливим є поділ історіографії досліджуваної проблеми на етапи. Це стосується, зокрема, третього періоду;
- з огляду на характер роботи, дисертантці слід було звернути більшу увагу на характеристику звичаєвості, пов'язаної з промислом, у середовищі слобожанських гончарів;
- етнографічні дослідження подібного типу яскравіше розкривали б матеріал за наявності ілюстрацій.

Проте ці окремі зауваження в цілому не впливають на високий рівень дисертаційної роботи. З огляду на актуальність і значущість поставлених завдань, їх успішне розв'язання, володіння дослідницею сучасною науковою методологією, подане Спеціалізованій ученій раді Д 26.001.20 у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка дисертаційне дослідження *«Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття»* дає вагомий підстави для присудження його авторці – Людмилі Меткій – наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

© Тетяна Сасенко,

доцент Кафедри образотворчого мистецтва Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г.Короленка,
кандидат педагогічних наук, 2006

10

Актуальність дисертації безсумнівна, особливо зважаючи на соціально-економічні умови і духовно-культурне життя сучасної України – події в Слобожанщині в період президентських виборів, коли деякі політичні сили розкручували ідею сепаратизму.

У дисертації порушено цікавий і важливий пласт в історії матеріальної й духовної культури України, досліджено своєрідний регіон, застосовано комплексний підхід до вирішення конкретних питань. Дотримуючись характерних, уже апробованих підходів і методик, використовуючи матеріали попередників, дисертант вибудував свою концепцію переважно на результатах власних досліджень, одержаних під час цілої низки експедицій у Луганську, Донецьку, Харківську, Сумську й Полтавську області, де в численних населених пунктах було зібрано, опрацьовано й узагальнено величезний за обсягом багатоаспектний матеріал. Він дав можливість дисертанту провести різнобічне, комплексне і глибоке дослідження гончарства Слобожанщини за дуже важливий історичний період і зробити висновки, що носять характер новизни й вирізняються глибиною та переконливою аргументацією. Гончарство Слобожанщини постає в дисертації органічною частиною

матеріальної й духовної культури України, а її населення – переважно етнічними українцями. Належним чином висвітливши історію заселення Слобожанщини, дисертант акцентує увагу на спільному в цьому регіоні з іншими регіонами України, у тому числі в соціально-економічній, духовно-культурній, побутовій, естетико-художній та інших сферах. Детально розглядаючи складові гончарства: матеріали, інструменти, технологію, виробничий процес, збут тощо, дисертант відзначає і загальне спільне й відмінне, що стало наслідком специфічних умов формування регіону, розвитку гончарства Слобожанщини, впливу на нього інших етносів і культур.

Текст дисертації свідчить про вміння автора самостійно ставити й вирішувати важливі питання з проблем гончарства, про володіння матеріалом і методикою дослідження, здатність логічно мислити і належним чином формулювати свої думки. Все це дає підставу вважати, що дисертація Людмили Меткої може бути рекомендована до захисту.

© **Леонід Сморж**,
доктор філософських наук,
професор, 2005

1 1

Дисертаційна робота Людмили Меткої присвячена актуальній і водночас малодослідженій науковій темі. Хоча протягом кінця XIX – початку ХХІ століття було опубліковано кілька наукових статей, автори яких досліджували гончарство окремих осередків Слобожанщини, однак комплексного етнографічного вивчення цього ремесла в регіоні не проводилося. Сьогодні вимагає детального дослідження регіональних особливостей розвитку народної культури українців, у тому числі гончарства.

Метою дисертаційного дослідження Людмили Меткої є комплексне вивчення гончарства Слобожанщини як суттєвого компонента культури місцевого населення. Підпорядкована темі вдала структура дисертації дозволила авторці послідовно вирішити поставлені наукові завдання.

У дослідженні використано цілу низку різноманітних джерел, які об'єктивно висвітлюють означену проблематику. Ретельно опрацьовано матеріали, що зберігаються в архівних та музейних установах України. Важливими є джерела, зібрані під час керамологічних експедицій, проведених дисертанткою в 34-ох гончарних осередках регіону впродовж 2001–2004 років. Хоча народне гончарство в Слобожанщині занепало, Людмилі Меткій вдалося зафіксувати спогади

колишніх гончарів та членів їхніх родин, зібрати виразну колекцію зразків гончарної продукції.

У цілому, дисертантці вдалося проаналізувати історію розвитку гончарства Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині ХХ століття, технологію виготовлення, декорування й асортимент гончарних виробів, показати їх місце і роль у системі традиційно-побутової культури місцевого населення. Проте варто зазначити, що в авторефераті більше уваги слід було б приділити аналізу особливостей розвитку слобожанського гончарства порівняно з гончарством інших регіонів України.

Загалом, дисертаційна робота Людмили Меткої є самостійним дослідженням, виконаним на високому науковому рівні, яке відповідає вимогам ВАК України, а дисертантка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.05 – етнологія.

© **Анатолій Щербань,**

завідувач відділу палеогончарства
Інституту керамології – відділення Інституту
народознавства НАН України,
кандидат історичних наук, 2006

НАТАЛЯ КУБИЦЬКА
Гончарські осередки Кульчина та Рокити
кінця XIX – XX століть
 (Історія, типологія, художні особливості)

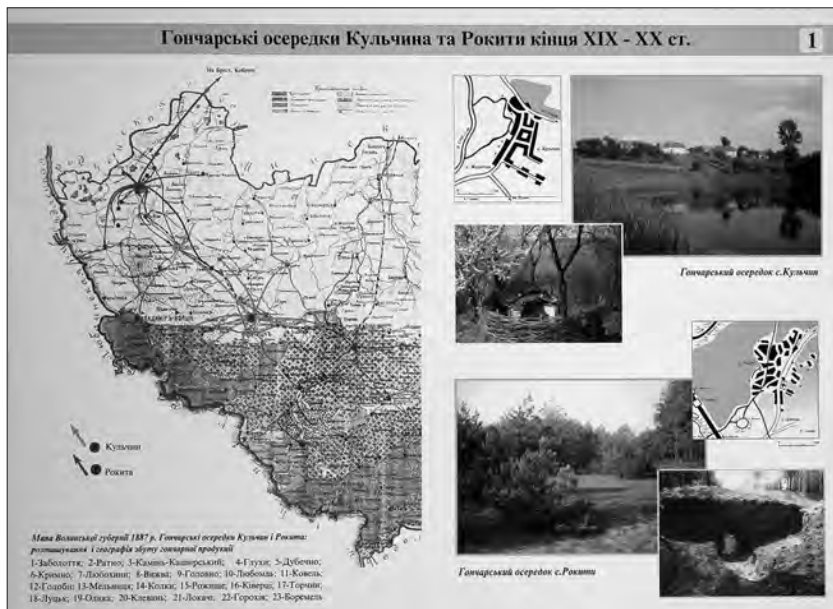
Обкладинка автореферату кандидатської дисертації Наталі Кубицької.
 Львів. 2006.
 Репринт [1]

Наталія Кубицька
 під час захисту дисертації.
 Львів. 09.06.2006.
 Фото Олеса Пошивайла.
 Публікується вперше.
 Національний музей-заповідник
 українського гончарства
 в Опішному,
 Національний архів
 українського гончарства

9 червня 2006 року на засіданні Спеціалізованої вченої ради Д 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв **Наталія Кубицька прилюдно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства «Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX–XX століть (Історія, типологія, художні особливості)»**. Спеціальність 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво [1].

Дисертацію **підготовлено** у Львівській національній академії мистецтв. **Провідна установа** – Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені Максима Рильського НАН України. **Офіційні опоненти: Раїса Захарчук-Чугай**, старший науковий співробітник Відділу народного мистецтва

Демонстраційний планшет №1 за матеріалами дисертаційної роботи Наталі Кубицької. Львів. 09.06.2006.
Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Національний архів українського гончарства

Експрес-виставка глиняних виробів майстрів Кульчина та Рокити,
влаштована Наталею Кубицькою під час захисту дисертації. Львів. 09.06.2006.
Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Національний архів українського гончарства

Інституту народознавства НАН України, доктор мистецтвознавства, професор, та **Олег Слободян**, в.о. завідувача Кафедри загально-художніх та професійно орієнтованих дисциплін Косівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва, кандидат мистецтвознавства, доцент. **Науковий керівник – Василь Гудак**, доцент Кафедри художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв, кандидат мистецтвознавства, доцент.

* * *

Актуальність дослідження Наталя Кубицька обґрунтувала тим, що *«кризові явища ХХ століття обумовили занепад традиційних центрів народного мистецтва, в тому числі на Волинському Поліссі, що спричинилося до можливої втрати цілого пласта духовно-матеріальної культури українського народу. З'ясування історико-культурних і мистецьких особливостей гончарства Кульчина та Рокити є важливим для відродження національної ідентичності мистецтва України»* [1, с.1]. З огляду на маловивченість згаданих гончарських осередків, дослідниця поставила за мету *«виявлення історико-культурних і художніх особливостей гончарства Кульчина і Рокити у контексті розвитку народної кераміки Волинського Полісся кін. ХІХ – ХХ ст.»* [1, с.1].

Робота має таку структуру:

Вступ

1. Аналіз літератури. Джерела і методика дослідження.
2. Основні етапи становлення і розвитку гончарства Кульчина та Рокити.
3. Формування локальних художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити.
4. Творчість провідних гончарів у контексті формування художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити кінця ХІХ–ХХ ст.

Висновки

Список використаних джерел

Додатки (162 с.)

За темою дисертації Наталя Кубицька опублікувала 17 статей у збірниках наукових праць, що побачили світ у Львові, Луцьку, Рівному й Києві, а також у часописі *«Берегиня»* і в колективній монографії *«Розвиток керамічного виробництва на Волині»* [1, с.15-16]. У них у значному обсязі оприлюднено матеріали дисертаційної праці.

Праця Наталі Кубицької постає першим в Україні ґрунтовним узагальнюючим дослідженням двох гончарських осередків Українського Полісся. Досі в арсеналі здобутків української керамології були тільки праці оглядового характеру, в яких лише в загальних рисах окреслено закономірності розвитку промислу в цьому історико-етнографічному районі. Опрацювання авторкою літератури й архівних джерел, музейних колекцій, польові обстеження впродовж 2000–2005 років дозволили виявити, зафіксувати, опрацювати й систематизувати колосальний масив етнографічної й мистецтвознавчої інформації.

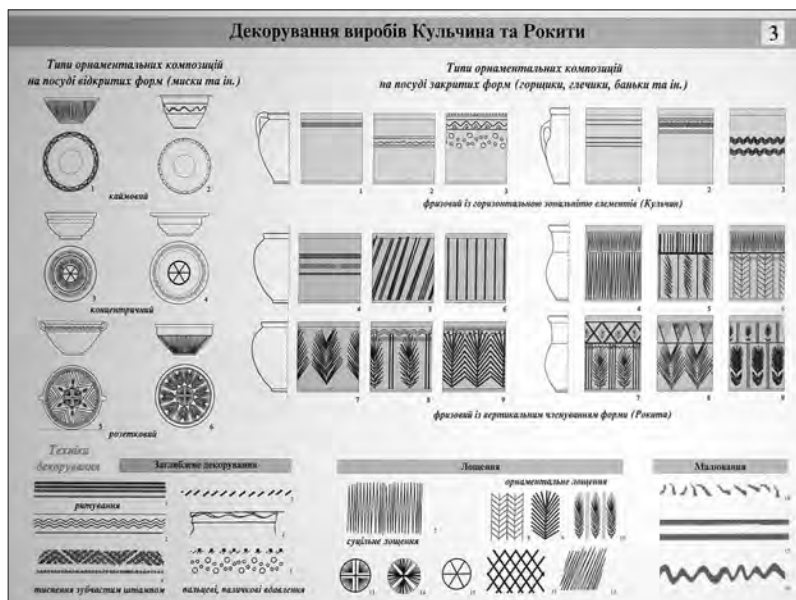
Це також перше в Україні дисертаційне дослідження, присвячене невеликим гончарським осередкам, гончарі яких виготовляли, головним чином, простий глиняний посуд. Досі вчені більше цікавилися мальованою керамікою, яка на Поліссі не набула поширення.

* * *

Відзначаючи достоїнства дослідницької праці Наталі Кубицької, зверну увагу й на окремі висловлювання у авторефераті, які вважаю помилковими. Передовсім, дещо нековирним видається в назві словосполучення *«гончарські осередки Кульчина та Рокити»* [1, обкладинка,

Демонстраційні планшети №2-3 за матеріалами дисертаційної роботи Наталі Кубицької. Львів. 09.06.2006. Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

с.1, 3, 17], з контексту якого випливає ймовірність існування в кожному дослідженому населеному пункті кількох гончарських осередків, чого ніколи не було. Отже, варто було сформулювати назву так: *«Гончарські осередки Кульчин та Рокита...»*.

На жаль, не пояснено, чому темою дослідження стали два різнохарактерні гончарські осередки, віддалені один від одного на півсотні кілометрів: Кульчин, для якого характерне виготовлення писаних, полив'яних глиняних виробів, і Рокити – осередку з домінуванням димленого, лискованого посуду. Нарешті, чому не Кульчин чи Рокита окремо? чому не всі гончарські осередки Українського Полісся (Західного Полісся України)?

Кидається в очі, що в авторефераті, зокрема в абзаці *«Територіальні межі дослідження»* навіть не зазначено адміністративних координат досліджуваних осередків (сільська рада, район, область), окрім згадки про *«регіон Волинського Полісся»* [1, с.2]. Тим часом у Волинській області є два села під назвою Кульчин: у Ківерцівському та Турійському районах. Про який же з цих двох населених пунктів йде мова в дослідженні? Так само села Рокита є у Волинській і Полтавській областях: то ж про яке з них йдеться?

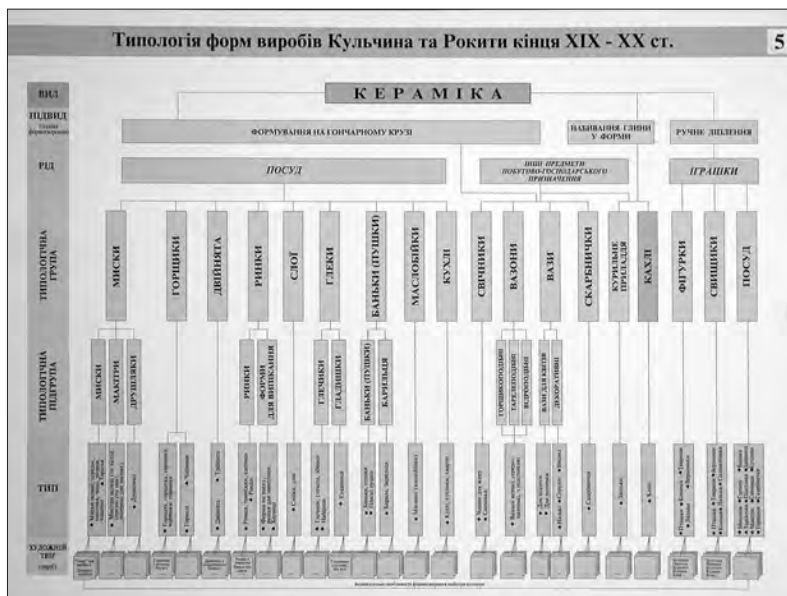
У дослідженні фігурує калейдоскоп немовби взаємозамінних географічних назв, які насправді різняться за змістовим наповненням:

- Наталя Кубицька не бачить різниці між історико-етнографічною областю (регіоном), якою є Українське Полісся, й, скажімо, Малим Поліссям – природно-географічним районом України, який включає в себе північні території Львівської, Тернопільської, Хмельницької та південні Рівненської областей, які не входять до складу етнографічних меж Українського Полісся [1, с.2]. Тому різновеликі територіальні утворення називає терміном одного класифікаційного рівня, скажімо *«регіон»* (*«західнопольський регіон»*, *«регіон Волинського Полісся»*) [1, с.1, 2], хоча так зване Волинське Полісся є частиною Західного Полісся.
- Авторка часто використовує термін *«Волинь»*, проте не зазначає, що ж має на увазі: територію сучасної Волинської області, частину території колишньої Волинської губернії чи якийсь інший варіант територіального утворення. Взаємозамінними в дослідниці є й терміни *«Волинь»* і *«Волинське Полісся»* [1, с.1, 2], хоча насправді вони не є тотожними ані територіально, ані сутнісно. В одному випадку авторка навіть пише про Волинь як про окрему країну: *«Географічний ареал побутування місцевих лексем вказує на культурні зв'язки із сусідніми територіями Білорусі, Волині, Польщі»* [1, с.10].
- Так само авторка пише про *«інші території України (Галичина, Буковина, Житомирщина, Поділля тощо»* [1, с.14], де змішано географічні назви адміністративних (Галичина, Житомирщина) та етнографічних територіальних утворень (Буковина, Поділля). Отже, авторка зовсім не вбачає різниці між ними.
- Подібним чином, в одному випадку веде мову про *«Житомирське Полісся»*, яке складається з частин Рівненської і Житомирської областей, а в іншому – про *«Рівненське та Житомирське Полісся»* [1, с.2, 13].
- Окреслюючи територіальні межі дисертації, у вступі Наталя Кубицька пише про те, що до порівняльного аналізу залучено матеріали з гончарських центрів *«Білоруського Полісся»*, а у висновках веде мову про порівняльний аналіз, який виявив взаємозв'язки з творами *«Білорусії, Польщі»* [1, с.2]. Зрозуміло, що Білоруське Полісся й загалом Білорусія – це не тотожні географічні назви.

Авторка не вбачає різниці й у поняттях *«історико-культурні особливості»*, *«історико-етнографічні особливості»* [1, с.1, 11], які, в її інтерпретації, постають тотожними. Тому в меті дисертації задекларовано *«виявлення історико-культурних... особливостей гончарства»*,

Демонстраційні планшети №4-5 за матеріалами дисертаційної роботи Наталі Кубицької. Львів. 09.06.2006. Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

а у висновках стверджується, немовби «у дисертації висвітлено історико-етнографічні особливості... гончарства» [1, с.1, 11]. Насправді ж, з'ясування історико-етнографічних особливостей гончарських осередків не передбачає мистецтвознавчий характер дисертаційного дослідження, як і не випливає зі сформульованих дослідницею основних завдань дисертації.

Якщо задекларованими темою, метою, об'єктом і предметом дослідження є гончарство двох із багатьох осередків кінця XIX–XX століття, аномальною й невідповідною їм постає частина другого розділу дисертації «Основні етапи становлення і розвитку гончарства Кульчина та Рокити», в якому загалом мовиться про розвиток гончарства на території «Волинського Полісся» від доби неоліту до XX століття, про особливості глиняних виробів «на всій території Волинського Полісся», а не лише на території досліджуваних гончарських осередків. Це не відповідає поставленому завданню «з'ясувати історико-культурні передумови та витоки гончарства на території Кульчина та Рокити» [1, с.1]. При цьому зроблено висновок, від якого хочеться з отетерінням посміхнутися, а саме про те, немовби «широкий спектр форм (від масивних гостродонних горщикоподібних до вишуканих кулястих та яйцеподібних плоскодонних посудин), техніки декорування (витискування, малювання, лощення) і композиційні елементи (лінії, мотиви сітки, сосонки, зигзагу, хрестоподібні графеми), властиві кожній археологічній культурі, знайшли втілення у гончарстві Кульчина і Рокити наступних періодів» [1, с.6]. Хотілося б побачити в збереженій гончарській спадщині двох гончарських осередків кінця XIX–XX століття хоча б гостродонні посудини!

Авторка пише про «постійні контакти археологічних культур» [1, с.6, 11]. Проте «археологічна культура» – це теоретичне поняття в археології, яке умовно означає комплекс споріднених пам'яток етнічно однорідного чи різного населення впродовж певного історичного періоду. Отже, контактували мешканці різних поселень, а не, власне, археологічні культури.

Наталія Кубицька також запевняє, немовби «археологічні і літературні матеріали дозволили стверджувати, що суто традиційні особливості форм і декору глиняних виробів Кульчина і Рокити можна прослідкувати вже з часів XII–XIII ст.». Хотілося б побачити літературні матеріали XII–XIII століть про гончарство двох досліджуваних осередків! На мою думку, «традиційні особливості форм і декору глиняних виробів Кульчина і Рокити» насправді не мають аналогій у гончарстві XII–XIII століть, як мовиться в авторефераті, а тому не тоді, а значно пізніше започатковувалася «художня і виробнича традиція гончарства XIX–XX ст.» [1, с.6-7].

Тим часом про реальні витоки гончарства Кульчина й Рокити, причини розвитку промислу саме в цих селах у авторефераті не сказано нічого. Не згадано навіть, коли з'явилися перші літературні згадки про тамтешніх гончарів. З автореферату також неможливо зрозуміти, скільки гончарів було в осередку впродовж досліджуваного періоду, як і чому змінювалася динаміка чисельності майстрів.

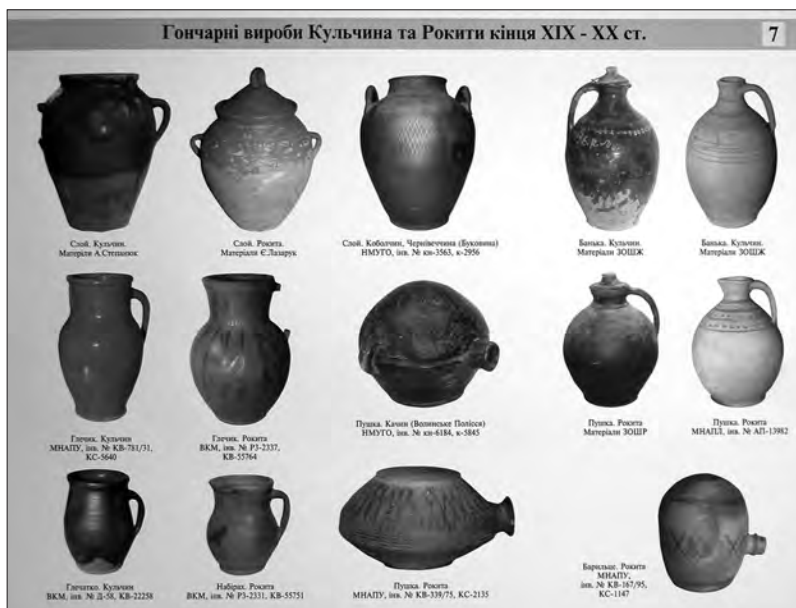
Неможливо погодитися і з тезою Наталі Кубицької, немовби для мистецтвознавчого вивчення гончарства Кульчина й Рокити кінця XIX–XX століття була потреба «залучення фактологічного матеріалу з суміжних наук» [1, с.2], зокрема з археології та фольклористики, в яких дослідниця не є фахівцем, і які ніскільки не допомагають розкриттю теми дисертаційного дослідження.

Авторка веде мову й про «спроби створення артільних підприємств» упродовж 1970–1990-х років, проте жодної гончарної артілі в ці роки у Волинській області, й загалом в Україні, не було створено. Напевно, авторка так помилково назвала відкриті в ті роки гончарні цехи.

Виникають запитання й у зв'язку з визначенням типології глиняних виробів Кульчина й Рокити. Авторка зазначила, що сформувала її «згідно принципів морфологічної класифікації (за М.Станкевичем)» [1, с.8]. І це викликає щонайменше запитання: як можна здійснювати наукову типологізацію кераміки за аматорськими роздумами дослідника українських витинанок

Демонстраційні планшети №6-7 за матеріалами дисертаційної роботи Наталі Кубицької. Львів. 09.06.2006.
Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Національний архів українського гончарства

і художньої обробки дерева Михайла Станкевича, який ніколи фахово не досліджував українське гончарство? Отже, дослідниця виділила так звані «родові форми – посуд, інші предмети побутово-господарського призначення, іграшки» [1, с.9]. Прикметно, що у висновках ці «родові форми» вже названо «функціональними родами» [1, с.13], тобто зовсім інакше, що свідчить про нерозуміння авторкою того, про що сама пише в різних частинах автореферату.

У праці звичними є хронологічні протиріччя. Наприклад, дослідниця виділила «основні етапи розвитку гончарного ремесла», у тому числі:

- «1) *Кінець XIX ст. – 1939 р...* 2) *Передвоєнні та воєнні роки (1940–1944)...*». Як видно, кінець першого періоду теж можна назвати «передвоєнними роками», а тому назва другого періоду за визначальною подією того часу (війна) видається недоречною, оскільки повністю випадає із загальної системи означення періодів винятково за цифровими хронологічними межами;
- так само завершення четвертого періоду («1970–1990-ті рр.») фактично дублюється з початком п'ятого періоду («Кінець XX ст.»), бо кінець XX ст. включає в себе 1990-ті роки [1, с.7-8, 12];
- в одному місці мовиться про те, немовби «виготовлення гончарних виробів у Кульчині і Рокиті досягло розквіту в кін. XIX ст.»; в іншому – «найвищий розквіт кераміки спостерігався в другій пол. XIX – на поч. XX ст.»; ще через кілька сторінок, а саме у висновках, з'явилася ще одна версія – «Кінець XIX ст. – 1939 р. Зафіксований найвищий розквіт народного мистецтва» [1, с.2, 7]. Коли ж насправді спостерігався зеніт розвитку тамтешнього гончарства зрозуміти неможливо!;
- так само на початку автореферату стверджується, немовби гончарство Кульчина й Рокити «у другій пол. XX ст. стало занепадати»; а вже через кілька сторінок початок занепаду «помолодшав» більше ніж на десятиліття: «Активізація промисловості кін. 1930-х рр. спричинила повільний занепад гончарства» [1, с.2, 7];
- спершу мовиться, немовби найширший асортимент глиняних виробів у досліджених осередках був упродовж кінця XIX ст. – 1939 року, а через кілька сторінок: «найбільше типів посуду побутувало у другій пол. XIX – на поч. XX ст.» [1, с.7, 13]. А коли ж насправді?
- у історіографічній частині згадано праці 1927–1929, 1935, 1937 років і при цьому зазначено, що ці роботи науковців «поч. XX ст. носили інформативний характер» [1, с.4]: проте кінець 20-х – 30-ті роки аж ніяк не можуть бути початком століття!

У тексті автореферату трапляється й чимало формулювань, зміст яких дуже важко зрозуміти, як наприклад:

- «*відродження національної ідентичності мистецтва України*»;
- «*історико-мистецька сутність гончарських осередків Кульчина і Рокити*»;
- «*поліські гончарі відтворили усе найхарактерніше з минулих історичних періодів*»;
- «*кераміка з прикордонних південних районів*»: кордон з чим – адміністративною, історико-етнографічною, природно-географічною чи іншодержавною територією;
- «*наукова прогалина в культурі України*»;
- «*художні особливості кераміки Кульчина та Рокити... що виявляються у технологічних традиціях...*»;
- «*відмінності гончарного циклу в Кульчині та Рокиті, які формують виріб як мистецьку цілісність*»;
- «*придатність глини до зміни форми обумовлює використання традиційних на Поліссі технік декорування – ритування, штампових відтисків, пальцевих*

Демонстраційний планшет №8 за матеріалами дисертаційної роботи Наталі Кубицької. Львів. 09.06.2006.
 Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
 Національний архів українського гончарства

З демонстраційними матеріалами дисертантки Наталі Кубицької знайомляться:
 1 – доктор мистецтвознавства, професор Ростислав Шмагало; 2 – (зліва направо) доктор мистецтвознавства, професор
 Галина Стельмашук, кандидат мистецтвознавства, доцент, офіційний опонент Олег Слободян, доктор мистецтвознавства,
 професор Михайло Станкевич, доктор мистецтвознавства, професор Раїса Захарчук-Чугай. Львів. 09.06.2006.
 Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
 Національний архів українського гончарства

і паличкових вдавлень»: дивно читати про можливість зміни форми, скажімо ритуванням!;

- «аналіз художньо-технологічних можливостей матеріалу»;
- «зв'язок мистецьких якостей декору з технічними способами його нанесення»;
- «з часів неоліту динамічний розвиток давньої кераміки України»;
- «традиційна основа генезису та розвитку ремесел поліського регіону періоду XVI–XVIII ст. визначила характер ремісничої творчості XIX ст.»;
- «споріднені функціонально-конструктивні та декоративні особливості творів Кульчина і Рокити визначили регіональну самобутність традиційної поліської кераміки»;
- «забезпечення почесного місця народному гончарству в духовній культурі українського народу» зусиллями держави [1, с.1, 2, 3, 7, 8, 9, 11, 13].

З перелічених вище фраз випливає висновок про неготовність авторки адекватно формулювати власні думки, тому й утворено наукоподібні комбінації слів, які не піддаються авторському розумінню. Усе це постає наслідком загального журналістського стилю викладу матеріалів дисертації. Це підтверджується й тим, що дослідниця не вповні володіє фаховою мовою керамологічних студій, а тому веде мову про:

- «керамічне виробництво» доби неоліту (фахово: гончарне виробництво);
- про «лощення» посуду (фахово: лискування; у новітньому академічному орфографічному словнику української мови взагалі немає слова «лощення» – є «лошіння»);
- про «розписні елементи» (фахово: мальовані елементи);
- про «господарсько-естетичні чинники» (у фаховій літературі такі слова є несумісними);
- про «світлоглиняні... вироби», «світлоглиняні твори» (фахово: з черепком світлого кольору);
- про «іграшки та інші вироби господарського призначення», немовби іграшки теж виконують господарські функції;
- про «професійних керамістів»;
- про «мистецьку цілісність виробів»;
- про «конструювання вінців», «характер побудови вінців» (фахово: вінець);
- про «народне традиційне гончарство» (хіба народне гончарство може бути нетрадиційним?) [1, с.1, 2, 3, 6, 8, 9, 11, 13, 14; 2, с.373].

Прикметне й використання русизмів: «випал» (треба: випалювання), «лощені» (треба: лисковані), «розписні візерунки» (треба: мальовані) [1, с.7, 8, 9, 12, 13].

Трапляються суперечливі твердження, як наприклад:

- стверджується про підвищення художнього рівня глиняних виробів «за рахунок використання полив», а далі мовиться про «подальший розвиток ремесла пов'язаний з появою артелій, де тепер виготовляли лише прості побутові вироби» [1, с.7]. Отже, виникає запитання, який же це подальший розвиток, якщо замість полив'яних виробів почали продукувати винятково теракотові?
- стверджується, немовби «застосування відновного випалу в Рокиті зумовило побутування димлені кераміки, окислювального в Кульчині – світлоглиняних виробів» [1, с.9]. Насправді ж, традиції побутування в першому гончарському осередку переважно димлених глиняних виробів, а в другому – теракотових були викликані зовсім іншими причинами, а не способом випалювання;

Обговорення дисертації Наталі Кубицької: 1 – кандидат мистецтвознавства, доцент Олег Слободян, 2 – доктор мистецтвознавства, професор Володимир Овсійчук, 3 – доктор мистецтвознавства, професор Галина Стельмашук, 4 – доктор мистецтвознавства, професор Ростислав Шмагало, 5 – доктор мистецтвознавства, професор Орест Голубець, 6 – доктор мистецтвознавства, професор Михайло Селівачов, 7 – присутні на захисті керамологи (зліва направо): кандидати мистецтвознавства Агнія Колупаєва та Романа Мотиль. Львів. 09.06.2006. Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

- стверджується, немовби локальні назви гончарних виробів *«визначають світоглядно-естетичні норми та художні особливості творів»* [1, с.10], що не відповідає дійсності.

Відається значним перебільшенням твердження дослідниці, немовби гончарство досліджених осередків, *«завдяки яскравим регіональним ознакам є видатним явищем у декоративному мистецтві України»* [1, с.8]. Насправді воно постає цікавим, але не видатним.

Неможливо погодитися з авторкою, немовби горщик і глечик є *«начинням закритого типу»* [1, с.9]. Насправді, ці вироби за розміром отвору відносяться до посуду напівзакритого типу.

Сумнівною є й теза, немовби *«специфіка гончарства Кульчина і Рокити полягає у використанні фізико-хімічних, пластичних і декоративних властивостей глини»* [1, с.8]. Очевидячки, це прикметно для всіх гончарських осередків, а тому за переліченими ознаками специфіка досліджуваних пунктів ніскільки не виявляється.

Авторка вбачає перспективи розвитку гончарства *«Волинського Полісся»* в творчості молодого покоління сучасних художників-керамістів (В.Кусик, В.Ленартович, І.Панков, Є.Боярчук). При цьому жодним словом не згадала, який же з досліджуваних гончарських осередків вони представляють, чи пов'язані династійно з тамтешнім гончарством, чи є їхня самодіяльна творчість безпосереднім продовженням гончарних традицій Кульчина і Рокити. Скажімо, гітарист і вокаліст групи «Рандеву» Валерій Ленартович живе в Луцьку, закінчив Луцький державний технічний університет і Рівненський державний інститут культури. Його кум, колишній співробітник органів МВС, нині гончар Іван Панков теж мешкає в Луцьку. Ще один спільний приятель – Михайло Мажара – живе й працює в сусідньому селі Гаразджа, за 15 км від Луцька. Там же, у власних дачах творять і його побратими по гончарству. То ж чи є їхня новітня творчість продовженням традицій Кульчина або Рокити? Відповідь неоднозначна: ні! Бо то особня творчість самодіяльних мистців, не пов'язаних з народною (колективною) творчістю, чиї вироби лише за окремими ознаками перегукуються з традиційними поліськими глиняними виробами. Користувачами робіт, наприклад Валерія Ленартовича, уже є не місцеве населення, а, як він сам зазначив на одному з інтернетних сайтів, *«клієнти: частные коллекционеры, гурманы, рестораны и кафе, музеи»* [3]. За визнанням Івана Панкова, *«не виробили поки що своєї художньої особливості луцькі майстри, кераміка яких нагадує червоноградську. Думаю, що Володимиру Кусику, Валерію Ленартовичу та Олександрю Бутрову вдасться виробити свій стиль, свою пластику, якщо більше вивчатимуть форми волинського гончарства, яке досить повно представлено у музеях краю. А волинська кераміка досить виразно відзначається від львівської»* [4]. Їх заняття гончарством стимулювалося не бажанням відроджувати гончарні традиції Кульчина, Рокити та інших занедбаних осередків *«Волинського Полісся»*, а, передовсім, економічною кон'юнктурою, бізнесовим інтересом і прикладом Гавареччини (Львівщина).

Очевидно, Наталя Кубицька мала б дати однозначну відповідь на запитання: чи успадкували традиції поліського ремесла сучасні луцькі гончарі-*«новатори»*, творчість яких прикметна не традиційністю, а *«творчо-експериментальним характером»* [1, с.11]? Натомість, вона без достатніх на те аргументів зробила спробу «підставити» доробок перелічених майстрів *«у контекст формування художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити кінця XIX–XX ст.»*. Дослідниця голосливо ствердила, немовби їхня творчість постає одним із шляхів розвитку гончарства *«Волинського Полісся»* в сучасних умовах, і що вона прикметна *«сплавом народних традицій і професійної майстерності керамістів»*, що вони немовби працюють *«у руслі традицій»* [1, с.10, 11, 14]. Насправді ж, луцькі гончарі не є продовжувачами традицій поліської кераміки і не *«надають народним поліським творам новітнього звучання»* [1, с.14]. Вони відверто декларують себе як послідовники гаварецької традиції димленої кераміки. А якщо традиції гончарства Кульчина й Рокити вони однозначно не успадкували й не продовжують,

їхня творчість ніяк не пов'язана з досліджуваною темою. Отже, вивчення творчості новітніх гончарів Волинської області, які не мають відношення до досліджуваних осередків гончарства, виходить за межі як теми дисертації загалом, так і зокрема четвертого розділу *«Творчість провідних гончарів у контексті формування художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити кінця XIX–XX ст.»* [1, с.10].

З автореферату не зрозуміти: чи є нині гончарі в Кульчині й Рокиті? Так і не отримано відповіді на сакраментальне запитання: чи збережеться традиційне гончарство *«Волинського Полісся»* в його давніх центрах? Чи можливо відродити згаслі гончарські осередки? Тим часом наукове вивчення перспектив розвитку досліджуваних гончарських осередків Наталя Кубицька підмінила загальними фразами про *«відновлення гончарного ремесла на Волині та Волинському Поліссі»*, про доречність *«продовжити дослідження мистецької спадщини гончарів, забезпечити передачу мистецького досвіду молодшому поколінню, запровадити сучасні методи підприємництва в галузі гончарного промислу тощо»* [1, с.11].

Наявне й дублювання фрагментів тексту. Наприклад, зміст абзаців *«Методи дослідження»* та *«Наукова новизна роботи»* повторено у двох прикінцевих абзацах з викладом змісту першого розділу [1, с.2, 3, 6].

Авторка стверджує про появу наприкінці XX століття інновацій, *«які проявилися у використанні нових художньо-технологічних рішень, принципів формотворення і декорування»* [1, с.14]. Хотілося б дізнатися про подібне новаторство в творчості останнього кульчинського гончаря Володимира Ковальчука?

Наталя Кубицька патетично стверджує, немовби її дисертація сприятиме *«практичному відродженню народного промислу»* [1, с.3], хоча історичний досвід виявляє неможливість відродження згаслих гончарських осередків за допомогою написання дисертаційної роботи.

Підсумовуючи, зазначу, що це одна з найбільш слабких керамологічних дисертацій, захищених у Спеціалізованій ученій раді Львівської національної академії мистецтв. Наскільки про це можна гадати з автореферату, вона більше нагадує велику студентську дипломну роботу, аніж дисертаційну кваліфікаційну працю. Щоправда, можливо, у дисертації є відповіді на поставлені тут запитання, а виявлені недоліки є результатом недбалого підготовки автореферату.

* * *

Після жвавого обговорення Спеціалізована вчена рада для захисту докторських дисертацій Д 35.103.01 у Львівській національній академії мистецтв за дисертаційне дослідження *«Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX–XX століть (Історія, типологія, художні особливості)»* присудила Наталі Кубицькій науковий ступінь кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво. **Результати таємного голосування: 10 – «за», 0 – «проти».** Вища атестаційна комісія України затвердила це рішення.

Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України та Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному вітають Наталю Кубицьку із захистом дисертації й бажають творчого розкриття над безкрайньою нивою української керамології!

P.S.:

У Національному архіві українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному зберігається примірник кандидатської дисертації Наталі Кубицької, люб'язно переданий авторкою, а також відеозапис і фотоматеріали з церемонії публічного захисту наукової праці, виконані Людмилою і Олесем Пошивайлами

-
1. *Кубицька Наталія Владиславівна. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX–XX століть (Історія, типологія, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства /17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 20 с.*
 2. *Український орфографічний словник /Видання п'яте, перероблене і доповнене. За редакцією В.М.Русанівського. – К.: Довіра, 2005. – 941 с.*
 3. *Ленартович Валерий – гончарные изделия, черно-дымленая керамика // <http://lenar.uaprom.net>*
 4. *Сайт гончара Панкова Івана // <http://www.gonchar.net.ua/keramika.php>*
 5. *Clay&Music-Чорно-димлена керамика і музика Волині // <http://clayandmusic.ucoz.com>*

© **Олесь Пошивайло,**

доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2010

ВІДГУКИ

1

У світлі дослідницької думки останніх десятиліть продовжує зберігати особливу актуальність проблема народного мистецтва, в якому сконцентровані значні історико-етнічні духовні цінності. Не дивлячись на широке і всебічне їх висвітлення, питання українського гончарства і в наші дні викликають значний науковий інтерес, оскільки в ньому все ще «рясніють недосліджені поля». Так тема, за яку взялася дисертантка, є невиченою, і про неї є хіба що низка невеликих повідомлень.

Тема актуальна з огляду на те, що сучасна українська культура не лише базується, але й розвивається на непроминальній вартості народного мистецтва. Дисертація Наталі Кубицької доповнює історію української народної кераміки й розширює внутрішні межі сучасного мистецтвознавства, засвідчуючи таким чином високий ступінь новизни.

Достовірність новизни положень полягає в тому, що дисертантка вперше висвітлила раніше усно відомі в народі, серед краєзнавців, істориків, майстрів декоративно-ужиткового мистецтва і художників гончарські осередки Волинського Полісся – Кульчин і Рокиту, які, проте, до цього часу не стали предметом мистецтвознавчих досліджень.

Під час роботи дисертантка проявила неабияку активність, працелюбність, сумлінне відношення до своєї роботи. Вона надзвичайно захоплена своєю темою, працювала над нею з великим натхненням і задоволенням.

Особливу цінність складають самостійно зібрані дисертанткою матеріали, як-то кажуть «з перших рук», під час експедицій упродовж 2000–2005 років у згадані гончарські осередки. Уперше в науковий обіг уведено близько 500 творів кераміки. Робота в музеях, бібліотеках, архівах дала їй можливість осмислити досліджувану тему в усій повноті.

Виступ на захисті дисертації наукового керівника, кандидата мистецтвознавства, доцента Василя Гудака. Львів. 09.06.2006. Фото Олесь Пошивайла.

Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

За темою дисертації Кубицька опублікувала 17 наукових праць, з яких 8 – у виданнях ВАК. Брала участь у написанні колективної праці «Розвиток керамічного виробництва на Волині (археологічний, етнографічний, мистецький аспекти)» у співавторстві з Г.В.Охріменком, М.М.Кучинком, де дисертантка самостійно підготувала розділ «Керамічне виробництво на Волині XV–XX ст.» (с.186-239). Регулярно бере участь у науково-практичних конференціях міжнародного, національного та регіонального рівнів.

Дисертаційна робота є самостійно виконаним дослідженням самотутніх осередків гончарства Волинського Полісся – Кульчина та Рокити, як цілісного історично сформованого художнього явища.

У дисертації вперше представлено художньо-технологічні особливості польського гончарства, розкрито історичні передумови його становлення. Увагу також зосереджено на художній специфіці народної кераміки,

зокрема творчості майстрів кінця XIX – XX століть.

Дисертантка склала відповідні схеми, таблиці, списки гончарів Кульчина і Рокити, сформуvala словник побутової лексики майстрів цих осередків, проаналізувала історико-етнографічні та художньо-композиційні особливості гончарства Рокити та Кульчина, а також творчий доробок майстрів гончарного промислу Волинського Полісся, позначила шляхи майбутнього піднесення й розвитку цієї самобутньої кераміки та необхідні умови для подальшої успішної праці сучасних гончарів краю, що має важливе значення не лише для гончарного промислу досліджуваного регіону, але й для сучасних народних художніх промислів усієї України.

У висновках обґрунтовано найбільш важливі науково-практичні результати й рекомендації щодо ролі гончарного промислу в розвитку сучасної культури і мистецтв.

За час роботи над дисертацією пошукувач оволоділа належними навичками науково-дослідницької роботи, тобто методикою збору теоретико-ілюстративного матеріалу, вмінням його класифікувати, систематизу-

вати, проводити комплексно-порівняльний мистецтвознавчий аналіз і робити відповідні наукові висновки.

Усе це свідчить про те, що дисертантка сформувалася як дослідниця гончарного мистецтва і в подальшій праці спроможна самостійно проводити необхідні наукові дослідження в ділянці народної художньої творчості, зокрема українського гончарства й кераміки.

Усе раніше викладене дозволяє мені як науковому керівнику стверджувати, що кандидатська дисертація Наталі Кубицької «Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості)» є вартою наукової уваги і визнання, цікавим і оригінальним дослідженням, а тому здобувач має всі підстави подавати її до захисту на Спеціалізовану вчену раду Львівської національної академії мистецтв.

© Василь Гудак, науковий керівник,
кандидат мистецтвознавства, доцент,
2006

Наталія Кубицька
та її науковий керівник,
кандидат мистецтвознавства,
доцент Василь Гудак
після захисту дисертації.
Львів. 09.06.2006.

Фото Олесе Пошивайла.
Публікується вперше.
Національний музей-заповідник
українського гончарства
в Опішному, Національний архів
українського гончарства

2**Актуальність теми дослідження**

Кераміка – важливе явище національної культури українського народу, що займає гідне місце у світовій мистецькій спадщині. Це один із найдавніших видів народного декоративного мистецтва, поширений на всій території України. Загальновизнано, що українська земля особливо багата на якісну глину, на збережені численні гончарні пам'ятки з прадавніх часів, які засвідчують їх історично-мистецьку цінність, талановитість народних керамістів.

Відомо, що з середини ХХ століття до сьогодення вітчизняні й чужоземні науковці різних профілів гуманітарних наук писали і пишуть про різні питання українського гончарного виробництва. На превеликий жаль, як у минулому, так і в наші дні немає у вітчизняній мистецтвознавчій науці узагальнюючої праці про українську народну кераміку як унікальне явище з багатющою поліфункціональністю, духовно-мистецькою сутністю, розмаїттям художньо-виражальних засобів, віковично виробленим досвідом творчої праці керамістів. Для її багатотомного написання необхідне поглиблене дослідження численних осередків гончарного мистецтва всієї України з локальними відмінностями, а в цілісності для історії українського гончарного виробництва. Саме в цьому і полягає актуальність дисертаційної роботи Наталі Кубицької про важливі гончарські осередки Кульчина та Рокити у контексті кераміки Волинського Полісся і всезагального гончарного мистецтва України. Тема дисертації актуальна в сучасних заходах, вітчизняних та міжнародних програмах щодо збереження традиційної мистецької народної спадщини.

Обґрунтованість наукових положень, їх достовірність і новизна

Дисертаційне дослідження Наталі Кубицької побудоване на ретельному вивченні літературних, архівних джерел, музейних збірок, результатах опрацювання матеріалів,

Виступ на захисті дисертації офіційного опонента, доктора мистецтвознавства, професора Раїси Захарчук-Чугай. Львів. 09.06.2006.

Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

зібраних дисертанткою під час багаторічних польових обстежень гончарських осередків Волинського Полісся, аналізі творів кераміки з часів неоліту, XII–XIII століть, передумов генезису гончарного виробництва XVI–XVIII століть, джерельних основ його розвитку XIX–XX століть. Обґрунтований вибір мети – дослідження кераміки таких важливих осередків, як Кульчин і Рокита, та введення їх у вітчизняну народознавчу і мистецтвознавчу науки. Для поставленої мети Наталя Кубицька доцільно визначила основні завдання дисертаційного дослідження:

- з'ясувати історико-культурні передумови та витоки гончарства на території сіл Кульчин і Рокита;
- визначити та охарактеризувати основні етапи формування та особливості розвитку гончарських осередків Кульчина і Рокити кінця XIX–XX століть;
- проаналізувати художньо-технологічні особливості виготовлення виробів у Кульчині й Рокиті;

- виявити основні типологічні, технологічні та формотворчі ознаки гончарних творів, провести їх класифікацію і показати регіональну своєрідність традиційної кераміки Волинського Полісся;
- провести художній аналіз виробів, проаналізувати особливості декорування та систематизувати основні орнаментальні мотиви;
- виявити специфіку творчості провідних майстрів Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть;
- розкрити проблеми збереження і розвитку художніх традицій гончарства Кульчина і Рокити, рекомендувати заходи їх вирішення (дис. с.5).

Згідно з поставленими завданнями Наталя Кубицька визначила об'єкт, предмет, територіальні, хронологічні рамки, практичне й теоретичне значення дослідження.

На особливу увагу заслуговує методологічна основа роботи, залучення фактологічних матеріалів суміжних наук: археології, етнографії, історії та теорії мистецтва, фольклористики, міфології, лінгвістики та ін. В історико-порівняльному, мистецтвознавчому методі акцент зроблено на аналізові польових матеріалів, зібраних від народних майстрів названих гончарських осередків відомостей, на художньому аналізові пам'яток гончарного мистецтва. Різноплановий матеріал логічно об'єднаний у цілісну структуру дисертаційної роботи. Текст дисертації – 155 сторінок, список літератури – 210 позицій, додатки – 162 сторінок.

Самостійно зібраний, фахово оформлений ілюстративний матеріал (таблиці, фотографії, малюнки) суттєво розширює не тільки візуальне сприйняття художньо-виражальних засобів глиняних творів, розуміння їх історико-мистецької вагомості, але й дає джерельну основу для аналогів, порівнянь важливих художніх відмінностей, домінантних ознак гончарських осередків Кульчина і Рокити.

Основні результати дисертаційного дослідження оприлюднено у доповідях на конференціях, Міжнародних могилянських читаннях тощо. За темою дисертації опубліковано 16 статей, з них 8 – у виданнях, затверджених ВАК України.

Зміст дисертації висвітлено у вступі, висновках, логічно впорядкованій структурі з об'єктивними назвами розділів:

1. Аналіз літератури. Джерела і методика дослідження;
2. Основні етапи становлення і розвитку гончарства Кульчина та Рокити;
3. Формування локальних художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити;
4. Творчість провідних гончарів у контексті формування художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити кінця XIX – XX ст.

Наприкінці кожного розділу подано розширені висновки.

Здійснивши значну роботу зі збирання гончарних виробів із сіл Кульчин, Рокита та із сусідніх районів, їх систематизації, сумлінного опрацювання літературних джерел, інформації гончарів, дисертантка вміло провела дослідження у синкретичній єдності духовно-мистецької і матеріальної культури, акцентуючи увагу на взаємозв'язках кераміки з іншими видами мистецтва, світоглядними помислами народних майстрів, їх звичаями, віруваннями тощо (дис. с.85-86).

Вважаю, що на увагу заслуговує акцентування дисертанткою важливості дослідження народної кераміки в етнографічному й мистецтвознавчому напрямках. Бо ж ідеться про питання посилення, розширення методів мистецтвознавчого дослідження в аспектах з'ясування таємниць, природи творчої винахідливості у виготовленні досконало-мистецьких творів з чітко вираженими функціональними ознаками.

Особливо цінні розділи дослідження, в яких фахово проаналізовані гончарні пам'ятки з часів неоліту, ушлявленої

Волинської неолітичної культури. Нові відкриття археологів, знахідки пам'яток з визначенням місця і часу їх походження важливі для мистецтвознавчих досліджень, простеження еволюційних процесів (щодо технології виготовлення, формотворення, орнаментування – ритування, полив, мальовки, систем композиційної будови тощо) впродовж тисячоліть.

Наталія Кубицька вперше провела мистецтвознавче дослідження важливих гончарних осередків Кульчина та Рокити. Переконливі висновки дослідниці, що наукова новизна її роботи полягає у розкритті історичних передумов виникнення локальних центрів Кульчина і Рокити, аналізі типологічних форм глиняних виробів, уведенні в науковий обіг близько 500 пам'яток гончарного мистецтва, характеристиці специфіки індивідуальної творчості провідних майстрів, які працюючи в руслі традиційних канонів гончарства, постійно оновлювали свої методи творчості, робили посильний внесок у спадщину гончарного мистецтва українського народу (дис. с.6-7).

Практична доцільність результатів даного дослідження

Результати дисертаційного дослідження Наталі Кубицької визначаються ґрунтовним викладенням матеріалів щодо оцінки мистецької сутності гончарства Кульчина та Рокити. Вони цінні в аспектах поглиблення теоретично-наукових, практично-методологічних програмних розробок щодо збереження і розвитку художніх традицій гончарного мистецтва в сучасних умовах.

Зібрані, проаналізовані матеріали про гончарне мистецтво провідних у Волинському Поліссі осередків Кульчина та Рокити важливі для майбутніх досліджень у галузі мистецтвознавчої, народознавчої наук, написанні історії про українську народну кераміку.

Особливе значення отриманих результатів для різних форм і методів музейної роботи, організації виставок, конкурсів, семінарів,

для творчих пошуків керамістів, народних майстрів, художників-професіоналів, дизайнерів.

Викликає шану турбота молоді дослідниці про питання збереження традиційної мистецької спадщини для майбуття, про необхідність державної опіки творчістю народних майстрів, системами діяльністю підприємств народних художніх промислів.

Зауваження щодо змісту дисертації

1. Вважаю, що в 4-ому розділі дисертації *«Творчість провідних гончарів у контексті формування художніх особливостей народної кераміки Кульчина і Рокити кінця XIX–XX ст.»* слід було б переконливіше, розширеніше дати характеристику творчості народних майстрів. Із поданих чотирьох-п'яти речень не відчутна творча індивідуальність майстра-кераміста.

2. У 2-ому розділі *«Основні етапи становлення і розвитку гончарства Кульчина та Рокити»* незрозуміле твердження: *«Криза досліджуваних гончарських осередків стає домінуючою тенденцією розвитку народного мистецтва»* (дис. с.23).

3. Зауважені в тексті певні неузгодженості в оцінці гончарного виробництва окремих історичних періодів. Так на с.61 дисертації зазначено, що *«період 1970–1990-х років засвідчив наступний етап розвитку гончарства у Рокиті»*, а на с.67, що *«в 1970–1990-х роках розквіт гончарства Кульчина та Рокити різко змінився занепадом через ряд заходів, в тому числі створення колгоспів»*. (Хіба в ці роки створювалися колгоспи?)

4. Думаю, що слід було б посилити теоретичні аспекти висвітлення підрозділу *«Декорування гончарних виробів»*. Непереконливо звучить речення першого абзацу: *«Важливе місце у творенні доведеного художнього образу глиняних виробів Кульчина і Рокити, добре відомим гармонійністю пропорцій, зручністю, міцністю, довговічністю черепка, гончарі відводять простим, але виразним декоративним композиціям»* (дис. с.109).

5. У тексті дисертації, а не в авторефераті, слід було б уважніше підійти до висвітлення термінів: «декор – орнамент». Наприклад: «нанесення декору» (дис. с.109), «рідкісний декор» (дис. с.111).

6. Чим пояснити вирази: «вироби стали добрішими» (дис. с.136), «простими секретами» (дис. с.111), «акуратними рухами» (дис. с.136)?

Висловлені думки, зауваження не суперечать ґрунтовності проведеного Наталю Кубицькою дослідження, яке, на мою думку, є важливим своєрідним відкриттям у вітчизняній науці про гончарне мистецтво значних осередків Волинського Полісся.

Висновок

Дисертаційне дослідження Наталі Кубицької «Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія,

типологія, художні особливості)» здійснене на належному науковому рівні, містить нові науково обґрунтовані результати, важливі для вітчизняної мистецтвознавчої науки. Проблематика роботи, завдання та методи її виконання відповідають спеціальності та профілю Ради Д 35.103.01 Львівської національної академії мистецтв, вимогам ВАК України до кандидатських дисертацій.

Наталю Кубицьку заслуговує на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво.

© Раїса Захарчук-Чугай,

старший науковий працівник
Інституту народознавства НАН України,
доктор мистецтвознавства, професор,
2006

Члени Спеціалізованої вченої ради під час захисту дисертації: (зліва направо) кандидат мистецтвознавства, доцент Г.Кусько, доктор мистецтвознавства, професор Олег Боднар, доктор мистецтвознавства, професор Раїса Захарчук-Чугай. Львів. 09.06.2006. Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Національний архів українського гончарства

РЕЙД ВІД КУЛЬЧИНА ДО РОКИТИ, АБО МИСТЕЦТВОЗНАВЧА ПАРТИЗАНЩИНА НА ПОЛІССІ

Полісся привертає до себе увагу багатьох дослідників як район із яскраво вираженими архаїчними мовними рисами й етнокультурними традиціями. Поліське гончарство не раз ставало об'єктом керамологічних, етнологічних та мистецтвознавчих досліджень. Останнім хронологічно є мистецтвознавча дисертація волинської дослідниці Наталі Кубицької про гончарство двох осередків – сіл Кульчин Ківерцівського і Рокита Старовижівського районів Волинської області, яка багато в чому є цікавою для керамологів.

Найдоступнішим джерелом інформації про дослідження для фахівців і нефахівців, як правило, є автореферат, тому надзвичайно важливим є точне формулювання викладених у ньому фактів, думок та ідей.

При читанні автореферату дисертанти впадає в око велика кількість моментів, які відрізняють праці мистецтвознавців від праць етнологів і керамологів. Передовсім, це певна сумбурність вживання термінів, особливо, коли авторка сягає в царину чужих, хоча й близькоспоріднених, наук.

Дисертантка прагне розглянути *«процеси формування історико-мистецької сутності гончарських осередків Кульчина й Рокити в контексті культури Волинського Полісся кін. ХІХ – ХХ ст.»* [6, с.2], пише про *«мистецькі особливості Волинського Полісся»* [6, с.3], *«культурну спадщину Волинського Полісся і України загалом»* [6, с.3], гончарів та гончарство Волинського Полісся [6, с.5, 8, 10-14], *«керамічне виробництво Волинського Полісся»* [6, с.6] тощо, про *«південні терени Волинського Полісся»* і його *«північні райони»* [6, с.9].

Волинське Полісся авторка визначає як *«регіон»* [6, с.9].

До порівняльного аналізу вона залучає матеріали з *«гончарських центрів теренів Волині, Житомирського Полісся (райони Львівщини й Тернопільщини), частково Київщини і Білоруського Полісся»* [6, с.2]. Далі з'являється ще й *«Рівненське Полісся»* [6, с.13].

Гадається, що термінологія, якою користується авторка, настійно потребує уточнення. Тим більше, що проблема етнографічного районування України є дуже важливою й актуальною. Як приклад дбайливої, ретельної розробки даної теми на прикладі свого регіону можна вказати розвідки про Луганщину та північну групу малих осередків гончарства коло Опішного у Полтавщині [1, с.23-32, 53-64, 247-248, 255-260; 7, с.26-141]. Напрацювань у цій царині чимало, і сумлінний дослідник мусить повсякчас із ними звірятися. Зокрема, йому має бути очевидно, що слід говорити не про *«Волинське»*, а про Західне Полісся. Невідповідність адміністративних утворень етнографічному районуванню викликала до життя чимало прикрих непорозумінь, оскільки значна кількість дослідників другої половини ХХ століття, спираючись на матеріали краєзнавчого характеру з місць, відносила до Волині всю Волинську область, включаючи таким чином до її складу суміжну територію Полісся й оперуючи при цьому різноманітними сумнівними, з наукового погляду, термінами. Ця тенденція, як зазначає Віктор Давидюк, існує й нині, і, на жаль, не лише в краєзнавчій, а й у науковій літературі, оскільки науковці часто вдаються до використання аматорських

напрацювань краєзнавців [4, с.5]. Саме завдяки останнім і виникло невідоме науці «Волинське» Полісся. Північноукраїнський етнографічний район Полісся, неоднаковий за своїми етнокультурними рисами в різних його частинах, прийнято поділяти на Полісся Західне – північ Волинської та Рівненської областей, Середнє – північ Житомирської й Київської областей, та Східне, або Наддеснянське Полісся – північ Чернігівської та Сумської областей [5, с.27-28]. Дана класифікація є давно усталеною в українській науці і живається у фольклористичних, етнографічних, етнологічних та культурно-антропологічних працях, присвячених згаданим районам.

Отже, гончарні осередки півночі Волинської й Рівненської областей належать до Західного Полісся, а півночі Житомирської області – до Середнього. Принаймні, саме так їх локалізував би етнолог, фольклорист чи етнологіст.

Приблизно такі ж питання виникають у зв'язку з іншими виокресленими авторкою територіями. Етнографи дійсно виділяють так зване Мале Полісся із цією назвою, та лише її західної частини в районі Белзівщини й Сокальщини та суміжної території по той бік теперішнього українсько-польського державного кордону [5, с.27]. Цебто, Тернопільщина туди не входить.

Також не зовсім зрозуміло, про яку «Київщину» йдеться. Північ Київської області, як пам'ятаємо, входить до Середнього Полісся, а етнографічний район Київщина – це решта, разом із південним сходом Житомирської, північчю Вінницької і Черкаської областей [5, с.28]. Звідки саме залучаються матеріали для порівняння із західнополіськими, не вказано.

Неточно визначено, що мається на увазі під «Білоруським Поліссям». Ці питання також вимагають від авторки звернутися до досвіду етнографічного районування, але вже білоруських колег. Вони виділяють Західне Полісся, етнографічний район Білорусі, який займає більшу частину території Брестської

області. Натомість Східне Полісся Білорусі включає в себе області Гомельську, Мінську та схід Брестської [10; 11]. Трохи згодом, щоправда, фігурують «Брестська і Гродненська обл.» [6, с.14].

Ясна річ, уживане в сучасній науці етнографічне районування є доволі умовним, схематичним. Не будучи істиною в останній інстанції, воно, може, й повинне піддаватися перевірці, уточненню, перегляду, але лише обґрунтованому конкретним фактичним матеріалом. Тут відкривається широке поле для діяльності дисертантки, оскільки гончарні вироби ХІХ–ХХ століть у якості такого матеріалу майже не залучались, і це може бути об'єктом окремого дослідження. Якщо ж такого дослідження не проводилося, то методично буде більш правильно спиратися на готові розробки фольклористів та етнографів. У інакшому разі слід окремо зробити застереження й обґрунтувати власну точку зору.

Приємно, що дисертантка здебільшого уникла властивих краєзнавчій літературі поспішних висновків про самобутність, особливість, неповторність гончарства досліджуваних нею осередків, звернувши увагу на його «культурні зв'язки із сусідніми територіями Білорусі, Волині, Польщі» [6, с.10], «творами сусідніх регіонів Волині, Рівненського та Житомирського Полісся, Малою Полісся, частково Київщини, Білорусії, Польщі» [6, с.13]. Щоправда, етнографічні й політико-географічні поняття, якими вона оперує, – незіставні. Зрозуміло, що має йтися винятково про конкретні етнографічні райони Білорусі та Польщі. Прогнозованим у цьому контексті був би, зокрема, пошук можливих паралелей і відмінностей у Холмщині й Підляшші, безпосередньо прилеглих до Західного Полісся. Особливо цікавим він був би в плані інтенсивності культурних зв'язків, оскільки Підляшшя, Холмщина, Волині і Полісся є етнічними українськими землями, натомість українськість Берестейщини, анонсована деякими надміру патріотичними дослідниками, виглядає більш ніж сумнівною.

Якраз на такому конкретному матеріалі, як гончарні вироби, доцільно було б уточнити, доповнити, розвіяти чимало апріорних ідей, що витають у кабінетах етнологічних установ. Але в тому-то й річ, що серед територій, з яких залучаються матеріали для порівняльного аналізу, Польщу взагалі не згадано, як і українські землі в її складі, а Білорусь ближче не окреслено. Таким чином, питання про міжетнічність культурних зв'язків теж залишається до кінця не з'ясованим.

На думку дисертантки, *«поліські пам'ятки кін. XIX – поч. XX ст. кожного з осередків засвідчують подібність художніх і технологічних особливостей на інших територіях України (Галичина, Буковина, Житомирщина, Поділля тощо) і Білорусі...»* [6, с.14]. Не відкидаючи можливості існування такої подібності, зазначу, що Галичина, Буковина й Поділля (з поділом на Східне й Західне) є етнографічними районами, натомість Житомирська область у самостійний район з причин, про які згадувалося вище, не виділяється, і її присутність у даному переліку виглядає дисонансом. Ні Галичину, ні Буковину, ні Поділля не подано в списку «теренів», із яких залучається матеріал для порівняльного аналізу. Не зовсім зрозумілим також видається відсутність у цьому списку Східного Полісся. Порівняння досліджуваних гончарних виробів із виробами осередків Чернігівщини й Сумщини було б набагато доцільнішим і виправданішим з точки зору методики, аніж сягання далекої Буковини. Складається враження, що авторка, навмисно чи не випадково, дистанціюється від Лівобережної України, обмеживши коло паралелей Правобережжям.

Щодо згадуваних земель авторка систематично вживає терміни «терени», «території», «регіони». Однак в етнографії на позначення ареалу поширення, локалізації певної фольклорної та етнографічної специфіки вживається термін «район». Він уже має певну традицію подібного застосування в практиці давніших і новочасних дослідників [5, с.25].

Хронологічні рамки дослідження – кінець XIX – початок XX століття, але визначаються

вони, особливо нижній поріг, швидше за все, не тим, що виготовлення гончарних виробів у Кульчині й Рокиті досягло розквіту наприкінці XIX століття, а в другій половині XX століття стало занепадати [6, с.2], а хронологічною обмеженістю музейних колекцій та тим невтішим фактом, що дані польських і російських архівів, а також статистичні й етнографічні відомості про край, надруковані в польськомовній і російськомовній періодиці першої половини XIX століття, не кажучи вже про більш ранній період, є малодоступними для українських дослідників.

Симптоматично, що в авторефераті повсякчас мовиться лише про *«слов'янські пам'ятки»*, ігноруючи тривале перебування в Поліссі балтів, зокрема ятвягів, та германців-остротів. Авторка стверджує, що *«вперше процеси формування гончарства у Кульчині описані Я.Оринжиною»* [6, с.4]. Взагалі-то польська дослідниця ремесел Яніна Оринжина у своєму монографічному дослідженні [11] не торкалася процесів (?) формування гончарства, тобто зародження гончарного ремесла в Західному Поліссі доби неоліту, бо не мала потрібної для цього кваліфікації археолога.

Ведучи мову про традиції *«поліського гончарного промислу»*, авторка також сором'язливо обійшла увагою той малоприємний для вузьколокального патріотизму факт, що планомірне етнографічне вивчення Полісся, його духовної й матеріальної культури, у тому числі й гончарства як їх невід'ємної частки, було розпочато 1962 року російським етнолінгвістом, академіком Микитою Толстим і очолюваними ним багаторічними систематичними Поліськими експедиціями Інституту слов'янознавства і балканістики академії наук СРСР (нині – Інститут слов'янознавства Російської Академії наук, Москва) [3, с.35]. Результати цих понад двадцятирічних досліджень, що привернули до українського й білоруського Полісся увагу всього наукового світу, виплекали плеяду обдарованих славістів, зібрали фактаж для десятків масштабних монографій, який ліг

в основу унікального Поліського архіву, переоцінити важко. Так само чомусь оминули увагою й багаторічну (з 1992 року) діяльність Полісько-Волинського народознавчого центру Інституту народознавства НАН України та Інституту культурної антропології, очолюваних доктором філологічних наук Віктором Давидюком (Луцьк), хоча його науковці зробили певний внесок у дослідження гончарних виробів Волині й Західного Полісся, у тому числі й у діахронному аспекті [4, с.66-68]. Варто було б також згадати добрим словом фольклорно-етнографічні експедиції палкого патріота Західного Полісся, письменника Василя Скуратівського, серед здобутків якого для авторки мав би, зокрема, становити цікавість гончарський фольклор Рівненщини [9, с.206-207]. Своєрідний ореол мовчання довкола плідної діяльності попередників і сучасників, м'яко кажучи, дивує.

Подібні зауваги до реферату не мають на меті в той чи інший спосіб применшити значення серйозного і надзвичайно інформативного дисертаційного дослідження. Навпаки, це величезний позитив, що нове покоління українських учених сміливо порушує проблеми й вирішує їх на територіально обмеженому матеріалі, себто прагне не всеохоплення, а максимальної глибини. Саме така постановка питання дає можливість сконцентруватися на з'ясуванні особливостей гончарства і гончарних виробів невеликої

території Західного Полісся, виявленні наявності або відсутності окремих рис стосовно всього поліського континууму, а також прилеглих територій; уведення в науковий обіг керамологічних матеріалів, які досі або зовсім не були опубліковані, або були надруковані в незручному для користування вигляді. Однак зауважені моменти є діагностичними для з'ясування відмінностей між мистецтвознавчим та керамолого-етнологічним підходами до студіювання гончарства. Мистецтвознавчі рейди на поле діяльності керамолога, котрі, як правило, здійснюються за класичною партизанською тактикою, іноді навіть з використанням фактору несподіванки у виборі теми, на превеликий жаль, часто обмежуються поверховим аналізом глиняних виробів як творів народного (або ж аматорського чи професійного) мистецтва, не сягаючи вглиб. Складається враження, що, на думку декого, дослідження гончарства цим і вичерпується. І до цього звикли, ніби так і треба. Це майже панівна мистецтвознавча методика. Та слід пам'ятати, що партизанська війна є лише етапом звичайної війни, і тому лише самою партизанською боротьбою не можна здобути остаточну перемогу [2, с.16]. Адже гончарство – не просто сукупність матеріальних артефактів, яким бракує тільки більш чи менш сумлінної класифікації. З'ясувати, чим насправді є це прадавнє й вічне ремесло, можна тільки осягнувши його у всій цілісності.

-
1. Віхрова Т.В. *Луганщина в системі історико-етнографічного районування України // Проблеми дослідження пам'яток археології Східної України: Матеріали II-ї Луганської міжнародної історико-археологічної конференції, присвяченої 85-річчю Луганського обласного краєзнавчого музею. – Луганськ–Київ: Шлях, 2005. – С.199-201.*
 2. Гевара Ернесто Че. *Партизанська війна і революція // Націоналіст. – Львів, [1999]. – Ч.2. – С.14-16.*
 3. Гура А.В., Терновская О.А., Толстая С.М. *Программа полесского этнолингвистического атласа // Полесский этнолингвистический сборник: Материалы и исследования. – М.: Наука, 1983. – С.21-46.*
 4. Давидюк Віктор. *Етнологічний нарис Волині: За матеріалами експедиції Полісько-Волинського народознавчого центру «Волиняна-2003». – Луцьк: Інститут культурної антропології, 2005. – 70 с.*

5. Кирчів Роман. *Із фольклорних регіонів України: Нариси й статті*. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. – 352 с.
6. Кубицька Наталія. *Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства*. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 20 с.
7. Міщанин Віктор. *Північна група малих осередків гончарства Опішненського гончарного району (друга половина XIX – XX століття)*. – Опішне: Українське Народознавство, 2005. – 304 с.
8. Міщанин Віктор. *Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки: Матеріали до Національного словника «Українські гончарі»*. – Опішне: Українське Народознавство, 1999. – Кн.1. – 368 с.
9. Скуратівський Василь. *Вінець*. – К.: Видавництво УСГА, 1994. – 240 с.
10. Цітоў В. С. *Заходняе Палессе // Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя*. – Мінск: «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, 1989. – С.208.
11. Цітоў В. С. *Усходняе Палессе // Этнаграфія Беларусі: Энцыклапедыя*. – Мінск: «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» імя Петруся Броўкі, 1989. – С.507-508.
12. *Orynszyna Janina. Przemysł ludowy w Wojewodstwach Wileńskim, Nowogrodzkim, Poleskiem i Wołyńskim*. – Warszawa: Wydawnictwo Komitetu Popierania Przemysłu Ludowego przy Ministerstwa Przemysłu i Handlu, 1927. – 216 s.

© **Костянтин Рахно**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2009

ОЛЬГА КАРПОВА
Украинское гончарство
по материалам собрания
Российского этнографического музея
(конец XIX – XX вв.)

Обкладинка автореферату
кандидатської дисертації
Ольги Карпової.
Санкт-Петербург. 2006.
Репринт [2]

Провідний науковий співробітник Відділу етнографії
України, Білорусі й Молдови Російського етнографічного
музею, кандидат історичних наук Ольга Карпова.
Опішне. 01.07.2009. Фото Олесь Пошивайла.
Публікується вперше. Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному, Національний архів
українського гончарства

26 грудня 2006 року на засіданні Дисертаційної ради К-212.232.06 із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук при Санкт-Петербурзькому державному університеті провідний науковий співробітник Відділу етнографії України, Білорусі й Молдови Російського етнографічного музею **Ольга Карпова прилюдно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук «Украинское гончарство по материалам собрания Российского этнографического музея (конец XIX – XX вв.)».** Спеціальність 07.00.07 – етнографія, етнологія і антропология [2].

Дисертацію **підготовлено** на Кафедрі етнографії й антропології історичного факультету Санкт-Петербурзького державного університету. **Провідна установа** – Санкт-Петербурзька державна художньо-промислова академія. **Офіційні опоненти**: **Ірина Уханова**, завідувач Сектора ужиткового мистецтва Відділу історії російської культури Державного Ермітажу, академік Російської академії природничих наук, дійсний член Географічного товариства, доктор історичних наук, заслужений працівник культури Російської Федерації, та **Тетяна Богомазова**, завідувач Відділу інформаційних технологій Музею антропології й етнографії імені Петра I (Кунсткамера) РАН, кандидат історичних наук. **Науковий керівник** – **Олександр Гадло** (1937–2002), завідувач Кафебри етнографії й антропології Санкт-Петербурзького державного університету, доктор історичних наук, професор.

* * *

Подаючи в авторефераті загальну характеристику дисертації Ольга Карпова констатувала: *«Специалисты, возможно, небезосновательно называют украинцев «одним из самых керамических народов мира», а в гончарстве видят «проявление души украинского народа»... Комплекс культуры, формируемый созданными из глины вещевыми памятниками, представлениями, сопутствующими их изготовлению, а также образ специалиста-гончара, пользовавшегося глубоким уважением в народе, занимает особое место в культуре украинского народа и в определенном смысле может расцениваться как этномаркирующий признак. Поэтому изучение гончарства является исследованием значительного пласта культуры украинского народа»* [2, с.3].

Російський етнографічний музей, де багато років працює Ольга Карпова, від початку ХХ століття плідно співпрацював з українськими дослідниками й збирачами пам'яток українського гончарства – Іваном Зарецьким, Федором Вовком, Олександром Прусевичем, Василем Бабенком, А.Макаренком, Костянтином Широцьким, Петром Єфименком, Миколою Біляшівським, Павлом Рябковим, А.Лажечниковим, В.Шнейдером, Іваном Абрамовим, В.Лесючевським та іншими. Чимало глиняних виробів і гончарних інструментів з різних осередків промислу в Україні зібрали наукові співробітники етнографічного відділу Руського музею впродовж 1902–1915 років (Микола Могілянський, Олександр Сержпутовський), 1920-х років (Марія Фріде, Аркадій Зарембський), 1950-х – 1970-х років (Анна Дуйсбург, Афанасій Бежкович, Лідія Зязєва, Євдокія Тимофєєва, Ніна Хазова, Людмила Урицька, Наталя Калашникова, Ізабелла Шангіна), 1980-х – 2009 року (Ольга Карпова).

Таким чином, упродовж минулого століття, завдячуючи колективним зусиллям українських і російських збирачів, нині в Російському етнографічному музеї сформовано величезну колекцію українських старожитностей, яка налічує понад 20 тисяч одиниць збереження, у тому числі унікальну збірку української народної кераміки другої половини ХІХ – ХХ століття (понад 3000 предметів з різних історико-етнографічних регіонів України). За висновком Ольги Карпової колекція кераміки музею *«является уникальным как по охвату материалов – в нем репрезентативно представлены керамические изделия из основных (в количестве тридцати) гончарных центров Украины и некоторых регионов России, где компактно проживают украинцы, – так и по времени сбора коллекций – уже с первых десятилетий ХХ в. Тот факт, что сбор коллекций производили специалисты-этнографы определил высокий уровень документирования материалов, содержащихся в экспедиционных Отчетах собирателей, в коллекционных описях и в др. – с подробным изложением сведений о сырье, инструментари, технологическом процессе, с фиксацией*

последнего изобразительными средствами – фотографиями, зарисовками; с обстоятельными описаниями различных видов (категорий) изделий, порядка организации их сбыта, персоналій выдающихся мастеров и др. Само собрание РЭМ изделий гончарного производства украинцев насчитывает три тысячи единиц вещевого хранения; в архиве Музея хранятся материалы полевых исследований собирателей и корреспондентов музея, датируемые 1902–1990-ми гг. в количестве 20 ед.; в фототеке представлены материалы в объеме 80 ед. Без преувеличения можно сказать, что собрание РЭМ по украинскому гончарству является самым большим и многогранным среди музейных собраний, в том числе и Украины...» [2, с.3-4]. З огляду на таку роль гончарства у формуванні етнічних ознак традиційної культури українців, а також зважаючи на репрезентативність української керамологічної колекції Російського етнографічного музею саме вона й стала **предметом** дисертаційного дослідження Ольги Карпової. За визначенням автора, «целью диссертации является развернутая характеристика украинского гончарства как важной и репрезентативной части культуры украинского народа, его эволюция на протяжении ХХ в. в рамках этнической культуры в целом и в конкретных традиционных центрах гончарства» [2, с.4]. До мети дослідниці йшла через вирішення дослідницьких завдань, з-поміж яких першочерговими були «системный ввод в научный оборот и анализ значительного объема разнообразной информации – вещевой, архивной, фото-иллюстративной – по различным аспектам гончарства. Это история центров гончарного производства, материалы по технологии изготовления керамических изделий, систематизация изделий и другие вопросы, поясняющие роль и значение гончарства в культуре украинского народа» [2, с.5]. Зокрема, Ольга Карпова у вступі окреслила головні досягнення на шляху наукового вивчення українського гончарства; у першому розділі дослідила історію комплектування колекції української кераміки в Російському етнографічному музеї від часу заснування 1902 року Етнографічного відділу Руського музею імператора Олександра III; окреслила внесок у фондування колекції Івана Зарецького, Федора Вовка, Василя Бабенка, Олександра Прусевича, Павла Рябкова, Марії Фріде та багатьох інших співробітників провідної етнографічної музейної установи СРСР.

Другий розділ дисертації вчена присвятила систематизації й аналізу відомостей про глини, їх добування й обробку в Україні наприкінці ХІХ – у першій половині ХХ століття. При цьому наявні в керамологічній літературі дані, вона доповнила гончарською термінологією, описами інструментів і пристосувань гончарів, зафіксованими збирачами й колекторами в колекційних описах, і виявленими в архівних матеріалах. До аналізу було залучено й унікальні знімки з фототеки музею, що відображають окремі процеси гончарного виробництва.

У третьому розділі авторка зупинилася на етапах виготовлення глиняного посуду, основних знаряддях праці гончарів. При цьому до аналізу, як і в попередньому розділі, залучила відповідні предмети з колекції Російського етнографічного музею, описи пам'яток і польові записи збирачів. Весь цей комплекс джерел дозволив, за визнанням дослідниці, «дать максимально развернутую характеристику главного технологического процесса гончарного производства, отметить его локальные особенности, а в ряде случаев – проследить изменения, которые происходили как в самом процессе, так и с используемыми в нем рабочими инструментами» [2, с.11]. Щодо цього показовим став фрагмент третього розділу, в якому Ольга Карпова за музейною збіркою гончарних кругів окреслила головні віхи «истории эволюции гончарного круга» [2, с.11], передовсім двох типів ножного круга – так званого «шльонського» (два в збірці музею) та «волоського» (5 шт.). Ручні круги в музеї відсутні, оскільки, як справедливо відзначила дисертантка, вони вийшли з активного використання в Україні в ХІV–ХV століттях. «В ХІХ – начале ХХ в. следы его применения на территории Украины этнографами не зафиксированы.

1

3

4

Провідний науковий співробітник
Відділу етнографії України,
Білорусі й Молдови Російського
етнографічного музею,
кандидат історичних наук
Ольга Карпова.
Опішне (1, 2, 4), Санкт-Петербург (3).
10.07.2009 (1, 2), 22.12.2008 (3),
04.07.2009 (4).
Фото Олеся Пошивайла (1, 2, 3),
Юрка Пошивайла (4).
Публікується вперше.
Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному,
Національний архів українського
гончарства (1, 2, 3); приватний архів
Юрка Пошивайла (4)

Это отличало украинскую традицию гончарства от таковой в частности у русских и белорусов. Ножной круг для гончарства русских мало характерен (в собраниях Отдела этнографии русского народа РЭМ имеются преимущественно ручные гончарные круги), в фотоколлекции РЭМ содержатся материалы о гончарстве «лепком», отснятые в Рославльском и Могилевском округах Белоруссии» [2, с.12]. Упродовж кінця XIX – XX століття модернізація гончарного круга в Україні відбувалася в напрямку заміни дерев'яної вісі на залізну, а згодом – обладнання верстата електроприводом.

Четвертий розділ дисертації цілком присвячено випалюванню глиняних виробів та конструктивним особливостям гончарних печей, а завершальний, п'ятий розділ – основним видам глиняних виробів. За основу типології української кераміки Ольга Карпова взяла напрацювання керамолога Олександра Прусевича 1913–1915 років за матеріалами Подільської губернії з урахуванням наступних уточнень і доповнень, зроблених керамологами Яковом Риженком, Катериною Матейко та Василем Гудаком. У підсумку вона запропонувала власну «систематизацію гончарних изделий, предназначенную для характеристики вещевых материалов собрания РЭМ», яка складається з таких типологічних груп:

1. *«Изделия бытового назначения: гончарная посуда – кухонная (закрытая и открытая; шарообразная, овальная, цилиндрическая) и столовая, хозяйственные предметы, светильники.*
2. *Декоративно-прикладные изделия – фигурные сосуды: куманцы, баклаги, барильца; зооморфные: баран, лев, козел и др.; блюда, тарели, вазы, вазонники – квітники.*
3. *Игрушки: свистульки – свистуни, посудка – монетка.*
4. *Скульптурные изделия – скульптура малой формы.*
5. *Ритуальные предметы.*
6. *Технические и строительно-художественные предметы – бродильники для вина, покрывки на ульи, дымоходы, изразцы и декоративные плакетки и др.» [2, с.15].*

Привабливість типології Ольги Карпової полягає в тому, що вона значною мірою ґрунтується на працях дослідників гончарства XX століття. Тим часом в Україні молоді дослідники гончарства початку XXI століття хибно беруть за основу власних типологічних побудов гончарсько-типологічні вправи дослідника українського деревообробництва Михайла Станкевича. Фантазійні «принципи морфологічної класифікації», як їх визначають неофіти-керамологи, постають передовсім принципами системної фальсифікації типології гончарної спадщини українців [див.: 4, с.82-85; 1, с.5, 9-10; 3, с.9]. Щоправда й типологія Ольги Карпової не бездоганна, а нерідко й суперечлива. Наприклад, до групи декоративно-ужиткових виробів нею віднесено куманці, баклаги, барильця, зооморфні посудини, тарелі, вази й квітники. Але ж куманці й зооморфні посудини одночасно можуть належати й до групи «Ритуальних предметів»; зооморфні посудини – до групи «Скульптурних виробів»; баклаги й барильця, тарелі, вази й квітники – до групи «Виробів побутового призначення». Так само бродильники для вина й покривки для вуликів, віднесені до групи «Технічних і будівельно-художніх предметів», одночасно належать і до групи «Виробів побутового призначення».

У шостому розділі дисертації викладено відомості про організацію й умови праці гончарів за матеріалами польових спостережень етнографів впродовж 1920-х років у Поділлі, Волині й Чернігівській губернії. Звернено увагу на сімейний розподіл праці, системи лічби посуду, особливості збуту глиняних виробів. За висновком дослідниці, переважаючою формою організації гончарного виробництва в Україні була індивідуальна робота майстрів, частково –

сімейна, за якої всі члени сім'ї були залучені до виробничого процесу. Подано також інформацію про цех гончарів середини 1920-х років у селі Хомутець, що в Полтавщині.

Відомості про гончарні осередки та їх найбільш відомих майстрів, запозичені з архівних матеріалів і колекційних описів Російського етнографічного музею, лягли в основу сьомого розділу дисертації. Ольга Карпова виявила нові імена гончарів, прослідкувала долі окремих ремісників і спадкоємність сімейних традицій. Насамкінець дослідниця проаналізувала зібрані нею ж польові матеріали про діяльність у 1980-х роках Опішнянського заводу «Художній керамік», зазначила забуття тамтешніми гончарями мистецтва фляндрованої мальовки.

У висновках дисертантка констатувала, що за керамологічними матеріалами Російського етнографічного музею розвиток гончарства в Україні можна охарактеризувати лише фрагментарно і в загальних рисах. Тим часом процеси, що відбувалися в промислі впродовж ХХ століття у музеї задокументовано з достатньою повнотою. Зібрані вченими різнопланові керамологічні джерела дозволяють *«зафиксировать своего рода расцвет гончарного кустарного производства на Украине (во всех ее регионах) в первой четверти ХХ в....»* [2, с.17]. За підсумковим визначенням Ольги Карпової, *«Коллекционное собрание украинской керамики Российского Этнографического музея представляет собой бесспорный интерес в связи с тем, что, благодаря серьезной документальной базе (вещевой, архивной, фотоиллюстративной), фиксирует своего рода переходный период в развитии гончарства – от кустарного производства, в основном ориентированного на удовлетворение хозяйственных, бытовых потребностей населения, к созданию изделий, отвечающих эстетическим и символическим («национально-ориентированным») функциям и запросам»* [2, с.17].

* * *

**Захист першої російської кандидатської дисертації,
цілком присвяченої вивченню українського гончарства
за етнографічними матеріалами, пройшов успішно
й Ольга Карпова отримала шуканий науковий ступінь
кандидата історичних наук.**

**Інститут керамології –
відділення Інституту народознавства НАН України
та Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному
вітають колегу й багаторічного добродійника
гончарної столиці України
зі здоланням чергової наукової вершини
й зичать нових творчих звершень, захоплюючих студій, статей,
монографій, каталогів і альбомів
про гончарні скарби українців
у зібранні Російського етнографічного музею!**

1. *Істоміна Галина Валентинівна. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – XX століть (типологія, стилістика, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства /17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2007. – 20 с.*
2. *Карпова Ольга Валериановна. Украинское гончарство по материалам собрания Российского этнографического музея (конец XIX – XX вв.): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук /Специальность 07.00.07 – этнография, этнология и антропология. – СПб.: Санкт-Петербургский государственный университет, 2006. – 16 с.*
3. *Кубицька Наталія Владиславівна. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства /17.00.06 – декоративне і прикладне мистецтво. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 20 с.*
4. *Станкевич М.Є. Художня кераміка // Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво: Навчальний посібник. – Львів: Світ, 1993. – С.77-85.*

© **Олесь Пошивайло,**

доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України
(Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України,
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному), 2008

ВІДГУК

За пределами Украины наиболее крупные коллекции украинской керамики сформированы в Историческом музее России (Москва) и в Российском этнографическом музее (Санкт-Петербург), причем, если в первом заведении преобладают материалы из археологических раскопок на территории Украины, то во втором – материалы полевых этнографических экспедиций 1902–1930-х годов. В частности, в Российском этнографическом музее усилиями нескольких поколений российских и украинских ученых сформирована уникальная коллекция украинской народной керамики второй половины XIX – XX столетия. Ныне она насчитывает около 3000 предметов из 30 гончарных центров, которые представляют достижения в отрасли керамики различных историко-этнографических регионов Украины.

Российский этнографический музей – один из крупнейших научных центров российского народоведения, и одновременно единственное музейное заведение Российской Федерации, которое уже несколько десятилетий проводит значительную работу, направленную на популяризацию украинской коллекции керамики. Его сотрудники систематически организуют интереснейшие выставки гончарства различных регионов Украины (одна из наиболее крупных за последние годы – «*Не святі горшки ліплять*» – состоялась в 2003 году). Еще в 1983 году был опубликован уникальный каталог-указатель этнографических коллекций «*Українці XIX–XX вв.*». Приятно также отметить, что музей не превратился в закрытую зону для исследователей из Украины: многие десятилетия украинские ученые имеют возможность изучать эту уникальную коллекцию, публиковать отдельные материалы. В Музее их всегда доброжелательно встречают как своих коллег и единомышленников.

Инициатором и организатором большинства музейных культурологических мероприятий является старший научный сотрудник музея Ольга Карпова, активная позиция которой не ограничивается выставочной деятельностью. Многочисленные выступления на научных конференциях, в том числе и в Украине, публикация статей, многолетнее комплектование украинской коллекции керамики современными изделиями украинских гончаров, содействие научным исследованиям украинских керамологов – это лишь часть той большой собирательской, исследовательской, популяризаторской и экспозиционной деятельности, совершаемой этой скромной подвижницей музейного дела. Свидетельство этого – неоднократное упоминание Российского этнографического музея, украинской керамики из его коллекций, а также имени Ольги Карповой на страницах ведущего в этом направлении научных исследований «*Українського керамологічного журналу*».

Тема диссертационного исследования Ольги Карповой особенно актуальна в нынешнее время, когда многочисленные внутренние и внешние факторы активизируют нивелирование этнических культур, подменяют этнические культурные стереотипы массовыми формами американизированной культуры. При таких условиях, когда проблемы последовательного развития национальных культур будто бы теряют свою актуальность и постепенно оказываются на окраинах государственной политики, особое значение имеет каждое исследование этнографического (этнологического) направления. Их авторы, нередко игнорируя конъюнктурную исследовательскую проблематику, не считаясь с потерей личного времени, а иногда и здоровья, делают все

возможное для максимально полной фиксации и систематизации памятников материальной и духовной культуры этносов, анализа исторического опыта их создания, музеефикации и перспектив дальнейшего существования.

Ольга Карпова совершенно справедливо констатирует, что *«комплекс культуры, формируемый созданными из глины вещевыми памятниками, представлениями, сопутствующими их изготовлению, а также образ специалиста-гончара, пользовавшегося глубоким уважением в народе, занимает особое место в культуре украинского народа и в определенном смысле может расцениваться как этномаркирующий признак»* [с.3 автореферата].

Исследовательнице удалось выполнить все поставленные в диссертации задачи. Для этого она использовала целый комплекс исторических источников, а именно вещевые, письменные и визуальные, всесторонне раскрывающие различные аспекты бытования украинского гончарства, тенденции его развития в конце XIX – XX в. Все это позволило Ольге Карповой воссоздать историю формирования коллекции украинской керамики в Российском этнографическом музее, охарактеризовать особенности собирательской деятельности Н.Могилянського, И.Зарецького, Ф.Волкова, В.Бабенко, А.Прусевича, П.Зябкова, Б.Крыжановського, А.Зарембського, М.Фриде и многих других собирателей. Важно отметить и то, что Ольга Карпова во всестороннем исследовании музейных коллекций украинской керамики использовала не только материалы своих предшественников, но и результаты собственных полевых исследований в отдельных ведущих гончарных центрах Украины.

Особенно ценным результатом диссертации является введение в научный оборот (в опубликованных статьях) значительного объема систематизированной источниковедческой информации по различным аспектам украинского гончарства.

Основные положения диссертации достаточно полно апробированы в течение

1999–2004 годов на различных научных форумах в России и в Украине, а также в 12 научных публикациях.

Считаю также своим долгом напомнить, что и мое становление как ученого-этнолога, керамолога в значительной мере связано с плодотворным сотрудничеством с Российским этнографическим музеем и в частности с его учеными Натальей Калашниковой и Ольгой Карповой. Я имел редкую нынче возможность общаться с этими и многими другими удивительными людьми, которые так много сделали и продолжают самоотверженно делать для сохранения памятников народной культуры не только русских, но и украинцев. Меня до сих пор воодушевляет творческая атмосфера старейшего российского музея, воспоминания о душевном отношении ко мне в не так отдаленные 1980-е годы музейных сотрудников, и прежде всего Ольги Карповой, их поддержка в защите мной сразу докторской диссертации, минуя кандидатскую. Они до сих пор остаются для меня олицетворением российской доброжелательности, интеллигентности, верности идеи сохранения культурного наследия наших народов.

Прошу многоуважаемых членов Диссертационного совета по защите диссертаций на соискание ученой степени кандидата исторических наук при Санкт-Петербургском государственном университете воспринимать эти мои ностальгические воспоминания и отзыв в целом не как обязывающий комплиментарный жест, а как признание многолетней и многогранной деятельности Ольги Карповой и ее очевидных заслуг в деле сохранения, научного изучения и популяризации украинского гончарства. Ее работа является весомым вкладом в становление не только российской, но и украинской керамологии как самостоятельной научной дисциплины. Бесспорно, что автореферат на соискание ученой степени кандидата исторических наук *«Украинское гончарство по материалам собрания Российского этнографического музея (конец XIX – XX вв.)»* свидетельствует о том, что в

лице Ольги Карповой российская наука имеет талантливую ученого, владеющего современными методами этнологических исследований, умеющего наблюдать и познавать сложнейшие явления традиционной культуры, и в конечном итоге, вносить свой вклад в дальнейшее развитие российской этнографии и музееведения. Диссертация дает веские основания для при-

суждения Ольге Карповой искомой научной степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.07 – этнография, этнология и антропология, а также надеяться, что в следующем году увидит свет подготовленная на ее основе интереснейшая монография о коллекции украинской керамики Российского этнографического музея.

© **Олесь Пошивайло,**

директор Института керамологии – отделения Института народоуедення Національної академії наук України, ведучий научний співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства, голова Правління Українського керамічного товариства, доктор історических наук, заслужений діяч науки і техніки України, 2006

ДЕЯКІ КЕРАМОЛОГІЧНІ НАДХОДЖЕННЯ ГОНЧАРСЬКОЇ КНИГОЗБІРНИ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ

**ТРЕТІЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ
МОЛОДІЖНИЙ
СИМПОЗИУМ
ГОНЧАРНОГО
МИСТЕЦТВА
«ЧИГИРИН-2005»:**
*Альбом-каталог.
– К.: Народні джерела,
2006. – 56 с.*

**ЧЕТВЕРТИЙ
ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ
МОЛОДІЖНИЙ
СИМПОЗИУМ
ГОНЧАРНОГО
МИСТЕЦТВА
«ЧИГИРИН-2006»:**
*Альбом-каталог.
– К.: Народні джерела,
2006. – 48 с.*

**КЕРАМІКА:
СТИЛЬ И МОДА.**
– 2006. – №1, 2, 3, 4.

**Колупаєва Агнія.
УКРАЇНСЬКІ КАХЛІ
XIV – ПОЧАТКУ XX
СТОЛІТЬ: ІСТОРІЯ.
ТИПОЛОГІЯ.
ІКОНОГРАФІЯ.
АНСАМБЛЕВІСТЬ.**
*– Львів: Інститут
народознавства НАН
України, 2006. – 384 с.*

**JOURNAL OF THE
CERAMIC SOCIETY
OF JAPAN**
*(Журнал Керамічного
товариства Японії,
Японія).
– 2006. – №1, 2, 3, 4, 5, 6,
7, 8, 9, 10, 11, 12*

CERAMICS JAPAN
*(Кераміка Японії,
Японія).
– 2006. – №1, 2, 3, 4,
5, 6, 7, 8, 9, 10, 12*

NEUE KERAMIK
(Сучасна кераміка,
Німеччина).
– 2006. – №1, 2, 3,
4, 5, 6

CERAMICS MONTHLY
(Кераміка щомісяця,
США).
– 2006. – №1, 2, 3.

Еткін Джеки.
КЕРАМИКА
ДЛЯ НАЧИНАЮЩИХ:
СОЗДАНИЕ,
ДЕКОРИРОВАНИЕ
И ОБЖИГ ИЗДЕЛИЙ
ИЗ ГЛИНЫ.
– М.: АРТ-РОДНИК,
2006. – 128 с.

Омельяненко
Людмила.
ОПШНЯНСЬКА
ІГРАШКА:
ПРАКТИЧНИЙ
ПОСІБНИК.
– Полтава: Графітекс,
2006. – 56 с.

KERAMIKA
(Кераміка, Нідерланди).
– 2006. – №1, 2, 3

CERAMIC REVIEW
(Керамічний огляд,
Великобританія).
– 2006. – №222.

Буббико Джованна,
Крус Хуан.
КЕРАМИКА:
ТЕХНИКИ. МАТЕРИАЛЫ.
ИЗДЕЛИЯ /Перевод
с итальянского.
– М.: Ниола-Пресс, 2006.
– 128 с.

Кубицька Н.В.
ГОНЧАРСЬКІ ОСЕРЕДКИ
КУЛЬЧИНА ТА РОКИТИ
КІНЦЯ ХІХ–ХХ СТОЛІТЬ
(Історія, типологія,
художні особливості):
Автореферат дисертації
на здобуття наукового
ступеня кандидата
мистецтвознавства.
– Львів: Львівська
національна академія
мистецтв, 2006. – 20 с.

**Метка Л.О.
ГОНЧАРСТВО
СЛОБОЖАНЩИНИ
В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ
– ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ
ХХ СТОЛІТТЯ:
Автореферат дисертації
на здобуття наукового
ступеня кандидата
історичних наук.**
– К.: Київський
національний
університет імені Тараса
Шевченка, 2006. – 16 с.

**Підгора Володимир,
Ханко Остап.
КАМІННИЙ СПАЛАХ:
ПЕТРО ПЕЧОРНИЙ:
КЕРАМІКА І ГРАФІКА.**
– К.: Видавець Остап
Ханко, 2006. – 316 с.

**Кленина Е.Ю.
СТОЛОВАЯ И КУХОННАЯ
КЕРАМИКА
ІІІ–VІ ВЕКОВ ИЗ НОВ
(СЕВЕРНАЯ БОЛГАРИЯ)**
// Biernacki A.B. *NOVAE:
Studies and Materials II.*
– Poznań – Sevastopol:
*Uniwersytet
im. A.Mickiewicza
w Poznaniu*, 2006. – 214 с.

**Карпова О.В.
УКРАИНСКОЕ
ГОНЧАРСТВО
ПО МАТЕРИАЛАМ
СОБРАНИЯ РОССИЙСКОГО
ЭТНОГРАФИЧЕСКОГО
МУЗЕЯ
(конец ХІХ–ХХ вв.):
Автореферат
диссертации
на соискание учёной
степени кандидата
исторических наук.**
– СПб: Санкт-
Петербургский
государственный
университет, 2006.
– 19 с.

КЕРАМОЛОГ ВАСИЛЬ ГУДАК: короткий життєпис і бібліографія публікацій

Василь Гудак

(11.06.1941 р.н.; Монастирець)

* * *

Життєпис

Приват-професор Кафедри художньої кераміки Львівської національної академії мистецтв, кандидат мистецтвознавства, член Національної спілки художників України.

Народився 11 червня 1941 року в с.Монастирець Жидачівського району Львівської області. Упродовж 1960–1963 років навчався на Відділі художньої кераміки Косівського училища прикладного мистецтва (нині – Інститут прикладного та декоративного мистецтва Львівської

■ Керамолог, кандидат мистецтвознавства, приват-професор Василь Гудак. Львів. 08.06.2006.
Фото Олеса Пошивайла. Публікується вперше. Національний музей-заповідник українського гончарства
в Опішному, Національний архів українського гончарства

національної академії мистецтв). 1963 року продовжив навчання на відділі художньої кераміки Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва (далі – ЛДІПДМ), яке тривало до 1968 року.

Його вчителями з фаху були М.Д.Вендзилович, О.Г.Соломченко, П.К.Маркович, М.З.Гладкий, Д.Д.Довбошинський, Ю.П.Лашук, Д.П.Крвавич, В.А.Овсійчук, І.М.Самотос, З.П.Флінта, Р.Ю.Сельський, А.А.Бокотей, В.Ф.Марков, З.С.Федорова, М.С.Селезньов, О.С.Канцедікас.

З 1968 року – викладач Відділу художньої кераміки ЛДІПДМ.

Працює в галузях художньої кераміки, станкового живопису та графіки. У спеціалізованій раді при Московському вищому художньо-промисловому училищі (колишнє Строганівське) захистив кандидатську дисертацію «*Народна кераміка Східноподільського регіону Української РСР (художні особливості)*» за спеціальністю «декоративно-ужиткове мистецтво» (1985). Доцент Відділу художньої кераміки ЛДІПДМ (з 1991). Займається дослідженням народного мистецтва, зокрема гончарства Поділля.

Бере участь у наукових конференціях (з 1996 року), зокрема у Львові, Вінниці, Тернополі, Кам'янець-Подільському, Києві, Черкасах, Миргороді, Луцьку, Хмельницькому, Опішному, Санкт-Петербурзі, Москві.

Відповідальний за науково-дослідну роботу студентів Кафедри художньої кераміки (з 1974), факультету декоративно-ужиткового мистецтва Львівської національної академії мистецтв (з 1987).

Під час численних експедицій у гончарні осередки Поділля зібрав колекцію народної кераміки, документальні польові матеріали, на основі яких написав чимало наукових статей з проблематики подільського гончарства.

Учасник обласних, зональних, республіканських, всесоюзних, міжнародних художніх виставок (з 1965); III Всеукраїнського симпозіуму монументальної кераміки в Опішному «*Поетія гончарства на майданах і в парках України*» (1999).

Твори зберігаються в музеях України, у приватних колекціях США (штат Арізона), у тому числі в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному.

Василь Гудак. Світовид (фрагмент). 1999

КОРОТКА БІБЛІОГРАФІЯ
наукових та навчально-методичних праць
приват-професора Кафедри художньої кераміки
Львівської національної академії мистецтв
кандидата мистецтвознавства, керамолога
Василя Гудака

• 1969 •

- 1.1. **Збірка кераміки Вінницької області** // Х Наукова конференція, присвячена підсумкам науково-дослідної, методичної та творчої роботи кафедр Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва за 1968 рік: Збірник матеріалів. – Львів: Видавництво Львівського державного університету, 1969. – С.77-80.

• 1973 •

- 2.1. **Герасименко Агафон Якимович (1850–1925)** // Словник художників України. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1973. – С.54.
3.2. **Герасименки брати: Яким Агафонович (н. 9.IX.1888); Яків Агафонович (н. 26.X.1891)** // Словник художників України. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1973. – С.54.
4.3. **Гончар Андрій (1828–1933)** // Словник художників України. – К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1973. – С.61.
5.4. **Керамічна веселка Поділля** // Наука і культура. Україна. 1973. – К.: Видання Товариства «Знання» УРСР, 1973. – С.406-409.

• 1974 •

- 6.1. **Коротко об експедиції** // Советская этнография. – 1974. – №5. – С.167.
7.2. **Криниця, з якої черпають красу** // Жовтень. – 1974. – №8. – С.157-159.
8.3. **Творчість гончарів міста Бара** // Українське мистецтвознавство. – К.: Наукова думка, 1974. – Вип.6. – С.146-150.

• 1975 •

- 9.1. **І правда, і фантазія** // Прапор. – 1975. – №4. – С.109-110
(у співавторстві з Юрієм Лашуком).
10.2. **Кераміка Олександра Ганжі** // Жовтень. – 1975. – №7. – С.156-157.
11.3. **Майстер кераміки з Вінниччини** // Народна творчість та етнографія. – 1975. – №4. – С.98.
12.4. **Мистецтво Рахнів Лісових** // Знання та праця. – 1975. – №6. – С.20.
13.5. **Принципи побудови орнаменту бубнівських гончарів** // Високе призначення радянського мистецтва: Збірник матеріалів. – Львів: Вища школа, 1975. – С.171-176.

14.6. **Про кераміку Вінницької області** // Високе призначення радянського мистецтва: Збірник матеріалів. – Львів: Вища школа, 1975. – С.120-131.

• 1976 •

15.1. **Кераміка Олександра Ганжі** // Жовтень. – 1976. – №7. – С.156-157.

• 1977 •

16.1. **Символіка в орнаменті народної кераміки** // Громадянське покликання митця: Збірник матеріалів. – Львів: Вища школа, 1977. – С.29-36.

17.2. **Художні особливості народної кераміки з села Майдан-Бобрик на Вінниччині** // Громадянське покликання митця: Збірник матеріалів. – Львів: Вища школа, 1977. – С.41-46.

• 1978 •

18.1. **Кераміка Івана Гончара** // Жовтень. – 1978. – №5. – С.109-111.

• 1984 •

19.1. **Гончарный центр Винницкой области УССР с.Рахны Лесовые** // Декоративно-прикладное монументальное искусство: Межвузовский сборник научных трудов. – М.: Московское высшее художественно-промышленное училище, 1984. – С.49-52.

20.2. **Керамика Подолии** // Декоративное искусство СССР. – 1984. – №8. – С.48-49.

21.3. **Художественные особенности Восточноподольского региона украинской народной керамики** // Шестая Научно-творческая конференция аспирантов и преподавателей Московского высшего художественно-промышленного училища: Тезисы докладов. – М.: Московское высшее художественно-промышленное училище, 1984.

• 1985 •

22.1. **Основы объемно-пространственных композиций:** Методическая разработка для студентов I курса отделения художественной керамики. – Львов: Львовский государственный институт прикладного и декоративного искусства, 1985. – 19 с.

23.2. **Формы и росписи народной керамики** // Седьмая Научно-творческая конференция аспирантов и преподавателей Московского высшего художественно-промышленного училища: Тезисы докладов. – М.: Московское высшее художественно-промышленное училище, 1985.

• 1986 •

24.1. **Художні особливості кераміки із села Лісового Барського району на Вінниччині** // Проблеми етнографії Поділля: Тези доповідей наукової конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут імені Володимира Затонського, 1986. – С.126.

• 1987 •

25.1. **Збережемо пам'ятки культури** // Червоний промінь. – Бар, 1987. – 2 липня. – С.4.

- 26.2. **Коротко об експедициях** // Советская этнография. – 1987. – №5. – С.152-153.
- 27.3. **Методические указания к разработке взаимосвязи учебной, научной, творческой работы в процессе обучения для студентов специальности 2222 специализации «художественная керамика».** – Львов: Львовский государственный институт прикладного и декоративного искусства, 1987. – 12 с.
- 1988 •
- 28.1. **Набратися снаги з чистих джерел** // Радянська Гуцульщина. – Косів, 1988. – 23 червня. – С.4.
- 1989 •
- 29.1. **До історико-екологічної проблематики в народному мистецтві** // Проблеми екології Поділля: Тези доповідей наукової конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут імені Володимира Затонського, 1989. – С.231-233.
- 30.2. **Історико-етнографічні та художньо-образні особливості народної кераміки Житомирщини** // Мистецтво і перебудова: Збірник наукових праць. – К.: Учбово-методичний кабінет з вищої освіти, 1989. – С.33-37 (у співавторстві з М.К.Малавським).
- 31.3. **Історія розвитку та класифікація східноpodільської керамічної пластики** // Мистецтво і перебудова: Збірник наукових праць. – К.: Учбово-методичний кабінет з вищої освіти, 1989. – С.29-33 (у співавторстві з І.М.Франком).
- 32.4. **Особливості розпису народної кераміки села Лісового Барського району на Вінничині** // Тези доповідей восьмої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1989. – С.99.
- 33.5. **Плекаймо красу** // Радянська Гуцульщина. – Косів, 1989. – 20 липня. – С.3.
- 34.6. **Смотрич – гончарний центр Поділля** // Українська національна культура і проблеми її розвитку: Тези доповідей наукової конференції. – Львів: СПУ №58, 1989. – С.34-37.
- 35.7. **Методические указания к изучению дисциплины «Введение в основы композиции и цветоведения» для слушателей подготовительных курсов всех специальностей Львовского государственного института прикладного и декоративного искусства.** – Львов: Львовский государственный институт прикладного и декоративного искусства, 1989. – 48 с. (у співавторстві зі старшим викладачем кафедри художньої кераміки О.П.Волошенко).
- 1990 •
- 36.1. **До джерел духовності** // Радянська Гуцульщина. – Косів, 1990. – 30 червня. – С.4.
- 37.2. **До питання про художні особливості гончарства Смотрича на Поділлі** // Тези доповідей дев'ятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1990. – С.47-48.
- 38.3. **До питання художніх особливостей народної кераміки Тернопільської області** // Тези доповідей і повідомлень I Тернопільської обласної наукової історико-краєзнавчої конференції. Частина III. Секція V. Етнографія, фольклор. – Тернопіль: Заліщицька райдрукарня, 1990. – С.10-11.

- 39.4. **До художніх особливостей гончарства смт.Смотрич на Хмельниччині** // Тези доповідей Восьмої подільської історико-краєзнавчої конференції. Секція історії радянського періоду. – Кам'янець-Подільський: Дунаєвецька районна друкарня, 1990. – С.81-83.
- 40.5. **Коротко об експедиціях** // Советская этнография. – 1990. – №2. – С.135.
- 41.6. **Методичні вказівки до виконання програми навчальної практики студентів I курсу спеціальності 0520 спеціалізація «Художня кераміка».** – Львів: Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва, 1990. – 12 с.
- 42.7. **Роль навчальної практики в професійній підготовці художників декоративно-прикладного мистецтва** // Декоративно-прикладне та образотворче мистецтво: Вісник Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. – Львів: Світ, 1990. – Вип.І. – С.59-66.

• 1991 •

- 43.1. **Вертикальні композиції у мискарстві Смотрича** // Тези доповідей десятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут імені Миколи Островського, 1991. – С.79-81.
- 44.2. **Взаємозв'язок навчальної, наукової та творчої роботи студентів у процесі навчання: Методичні вказівки для студентів спеціальності «Декоративно-прикладне мистецтво».** – Львів: Лабораторія оперативної поліграфії ЛДК, 1991. – 14 с.
- 45.3. **До питання взаємозв'язку етнекології та українського народного мистецтва** // Етнічна самосвідомість: Національна культура: Тези Республіканської наукової теоретичної конференції. – К.: Друкарня ІПК, 1991. – С.42-44.
- 46.4. **До питання світоглядної семантики в геометрично-рослинному оздобленні народного гончарства** // Тези доповідей Республіканської наукової теоретичної конференції викладачів, співробітників і аспірантів вузів культури та мистецтва, інститутів Академії наук України «Проблеми збереження і відродження традицій, звичаїв і обрядів». – Львів: Лабораторія оперативної поліграфії ЛДК, 1991. – С.88-89.
- 47.5. **До проблеми завдань та взаємозв'язку сучасного краєзнавства й народних художніх промислів** // V Всеукраїнська конференція «Розвиток історичного краєзнавства в контексті національного і культурного відродження України»: Тези доповідей та повідомлень. – Київ–Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут імені Володимира Затонського, 1991. – С.19-21.
- 48.6. **Методика засвоєння пам'яток українського гончарства в навчальному процесі на відділі художньої кераміки Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва** // Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика: Вісник Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. – Львів: Світ, 1991. – Вип.2. – С.79-82.
- 49.7. **Основи композиції: площинні графічно-живописні завдання для студентів I курсу відділення художньої кераміки: Навчальне видання.** – Львів: Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва, 1991. – 20 с. (у співавторстві з доцентом Кафедри художньої кераміки І.М.Франком).

- 50.8. **Українська народна кераміка як виразник етносвідомості і національної культури** // Етнічна самосвідомість: Національна культура: Тези Республіканської наукової теоретичної конференції. – К.: Друкарня ІПК, 1991. – С.44-47.

• 1992 •

- 51.1. **До питання про історико-художню спадкоємність деяких специфічних особливостей народної кераміки Поділля** // Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині: Тези виступів на науково-практичній конференції, присвяченій 90-річчю від дня народження Маркіяна Юліяновича Смішка. – Львів: Інститут суспільних наук АН УРСР, 1992. – Вип.2. – С.90-92.
- 52.2. **Народна кераміка як виразник мистецької пам'яті українського народу** // Культура України і слов'янський світ: Тези доповідей та повідомлень: Науково-практична конференція. – К.: Інститут підвищення кваліфікації працівників культури, 1992. – Ч.1. – С.109-110.
- 53.3. **Народное искусство как современный духовный выразитель этноэкологического наследия украинского народа** // Етнографічна спадщина і національне відродження: Тези доповідей та повідомлень Міжнародної наукової конференції. – К.: Книжкова друкарня наукової книги, 1992. – С.230-232.
- 54.4. **Про деякі елементи образотворчого фольклору в мискарстві Смотрича** // Тези доповідей одинадцяті Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1992. – С.94-95.
- 55.5. **Розета як тип орнаментальних композицій у мистецтві Поділля** // Проблеми етнографії, фольклору і соціальної географії Поділля: Науковий збірник. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут імені Володимира Затонського, 1992. – С.40-45.
- 56.6. **Спадкоємність мистецько-образних особливостей у гончарстві Поділля** // Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика: Вісник Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва. – Львів: Світ, 1992. – Вип.3. – С.78-84.

• 1993 •

- 57.1. **[Виступ на розширеному засіданні науково-методичної ради Музею гончарства в Опішні 18 червня 1988 р.]** // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.476-477.
- 58.2. **Гончарство села Лісове на Поділлі** // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.305-310.
- 59.3. **До питання організації та взаємозв'язку народного мистецтва і садово-паркового середовища** // Подільський національний природний парк: Доцільність і проблеми створення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний педагогічний інститут імені Володимира Затонського, 1993. – С.42-43.

- 60.4. **До проблеми засвоєння історико-етнографічних особливостей народної кераміки в навчальному процесі на кафедрі художньої кераміки у Львівському державному інституті прикладного та декоративного мистецтва //** Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.336-340.
- 61.5. **Історичне краєзнавство в навчальній практиці студентів Львівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва //** VI Всеукраїнська наукова конференція з історичного краєзнавства. – Луцьк: Волинський державний університет імені Лесі Українки, 1993. – С.375-376.
- 62.6. **Основи об'ємно-просторових композицій: Методичні вказівки для студентів I курсу спеціальності 0520 «Художня кераміка».** – Львів: Львівський державний інститут прикладного і декоративного мистецтва, 1993. – 12 с. (у співавторстві з доцентом Кафедри художньої кераміки І.М.Франком).
- 63.7. **Про кераміку Східноpodільського регіону України //** Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / Упорядник Олесь Пошивайло. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – Кн.1. – С.28-29.
- 64.8. **Художньо-образні особливості гончарства Адамівки //** Тези доповідей дванадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1993. – С.93-94.
- 1994 •
- 65.1. **До питання про співвідношення ремісничих та мистецьких особливостей у кераміці (взаємозв'язок історично-суспільних, екологічних та естетичних проблем) //** Декоративно-ужиткове та образотворче мистецтво: Історія, теорія, практика. – Львів: Львівська академія мистецтв, 1994. – Вип.5. – С.82-88.
- 66.2. **Кераміка //** Поділля: Історико-етнографічні дослідження. – К.: Доля, 1994. – С.413-425.
- 67.3. **Ремісничо-мистецькі особливості гончарства села Адамівка на Хмельниччині //** Тези доповідей тринадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1994. – С.102-103.
- 1995 •
- 68.1. **До історико-семантичних особливостей кульово-обрядової кераміки Поділля //** Поділля і Волинь у контексті історії українського національного відродження: Науковий збірник. – Хмельницький: Доля, 1995. – С.227-230.
- 69.2. **Про елементи кульово-релігійної семантики в гончарстві Поділля //** Тези доповідей чотирнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1995. – С.96-98.
- 1996 •
- 70.1. **Вплив національних традицій на гармонійні взаємовідносини природи і суспільства //** Питання соціоекології: Матеріали Першої всеукраїнської конференції «Теоретичні та прикладні аспекти соціоекології». – Львів: ВНТЛ-Класика, 1996. – Т.1. – С.91.

- 71.2. **До проблеми засвоєння ремісничо-культурних надбань у навчальному процесі на кафедрі художньої кераміки Львівської академії мистецтв** // Миргородський керамічний технікум: Історія, діячі, навчальний процес: Матеріали ювілейної наукової конференції. – Миргород: Миргородська районна друкарня, 1996. – С.25-30.
- 72.3. **Мистецько-ремісничі (гончарні) надбання народу** // Тези доповідей п'ятнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1996. – С.87-88.

• 1997 •

- 73.1. **Народні традиції у формуванні мистецької особистості** // Тези доповідей шістнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1997. – С.60-62.

• 1998 •

- 74.1. **До історико-сучасної проблематики української мистецької скарбниці** // Регіональна політика України: наукові основи, методи, механізми: Збірник наукових праць. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 1998. – Ч.2. – С.213-220.
- 75.2. **До питання про вирази «Декоративно-прикладне» чи «ужиткове» мистецтво** // Тези доповідей і повідомлень вісімнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний інститут, 1998. – С.32.
- 76.3. **Іван Гончар як збирач народного мистецтва** // V Гончарівські читання: Феноменологія українського народного мистецтва: Форма і зміст: Тези доповідей, виступів, повідомлень. – К.: Музей Івана Гончара, 1998. – С.88-89.
- 77.4. **Художні особливості пам'яток археологічної кераміки Донецької області** // 40-ва Ювілейна науково-творча студентська конференція Львівська академія мистецтв: Тези доповідей. – Львів: Львівська академія мистецтв, 1998. – С.38 (у співавторстві з О.Дорогавцевою).

• 1999 •

- 78.1. **Династія Мінків** // Дзвін. – 1999. – №1. – С.157-160.
- 79.2. **До проблеми сучасної духовної культурно-мистецької екології** // Проблеми та перспективи розвитку лісівничої освіти, науки та виробництва: Тези міжнародної науково-практичної конференції. – Львів: Український державний лісотехнічний університет, 1999. – С.43.
- 80.3. **Про вдосконалення фахового процесу у мистецькому Вузі** // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів: Львівська академія мистецтв, 1999. – Вип.10. – С.99-103.
- 81.4. **Роль народних традицій у формуванні світогляду митця** // Тези доповідей і повідомлень дев'ятнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. – Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 1999. – С.71.

• 2000 •

- 82.1. **До проблеми взаємозв'язку навчального та виховного процесу в мистецькому навчальному закладі** // Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних

- зкладах України: Міжрегіональна науково-практична конференція: Тези доповідей. – Львів, 2000. – С.31.
- 83.2. **Історичний етнографізм як перспективний орієнтир відродження культурно-мистецької спадщини українського народу** // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів: Львівська академія мистецтв, 2000. – Вип.11. – С.106-115.
- 84.3. **Першоджерела у формуванні культурно-мистецького світогляду** // Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних закладах України: Міжрегіональна науково-практична конференція: Тези доповідей. – Львів, 2000. – С.32.
- 85.4. **Розвиток історичної (культурно-мистецької) спадщини на державному рівні** // Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних закладах України: Міжрегіональна науково-практична конференція: Тези доповідей. – Львів: б/в, 2000. – С.32-33.
- 2001 •
- 86.1. **Гончарний промисел з погляду сучасності** // Український керамологічний журнал. – 2001. – №1. – С.79-82.
- 87.2. **Гончарство Луганської області** // Вісник Львівської академії мистецтв. – Львів: Новий світ-2000, 2001. – Вип.12. – С.169-180.
- 88.3. **До питання фахової підготовки студентів у вищих навчальних закладах** // Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних закладах України: Міжрегіональна науково-практична конференція: Тези доповідей. – Львів: Друк на різнографі МТФ «Кволішекс» ЛТД, 2001. – С.11.
- 89.4. **Естетизація формозабезпечення паркового середовища** // Міські сади і парки: минуле, сучасне, майбутнє: Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць. – Львів: Український державний лісотехнічний університет, 2001. – Вип.11.5. – С.51-55.
- 90.5. **Естетична організація садово-паркового середовища як культурно-екологічний фактор** // Міські сади і парки: минуле, сучасне, майбутнє: Науковий вісник: Збірник науково-технічних праць. – Львів: Український державний лісотехнічний університет, 2001. – Вип.11.5. – С.350-353.
- 91.6. **Історична мовно-мистецька спадщина як перспективний орієнтир відродження духовності в Україні** // Дух, наука, думка, воля: Збірник матеріалів на пошану доктора економічних наук, професора, дійсного члена НТШ, заслуженого діяча науки і техніки України Степана Злупка. – Львів: Тріада плюс, 2001. – С.211-220.
- 92.7. **Народні джерела у формуванні професійного світогляду молодого митця** // Духовні засади українського виховання: Конференція з питань виховання: Збірник наукових праць. – Львів: Українська академія друкарства, 2001. – С.56-58.
- 93.8. **Народні традиції у формуванні мистецької особистості** // Дух, наука, думка, воля: поступу української економіки: Наукова конференція, присвячена урочистому пошануванню Степана Злупка, професора, заслуженого діяча науки і техніки, завідувача кафедри економіки України імені Михайла Туган-Барановського Львівського національного університету імені Івана Франка. – Львів: Тріада плюс, 2001. – С.20-21.
- 94.9. **Про що розповідають горщики, або що в них втілено** // Український керамологічний журнал. – 2001. – №2. – С.30-32.

- 95.10. **Проблеми композиції – визначальна основа професійного світогляду молодого митця** // Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних закладах України: Міжрегіональна науково-практична конференція: Тези доповідей. – Львів: Друк на різнографі МТФ «Кволішекс» ЛТД, 2001. – С.71-72.
- 96.11. **Українська народна і професійна кераміка як невід’ємні складові суспільні чинники відродження духовності** // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. 2001 /За редакцією доктора історичних наук Олеса Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2001. – Кн.1. – С.162-173.
- 97.12. **Християнська мораль у навчально- й професійно-виховному процесі** // Сучасні аспекти виховного процесу у вищих навчальних закладах України: Міжрегіональна науково-практична конференція: Тези доповідей. – Львів: Друк на різнографі МТФ «Кволішекс» ЛТД, 2001. – С.100-101.

• 2002 •

- 98.1. **Історія і сучасність у народній тематичній пластиці малих форм (на прикладі творчості майстра народного мистецтва Івана Гончара)** // Українська керамологія: Національний науковий щорічник. 2002 /За редакцією доктора історичних наук Олеса Пошивайла. – Опішне: Українське Народознавство, 2002. – Кн.2. – С.286-291.
- 99.2. **Народні промисли і проблеми сучасної духовності** // Сучасне народне мистецтво України: Теорія і реальність: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Львів: Українські технології, 2002. – С.62-64.
- 100.3. **Український керамологічний журнал** // Український керамологічний журнал. – 2002. – №2. – С.155-156.

• 2003 •

- 101.1. **Народне мистецтво: національно-патріотичний і художньо-виховний вимір** // Національна ідея: українська перспектива: Наукова конференція (14-15 лютого 2003 р., м.Львів). – Львів: Українська національна спілка педагогічних та наукових працівників Львівщини, 2003. – С.116-118.
- 102.2. **Народні традиції сучасного формотворення кераміки** // Львівська мистецька школа у контексті українського мистецтва ХХ століття: Матеріали 42-ї Науково-теоретичної конференції професорсько-викладацького складу Львівської академії мистецтв (м.Львів, 27-28 березня 2002 року). – Львів: Львівська академія мистецтв, 2003. – С.71.

• 2004 •

- 103.1. **Художньо-педагогічне подвижництво Романа Сельського** // Роман Сельський: Матеріали ювілейної наукової конференції, присвяченої 100-річчю від дня народження Романа Юліановича Сельського (Львів, 13-14 травня 2003 року). – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2004. – С.32-43.

• 2005 •

- 104.1. **Народне мистецтво, село як першооснова української духовності** // Національна ідея: Державна мова: II Наукова конференція /Упоряд. І.В.Барановський; Українська академія друкарства. – Львів: Українська академія друкарства, 2005. – С.96-98.

- 105.2. **Народні традиції у відродженні світоглядних позицій мистця, народу** // Український керамологічний журнал. – 2005. – №1-4. – С.120-130.
- 106.3. **Українська духовність в народному мистецтві** // Національна ідея: Державна мова: II Наукова конференція / Упоряд. І.В.Барановський; Українська академія друкарства. – Львів: Українська академія друкарства, 2005. – С.103-106.

• 2006 •

- 107.1. **Гавареччина** // Енциклопедія сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2006. – Т.5. – С.253 (у співавторстві з О.О.Клименко).
- 108.2. **Михайлюк Ольга [Розмова з Василем Гудаком]** // Артклас. – 2006. – №4. – С.122-125.

Василь Гудак. Панно «Пісня Перебенті». Опішне. 1999.
Фото Олеся Пошивайла. Публікується вперше.
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

ІВАН ЗАРЕЦЬКИЙ: короткий життєпис і бібліографія керамологічних публікацій

Іван Зарецький

(1857–1936)

* * *

Життєпис

Постать Івана Антоновича Зарецького (1857–1936) – відомого українського керамолога, археолога, музеолога, збирача української старовини, геолога – видатна, багатогранна й неординарна. Він справив потужний вплив на становлення української керамології. Іван Зарецький – автор фундаментального дослідження гончарства Полтавщини. Упродовж життя входив до багатьох престижних наукових об'єднань та інституцій: був членом Московського товариства любителів природознавства, антропології й етнографії, Московського археологічного товариства [47, с.59], дійсним членом Полтавської вченої архівної комісії [29, с.39], членом Воронежської й Оренбурзької архівних комісій [12, с.117], Петербурзького археологічного товариства [1],

членом-кореспондентом Руського музею імператора Олександра III та Державного історичного музею СРСР [43, с.85], співробітником музеїв Полтави, Санкт-Петербурга, Оренбурга. Вів активну громадську діяльність [51, с.164].

Незважаючи на внесок Івана Зарецького в українську культуру й науку, новаційний і різнобічний, діапазон його діяльності доволі широкий: від колекційної роботи до серйозних керамологічних, геологічних, етнографічних, краєзнавчих досліджень, – постать і наукова спадщина керамолога досі залишаються маловивченими.

Розгортання активної науково-пошукової діяльності Івана Зарецького припало на початок 1880-х років. Він першим розпочав розкопки археологічних об'єктів у Середньому й Нижньому Поворсклі, першим почав досліджувати підземелля XVII–XVIII століть Полтави (з 1882 року) [6, с.281-282; 44, с.368]. Проте найґрунтовніше дослідив гончарство Полтавської губернії, результатом чого стала унікальна монографія «*Гончарный промысел в Полтавской губернии*» [19]. Звіт ученого про польові дослідження гончарного промислу Полтавщини фактично став обґрунтуванням необхідності відкриття в Опішному першої в Лівобережній Україні Зразкової гончарної навчально-показової майстерні Полтавського губернського земства. Він же як знавець місцевих гончарних традицій і очолив новітню гончарну школу (1894–1896).

Іван Зарецький також зібрав першу в Україні велику інвентаризовану керамологічну колекцію, яка включала в себе як глиняні вироби, так і зразки глини та інструментів традиційного гончарного виробництва, що стали основою керамологічної збірки Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства. Дослідник також першим почав системно фіксувати професійну гончарну лексику, фотографувати технологічні процеси гончарства й побут майстрів [40, с.17]. Ним досліджені кустарні промисли деяких повітів Курської та Воронезької губерній, підготовлені програми з їх дослідження, розроблено плани роботи гончарних майстерень. У Оренбурзькій області Іван Зарецький проводив масштабні розкопки пам'яток сарматського часу й доби середньовіччя, досліджував родовища вогнетривкої глини, стояв біля витоків Оренбурзького краєзнавчого музею, вивчав кустарні промисли Оренбурзького краю, займався організацією гончарної навчальної майстерні, був завідувачем фаянсового заводу. Унікальні предмети різних археологічних культур, а також етнографічні матеріали, дбайливо зібрані Іваном Зарецьким, донині зберігаються в музейних колекціях.

* * *

Іван Зарецький народився 1857 року в селі Лютенька Гадяцького повіту Полтавської губернії, де й мешкав до кінця 1870-х років. Як зазначав у біографічній статті про вченого відомий полтавський історик, краєзнавець, керуючий справами Полтавської вченої архівної комісії Іван Павловський [35], майбутній керамолог у родині отримав не тільки виховання й освіту, а й перейняв від батька любов до старожитностей. Ще змалку виявив зацікавлення історичним минулим рідного краю й не оминав давніх речей, які знаходив і колекціонував.

Упродовж 1882–1893 років Іван Зарецький працював у Полтавському жіночому інституті настроювачем фортепіано [15; л.4об.], що свідчить і про неабиякі музичні здібності дослідника. Крім цього, він також умів гарно малювати, був одним із відомих

полтавських фотографів [9, с.15]. Упродовж 1881–1886 років проводив розвідкові обстеження поселення скіфського часу біля села Лихачівка Богодухівського повіту Харківської губернії [8, с.44; див. також: 20], а також прибережних районів річки Ворскла (у тому числі приток: Коломак, Свинківка, Мерло) [53, с.309; 31, с.114]. Іван Зарецький першим дослідив такі відомі пам'ятки української археології, як Макухівський, Малоперещепинський, Кабаківський скарби, а також три Полтавські скарби (1893, 1898, 1905) [30, с.44; 41, с.18], кургани скіфського часу Поворскля («Розрита Могила», «Вітова Могила», «Опішлянка»). Загалом поблизу Лихачівки він розкопав 14 курганів [46, с.61], виявив близько 5000 пам'яток матеріальної культури різних епох [9, с.12], серед яких – унікальну колекцію римських монет і прикрас V століття н.е. (Велика Рублівка, 1891) [46, с.62].

Під час розкопок учений ретельно замальовував знахідки, порядок їх розташування в похованні, вів щоденник розкопок [8, с.44].

1889 року Іван Зарецький вирішив продати за 1500 рублів колекцію рідкісних археологічних знахідок. З цією метою звернувся до члена Імператорської археологічної комісії, відомого російського художника й колекціонера, графа Михайла Боткіна, який, у свою чергу, сприяв її представленню членам Комісії. У листі до виконуючого обов'язки голови Комісії Володимира Тизенгаузена археолог зазначав: *«Причина, побуждающая меня продать эти вещи никак не корыстная цель, в общепринятом смысле, но желание обеспечить себя материально на дальнейшие занятия тем же любимым предметом. ., кроме того еще необходимость пополнять и свои научные сведения по части археологии, не будучи специально подготовленным, необходимо также приобрести многие пособия по этой части»* [15, л.7об.]. Довготривале листування Івана Зарецького з Імператорською археологічною комісією не дало позитивного результату. Тим часом до археолога звернувся Імператорський історичний музей (нині – Російський історичний музей, Москва) з приводу придбання знахідок з розкопок курганів у Богодухівському повіті. Восени 1889 року Іван Зарецький продав цьому закладу колекцію *«украинских древностей»* за 1000 рублів. У листі до Імператорської археологічної комісії він писав: *«...я только радуюсь, что коллекция, таких необыкновенных в археологии предметов как проданы, досталась не частному лицу, как это могло случиться и чего я боялся, но такому учреждению, где она может сохраниться на неопределенное время и принесть долю пользы отечественной науке»* [15, л.17].

У Російському історичному музеї (Москва), окрім багаточисельної колекції старожитностей, також зберігається і *«сделанный с природы красками»* [15, л.1об.] рукописний альбом *«Украинские древности Харьковской губернии, Богодуховского уезда, слободы Лихачевки, найденные и рисованные И.А.Зарецким с 1881 по 1886 гг.»*, у якому систематизовано результати перших пошуків археолога. За підсумками вивчення курганів навколо майдану «Розрита Могила», поблизу Лихачівки (1887), побачила світ і перша археологічна публікація Івана Зарецького – *«Заметка о древностях Харьковской губернии Богодуховского уезда слободы Лихачевки»* (1888) [20].

На виставці VIII Археологічного з'їзду в Москві (8–24.01.1890), учасником якого був Іван Зарецький, було представлено його колекцію старожитностей з Богодухівського повіту, доповнену знахідками 1889 року [15, л.13, 15].

Про деякі предмети зі згаданої вище колекції йдеться в статті Дмитра Анучина, вміщеній у *«Трудах V Археологического съезда в Тифлисе»* [3]. Схвальну оцінку альбому *«Украинские древности...»* дав відомий український історик Дмитро Багалій [5].

Маючи досвід краєзнавчої діяльності, здійснюючи археологічні розвідки та розкопки на території Полтавщини й Харківщини, Іван Зарецький не міг не долучитися до діяльності Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства, який відкрився 1889 року. За свідченнями самого етнографа, з цього часу й до 1910 року він брав активну участь у формуванні археологічних і етнографічних колекцій, не займаючи при цьому ніякої посади. Лише з 1910 року, з доповненням штатного розпису закладу новими посадами, Іван Зарецький упродовж двох років обіймав посаду помічника завідувача музею [1].

Активна науково-дослідницька робота Івана Зарецького звернула на себе увагу Полтавського губернського земства, яке доручило йому вивчення сучасного стану гончарного промислу губернії. Для максимально повного з'ясування керамологічної проблематики в польових умовах учений спеціально підготував власну програму, яку невдовзі було доповнено й затверджено діями земської управи. Окрім завдань суто економічного й статистичного характеру, Іван Зарецький намагався простежити збережені історичні зв'язки між сучасним і стародавнім гончарством через ґрунтовне вивчення технології традиційного гончарного виробництва, інструментарію майстрів, асортименту, особливостей форм і декору, ареалів збуту виробів, а заодно й гончарської звичаєвості [19, с.5]. На жаль, за браком часу, як зазначав сам дослідник, йому не все задумане вдалося здійснити, хоча зібрані ним керамологічні матеріали й донині не втратили свого наукового значення.

Під час кількомісячної експедиції 1893 року дослідник зібрав і передав до Природничо-історичного музею Полтавського губернського земства близько 400 традиційних гончарних виробів, сформувавши таким чином першу в Україні велику музейну колекцію народної кераміки [17, с.84-88]. Він також передав до музею 35 зразків глин, маючи на меті зібрати матеріали для лабораторних аналізів та проб *«на предмет їх придатності для сучасного гончарного виробництва»* та для майбутніх керамологічних студій [40, с.155]; креслення гончарних інструментів (46 шт.); фотографії із зображеннями технологічних процесів гончарного виробництва (25 шт.) [17, с.86-88].

Узагальнюючим науковим результатом обстеження Іваном Зарецьким 18 гончарних осередків Полтавської губернії стали унікальні керамологічні відомості про економічний стан кустарного промислу, технологію виготовлення й оздоблення глиняних виробів, матеріали, пристрої, інструменти гончарного виробництва, місця збуту готової продукції та побут гончарів. Особливу увагу звертав Іван Зарецький на фіксування керамологічної термінології; власноручно й достатньо професійно замальовував усі гончарні інструменти, типи горнів (у перетині), основні різновиди посуду тощо. Таким чином він фактично започаткував формування нового типу керамологічних джерел – графічних малюнків за матеріалами польових спостережень [40, с.17]. Потребу в графічній фіксації артефактів дослідник пояснював так: *«Самое подробное описание инструментов и прочих орудий, употребляемых нашими гончарами в гончарном производстве, не было бы вполне понятным без рисунков»* [19, с.37].

Фундаментальне дослідження Івана Зарецького, як уже зазначалося, переконало Полтавську губернську земську управу в перспективності підтримки гончарства, яке на той час займало пріоритетні позиції в Російській імперії. Тому, з метою ефективної допомоги гончарям у модернізації й пристосуванні кустарного виробництва до сучасних потреб і запитів населення, земці прийняли рішення про відкриття в найбільшому гончарному осередку губернії (за влучним висловом самих гончарів – «столиці гончарства») – містечку Опішному Зіньківського повіту – першої в Лівобережній Україні зразкової гончарної навчально-показової майстерні [33, с.5]. Цілком зрозумілим було й інше рішення, а саме: призначити завідувачем гончарного закладу людину, яка краще за інших знала специфіку місцевого гончарного виробництва – Івана Зарецького. Тому впродовж 1894–1896 років він натхненно розбудовував гончарну майстерню, організовував у ній навчально-виробничий процес [32, с.20-21].

Достеменно невідомо про причини звільнення Івана Зарецького з посади завідувача 1896 року. Однак сам він зазначав, що *«по личным соображениям оставил мастерскую»* [1]. Очевидно, це було пов'язано з тим, що відтоді губернська управа підпорядкувала майстерню Миргородській художньо-промисловій школі імені Миколи Гоголя, а отже, вона у своїй діяльності мала керуватися настановами керівників миргородської школи. Останні ж, на шкоду навчальному процесу, перетворювали гончарні школи на невеликі гончарні підприємства з виконання приватних замовлень. Фактично опішнянська майстерня перетворилася на підсобне господарство миргородців, унаслідок чого її справи різко погіршилися. Гадаю, всі ці нововведення не поділяв Іван Зарецький. На відміну від миргородського керівництва та багатьох полтавських земців, він уболівав за збереження спадкоємності й творчий поступ самобутнього мистецтва місцевих майстрів. Різке несприйняття ним запровадження виробництва в майстерні еkleктичних, далеких від народної естетики гончарних виробів напевно й стало визначальною причиною його звільнення.

1898 року Курська губернська земська управа звернулася до Полтавської губернської земської управи з проханням направити компетентну особу для обстеження гончарного промислу й покладів глин у зв'язку з налагодженням у губернії черепичного виробництва [1]. З огляду на те, що Іван Зарецький на той час мав досвід керамологічних досліджень, Полтавська управа без вагань відрядила його до сусідньої губернії, де дослідник обстежував кустарні промисли в повітах Курщини. У Суджанському повіті Іван Зарецький вивчав стан розвитку гончарства, досліджував родовища глин, консультував бажаючих розвивати гончарство в домашніх умовах, чим сприяв виведенню промислу з кризового стану [34].

У листопаді 1899 року, з невідомих причин, Іван Зарецький несподівано опинився в селі Карпилівка, поблизу Ковеля (Волинська губернія). Там він жив і працював упродовж двох років [38]. Тільки 1901 року знову повернувся до Полтави, де отримав доручення від губернської управи підготувати кустарні вироби для Всеросійської кустарно-промислової виставки, що мала відбутися наступного року в Петербурзі. 1902 року його було відряджено на цю ж виставку *«представителем от Полтавского губернского земства для устройства и заведывания Полтавским отделом на выставке»* [35, с.235]. Там дослідник теж заявив про себе як про неординарну постать. Саме з його харизмою, ініціативністю

й організаторськими здібностями значною мірою пов'язується успіх полтавської експозиції. Як писав пізніше Іван Павловський, *«за его особые труды по устройству этой выставки, по Высочайшему соизволению Государя Императора, в 1902 году награжден званием почетного гражданина»* [35, с.235]. До XII Археологічного з'їзду в Харкові Іван Зарецький підготував етнографічні матеріали, представлені на Всеросійській виставці в Санкт-Петербурзі, й окремий каталог полтавського розділу археологічної виставки [29, с.41; 42]. Він також узяв участь у роботі з'їзду з доповіддю *«Гончарный промысел в Полтавской губернии»* [14, с.3].

Перебування в Петербурзі на Всеросійській кустарно-промисловій виставці Іван Зарецький використав не лише для популяризації досягнень кустарів Полтавщини, але й для більш інтенсивного знайомства з науковим і культурним життям столиці Російської імперії. Він відвідував наукові інституції, навчальні й музейні заклади, знайомився з провідними вченими, поглиблював власні знання з історії, археології, керамології й музеології. Він одним із перших з-поміж українських учених звернув увагу на заснування в Петербурзі Етнографічного відділу Руського музею імператора Олександра III (10.01.1902) й налагодив співпрацю з його співробітниками. Зважаючи на незаперечний авторитет Івана Зарецького серед тогочасних керамологів, народознавців і музеологів, зберігач відділу Микола Могилянський, який був відповідальним за збирання етнографічних матеріалів в Україні, 6 квітня 1902 року на засіданні Ради Етнографічного відділу *«предложил пригласить И.А.Зарецкого в качестве коллектора для Музея Этнографии с платой по 100 рублей в месяц за труд и кроме того ассигновать в его распоряжение сумму до 60 рублей в месяц на разъезды, причем в расходовании последней должен представляться отчет Этнографическому отделу Музея»* [18, л.42]. Рада прийняла позитивне рішення про залучення Івана Зарецького до формування колекцій українців для Етнографічного відділу, з виконанням оплачуваних обов'язків колектора [43, с.85].

Упродовж 1902–1906 та 1910 років дослідник зібрав для Руського музею понад 1800 предметів з Полтавської, Харківської, Київської, Чернігівської, Подільської й Катеринославської губерній, із них – близько 600 глиняних виробів [50; 43, с.83]. Там же сформувалася вражаюча колекція рідкісних опішнянських мисок, про які сам збирач у звіті писав: *«Между всеми гончарными изделиями Полтавской губернии первое место в экономическом и этнографическом отношении занимают маляванные поливные миски, украшенные арабесковым, геометрическим, реже растительным и животным орнаментом»* [36, л.1об.]

В архіві Російського етнографічного музею дбайливо зберігаються також писемні матеріали Івана Зарецького, зокрема звіт про зібрані етнографічні колекції [36]; рукописи статей: *«Хустка или хусточка»*, *«Рушник»*, *«Килим»*, *«Узоры плахт»*, *«Узоры подризников»*, *«Кафли»* [26]; альбом унікальних власних малюнків *«Малорусские узоры Полтавской губернии»* [27]. Гордістю музейної фототеки є вишукана підбірка етнографічних знімків, виготовлених Іваном Зарецьким [52].

1907 року, у зв'язку із завершенням робіт зі спорудження будинку Полтавського губернського земства, земська управа відрядила Івана Зарецького до Опішного для організації виготовлення зразків облицювальної плитки для новітньої будівлі установи.

Того ж року він представляв Полтавську губернію на Всеросійській кустарній виставці в Петербурзі [35, с.235].

1909 року губернська управа відрядила керамолога в польову експедицію губернією з метою формування збірки народної дитячої іграшки для показу на Виставці історичних та народно-етнографічних іграшок у Москві 1909 року [35, с.235].

Як зазначав Іван Павловський, упродовж 1910–1912 років учений працював препаратором Полтавського природничо-історичного музею [35, с.235]. Сам же дослідник в автобіографічних матеріалах писав, що працював у цей час помічником завідувача Музею [1]. На основі колекції земського музею, археолого-етнографічної збірки Павла Бобровського, археологічних, нумізматичних і народознавчих зібрань Катерини Скаржинської він сформував першу археологічну експозицію [46, с.190], описав зібрання в *«Каталозі археологічного відділу»* та уклав картотеки колекцій [2, арк.18]. Одночасно, 1911 року, Іван Зарецький опрацьовував матеріали дослідження урочища Мечеть у Кобеляцькому повіті. Підсумки цієї роботи він невдовзі оприлюднив у розвідці *«Результаты пробной разведки в урочище Мечеть Кобелякского уезда»* (1912), уміщеній у *«Трудах Полтавской ученой архивной комиссии»* [25]. 1912 року Іван Зарецький першим обстежив, описав і опублікував унікальний Малоперещепинський скарб [21].

Упродовж 1912–1913 років Кустарний склад Полтавського губернського земства видав серію альбомів *«Украинское народное творчество»*. Іван Зарецький ретельно й фахово підготував вступну статтю, ілюстрації й анотації творів до VI серії – *«Гончарные изделия»* – першого в Україні ілюстрованого каталогу традиційних глиняних виробів Полтавщини [49]. За свідченням самого Івана Зарецького, він працював над усіма випусками альбомів: здійснив відбір предметів для репрезентації, підготував фото виробів та текстові частини [1].

Наприкінці 1912 року Іван Зарецький поступив на службу до Воронежської губернської земської управи. Передумовою цього стало запрошення Воронежської губернської земської управи для дослідження кустарних промислів і збирання етнографічних виробів для представлення на II Всеросійській кустарній промисловій виставці в Санкт-Петербурзі 1913 року, а також бажання влаштувати сина Федора на навчання до Воронежського сільськогосподарського інституту (щойно заснованого навчального закладу).

У Петербурзі на II Всеросійській кустарній промисловій виставці Воронежське губернське земство представляв Іван Зарецький. Серед *«весьма разнообразных и умело разгруппированных экспонатов»* [11] найширше було репрезентовано ткацькі, килимові, гончарні вироби, чоботарство, вишивку. Значна кількість глиняного посуду, представленого регіоном, свідчила не лише про розвиток гончарства в губернії, а й про підвищену увагу до цього промислу Івана Зарецького, який готував колекцію до репрезентації. Деякі промисли представлено кількома виробами, але, незважаючи на це, *«благодаря умелому подбору, и они не теряются в общей массе»*, – зазначалося в оглядових матеріалах виставки [11].

Упродовж 1912–1914 років Іван Зарецький активно працював над дослідженням кустарних промислів Воронежської губернії. На основі підготовлених Головним Управлінням Землепорядкування й Землеробства *«Основных положений...»*, *«Программы...»* й *«Журнала Сопещения по вопросу об исследовании кустарных промыслов»*, Іван Зарецький розробив бланки шести форм для опитування населення губернії. Незважаючи на

поставлені земством завдання з дослідження найбільш розповсюдженого в регіоні чоботарства, Зарецький включив до плану досліджень питання про шкіряний і гончарний промисли, а також щодо наявності й стану інших. Окрім того, етнограф розробив інструкцію для дослідження кустарних промислів. У результаті роботи, в серпні 1913 року три опитувачі обстежили близько трьох тисяч дворів у трьох населених пунктах, зібрали вироби, сировину, зафотографували технологічні процеси й збут продукції [4]. 1914 року Іван Зарецький особисто обстежував кустарництво губернії. Він дослідив близько 5000 дворів кустарів. Звіт про результати роботи було представлено Воронежській губернській земській управі. Подальшому дослідженню кустарної промисловості перешкодила I Світова війна й відсутність коштів [1].

З 1915 до 1936 року Іван Зарецький жив і працював у Оренбурзі. На початку 1915 року Військове Господарче Управління Оренбурзького козачого війська з метою розвитку пухово-в'язального промислу в Оренбурзькій губернії запросило Івана Зарецького на посаду діловода пухово-кустарного столу. Завдяки активній позиції Івана Зарецького і його професійним навичкам було введено в дію раціональні методи поліпшення кустарного промислу. Іван Зарецький акцентував увагу майстринь не лише на якості хусток, а й на урізноманітненні узорів [7, с.29].

Відповідно до Постанови Оренбурзької губернської земської управи від 3 листопада 1915 року №12 з приводу організації дослідження кустарних промислів губернії до Розпорядчого відділу надійшло клопотання від Івана Зарецького про надання йому щойно введеної в Управі посади дослідника кустарництва губернії [39]. Управа постановила: *«Делопроизводителя Войскового Хозяйственного Правления Оренбургского казачьего войска Ивана Антоновича Зарецкого зачислить на службу Оренбургского Губернского Земства на должность исследователя кустарных промыслов губернии, с окладом жалования 1500 р. со дня вступления в должность, предложив ему, не ожидая двухнедельного срока представления губернатору, немедленно приступить к выполнению обязанностей по службе в земстве»* [39].

Його діяльність на посаді завідувача досліджень кустарних промислів Оренбурзької губернії продовжувалася до лютого 1917 року [48]. Іван Зарецький підготував програму обстеження кустарних промислів губернії, навчальний план гончарної навчально-показової майстерні. Але у зв'язку із затяжною хворобою йому довелося повернутися на службу до Військового Господарського Управління на посаду діловода пухово-кустарного столу. Підтвердженням його професійності й самостійного прийняття рішення щодо переходу до іншої установи є витяг із листа Розпорядчого відділу Земської управи від 20 лютого 1917 року №450: *«...службу оставил по соглашению с Управой вследствие продолжительной болезни. Насколько выяснилось из прохождения службы, г.Зарецкий опытный и знающий человек в области обслуживания нужд кустарных промыслов населения»* [37].

Упродовж 1920–1923 років Іван Зарецький працював завідувачем фаянсового заводу Оренбурга [4]. Досліджуючи поклади глини регіону, вчений переконався, що знайдена ним сировина – готова фаянсова маса, придатна для виготовлення посуду. Однак, незважаючи на порушення перед владними органами питання про виготовлення посуду з місцевої глини, Іван Зарецький залишився не почутим упродовж 1920-х – 1930-х років. [10]

У зв'язку з підготовкою до Всеросійської сільськогосподарської і кустарно-промислової виставки в Москві 1923 року були заплановані складання мапи кустарної промисловості Оренбурзької губернії й підготовка супроводжуючого нарису. Виконання завдання було покладено на найбільш досвідченого інструктора з кустарництва Івана Антоновича Зарецького. Він обстежив кустарні господарства й зібрав експонати для презентації на виставці.

Як результат роботи українського дослідника, у Москві було представлено спеціально виготовлені для виставки найбільш розповсюджені в регіоні кустарні вироби – різноманітні пухові оренбурзькі хустки. Варто зазначити, що в цей період було вперше введено нову термінологію на позначення різновидів хусток, як от «*пухова шовкова хустка*», «*павутинка*» [7, с.29].

1927 року Товариство вивчення Казахстану й Іван Зарецький підписали договір про дослідження археологом доісторичних пам'яток по берегу річки Ілек. Незважаючи на те, що Академія історії матеріальної культури не надала відкритого листа на ці дослідження, Іван Зарецький розпочав заплановану роботу. Відкритий лист археолог отримав від Відділу музеїв Головнауки [24]. Дослідник здійснив археологічні розкопки 20 курганів доби середньовіччя. 1929 року обстежив кургани пізніх кочівників у Губерлінських горах, поблизу селища Білошапка цієї ж області [12, с.117].

Упродовж усього життя Іван Зарецький не полишав археологічної діяльності. 1935 року він продовжив роботу попередників із дослідження поховання доби середньовіччя поблизу села Благословенка, на річці Бердянка, й підготував список знахідок [16, с.526; 1]; провів розкопки пам'яток прохорівської культури на околиці Ак-Булака поблизу хутора Першого Веселого [45, с.16], результати яких було опубліковано вже після його смерті (1941) [23, с.152-153].

З 1928 року й до кінця життя Іван Зарецький працював науковим співробітником Оренбурзького губерньського музею (нині – Оренбурзький історико-краєзнавчий музей). Завдяки його досвіду роботи в музейних установах було відновлено експозиційні зали, зібрано вироби, яких не вистачало для повного висвітлення історії краю, оскільки 1927 року дві третини експонатів відійшли до Краєзнавчого музею Казахстану. На посаді наукового співробітника Іван Зарецький займався дослідженням доісторичних пам'яток Оренбурзького округу, збиранням етнографічних і природничих матеріалів, підготовкою планів і звітів роботи музею тощо.

На початку 1930-х років Іван Зарецький активно працював над пошуками будівельної сировини: він знайшов вогнетривку глину й провів експерименти з виготовлення цегли, яка витримувала випалювання за 1670°C [4].

Улітку 1931 року Іван Зарецький підписав договір про роботу в Оренбурзькому державному промисловому комбінаті на посаді завідувача виробничої частини цегляного заводу №1 міста Оренбург. Завдяки його діяльності було випалено більше півмільйона цеглин для будівництва місцевої електростанції «*Красный маяк*» [4].

Архівні матеріали Івана Зарецького свідчать про те, що він багато часу приділяв геологічним розвідкам. Йому належить класифікація корисних копалин, гірських порід і мінералів Оренбурзької області. Оскільки регіон є найбільш багатим на залізну руду та її різновиди, 1934 року відповідно до запланованої Оренбурзьким бюро краєзнавства

теми «*Древние и старинные рудные разработки*» член Оренбурзької крайової комісії з давніх рудних розробок Іван Зарецький підготував бібліографію з проблем дослідження покладів руд, план і маршрут польових робіт з вивчення давніх рудних родовищ, підготував опис і фотографії музейних експонатів, «*связанных с добычей руды, плавкой металла, литьем и ковкой*» [4]. Окрім того, вчений підготував рукопис монографії «*Очерк заселенности Оренбургского края с древнейших времен до XVIII века*» [22]. Оренбурзьке бюро краєзнавства запланувало видання монографії, а також опублікування матеріалів у місцевій пресі [4]. На жаль, донині рукописні матеріали вченого не опубліковано.

Наступного року 79-річний Іван Зарецький організував археологічну експедицію, метою якої було дослідження курганів на берегах річки Урал; поблизу селища Красногорки він розкопав 3 кургани сарматської культури. Проте невипуща наукова діяльність дослідника несподівано обірвалася під час розкопок 14 серпня 1936 року. Його останнім прихистком стала мальовнича місцевість під назвою «*Долина щастя*» (так називають своє місто жителі Кувандика Оренбурзької області) [4; 12, с.118].

Упродовж усього життя Іван Зарецький ніколи не був байдужим до культурної спадщини народу. Він за найменшої можливості збирав і дбайливо прилаштовував до музеїв віднайдені старожитності. І навіть за більшовицького тоталітарного режиму сміливо виступав з повідомленнями про варварське ставлення місцевої влади до краєзнавчого музею й історичних пам'яток Оренбуржя загалом.

Сучасні науковці завдячують Івану Зарецькому за вагомий внесок у розвиток вітчизняної керамології, етнографії, археології й музеєзнавства. Він сформував унікальні колекції з української етнографії, до яких постійно звертаються вітчизняні й чужоземні дослідники народної культури XIX – початку XX століття. З-поміж них особливу увагу привертає до себе найбільша у світі колекція опішнянських мальованих мисок зі збірки Російського етнографічного музею в Санкт-Петербурзі. Значне зацікавлення в народознавців викликають і унікальні рукописні наукові матеріали вченого, які досі залишаються малознаними й не введеними в науковий обіг. Тим часом ось уже понад століття керамологічним бестселером залишається монографія Івана Зарецького «*Гончарный промысел в Полтавской губернии*» (1894) [19].

-
1. *Автобиографические сведения И.А.Зарецкого* // Государственный архив Оренбургской области. – Ф.43. – Оп.4. – Д.267.
 2. *Акты передачи экспонатов Лубенского музея Е.Н.Скаржинской, 1906* // Державний архів Полтавської області. – Ф.222. – Спр.15. – 309 арк.
 3. *Анучин Д.Н. О древнем луке и стрелах* // Труды V Археологического съезда в Тифлисе. – М.: Типография А.И.Мамонтова и К°, 1887. – С.337-411.
 4. [Архівні матеріали Івана Зарецького] // Научная библиотека Оренбургского историко-краеведческого музея.
 5. *Багалей Д. Заметка об альбоме украинских древностей* // Киевская старина. – 1888. – С.148-149.
 6. *Бучневич В.Е. Записки о Полтаве и ее памятниках. – Репр. изд. [со 2-го изд.]*. – Харьков: Сага, 2008. – 3, 449, 24 с.

7. Бушухина И.В. Оренбургский пуховый платок: Альбом: В 2 т. – Оренбург: ООО «Оренбургское книжное издательство, 2007. – Т.1. – 160 с., 196 илл.
8. Вальчак С.Б., Фирсов К.Б. Коллекции из раскопок И.А.Зарецкого в собрании ГИМ // Проблемы історії та археології України: Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 10-річчю Незалежності України (Харків, 16-18 травня 2001). – Харків: Харківський національний університет імені Василя Каразіна; Харківське обласне історико-археологічне товариство, 2001. – С.44-45.
9. Варвянская Т.В., Супруненко О.Б. «Розрита Могила». – Полтава: Видавничий центр «Археологія», 1996. – 48 с.
10. Вежа. Посуда из своего фарфора // Оренбургская коммуна. – 1935. – 12 марта.
11. Вторая Всероссийская кустарная выставка под Августейшим покровительством Государыни Императрицы Александры Федоровны, устроенная Главным Управлением Землеустройства и Земледелия в 1913 году. – СПб: Типография В.Ф.Киршбаума, 1913. – С.169.
12. Выставкина Н.М. И.А.Зарецкий – сотрудник Оренбургского музея // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины: Тезисы докладов и сообщений. – Полтава: Полтавский краеведческий музей, 1989. – С.116-118.
13. Выставкина Н.М. Из переписки И.А.Зарецкого // Охорона і дослідження пам'яток археології Полтавщини: Третій обласний науково-практичний семінар. Квітень, 1990 р.: Тези доповідей. – Полтава: Полтавський краєзнавчий музей, 1990. – С.47-49.
14. XII Археологический съезд // Харьковские губернские ведомости. – 1902. – №222. – 26 августа. – С.3.
15. Дело Императорской археологической комиссии о высылке в Комиссию коллекций Украинских древностей, принадлежащей г.Зарецкому // Научный архив Института истории материальной культуры. – Ф.1.1889. – Д.29. – 37 л.
16. Евгеньев А.А. Археология Оренбуржья в 20–30 годы XX века // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. – Самара, 2007. – Т.9. – №2. – С.523-530.
17. Естественно-исторический музей Полтавского губернского земства. Описание коллекций. – Полтава: Типо-литография М.Л.Старожицкого, 1899. – XI, 90 с.
18. Журнал заседаний Совета Этнографического отдела Русского музея Императора Александра III // Научный архив Российского этнографического музея в Санкт-Петербурге. – Ф.1. – Оп.1. – Ед. хр.13. – 111 л.
19. Зарецкий И.А. Гончарный промысел в Полтавской губернии. – Полтава: Типо-литография Л.Фришберга, 1894. – 3 нен., II, 126, XXIII, VI, 11 с.
20. Зарецкий И.А. Заметка о древностях Харьковской губернии Богодуховского уезда слободы Лихачевки // Харьковский сборник: Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю». – 1888. – Вып.2. – С.229-246. – II табл.
21. Зарецкий И.А. Клад, найденный при селе Малая Перещепина Константиноградского уезда Полтавской губернии // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. – Полтава: Электрическая типография Г.И.Маркевича, 1912. – Вып.9. – С.181-207.
22. Зарецкий И.А. Очерк заселенности Оренбургского края с древнейших времен до XVIII века Рукопись // Научная библиотека Оренбургского областного историко-краеведческого музея (П1.Л.б.). – 155 с.
23. Зарецкий И.А. Поселок Благодословенка и Ак-Булак // Археологические исследования в РСФСР в 1934–1936 гг. – М.-Л.: Издательство АН СССР, 1941. – С.152-153.
24. Зарецкий И.А. Раскопки в Казахстане И.А.Зарецкого. Переписка // Научный архив Института истории материальной культуры. – Ф.2. – Оп.1. – Д.118. – 8 л.

25. Зарецкий И.А. Результаты пробной раскопки в урочище Мечеть Кобелянского уезда // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. – Полтава: Электрическая типография Г.И.Маркевича, 1912. – Вып.9. – С.111-120.
26. И.А.Зарецкий // Научный архив Российского этнографического музея в Санкт-Петербурге. – Ф.1. – Оп.2. – Ед. хр.274. – 69 л.
27. И.А.Зарецкий. Малорусские узоры Полтавской губернии // Научный архив Российского этнографического музея в Санкт-Петербурге. – Коллекция №945. – 1902. – 22 л.
28. К 10-летию Полтавской ученой архивной комиссии: Отчет со дня открытия, с 26 октября 1903 г. по 26 октября 1913 г. /Сост. Павловский И.Ф. – Полтава: Полтавская ученая архивная комиссия, 1913. – 22 с.
29. Кулатова І., Супруненко О. Археологічна тематика в діяльності Полтавської вченої архівної комісії // Архівний збірник на посвяту 90-річчя Полтавської вченої архівної комісії. – Полтава: Видавництво «Полтава», 1993. – С.37-47.
30. Кулатова І.М., Супруненко О.Б. Археологічні дослідження І.А.Зарецького в Полтаві // Охорона і дослідження пам'яток археології Полтавщини: Третій обласний науково-практичний семінар. Квітень, 1990 р.: Тези доповідей. – Полтава: Полтавський краєзнавчий музей, 1990. – С.41-47.
31. Мезенцева Галина. Дослідники археології України: Енциклопедичний словник-довідник. – Чернігів: Сіверянська думка, 1997. – 206 с.
32. Отчет Полтавской земской управы за 1894 год. – Полтава: Типо-литография Л.Фришберга, 1895. – Вып.1. – 76 с.
33. Отчет Полтавской земской управы за 1897 год. – Полтава: Типо-литография Л.Фришберга, 1898. – Вып.1. – 113 с.
34. Очерк деятельности Суджанского земства по развитию кустарных промыслов и описание некоторых из них. – Курск: Типография Курского губернского земства, 1902.
35. Павловский И.Ф. Зарецкий Иван Антонович // Павловский И.Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. – Полтава: Типо-литография преемников Дохмана, 1912. – С.234-236.
36. Переписка и отчет И.А.Зарецкого о собирании этнографических материалов в Полтавской губернии; описи предметов одежды и домашнего обихода с указанием их назначения // Научный архив Российского этнографического музея в Санкт-Петербурге. – Ф.1. – Оп.2. – Ед. хр.273. – 62 л.
37. Письмо Оренбургской земской губернской управы в Войсковое Хозяйственное правление Оренбургского казачьего войска от 20 февраля 1917 года №450 // Государственный архив Оренбургской области. – Ф.43.– Оп.4. – Д.267.
38. Письма от И.А.Зарецкого 1900–1902 гг. // Державний архів Полтавської області. – Ф.222. – Оп.1. – Спр.178. – 5 арк.
39. Постановление Оренбургской Губернской Земской Управы от 7 ноября 1915 №286 // Государственный архив Оренбургской области. – Ф.43.– Оп.4. – Д.267.
40. Пошивайло Олесь. Українська академічна керамологія ХХІ сторіччя. Теорія, історія, сучасний ужинок, майбутній поступ. Книга I (2001–2005). – Опішне: Українське Народознавство, 2007. – 776 с.
41. Пуголюков Ю.О., Калачник Є.С. Дослідження Полтавської фортеці: Старе місто. – Київ–Полтава: Видавничий центр «Археологія», 2009. – 132 с., 4 кол. вкл.
42. Редин Е. Альбом Выставки 12 Археологического съезда в г.Харькове /Под редакцией и с объяснительным текстом профессора Е.К.Редина. Исполнено и издано художественной фототипией К.К.Фишера. – М.: Типо-литография Н.И.Гросман и Г.А.Вендельштейн, 1903. – IV, 25 с., LVI таб., 167 рис.

43. *Российский этнографический музей. 1902–2002: Альбом.* – СПб.: Славия, 2001. – 280 с.
44. Ротач Петро. Колоски з літературної ниви: Короткий літературний календар Полтавщини. – Полтава: Полтавський літератор, 1999. – 560 с., іл.
45. Смирнов К.Ф. *Состояние и задачи археологического исследования Оренбургской области // Археология и этнография Башкирии.* – Уфа, 1964. – Т. II. – С. 16-23.
46. Супруненко О.Б. *Археологія в діяльності першого приватного музею України (Лубенський музей К.М.Скаржинської).* – Київ–Полтава: Археологія, 2000. – 392 с.
47. Супруненко Олександр. Іван Зарецький – археолог і музейний працівник // *Народне мистецтво Полтавщини: Тези наукових доповідей і повідомлень науково-теоретичної конференції, присвяченої 70-річчю Полтавського художнього музею, 1-2 червня 1989 року.* – Полтава: Полтавський художній музей, 1989. – С. 59-65.
48. *Удостоверение от 28 февраля 1916 года №365 // Государственный архив Оренбургской области.* – Ф.43.– Оп.4. – Д.267.
49. *Украинское народное творчество. Серия VI. Гончарные изделия. Выпуск 1-ый. Типы украинской гончарной посуды.* – Полтава: Издание Кустарного склада Полтавского губернского земства, 1913. – 28 с.
50. *Украинцы XIX–XX вв.: Каталог-указатель этнографических коллекций / Составители Н.М.Хазова, О.В.Карпова.* – Л.: Государственный музей этнографии народов СССР, 1983. – 64 с.
51. Фарина С. *Про участь полтавської інтелігенції в українському національно-культурному русі наприкінці XIX – на початку XX століття // Архівний збірник на посвяту 90-річчя Полтавської вченої архівної комісії.* – Полтава: Видавництво «Полтава», 1993. – С. 163-171.
52. *Фототека // Российский этнографический музей в Санкт-Петербурге.* – Коллекция №487. – 34 л.
53. *Z. Полтавский земский музей // Киевская старина.* – 1894. – №11. – С.307-309.

© **Наталя Визір**, керамолог

(Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному, Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України), 2010

КОРОТКА БІБЛІОГРАФІЯ ПУБЛІКАЦІЙ Івана Зарецького

1. Зарецький І.А. Гончарний промысел в Полтавской губернии и орнамент на гончарных изделиях: Краткое изложение доклада // Труды XII Археологического съезда в Харькове, 1902: В 3 т. /Под редакцией П.С.Уваровой. – М.: Типография Общества распространения полезных книг, 1905. – Т.3. – С.372.
2. Зарецький І.А. Гончарний промысел в Полтавской губернии. – Полтава: Типо-літографія Л.Фришберга, 1894. – 3 нен., II, 126, XXIII, VI, 11 с.
3. Зарецький І.А. Заметка о древностях Харьковской губернии Богодуховского уезда слободы Лихачевки // Харьковский сборник: Литературно-научное приложение к «Харьковскому календарю». – 1888. – Вып.2. – С.229-246. – II табл.
4. Зарецький І.А. Клад, найденный при селе Малая Перещепина Константиноградского уезда Полтавской губернии // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. – Полтава: Электрическая типография Г.И.Маркевича, 1912. – Вып.9. – С.181-207.
5. Зарецький І.А. Клад, найденный при селе Малая Перещепина Константиноградского уезда Полтавской губернии: Отдельный отпечаток. – Полтава: Типография Маркевича Г.И., 1912. – 27 с.
6. Зарецький І.А. Музей Е.Н.Скаржинской, подаренный Полтавскому земству // Полтавский вестник. – Полтава, 1906. – №1152. – С.3-4.
7. Зарецький І.А. Поселок Благословенка и Ак-Булак // Археологические исследования в РСФСР в 1934–1936 гг. – М.-Л.: Издательство АН СССР, 1941. – С.152-153.
8. Зарецький І.А. Результаты пробной раскопки в урочище Мечеть Кобеляцкого уезда // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. – Полтава: Электрическая типография Г.И.Маркевича, 1912. – Вып.9. – С.111-120.
9. Отчет о Естественно-историческом музее Полтавского губернского земства за 1908 год / [Составители М.А.Олеховский, И.А.Зарецкий]. – Полтава: Типография братьев Попиловых, 1909. – 14 с.
10. Зарецький І.А. Очерк заселенности Оренбургского края с древнейших времен до XVIII века (Рукопись) // Научная библиотека Оренбургского областного историко-краеведческого музея. – 155 с.
11. [Зарецький І.А.]. Украинское народное творчество. Серия VI. Гончарные изделия. Выпуск 1-ый. Типы украинской гончарной посуды. – Полтава: Издание Кустарного склада Полтавского губернского земства, 1913. – 28 с.

КОРОТКА БІБЛІОГРАФІЯ ПУБЛІКАЦІЙ зі згадками про Івана Зарецького

1. **Археологічні знахідки з розвідок І.Зарецького** // Супруненко О.Б. На землі Полтавській: Пам'ятки археології Полтави та її околиць. – Полтава: Археологія, 1998. – С.15, 46, 71, 72, 92, 107, 108.
2. **Багалеї Д.И. Объяснительный текст к археологической карте Харьковской губернии** // Труды XII Археологического съезда в Харькове, 1902: В 3 т. /Под редакцией Уваровой. – М.: Товарищество типографии А.И.Мамонтова, 1905. – Т.1. – С.3-4.
3. **Варвянська Т.В., Супруненко О.Б. Розрита могила: Пам'ятки археології Полтавщини.** – Полтава: Археологія, 1996. – С.9-18, 20, 22.
4. **Васевич М.С. Фонди Полтавського краєзнавчого музею** // 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею: Матеріали ювілейної наукової конференції. – Полтава: Полтавський краєзнавчий музей, 1992. – Ч.І: Історія музею. Колекції. Питання експозиційної роботи. – С.79-82.
5. **Выставкина Н.М. И.А.Зарецкий – сотрудник Оренбургского музея** // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины: Второй областной научно-практический семинар 18-19 мая 1989 года: Тезисы докладов и сообщений. – Полтава: Полтавский краеведческий музей, 1989. – С.116-118.
6. **Выставкина Н.М. Из переписки И.А.Зарецкого** // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины: Второй областной научно-практический семинар 18-19 мая 1989 года: Тезисы докладов и сообщений. – Полтава: Полтавский краеведческий музей, 1989. – С.47-49.
7. **Галина Галина. Етнографічна діяльність Івана Зарецького в Полтавському краєзнавчому музеї** // Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2001–2003 рр.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2003. – С.34-36.
8. **[Гончарство на фотографіях Івана Зарецького]** // Пошивайло Олесь. Етнографія українського гончарства: Лівобережна Україна. – К.: Молодь, 1993. – С.30, 70, 109, 119, 157, 158, 176, 183, 189, 193, 205, 217.
9. **Гончарська столиця України** // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2000. – №47. – Грудень. – С.2.
10. **XII Археологічний з'їзд (Харків, 1902)** // Юренко С.П. Археологічні з'їзди в Україні. – К.: Шлях, 2004. – С.24.
11. **Дейна Г. Митці-земляки (Короткий словничок): [І.А.Зарецький]** // Гадяцький вісник. – 2003. – №3. – 11 січня. – С.2.
12. **Докучаев В.В. [Редакторское примечание]** // Материалы к оценке земель Полтавской губернии. Естественно-историческая часть: Отчет Полтавскому губернскому земству: Полтавский уезд /Составлено А.С.Георгиевским. – СПб.: Издание Полтавского губернского земства, 1890. – Вып.І. – С.118. – Прим.1.

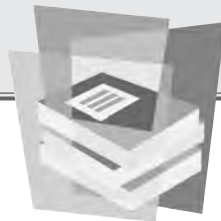
13. Зарецкий Иван Антонович // Павловский И.Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. – Полтава: Издание Полтавской ученой архивной комиссии, 1912. – С.234-236.
14. Зарецкий І.А. // Археологія України: Бібліографічний покажчик: 1981–1990 / Укладач І.Г.Шовкопляс. – К.: Національна бібліотека України імені Володимира Вернадського, 1999. – С.31.
15. Зарецький І.А. (1857–1936) // Збірник науково-методичних матеріалів «Українська музейна енциклопедія». – К.: Національний музей історії України, 2006. – С.43.
16. Зарецький Іван // Енциклопедія українознавства: Репринтне відтворення видання 1955–1984 років. – К.: Глобус, 1994. – Т.2. – С.755.
17. Зарецький Іван // Українська загальна енциклопедія: Книга знання: В 3 т. /За редакцією І.Раковського. – Львів–Станіслав–Коломия: Видання кооперативу «Рідна школа», Б/р. – Т.2. – С.29-30.
18. Зарецький Іван Антонович // Мезенцева Г. Дослідники археології України: Енциклопедичний словник-довідник. – Чернігів: Сіверянська думка, 1997. – С.114.
19. Зарецький Іван Антонович // Мистецтво України: Біографічний довідник /За редакцією А.В.Кудрицького. – К.: «Українська енциклопедія» імені М.П.Бажана, 1997. – С.256.
20. Зарецький Іван Антонович // Митці України: Енциклопедичний довідник /За редакцією А.В.Кудрицького. – К.: «Українська енциклопедія» імені М.П.Бажана, 1992. – С.260.
21. Зарецький Іван Антонович // Міщанин Віктор. Словник гончарів Глинського, Малих Будищ, Старих Млинів, Хижняківки. – Опішне: Українське Народознавство, 1999. – С.295-298.
22. Зарецького І.А. колекція 1872–1905 рр. [археологічна] // Супруненко О.Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України: Лубенський музей К.М.Скаржинської. – Київ–Полтава: Археологія, 2000. – С.289-291.
23. [Іван Зарецький про Опішне] // Пошивайло Олень. Опішне – гончарська столиця України. – Опішне: Українське Народознавство, 2000. – С.7.
24. Карпова О.В. Украинское гончарство по материалам собрания Российского этнографического музея (конец XIX – XX вв.): Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата исторических наук. – СПб.: Санкт-Петербургский государственный университет, 2006. – С.3, 6, 7, 12, 13, 14, 15.
25. Карпова Ольга. Собрание И.А.Зарецкого в Российском этнографическом музее как источник изучения украинского гончарства // Титульний етнос: Здобутки, втрати: Збірник статей. – Полтава–Опішне: Дивосвіт, 2002. – С.7-11.
26. Качкан Володимир. Жива глина: Мандрівка в минуле та сьогоднішнє Опішне. – Опішне: Українське Народознавство, 1994. – С.6.
27. Клименко Олена. До історії народної кераміки Опішні дореволюційного часу // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа /Упорядкування Олесь Пошивайла. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – С.263.
28. Клименко Олена. До питання про роботу Полтавського земства з гончарями Опішні // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа /Упорядкування Олесь Пошивайла. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – С.418-419.
29. Ковпаненко Г.П. Племена скіфського часу на Ворсклі. – К.: Наукова думка, 1967. – С.83, 96.

30. **Кохан Вікторія.** [Повідомлення про Всеукраїнський науково-практичний керамологічний семінар «Сучасні проблеми атрибутування керамологічних колекцій в Україні», присвячений 150-річчю від дня народження видатного українського керамолога й музеолога Івана Зарецького (1857–1937)] // Образотворче мистецтво. – 2007. – №4. – С.151.
31. **Кулатова І.М., Супруненко О.Б.** Археологічні дослідження І.А.Зарецького в Полтаві // Охорона і дослідження пам'яток археології Полтавщини: Третій обласний науково-практичний семінар: Тези доповідей. – Полтава: Видавництво «Полтава», 1990. – С.41-47.
32. **Кулатова І.М., Супруненко О.Б.** Краєзнавча діяльність І.А.Зарецького // VI Республіканська наукова конференція з історичного краєзнавства: Тези доповідей і повідомлень. – К.: Видавництво Академії наук УРСР, 1989. – С.73-75.
33. **Не святі горшки ліплять: Украинская керамика из собрания Российского этнографического музея: Буклет /О.В.Карпова.** – СПб.: Российский этнографический музей, 2003. – 1 лист А-4.
34. **Невідомий лист Д.І.Яворницького [До І.А.Зарецького] /Передмова, примітки, публікація тексту О.Б.Супруненка** // Полтавський археологічний збірник: Збірник наукових праць. – Полтава: Полтавський літератор, 1993. – Ч.1. – С.107-111.
35. **Олеховский М.А.** Естественно-исторический музей Полтавского губернского земства: Описание коллекций. – Полтава: Издание Полтавского губернского земства, 1899. – С.31-60.
36. **Опішня** // Дмитренко Олексій. Хвіст ящірки: Вибрані твори. – К.: Молодь, 1991. – С.127-130.
37. **Полтавский земский музей** // Киевская старина: Ежемесячный исторический журнал. – 1894. – Т.XLVII. – Ноябрь. – С.308.
38. **Пошивайло Олесь.** З досвіду роботи по підтримці й розвитку гончарства Опішні в другій половині XIX – на початку XX століть. – Опішня: Музей гончарства в Опішні, 1989. – С.6-12, 50-52.
39. **Пошивайло Олесь.** Розвідки з історії лівобережного гончарства // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа /Упорядкування Олесь Пошивайла. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – С.380-386, 398-408.
40. **[Про значення наукової діяльності Івана Зарецького]** // Олесь Пошивайло. Українська академічна керамологія ХХІ сторіччя: Теорія, історія, сучасний ужинок, майбутній поступ. Кн.1. (2001–2005). – Опішне: Українське Народознавство, 2007. – С.17, 104, 154, 155, 158-161, 322, 323.
41. **Рахно Костянтин.** Хтонічний символізм глини у традиційній культурі Полтавщини кінця XIX – початку XX століття // Край. – Полтава, 2006. – №21. – Січень. – С.15.
42. **Рудинський М.** Археологічні збірки Полтавського музею // Збірник, присвячений 35-річчю Музею. – Полтава: «Полтава-Поліграф», 1928. – Т.І. – С.44-45.
43. **Сидоренко Г.О., Телегін Д.Я.** Довідник з археології України: Полтавська область. – К.: Наукова думка, 1982. – С.62.
44. **Супруненко А.Б.** Археологические исследования Полтавского краеведческого музея (к 100-летию со дня основания) // Археологические исследования на Полтавщине: Сборник научных трудов. – Полтава: Издание Полтавского краеведческого музея, 1990. – С.7, 8, 31.

45. Супруненко А.Б. В.Б.Антонович об исследованиях на Полтавщине // Охорона і дослідження пам'яток археології Полтавщини: Третій обласний науково-практичний семінар: Тези доповідей. – Полтава: Видавництво «Полтава», 1990. – С.31-35. – Додаток: Лист В.Б.Антоновича до І.А.Зарецького.
46. Супруненко А.Б., Кулатова И.Н. И.А.Зарецкий – первый исследователь памятников скифского времени Поворскля // Киммерийцы и скифы: Тезисы докладов международной конференции, посвященной памяти А.И.Тереножкина. – Мелитополь, 1992. – С.48-49.
47. Супруненко А.Б. Материалы срубной культуры в исследованиях И.А.Зарецкого // 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею: Матеріали конференції. – Полтава: Полтавський краєзнавчий музей, 1991. – Ч.2: Археологія Полтавщини. – С.43-45.
48. Супруненко О.Б. 3 історії назви Лютецьки // Будівник комунізму. – Гадяч, 1990. – 17 лютого. – №21. – С.4.
49. Супруненко О.Б. Літературні світлини І.А.Зарецького // Криниця. – Полтава, 1993. – №5-6. – С.76-79.
50. Супруненко О.Б. Макухівський скарб // Ленінськими шляхами. – Полтава, 1983. – 28 квітня. – №42. – С.3.
51. Супруненко О.Б. Наукові дослідження та підприємництво у діяльності І.А.Зарецького // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – Полтава: видання Полтавського університету споживчої кооперації України, 2002. – №6. – Серія «Гуманітарні науки». – Вип.2. – С.57-61.
52. Супруненко О.Б. Прапор Полтавського полку 1812–1820 рр. [за фотографією І.А.Зарецького] // Добромисл. – Полтава, 1993. – №3-4 (4). – С.117-118: фото.
53. Супруненко О.Б. Фотоархів: [коментарі до історичних фотознімків І.А.Зарецького та І.Б.Шрамко] // Полтавський археологічний збірник. – Полтава: Полтавський літератор, 1994. – Ч.2. – С.210-213: 3 іл.
54. Супруненко Олександр. Іван Зарецький – археолог і музейний працівник // Народне мистецтво Полтавщини: Науково-теоретична конференція, присвячена 70-річчю Полтавського художнього музею, 1-2 червня 1989 року: Тези наукових доповідей і повідомлень. – Полтава: Полтавський художній музей, 1989. – С.59-65.
55. Украинцы: Каталог-указатель этнографических коллекций: XIX–XX вв. / Составители Н.М.Хазова, О.В.Карпова. – Ленинград: Государственный музей этнографии народов СССР, 1983. – С.10-12, 14, 15, 20, 21, 52.
56. Устройство образцовой гончарной мастерской // Отчет Полтавской губернской земской управы за 1894 год. – Полтава: Типо-литография Л.Фришберга, 1895. – С.21.
57. Фарина Сергій. Про участь Полтавської інтелігенції в українському національно-культурному русі наприкінці XIX – поч. XX ст. // Архівний збірник на посвяту 90-річчю Полтавської вченої комісії. – Полтава: Видавництво «Полтава», 1993. – С.164.
58. Ханко Віталій. Осередки гончарства на Полтавщині // Українське Гончарство: Національний культурологічний щорічник: Науковий збірник за минулі літа / Упорядкування Олеса Пошивайла. – Київ–Опішне: Молодь–Українське Народознавство, 1993. – С.413, 414.
59. Штанкіна Ірина. Російський етнографічний музей: виставка «Не святі горшки ліплять» // Український керамологічний журнал. – 2004. – №4. – С.116-117.

ГОНЧАРСЬКА КНИГОЗБІРНЯ УКРАЇНИ ТА КЕРАМОЛОГІЧНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ЩИРОСЕРДНО ДЯКУЮТЬ СВОЇМ ДОБРОДІЙНИКАМ:

Відділення літератури, мови та мистецтвознавства Національної академії наук України (Віктор Бурбела, Київ)

- Грушевський Михайло. Твори: У 50-ти т. – Львів: Світ, 2005. – Т.3. – 76 с. – (Серія: Суспільно-політичні твори: 1907 – березень 1917).
Бібліотека Інституту керамології – від Віктора Бурбела 28.09.2008 р. В.Бурбела
- Дзюба Іван. Шевченкофобія в сучасній Україні. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2006. – 60 с.
- Етнічна та етнокультурна історія України: У 3 т. – К.: Наукова думка, 2005. – Т.1. – Кн.2. – 512 с.
- Павлюк С., Чмелик Р. Скарби Музею етнографії та художнього промислу Інституту народознавства НАН України. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2005. – 228 с.
- Руденко М.Г. Приазов'я – колиска козацтва: 500-річчю козацтва присвячується. – Маріуполь: ТОВ «Друкарня «Новий світ», 2005. – 176 с.
- Сулима М.М. Книжниця у семи розділах: Літературно-критичні статті й дослідження. – К.: Фенікс, 2006. – 424 с.
- Толочко П.П. Давньоруські літописи і літописці X–XIII ст. – К.: Наукова думка, 2005. – 364 с.
- Український орфографічний словник: Близько 165 тис. слів /За редакцією В.М.Русанівського. – К.: Довіра, 2005. – 940 с. – (Серія «Словники України»)

Дніпропетровський історичний музей імені Дмитра Яворницького

(Надія Капустіна, Дніпропетровськ)

- Музей і відвідувач: Методичні розробки, сценарії, концепції. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський історичний музей імені Дмитра Яворницького, 2005. – 148 с.
- Музей третього тисячоліття: Путівник-довідник. – Дніпропетровськ: Дніпропетровський історичний музей імені Дмитра Яворницького, 2005. – 76 с.

Національний музей-заповідник історико-археологічного комплексу з козацьким центром
28.02.06.

Інформаційний центр з питань культури та мистецтва (Валентина Іващенко, Київ)

- Знаменні дати і події 2006 року: Культура і мистецтво. – К.: Інформаційний центр з питань культури та мистецтва, 2005. – 115 с.

Координаційне бюро Енциклопедії Сучасної України НАН України (Микола Железняк, Київ)

- Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень Національної академії наук України, 2005. – Т.4. – 700 с.
- Енциклопедія Сучасної України. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень Національної академії наук України, 2006. – Т.5. – 728 с.

Луганський обласний художній музей (Лідія Борщенко, Луганськ)

- Народне мистецтво Луганщини у фондах Державного музею народної архітектури та побуту України (кінець XIX – початок XX ст.): Каталог /Автор-упорядник Л.М.Борщенко. – Луганськ: Поліпринт, 2004. – 80 с.
- Пам'ятки народного мистецтва Луганщини кін. XVIII – поч. XX ст. (за матеріалами архіву С.А.Таранушенка): Альбом /Автор-упорядник Л.М.Борщенко. – Луганськ: Світлиця, 2005. – 144 с.

*Луганський обласний
художній музей - заповніти
нарядного мистецтва
в Олександрівській
23.08.06. З.П.*

Львівська національна академія мистецтв (Олена Никорак, Львів)

- Никорак О.І. Українська народна тканина XIX–XX ст.: типологія, локалізація, художні особливості. Інтер'єрні тканини (за матеріалами західних областей України): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 36 с.

Музей українського народного декоративного мистецтва (Адріана В'ялець, Київ)

- Антон Штепа. Твори з колекції Музею українського народного декоративного мистецтва: Каталог /Упорядник Тамара Романова. – К.: Златограф-дизайн, 2003. – 36 с.
- Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття: Збірник наукових праць /За редакцією М.Р.Селівачова. – К.: Златограф, 2004. – 208 с.
- 100 років колекції Державного музею українського народного декоративного мистецтва: Збірник наукових праць /За редакцією М.Р.Селівачова. – К.: АртЕк, 2002. – 248 с.
- Шовкові пояси XVIII століття з колекції Музею українського народного декоративного мистецтва: Каталог виставки. – К.: Родовід, 2003. – 20 с.

Національна академія наук України (Олена Вакаренко, Київ)

- Національна академія наук України: Анотований каталог книжкових видань 2004 року /Упорядники О.Г.Вакаренко, А.І.Радченко. – К.: Національна академія наук України, 2005. – 242 с.
- Національна академія наук України: Анотований каталог книжкових видань 2005 року /Упорядники О.Г.Вакаренко, А.І.Радченко. – К.: Національна академія наук України, 2006. – 385 с.

Національна спілка майстрів народного мистецтва України**(Володимир Титаренко, Київ)**

- Василь Завгородній: Альбом /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2005. – 72 с.
- Велес-2005: Перший всеукраїнський симпозиум народної дерев'яної скульптури /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2005. – 32 с.
- Марія Буряк: Альбом /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2005. – 72 с.
- Українське народне малярство: Всеукраїнська виставка. – К.: Народні джерела, 2005. – 120 с.
- Український вишитий рушник: Всеукраїнська виставка-конкурс /Автор-упорядник Євген Шевченко. – К.: Народні джерела, 2005. – 46 с.

*Додати до списку
інтер'єрних тканин
вз. Національної
спілки майстрів
народного мистецтва
України.
5.05.2006.
В.П.*

Національний музей мистецтв Молдови (Tudor Zbârnea, Кишинев)

- Vlad Bolboceanu. Ceramică.
– Chişinău: Editura ARC, 2005. – 48 s.
- Tudor Zbârnea. – Chişinău: Editura ARC,
2006. – 64 s.

*Національному музею-заповіднику
Українського гончарства
в Опішні с увагою
і найкращими побажаннями*

Т. Федор

04.05.06

Chişinău

Одеський історико-краєзнавчий музей (Віра Солодова, Одеса)

- Вісник Одеського історико-краєзнавчого музею:
Специвипуск до 50-річчя з дня заснування музею. – Одеса: Астропринт, 2005. – 108 с.
- Музеї Одещини. – Б/м: б/в, б/р. – 24 с.

Полтавський краєзнавчий музей (Галина Галян, Полтава)

- Етномистецька експозиція Полтавського краєзнавчого музею: Путівник /Автор і укладач Г.І.Галян. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 12 с.
- Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2001–2003 рр.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2004. – 432 с.
- Полтавський краєзнавчий музей: Збірник наукових статей 2004 р.: Маловідомі сторінки історії, музеєзнавство, охорона пам'яток. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – 800 с.
- Щербаківський Вадим. Архітектура на Україні. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 60 с. – (Наукова спадщина Полтавщини; Вип.1).

Сумський обласний художній музей імені Никанора Онацького (Л.К.Федевич, Суми)

- Сумщина в іменах: Альбом ілюстрацій до енциклопедичного довідника /Упорядники В.Панасюк, В.Соколов, В.Шейко. – Суми: Рекламно-видавниче об'єднання «АС Медіа» – Видавничий дім «Фолігрант», 2003. – 184 с.
- Сумщина в іменах: Енциклопедичний довідник. – Суми: Рекламно-видавниче об'єднання «АС Медіа» – Сумський державний університет, 2003. – 624 с.
- Художній музей: Збірник статей і матеріалів (до 85-річчя Сумського обласного художнього музею імені Никанора Онацького). – Суми: Університетська книга, 2005. – 170 с.

*Гончарський
книгозбірник України
в дарунок
29.11.2006. Л.К. Федевич*

Український Центр Народної Культури «Музей Івана Гончара» (Тетяна Пошивайло, Київ)

- Україна й українці: Із збірки Українського центру народної культури «Музей Івана Гончара»: Календар на 2006 рік. – К.: Український центр народної культури «Музей Івана Гончара», Поліграфічна фірма «Оранта», 2005. – 11 с.
- Причетність: Братство Преподобного Аліпія: Набір листівок. – К.: Український центр народної культури «Музей Івана Гончара», б/р. – 13 листівок.

*Музею
гончарства
в
Музей Іванів
Гончара
19.12.06. Т. Пошивайло*

- Україна й українці:
Історико-етнографічний мистецький альбом Івана Гончара: (Вибрані аркуші). – К.: Український центр народної культури «Музей Івана Гончара», 2006. – 344 с.
- Українські ляльки: Календар. – К.: Оранта, 2006. – 26 с.
- Франкова батьківщина у збірці Івана Гончара. 1856–2006: Набір листівок. – К.: Український центр народної культури «Музей Івана Гончара», 2006. – 16 листівок.

Национальному музею заповнивши українське гончарство в Окремому на спомин славної мистця України. З пам'ятанню,
Український центр народної культури «Музей Івана Гончара»
Полтава, Дніпропетровська та Київщини, 2006

Харківська державна академія культури (Любов Тишевська, Тетяна Борисенко, Харків)

- Харківська державна академія культури: До 75-річчя з дня заснування. – Харків: Харківська державна академія культури, 2004. – 296 с

Гончарський музей Харківської державної академії культури
України з великою подякою та повагою.

Байбородін Олексій (Миколаїв)

- Росляков С.Н. Ольвия: жизнь и смерть цивилизаций. – Николаев: Возможности Киммерии, 2003. – 172 с.

Бібе інституту кераміки біля Байбородина 00 м. Миколаїв 6.05.06. Траур

Байрак Олена (Полтава)

- Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. – Полтава: Верстка, 2005. – 248 с.

Читати славно українською мовою з подякою нагадаємо біля Прудів і чудесних творів!
Миколаївська область

Беро Георгій (Донецьк)

- Беро Георгій: Каталог. – Донецьк: Б/в, 2005. – 16 с.

Национальному музею заповнивши українське гончарство
біля автора
Г.Беро

Бойко Галина (Переяслав-Хмельницький)

- Сікорський М.І. Музеї землі Переяславської. – Ніжин: Аспект-Поліграф, 2004. – 40 с.

Будзан Оксана (Львів)

- Англия. – 1971. – №3.
- Бах И.С. Куранта. – М.: Государственное музыкальное издательство, 1953. – 20 с.
- Бетховен Л. Семь багателей для фортепиано. – Москва-Ленинград: Государственное музыкальное издательство, 1949. – 30 с.

- Богдан Хмельницький: Опера. – Львів: Б/в, 1954. – 8 с.
- Бокша В.Г., Бершицкий Я.М. Вас ждут море, солнце, воздух... – Симферополь: Крымиздат, 1963. – 30 с.
- В мире русской литературы: Книга для внеклассного чтения: 5 класс. – М.: Просвещение, 1983. – 319 с.
- В мире русской литературы: Книга для внеклассного чтения: 6 класс. – М.: Просвещение, 1988. – 320 с.
- Веснянка. – К.: Радянська школа, 1981. – 160 с.
- Виноградова Л.А., Горчак А.Н. Сборник текстов для изложений: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1986. – 176 с.
- Волков В. Мазурка. – М.: Государственное музыкальное издательство, 1953. – 18 с.
- Гайдар А. Избранное. – М.: Просвещение, 1983. – 399 с.
- Гайдар А. Чук і Гек. – К.: Веселка, 1986. – 52 с.
- Гайдн И. Двенадцать маленьких пьес для фортепиано. – Москва-Ленинград: Государственное музыкальное издательство, 1947. – 16 с.
- Герцен О.І. Листи про вивчення природи. – К.: Українське видавництво політичної літератури, 1947. – 223 с.
- Гігієна жінки. – К.: Здоров'я, 1968. – 175 с.
- Глинка Н.Л. Задачи и упражнения по общей химии. – М.: Госхимиздат, 1961. – 255 с.
- Горький М. Детство. – М.: Просвещение, 1983. – 208 с.
- Горький М. Рассказы. – М.: Художественная литература, 1982. – 63 с.
- Григ Э. Шесть пьес. – М.: Государственное музыкальное издательство, 1954. – 11 с.
- Грицаенко М.П. Усні вправи з математики для 8-10 класів. – К.: Радянська школа, 1988. – 158 с.
- Дети-герои. – К.: Радянська школа, 1985. – 608 с.
- Джерельце: Збірник творів для позакласного читання у 1 класі. – К.: Радянська школа, 1983. – 176 с.
- Диктанты по русскому языку для 5-9 классов: Пособие для учителя. – К.: Радянська школа, 1990. – 304 с.
- Достоевский Ф.М. Белые ночи. – М.: Детская литература, 1986. – 63 с.
- Дремлюга М. Ранок на річці: Музична картина. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. – 6 с.
- Дрофань А. Загадка старої дзвіниці: Повісті, оповідання. – К.: Веселка, 1989. – 495 с.
- Извекова Н.А. Правила дорожного движения: Учебное пособие для 2 класса. – М.: Просвещение, 1987. – 47 с.
- Извекова Н.А. Правила дорожного движения: Учебное пособие для 3 класса. – М.: Просвещение, 1987. – 47 с.
- Ильинский А. Волчок для фортепиано. – Москва-Ленинград: Государственное музыкальное издательство, 1950. – 6 с.
- Їжаківська Л. Обпалений цвіт: Художньо-документальна повість. – К.: Веселка, 1988. – 246 с.
- Как обучать ребенка шести лет по «Азбуке». – М.: Просвещение, 1984. – 32 с.
- Книга для внеклассного чтения. – Ленинград: Просвещение, 1988. – 368 с.
- Книга для чтения: 1 класс. – М.: Просвещение, 1982. – 287 с.
- Коваль І.К. Планета Марс. – К.: Видавництво Академії наук Української РСР, 1962. – 52 с.
- Коломієць А. Танцювальна сюїта для фортепіано. – К.: Музфонд УРСР, 1949. – 26 с.
- Конос Г. Грустная песенка. – М.: Государственное музыкальное издательство, 1958. – 16 с.
- Косенко В. Дві поеми-легенди для фортепіано. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. – 14 с.
- Краткий справочник по химии. – К.: Издательство АН Украинской ССР, 1962. – 659 с.
- Крила: Збірник художніх творів. – К.: Радянська школа, 1988. – 271 с.
- Криничка: Збірник художніх творів. – К.: Радянська школа, 1986. – 194 с.
- Купрін О. Білий пудель. – К.: Веселка, 1980. – 48 с.

- Лисовенко Д.У. Их хотели лишить Родины. – М.: Военное издательство Министерства обороны Союза ССР, 1960. – 299 с.
- Лукавецкий В.І., Маланюк М.П. Завдання з математики для 4-5 класів. – К.: Радянська школа, 1987. – 207 с.
- Люрин И.Б., Уткин В.С. Как развивалась жизнь на Земле. – К.: Радянська школа, 1986. – 129 с.
- Максимов Н.А. За страницами учебника географии. – М.: Просвещение, 1988. – 190 с.
- Микулін В.П. 25 уроків фотографії. – К.: Державне видавництво технічної літератури УРСР, 1959. – 632 с.
- Мирний П. Чіпка. – К.: Веселка, 1979. – 40 с.
- Михайлин І.Л. Вивчення творчості Олександра Корнійчука в школі: Посібник для вчителя. – К.: Радянська школа, 1989. – 143 с.
- Михеева А.А. Зарница. – Л.: Просвещение, 1982. – 271 с.
- Мялковський М. Мисливський перегук. – К.: Мистецтво, 1953.
- Островський М. Як гартувалася сталь: Роман. – Львів: Каменярь, 1981. – 335 с.
- Панов Д.Ю. Счётная линейка. – М.: Государственное издательство физико-математической литературы, 1960. – 160 с.
- Панч П. Сын Таращанского полка: Повесть. – Днепропетровск: Промінь, 1988. – 96 с.
- Пасічник М.Д. Елементарна електротехніка. – К.: Держтехвидав УРСР, 1961. – 220 с.
- Перельман Я.И. Занимательная алгебра. – М.: Государственное издательство технико-теоретической литературы, 1957. – 184 с.
- Победоносцев Ю.А. Искусственный спутник Земли. – М.: Знание, 1957. – 72 с.
- Потапенко О.І., Потапенко Г.І. Збірник переказів з української мови для 5-9 класів. – К.: Радянська школа, 1990. – 256 с.
- Правила дорожного движения. – К.: Веселка, 1989. – 48 с.
- Прокофьев С. Три пьесы. – М.: Государственное музыкальное издательство, 1953. – 17 с.
- Родная литература: Учебник-хрестоматия для 8 класса. – М.: Просвещение, 1989. – 400 с.
- Родничок: Книга для чтения. – К.: Радянська школа, 1981. – 240 с.
- Русская литература: Учебная хрестоматия для 8 класса. – Ленинград: Просвещение, 1982. – 480 с.
- Русский язык: Пробный учебник. – М.: Просвещение, 1984. – 223 с.
- Русский язык: Справочные материалы. – М.: Просвещение, 1988. – 288 с.
- Русский язык: Учебник для 6-7 классов. – К.: Радянська школа, 1989. – 288 с.
- Сажинов Ж.С., Халикова Р.Х. Книга для внеклассного чтения. – Ленинград: Просвещение, 1981. – 320 с.
- Сборник диктантов по русскому языку. – К.: Радянська школа, 1982. – 400 с.
- Скребицкий Г. Друзья моего детства: Рассказы и сказки. – К.: Веселка, 1988. – 288 с.
- Скрипник Ю.К., Шарапова Г.Я. Кожные и венерические болезни. – М.: Медицина, 1972. – 424 с.
- Солнышко: Книга для внеклассного чтения в 1 классе. – К.: Радянська школа, 1982. – 192 с.
- Сольфеджио. – М.: Государственное музыкальное издательство, 1957. – Ч.1. – 130 с.
- Станішевська О.В. Методичні вказівки до застосування наочності у викладанні граматики англійської мови. – К.: Радянська школа, 1948. – 20 с.
- Струмочок: Збірник художніх творів. – К.: Радянська школа, 1985. – 255 с.
- Струмочок: Збірник художніх творів. – К.: Радянська школа, 1985. – 256 с.
- Сурмач: Збірник художніх творів. – К.: Радянська школа, 1987. – 240 с.
- Тарг С.М. Краткий курс теоретической механики. – М.: Наука, 1964. – 478 с.
- Тетурьев В.О. Ботаніка: Підручник для 5-6 класів. – К.: Радянська школа, 1954. – 191 с.
- Токман А.С. Как предупредить болезни уха и сохранить хороший слух. – М.: Медгиз, 1956. – 24 с.
- Українська література: Підручник для 10 класу. – К.: Радянська школа, 1990. – 319 с.
- Українська література: Підручник для 8 класу. – К.: Радянська школа, 1966. – 279 с.

- Українська література: Хрестоматія для 9 класу. – К.: Радянська школа, 1970. – 623 с.
- Фриш С.Э., Тиморева А.В. Курс общей физики. – М., 1961. – 608 с.
- Чехов А.П. О любви: Рассказы. – М.: Художественная литература, 1985. – 128 с.
- Читанка: Підручник для 2 класу. – К.: Радянська школа, 1978. – 239 с.
- Чучуков В.Ф. Математичні диктанти для 4-5 класів. – К.: Радянська школа, 1985. – 64 с.
- Шуман Р. Песенка жнецов. – Москва–Ленинград: Государственное музыкальное издательство, 1951. – 5 с.
- Шунда Н.М. Збірник задач з алгебри для 6-8 класів. – К.: Радянська школа, 1987. – 192 с.

Вакуленко Микола (Ялта)

- Вакуленко Микола: «Українські прислів'я і приказки»: Кераміка /Автор-упорядник Лідія Борщенко. – Луганськ, б/р. – 18 с. – (Серія «Луганський обласний художній музей – сільським бібліотекам». Музейні вернісажі. Вип.І)

*Микола кохав мене
з сими чашами
і любові і світла.*
Галина Галани,
4.05.06.

*Для
Чотгарської
Книжодіри!
Микола
Вакуленко
Вася*
04.05.2006р.

Галян Галина (Полтава)

- Етномистецька експозиція Полтавського краєзнавчого музею: Путівник /Автор і укладач Г.І.Галян. – Полтава: Дивосвіт, 2006. – 12 с.

Гейко Анатолій (Опішне)

- Василь Іванович Граб: Біобібліографічний покажчик: До 60-річчя від дня народження. – Київ-Полтава: Археологія, 2003. – 16 с.
- Охрана и использование памятников истории и культуры в УССР в годы Советской власти: Научно-вспомогательный библиографический указатель. – К.: Украинское общество охраны памятников истории и культуры, 1987. – 112 с.
- Тошев Г.Н. Археологические памятники Новоиколаевского района (материалы к Своду археологических памятников). – Запорожье: Запорожский государственный университет, 1997. – 13 с.

*Людмила Сидоренко
Донецький краєзнавчий музей
Київ*

Голубець Орест (Львів)

- Зеновій Флінта: 1935–1988 /Упорядники Ірина Данилів-Флінта, Наталя Маїк. – Львів: ТзОВ «Компанія Гердан», б/р. – 47 с.
- Орест Голубець: Бібліографічний покажчик. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2004. – 47 с.

*Галина
в Орданову
8.06.2006р.
Галина Г.*

Гончар Іван (Новодністровськ)

- Гончар І.І. Співає «Калина». – Чернівці: Золоті литаври, 2006. – 172 с.

Национальний музей - заповнювати українського гончарства в Опішні від автора гончар і гончарів Івана Гончара
 7.12.12.2006
 Світлана Іванівна

Гречко Іван (Львів)

- Іван Гречко: Альбом /Упорядник Тарас Лозинський. – Львів-Київ: Оранта, 2006. – 272 с. – (Серія «Українські колекціонери»).

Дар Івана Гречка Национальному музею - заповнювати українського гончарства в Опішні Іваном

*August 23 2006
 Fr. H. D. ...*

Mona Jants

Джонаїтіс Альдона (Феєрбанкс, Аляска)

- Guide to the University of Alaska Museum. – Fairbanks: University of Alaska Museum, 1996. – 48 p.

Дяченко Сергій (Полтава)

- Дизайн, архітектура, образотворче мистецтво, археологія: Науково-технічний збірник. – Полтава: Видавництво Полтавського інституту економіки і права, 2005. – Вип.2. – 102 с.

Жикульова Людмила (Опішне)

- Весільні пісні. – К.: Дніпро, 1988. – 476 с.

Зіневич Наталя (Київ)

- Зіневич Н.О. Циганський етнос в Україні (історіографія та джерела): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Інститут української археографії та джерелознавства імені Михайла Грушевського, 2005. – 18 с.

Вугарський етнос - заповнювати українського гончарства від автора
 06.08.2006

Зіненко Тетяна (Опішне)

- Україна соборна: Всеукраїнський симпозиум художньої кераміки /Слов'янськ-2005: Каталог. – Слов'янськ: ВХ[студіо], 2005. – 48 с.

Национальному музею - заповнювати українського гончарства і кераміки
 08.12.06

Кисіль Григорій (Гадяч)

- Кисіль Григорій. Українська вишивка: Орнаменти, шрифти, тематичні композиції. – Полтава: Дивосвіт, 2005. – 40 с.

*Григорій Кисіль Григорій Гадяч
в Україні з любов'ю
Виникло, Гадяч 2005*

Кльокта Тетяна (Малі Будища)

- Кльокта Т.М. Неповторність: Поезії для душі. – Полтава: Полтавський літератор, 2006. – 56 с.

*Читачам
Гончарської книгозбірні
України
вг авторка
18.12.06*

Коваль Роман (Київ)

- Коваль Р.М. Багряні жнива Української революції: 100 історій і біографій учасників визвольних змагань: Воєнно-історичні нариси. – К.: Діокор, 2006. – 404 с.
- Коваль Роман. За волю і честь: Невигадані історії і вояцькі біографії. – К.: Діокор, 2005. – 404 с.

*Молодий Роман
на добрий спомин
про захисників
нашої землі.
Романом
Р.Ковалем
12.05.2006р.*

Кубицька Наталя (Луцьк)

- Кубицька Н.В. Гончарські осередки Кульчина та Рокити кінця XIX – XX століть (Історія, типологія, художні особливості): Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. – Львів: Львівська національна академія мистецтв, 2006. – 20 с.

Ликова Оксана (Опішне)

- Кочережко Н.Я. Зустрічі: Новели. – К.: Молодь, 1984. – 208 с.

*Мамоніч Оксані Григорівні
з побажаннями радості.*

Наталя

- Кочережко Н.Я. Сонячні барви: Нариси. – К.: Веселка, 1978. – 136 с.

*Оксані Григорівні, людині яка
невіддільна від національного мистецтва
з щирою повагою
Наталя
Київ, 2005р.*

Лозинський Тарас (Львів)

- Тарас Лозинський. Хресту твоєму: Живопис. Графіка / Упорядник Андрій Кісь. – Львів-Київ: Оранта, 2006. – 128 с.

*Наці опанували
мистецтво - з самобичаженою
Україні своїм мистецтвом
своя праця
Т. Лозинський
2006р.*

Маласай Віктор (Київ)

- Співдружність. Україна–Россія. 2005. – К.: ТОВ «Галактика-С», 2005. – 208 с.

Мельник Людмила (Київ)

- Дитячий садок. – 2001. – №42. – Листопад.
- Мельник Л.Д. Прилетіла ластівонька... – К.: Оріони, 2006. – Ч.1. – 80 с.
- Мельник Л.Д. Прилетіла ластівонька... – К.: Оріони, 2006. – Ч.2. – 159 с.

*Гончарський книгозбірня
України від автора
24.06.2006р. Мельник*

Мельничук Ігор (Вінниця)

- Мельничук Лідія. Від роду до народу, від народу до роду: Народознавчі студії. Спогади друзів, колег, однодумців. – Вінниця: Книга-Вега, 2006. – Кн.1. – 240 с.
- Мельничук Лідія. Гончарство Поділля в другій половині XIX – XX століттях: Історико-етнографічне дослідження. – К.: УНІСЕРВ, 2004. – 350 с.

Метка Людмила (Опішне)

- Метка Л.О. Гончарство Слобожанщини в другій половині XIX – першій половині XX століття: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2006. – 16 с.
- Розгойдані дзвони пам'яті: Художньо-документальна виставка, присвячена жертвам голодоморів в Україні. – К.: Міністерство культури і туризму України, 2006. – 32 с.

*у Гончарський
книгозбірню
4.03.2006р. Метка*

Міщанин Віктор (Малі Будища, Полтавщина)

- Міщанин Віктор. Храми землі нашої: Церква Різдва Пресвятої Богородиці у Малих Будищечках. – Полтава: Рік, 2006. – Кн.1. – 248 с.
- Полтавська Петлюріана: Матеріали Сьомих петлюрівських читань. – Полтава: ТОВ «Рік», 2005. – 352 с.
- Полтавські єпархіальні відомості: Часопис Полтавської єпархії Української Православної Церкви Київського Патріархату. – Полтава: Гротеск, 2004. – Ч.10. – 324 с.

*Гончарський
книгозбірня
від автора.
Віктор Міщанин.
В день Різдва
Пресвятої
Богородиці – 21.03.2006р.*

Москаленко Олексій (Львів)

- Москаленко О.С. Усні джерела «Повісті временних літ»: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2004. – 16 с.

*Гончарський
книгозбірня
06.05.06*

Окара Іван (Опішне)

- Новицкий И.Б. Основы римского гражданского права: Учебник для вузов: Лекции. – М.: Зерцало, 2000. – 392 с.
- Соловей Д.Ф. Сказати правду: Три праці про голодомор 1932–1933 років /За редакцією Ю.Шаповала, О.Юренка. – Київ-Полтава: ТОВ «РІК», 2005. – 300 с.

Омельяненко Людмила (Опішне)

- Омельяненко Людмила. Опішнянська іграшка: Практичний посібник. – Полтава: Графітекс, 2006. – 56 с.

*Книжка з іграшки
дуже цікава
від автора.
справді дуже
д.Омельяненко*

Павленко Валеріан (Київ)

- Петрук В.І Велика Скіфія-Оукраїна. – К.: Спалах, 2001. – 432 с.

*В.І. Петрук
29.08.2006*

Павлюк Степан (Львів)

- Павлюк Степан. Етногенез українців: спроба теоретичної конструкції. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2006. – 248 с.

*Визначення історичного
в українському
чи першій частині!
С. Павлюк
09.06.06
І.Авдєєв*

Панасюк Галина (Опішне)

- Більське городище скіфського часу: VII–III ст. до н.е. – Полтава: Археологія, 1996. – 1 арк.
- Лещенко Г.І. Зінків: Путівник. – Харків: Прапор, 1987. – 96 с.
- Опішнянська кераміка /Автор тексту Г.П.Черевань. – Харків: Прапор, 1970. – 24 с.: іл.

*Керамологічній бібліотеці
Інституту керамології
Опішне. 2006 П.Панасюк*

Пасічна Світлана (Полтава)

- Из сокровищницы Музея Археологии и Этнографии Академии Наук Молдовы. – Кишинев: Институт Археологии и Этнографии Академии Наук Молдовы, 2005. – 24 откр.

*Гончаркині
Книгозбірки від
України
Академії: наука Молдови
2006р.*

- Revista Arheologică: Serie nouă /Redactorul Eugen Sava. – Chişinău: Institutul de arheologie şi etnografie, 2005. – Vol.1. – 444 s.

Пошивайло Олесь (Опішне)

- Антошкіна Л.І., Мурзін В.Ю. Історія та культура давнього населення України та правові норми охорони археологічної спадщини: Навчально-методичний посібник. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2006. – 95 с.
- Відейко М.Ю. Трипільська цивілізація. – К.: Академперіодика, 2003. – 184 с.
- Український музей: Збірка наукових праць. – К.: Товариство археології та антропології, 2003. – 228 с.
- Черній А.М. Дисертація як кваліфікаційна наукова праця: Посібник. – К.: Арістей, 2005. – 232 с.

*Пошивайло Олесь
Історія та культура давнього населення України та правові норми охорони археологічної спадщини
18.05.2006
Опішне*

Рахно Костянтин (Опішне)

- ЛюнАрт: Місячник мистецьких подій. – 2005. – №12.

Опішненським майстерям

Савон Олексій (Прилуки)

- Савон О.А. Матеріальна культура Прилуччини: Промисли та ремесла. – Прилуки: б/в, 2004. – 116 с.

і музею з вдячністю

від автора

30.09.2006 Савон

Самойленко Раїса (Полтава)

- Книга скорботи України: Полтавська область. – Полтава: Полтавський літератор, 2005. – Т.3. – 824 с.

Самойленко Юрій (Полтава)

- Образотворче мистецтво Полтавщини: 1970–2005: Альбом /Автор проекту Юрій Самойленко. – Полтава: «Полтава», 2005. – 200 с.

*Дякую за керамозерні
НАН України
від Світлани Курочкін*

Сапеляк Оксана (Львів)

- Сапеляк Андрій. Київська церква на Слов'янському Сході: Канонічно-єкуменічний аспект. – Буенос-Айрес–Львів: Видавництво Отців Василян «Місіонер», 1999. – 232 с.
- Сапеляк О. Етнографічні студії в Науковому Товаристві ім.Шевченка (1898–1939рр.). – Львів: Інститут Народознавства НАН України, 2000. – 208 с.
- Стельмащук Г.Г. Традиційні головні убори українців. – К.: Наукова думка, 1993. – 240 с.
- Нескорена Берегиня: Жертви московсько-комуністичного терору ХХ століття /Упорядники Богдан Гордасевич, Галина Гордасевич. – Торонто–Львів: Літературна агенція «Піраміда», 2002. – 280 с.

*Дякую за керамозерні
5 травня 2006 г.*

Сапожников Леонід (Київ)

- За рулем. – 2006. – №12. – Декабрь.

Смоляр Людмила (Полтава)

- Світ довкілля: Кременчуцький міський екологічний бюлетень. – 2006. – Вип.7. – 30 с.
- Смоляр Людмила. Дивосвіт: Вірші. – Полтава: Верстка, 2005. – 32 с.
- Смоляр Людмила. Осінні думки: Вірші. – Полтава: Верстка, 2004. – 28 с.

*Шибалин
бібліотеки
національного
музею-заповідника
українського
конфедера!
Щиро від автора!
С.А.Д.
8.10.06.р.*

Сморж Леонід (Київ)

- Сморж Л.О. Естетика: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2005. – 334 с.

*Товарській книгозбірні
України,
від автора
22.08.06*

Супруненко Олександр (Полтава)

- Супруненко О.Б., Артем'єв А.В., Маєвська С.В. Унікальний комплекс золотоординського часу поблизу Волошиного: Старожитності околиць Комсомольська: Наукове видання. – Київ–Полтава: Видавництво «Фірма «Техсервіс», ВЦ «Археологія», 2005. – Ч.ІІ. – 80 с.

- Супруненко О.Б., Маєвська С.В., Артем'єв А.В., Горбенко С.О. Кургани з похованнями золотоординського часу поблизу Волошиного у пониззі Псла: Наукове видання. – Київ–Полтава: Археологія, 2006. – Ч.3. – 140 с. – (Серія «Старожитності околиць Комсомольська»).

*Полтавський краєзнавчий музей
з відбитим зображенням
Волошино, Бутківська*

Титаренко Володимир (Київ)

- Народне мистецтво. – 2005. – №3-4.
- Олександр Ганжа: (1905–1982): До 100-річчя від дня народження славетного українського гончаря. – К.: Народні джерела, 2005. – 28 с.

*Для бібліотеки
інституту української
віс В. Титаренко
5.05.2006р
В.Т.*

Фурман Віктор (Полтава)

- Воскресни, писанко! – Полтава: Обласний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи, 2006. – 16 с.
- Світлана Чорна: Буклет. – Полтава: Обласний центр народної творчості, 2005. – 16 с.

*Обласний центр
народної творчості
і культурно-освітньої
роботи
10.05.2006р
В. Фурман*

Ханко Віталій (Полтава)

- Ханко Віталій. Миргородський мистецький словник (кінець XVII – початок XXI сторіччя): Персоналії. – Полтава: Гротеск, 2005. – 370 с.

*До книгозбірні краєзнавчого музею -
записується українського гончарства
Віталій Ханко
14/11-2006р.*

Ханко Остап (Полтава)

- Видавець Остап Ханко: Стратегія. Буття. Діяльність. Продукція. – К.: Видавець Остап Ханко, 2006. – 52 с.
- Данилейко Володимир. Думки /Зібрав та угодив Остап Ханко. – Полтава: Гротеск, 2006. – 516 с.
- Ханко Остап. Ключ: Систематизація мислительних понять Володимира Данилейка. – К.: Видавець Остап Ханко, 2006. – 200 с.
- Ханко Остап. Мислення. Естетика. Мистецтвознавство. Націологія. Керамологія. Етнографія: Біографічний і книгографічний покажчик. – К.: Видавець Остап Ханко, 2006. – 88 с.
- Ханко Остап. Мислитель. – К.: Видавець Остап Ханко, 2006. – 190 с.

*Техніка Сакі?и
8 вересня - з шурин пошитою
Андрій Білий
О. Ханко,
6 липня
25.14 (2006)*

Чечель Жанна (Опішне)

- Культура і сучасність: Альманах. – К.: Державна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2005. – №2. – 174 с.

*Гончарській
випусківки України
впр. Жанни Чечель
серпень, 2006*

Шейко Василь (Харків)

- Шейко В.М., Богущкий Ю.П. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XX ст.): Монографія. – К.: Генеза, 2005. – 592 с.

Щербань Анатолій (Опішне)

- Більське городище в контексті вивчення старожитностей раннього залізного віку Європи: Міжнародна наукова конференція, присвячена 100-річчю від початку археологічних досліджень унікального археологічного комплексу: Програма. – Полтава: Центр охорони та дослідження пам'яток археології Управління культури Полтавської облдержадміністрації, 2006. – 10 с.
- Більське городище та його округа (до 100-річчя початку польових досліджень). – К.: Шлях, 2006. – 136 с.
- Майстренко Я. П'єси. – К.: Дніпро, 1975. – 224 с.

*В Бібліотеці Інституту української археології
Анатолія Щербаня (перушко Сергій Михайлович)
5 жовтня 2006р.*

Щербань Олена (Опішне)

- Народні промисли Чернігівщини: Набір листівок. – Чернігів: Інститут місцевого розвитку Чернігівщини, 2005. – 12 листівок.

*Бібліотеці Інституту
керамолоні – Відділення
Інституту народознавства
НАН України з безпечною
вдачістю*

*Олена Щербань
21.11.2006 року*

Юренко Олександр, Кучер Володимир, Шаповал Юрій (Київ)

- Веденєєв Д.В., Кучер В.І. Українці проти нацизму: політичний вимір. – Запоріжжя: Просвіта, 2005. – 82 с.
- Регіональні версії української національної ідеї: спільне і відмінне: Збірник статей. – К.: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень, НАН України, 2005. – 186 с.
- Соловей Дмитро. Сказати правду: Три праці про голодомор 1932–1933 років /За редакцією Ю.Шаповала, О.Юренка. – Київ–Полтава: ТОВ «РІК», 2005. – 300 с.

*Гончарській
випусківки України
впр. Юрія Шаповала
29.11.2006р*

*Гончарській випусківки
з побажаннями зібрати
добрі і гідні!
Упорядник
28.11.2006р*

- Соловей Д.Ф. Матеріали до бібліографії /Упорядники Оксана Соловей, Олександр Юренко. – Нью-Йорк–Полтава: Полтавський літератор, 2003. – 98 с.

*Книгозбірні гончарів
в Опішнінську
від одного із упорядників
Д.Ф. Соловєй
29. XI 2006*

- Шаповал Ю.І. Доля як історія. – К.: Генеза, 2006. – 448 с.

*Гончарівські книгозбірні
від закарбованого автора.
Ю. Шаповал*

*Опіння,
29/11/2006*

Юренко Світлана (Київ)

- Юренко С.П. Археологічні з'їзди в Україні. – К.: Шлях, 2004. – 44 с.

Басиль Гудак. Світовид (фрагмент). 1999

Інформація

Національний
музей-заповідник
українського гончарства
в ДПІШНОМУ

Мандруймо
Гончарського столицю України!

Опішне, Потавщина, 38164, Україна
Тел: (+ 3 05355) 42415, 42416, 42417
Факс: (+ 3 05353) 42416

E-mail: opishne_museum@potava.ukrtel.net
Музей відкрито щодня, окрім понеділка,
з 9-00 до 16-00 год.

www.opishne-museum.org.ua

www.segatkoblog.org.ua

Опішне

ІСТОРИЧНА ДОВІДКА

Нині селище Зінківського району Полтавської області; близько 6 тисяч жителів. Постановою Кабінету Міністрів України від 26.07.2001 №878 селище включено до «Списку історичних населених місць України». Один із наймогутніших і найславетніших центрів культурної самобутності українців, загально визнана столиця українського гончарства.

На території містечка досліджено городище скіфського часу «Кардашів вал» (IV–III ст. до н.е.), городище роменської археологічної культури (VIII ст.). Неподалік знаходиться одне з найбільших городищ скіфського часу – Більське. 1737 року в Опішному утворилася перша в Україні й тривалий час найбільша в Російській імперії Опішненська компанія селітроварних підприємств. У добу середньовіччя в містечку збудовано розгалужену систему підземних ходів, які планується музеєфікувати.

У XIX столітті Опішне стало одним із найбільших і найвизначніших гончарним осередком України. У місцевому гончарстві на початку XX століття було зайнято більше тисячі осіб. Вироби гончарів продавалися не лише в українських губерніях, а й у багатьох країнах європейського та американського континентів. 1894 року в Опішному було відкрито першу в Лівобережній Україні земську губернську навчально-показову гончарну майстерню. (Донині зберігся один із будинків майстерні, зведений 1916 року за проектом всевітньо відомого українського мистця Василя Кричевського в стилі українського модерну). Опішне – єдиний в Україні осередок традиційного гончарства, де вже більше століття розвивається гончарне шкільництво.

В Опішному функціонували найбільші в Україні гончарний завод «Художній керамік», що знаходився в системі «Укрхудожпрому», та гончарний завод «Керамік», підпорядкований «Укоопспілці». Завод «Художній керамік», заснований 1929 року, був найстарішим і найзнаменитішим гончарним підприємством в Україні. Нині тут діють приватні гончарні художні майстерні відомих українських мистців, заслужених майстрів народної творчості України – Михайла Китриша, Василя Омеляненка, Миколи Пошивайла та багатьох молодих майстрів кераміки. Дванадцять гончарів стали членами Спілки художників України. Творчість 8 гончарів відзначено почесним званням «Заслужений майстер народної творчості України», трьох (єдиних з гончарів України!) – Державною премією України імені Тараса Шевченка, одного – Всеукраїнською літературно-мистецькою премією імені Івана Нечуя-Левицького.

Опішненська кераміка стала своєрідним етнічним символом української культури XX століття. (Найбільш влучно про це сказав, побувавши в Опішному, колишній посол Польщі в Україні Ежи Бар: «Я думав, що глину побачу, а побачив народ»). Саме тому усвідомлення україностверджуючого покликання Опішного і дбайливе плекання головного дійства в цьому священному куточку України – гончарства – мають стати наріжним каменем культурної політики Української Держави.

З гончарством Опішного пов'язана творча доля знаменитих українських мистців: гончарів – Федора Чирвенка, Остапа Ночовника, Івана Гладиревського, Василя Поросного; художників-керамістів – Юрка Лебіщак, Осипа Білоскурського, Петра Вауліна; художників – Василя Кричевського, Сергія Васильківського, Миколи Самокиша, Опанаса Сластьона, Єлизавети Трипільської, Леоніда Позена; письменників – Андрія Заливчого, Якова Майстренка, Василя Вразливого-Штанька, Олександра Косенка, історика літератури Назара Фіялковського; археолога

Івана Зарецького; етнографів – Віктора Василенка, Михайла Русова, Федора Вовка, Якова Риженка, Костянтина Мощенка; керамолога й мистецтвознавця Юрія Лашука; публіциста й політичного діяча української діаспори Івана Майстренка.

Містечко стало місцем проведення Установчого з'їзду Українського керамічного товариства (2000). Тут знаходиться постійнодіючий виконавчий орган УКТ – Правління.

В Опішному нині функціонують три заклади державного значення: Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному (на пострадянському просторі, у країнах Центральної і Південної Європи аналогів немає), Державна спеціалізована художня школа-інтернат I-III ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному» (на пострадянському просторі, в інших країнах Європи аналогів немає), Інститут керамології – відділення Інституту народознавства НАН України (на пострадянському просторі аналогів немає). Сформувався численний науковий колектив, інтелектуальний потенціал якого в сфері дослідження гончарства не має рівних в Україні

*На буревійних шляхах історії містечко не раз доценту спалювали чужинці,
але воно, немовби Фенікс із попелу, знову й знову воскресало,
щоразу постаючи ще потужнішим Осердям Народної Духовності.*

*Занепали скіфські, праслов'янські городища, завмерло середньовічне козацьке
містечко, проте не зник на приворсклянських пагорбах Божий Дар Плекання Краси.*

*У найтрагічніші і найзастійніші часи вознецітне мистецтво Опішненських
Гончарів утверджувало Непоборність Народного Духу.*

*Нерукотворний Духовний Храм протистояв імперським намаганням
зруйнувати Генотип Національної Свідомості.*

*Інтенсивність нівелювання Основ Етнобуття – прямо пропорційна стану гончарства:
чим більше воно занепадає, тим помітніше деградує суспільство,
тим глобальніші катастрофи загрожують планеті.*

*Та обставина, що Опішне й сьогодні лишається одним із найбільших осередків
ГОНЧАРСТВА в Україні, виявляє його місянську роль для Українського Суспільства.
Саме тому усвідомлення сакрального покликання Опішного і дбайливе плекання
головного дійства в цьому священному куточку України — ГОНЧАРСТВА —
поступово стають наріжним каменем культурної Політики Української Держави.*

*Спрагло припадить до цього Предковичного джерела Духовності Нації,
звідки незлічними струмочками розтікається в широкий світ,
у батьківські і чужинецькі краї потужна енергетика Космічної Гармонії!
Пізнайте Благодать Сплікування з Предивним Світом Нетлінної Краси!
Гончарство – індикатор Духовного Здоров'я Нації.*

*Кожний Гончар – Творець, і чим більше таких Особистостей, тим щільніше
світлоносна Аура Суспільства вони вибудовують, тим потужніше остання
протистоїть деструктивним космічним силам, Антидуху.*

*Гончарство – наймогутніша, хоча і найутаємнічіша Твердина
Самозбереження Нації, джерело її Поступу.*

*Як не приадати тут особливе обожнення гончарства японцями!
Чи не в цьому одна з передумов становлення й розвитку
авангардної нації сьогодення?!*

*У поруйнованому й сплюндрованому Українському
Світі утаємничений Духовний Потенціал Опішного
постає Великоднім Камертоном,
за яким найтонші почування й діяння
Українців налаштовуються
на гармонійний лад*

**З дня на день, через літа у віки творить Опішне
гончарний літопис українського буття.**

Таїна його Величі – за сімома замками Історії.

Джерела її Сили – лише для Посвячених у Апостоли Народного Духу.

**Опішне творитиме Україну і хвилюватиме нас доти, доки залишатиметься
нерозгаданою таїна його наснаги, допоки на сторожі його джерел поставатимуть
світлоносні гончарі – чарівники-царі неосяжних вершин**

Людського Животворящого Возню, провідники Космічного Ладу.

Їхніми заповітними руками Опішне промовляє до Нас

Великомудрістю Предків.

Вслухаймося разом!

НАЦІОНАЛЬНИЙ МУЗЕЙ-ЗАПОВІДНИК УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА В ОПІШНОМУ

11 березня 1986 року в Опішному, за дорученням Ради Міністрів України, засновано Музей гончарства. Через три роки (03.11.1989) прийнято постанову про формування на його базі Державного музею-заповідника українського гончарства – етностистецького науково-дослідного і культурно-освітнього закладу, національної гончарної скарбниці України. Враховуючи виняткове значення музею-заповідника в справі збереження, вивчення й популяризації гончарної спадщини, а також його роль у розвитку національно-культурних традицій українського народу, Указом Президента України від 29.03.2001 року №220/2001, закладу надано статус національного.

Діяльність музею-заповідника спрямовано на збирання польових матеріалів, формування колекцій, наукове дослідження й популяризацію українського гончарства. У його структурі функціонують: Гончарська книгозбірня України, яка має найбільшу в Україні збірку літератури з проблем українського та світового гончарства; Національний архів українського гончарства; видавництво «Українське Народознавство», яке готує до видання літературу з проблем гончарства та українського народознавства, зокрема національний культурологічний щорічник «Українське гончарство», національні наукові щорічники «Українська керамологія», «Бібліографія українського гончарства», національний науковий часопис «Український керамологічний журнал»; Меморіальні музеї-садиби гончарської родини Пошивайлів, гончарки Олександри Селюченко, філософа й колекціонера опішненської кераміки Леоніда Смержа, в яких у недоторканому вигляді збереглися інтер'єри жител, предмети побуту, гончарні твори та декоративні мальовки, вишивки, народні картини, безліч фотографій та багата епістолярна спадщина (листи, щоденники тощо). Найголовніше багатство музею – фондова колекція гончарних виробів, на сьогодні найбільша в Україні, яка щороку поповнюється.

Музей ініціював проведення в Опішному Всеукраїнських симпозіумів монументальної кераміки «Поетія гончарства на майданах і парках України», Національних симпозіумів гончарства, у результаті яких з'явилася унікальна Національна галерея монументальної кераміки, розміщена просто неба; Всеукраїнських гончарських фестивалів, Національних конкурсів художньої кераміки, Міжнародних і Всеукраїнських науково-практичних конференцій і семінарів з проблем гончарства, Тижнів Національного Гончарного Здвиження, свята Національного Дня гончаря

ІНСТИТУТ КЕРАМОЛОГІЇ – ВІДДІЛЕННЯ ІНСТИТУТУ НАРОДОЗНАВСТВА НАН УКРАЇНИ

На базі Науково-дослідного центру українського гончарства Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному 2000 року було засновано нову академічну наукову установу – Інститут керамології як відділення Інституту народознавства НАН України. За короткий проміжок часу, що минув відтоді, Інститут керамології став провідним в Україні у галузі керамології, ствердивши пріоритетні позиції України в розвитку цієї новітньої наукової дисципліни. Головною метою діяльності Інституту керамології є комплексне вивчення гончарства як феномена людської діяльності; проведення фундаментальних наукових досліджень, спрямованих на одержання нових знань про закономірності виникнення й розвитку гончарства, його роль і місце в традиційно-побутовій і сучасній культурі українців та інших народів світу; проведення прикладних наукових досліджень, спрямованих на одержання нових знань про глини та вироби з них, їх використання для примноження національного багатства Української Держави. Вчені Інституту вивчають гончарство на території України від найдавніших часів до наших днів; проводять польові керамологічні, археологічні та лінгвістичні експедиції в різних регіонах країни; формують Національний інформаційний банк даних про гончарство, вивчають і узагальнюють світові досягнення в галузі керамології.

Нині ведеться підготовка фундаментальної багатотомної енциклопедії «Українське гончарство», «Національного словника українських гончарів» та інших наукових праць

ДЕРЖАВНА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ХУДОЖНЯ ШКОЛА-ІНТЕРНАТ І-ІІІ СТУПЕНІВ «КОЛЕГІУМ МИСТЕЦТВ У ОПІШНОМУ»

1997 року в структурі Державного музею-заповідника українського гончарства в Опішному було створено перший і єдиний в Україні подібного типу спеціалізований навчальний мистецький заклад – Колегіум мистецтв у Опішному. 04.12.2001 року його було реорганізовано в Спеціалізовану художню школу-інтернат І-ІІІ ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному». З 2004 року – це Державна спеціалізована художня школа-інтернат І-ІІІ ступенів «Колегіум мистецтв у Опішному», підпорядкована Міністерству культури і туризму України.

Мета закладу: здобуття загальної середньої освіти, національне художньо-естетичне виховання дітей і підлітків, усебічний розвиток їх таланту, природних здібностей; виховання високоосвічених, фізично здорових, духовно розкутих і вільних людей, з прагненням до правди, добра і краси, здатних на незалежні судження й оцінки, з широким світоглядом, які турбуються про розвиток і збереження своєї культури, поважають інші народи; творення гармонійно розвиненої особистості з високим культурним потенціалом, розвиненим почуттям прекрасного, усталеними художніми смаками, готовністю до практичної творчої діяльності. Колегіум спеціалізується на опануванні гончарства.

Мистецький заклад став творчою базою Всеукраїнських гончарських фестивалів та Міжнародних молодіжних гончарських фестивалів

Мандрівко гончарською столицею України

Міністерство культури і туризму України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

Меморіальний
МУЗЕЙ-САДИБА
філософа й колекціонера
опішнянської кераміки

Леоніда
Сторжа

Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел.: + 3 (05353) 42415, 42416; факс: + 3 (05353) 42416
E-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net

www.opishne-museum.gov.ua

Міністерство культури і туризму України
Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

Меморіальний МУЗЕЙ-САДИБА всесвітньо відомої гончарки Олександри Селюченко

Опішне, Полтавщина, 38164, Україна
Тел.: (+ 3 05353) 42415, 42416, 42417
Факс: (+ 3 05353) 42416
E-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net

Селюченко
**Мандруймо
гончарською столицею
України!**

Державний Сторожевий Заповідник в Опішному є територією пам'ятки культурної спадщини України. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 11.05.2004 № 1087/2004-ВР, територія заповідника є територією національного природного парку. Територія заповідника є територією національного природного парку.

ISSN 1810-4827
ББК 85.125 (4Укр) я1
Б59

БІБЛІОГРАФІЯ УКРАЇНСЬКОГО ГОНЧАРСТВА. 2006: Національний науковий щорічник /За редакцією доктора історичних наук Олесь Пошивайла – Опішне: Українське Народознавство, 2010. – Вип.8. – 296 с.: іл.

Національний музей-заповідник
українського гончарства в Опішному

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс (05353) 42416, 42415; e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net;
www.opishne-museum.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, №1458 від 08.08.2003

Інститут керамології
– відділення Інституту народознавства НАН України

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс (05353) 42175; e-mail: ceramology_inst@poltava.ukrtel.net;
www.ceramology-inst.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, №1411 від 02.07.2003

«Українське Народознавство»

Видавництво Національного музею-заповідника
українського гончарства в Опішному

Вул. Партизанська, 102, Опішне, Полтавщина, 38164, Україна;
тел./факс (05353) 42416, 42415; e-mail: opishne_museum@poltava.ukrtel.net;
www.ceramology.gov.ua
Свідоцтво: серія ДК, №1458 від 08.08.2003

Перша сторінка обкладинки:

Гончар за виготовленням глиняних виробів.
Опішне Зіньківського повіту Полтавської губернії (фрагмент).
Полтава. 1893. Фото Івана Зарецького.
Полтавський краєзнавчий музей, №1-56

Четверта сторінка обкладинки:

Миска. Автор невідомий.
Опішне, Полтавщина. 1950-ті роки.
*Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному,
Центр досліджень українського гончарства, інв.№КН-16331/К-15453.
Фото Юрка Пошивайла*

Формат 60x90/16
Гарнітура OfficinaSans
Умовн. друк. арк. 18,5
Тираж 200 прим.

Надруковано в друкарні ДП «ХМЗ «ФЕД»:
вул.Сумська, 132, Харків, 61023, Україна,
тел./факс (0572) 196782, 402251,
e-mail: printing_fed@bars.net.ua